gdis

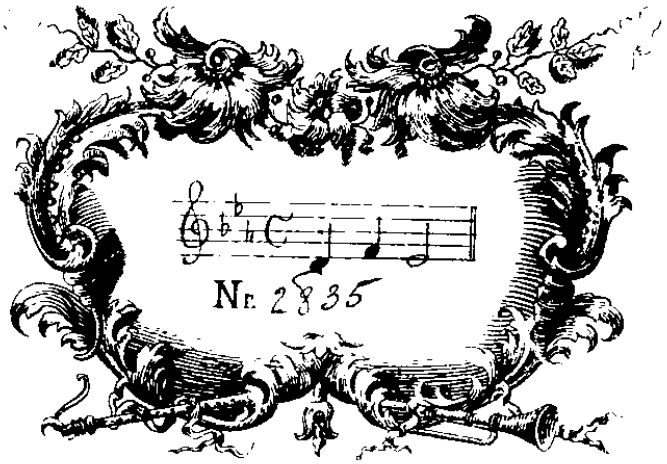

SPECTATORIAALE

SCHOUWBURG.

DERTIENDE DEEL.

SPECTATORIAALE SCHOUWBURG,

BEHELZENDE EENE VERZAMELING DER BESTE ZEDELYKE

TOONEELSTUKKEN,

BYEEN GEBRAGT UIT ALLE DE VERSCHEIDEN TAALEN VAN EUROPA.

MET NIEUW-GEINVENTEERDE KONSTPLAATEN VERSIERD.

DERTIENDE DEEL.

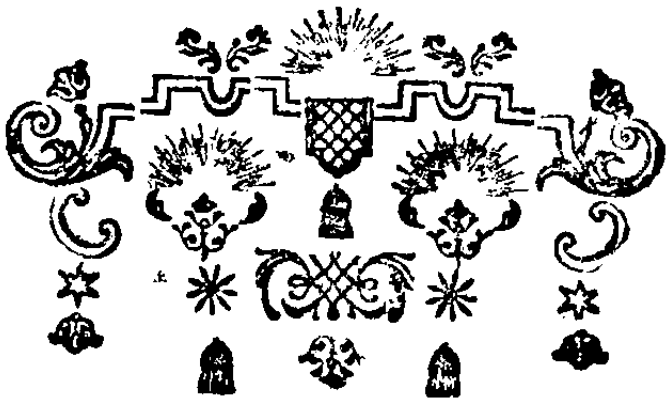

Te AMSTERDAM,
By PIETER MEIJER, op den Dam.
MDCCLXXXIV.

INHOUD VAN HET DERTIENDE DEEL.

I. DE OUDERWETSCHE TRANT. Bladz. 1

II. DE GEESTDRYVERY, OF JEAN CALAS. 143

KORT BERIGT AANGAANDE DEN DOOD VAN JEAN CALAS. . . . 318

III. HET TWEEGEVEGT. . . . 337

KONINKLIJKE BIBLIOTHEEK

VOORREDE.

De Geestdryvery ſpeelde haar rol reeds van ouds op zo verſcheidene wyzen en onder zo verſchillende gedaanten, dat 'er zich de Wysgeer niet genoeg over kan verwonderen, en het menschdom niet weinig aan gelegen ligt, het monſter, waar het ook verſchynen moge, ſtraks te leeren kennen. Het is waar, (dank zy de verlichting onzer eeuwe en de voortplanting van redelyke beginſelen!) het vermogen der Geestdryvery komt thans in geen vergelyking, by het gezach en geweld waarmede zy eertyds woedde; echter worden ſomwylen de uitwerkſelen daarvan, zo hier als elders, niet dan te veel beſpeurt. Onder alle de voorvallen der laatere historie, is 'er misſchien geen, dat hiervoor zulk een ſpreekend bewys oplevert, dan het gebeurde met den eerwaardigen grysaart *Jean Calas*, te Toulouſe. Misſchien is ook de indruk daarvan te ſterker, dewyl het zo naauwkeurig met alle de omſtandigheden is bewaard en opgetekend. Dit tafereel verdiende met de ſterkſte kleuren, door den geſchiedſchryver en Dichter geſchilderd, als een voorwerp van afkeer, in de Jaarboeken der menschheid te worden opgehangen. Dit heeft ook plaats gehad op meer dan ééne wyze. De beroemde Franſche Voorſpraaken der ongelukkige familie van CALAS, de zo billyk geprezen als gelaakte *Voltaire*, en verſcheide andere Dichters hebben, in vaerzen en tooneelſtukken, zich deswegen als om ſtryd beyverd. Onder anderen heeft de Heer *Weisſe*, wiens gedichten en tooneelarbeid hem reeds lang vermaard maakten, dit voorval zo uitmuntend en overeenkomende met de waarheid behandeld, dat wy het

niet

niet van ons konden verkrygen dit voortreffelyk ſtuk (ſchoon reeds door de eene of andere proeve, min of meer by ons bekend) geen plaats te vergunnen in deezen *Spectatoriaalen Schouwburg*, waarvan inzonderheid het oogmerk is, de gewigtigſte voortbrengſelen der buitenlandſche vernuften van deeze ſoort, byeen te verzamelen, en door eene fraaije uitvoering te meerder luister bytezetten. Wat betreft de bedenking, als of de leere en geestelykheid der Roomſche Kerk hierdoor in een te ongunſtig licht zou voorkomen, hoore men wat de Heer *Weisſe* in zyn Voorbericht, zo wel ten deezen opzichte, als wegens zyn geheele behandeling van dit Tooneelſtuk, heeft aangetekend.

„ Ik wil niet hoopen (zegt hy) dat men dit ſtuk, „ waarin de verſchrikkelyke uitwerkſelen der onver- „ draagzaamheid zo tastbaar doorſtraalen, zal aanmer- „ ken als de Leere der onverdraagzaamheid van eenen „ Protestant: want niet de Roomsch-catholyke Gods- „ dienst, maar eigenlyke Geestdryvery was het, die „ zulk een onrechtvaardig als ysſelyk vonnis over den „ braaven CALAS velde; en indien dit Tooneelſtuk „ den Leden der Roomſche Kerk aanſtootelyk mogt „ weezen, zou het hen nog veel meer moeten ergeren, „ dat het Toulouſer vonnis ook door Roomſche Rech- „ ters en Rechtsgeleerden is vernietigd en voor aller- „ onrechtvaardigst verklaard; dan zouden hen de ſchrif- „ ten der Voorſpraaken dier ongelukkige familie, nog „ veel haatelyker moeten voorkomen, waarin zekerlyk „ den valſchen godsdienſtigen yver met vuuriger en „ ſterker uitdrukkingen dan hier wordt afgeſchilderd. „ Ieder Sekte heeft zyn dweepers, hoewel de eene „ meer dan de andere; en indien my eenig ander voor-

„ beeld,

„ beeld, van denzelfden aart, uit onzel aatere tyden
„ ware bekend geweest, zou ik het even zeker, in
„ al zyn haatelykheid, hebben voorgeſteld; dewyl de
„ geest van verdraagzaamheid, dat is de geest van
„ zachtmoedigheid en liefde, altoos de geest van den
„ waaren godsdienst moet weezen, en elk rechtſcha-
„ pen eerbiediger van denzelven zich bevlytigen, dien
„ geest daarïn meer en meer te doen heerſchen.

„ Wat ondertusſchen de geſchiedenis zo wel als de
„ karakters, het ontwerp zo wel als de uitvoering be-
„ treft, heb ik my zo ſtipt aan de geſchiedenis zelve
„ gehouden, dat ik niet een hiſtoriſche trek, ik zou
„ ſchier zeggen geen aanmerkelyke uitdrukking, ge-
„ bezigd heb, die niet in het Proces en de pleitdooijen
„ voor de gerechtshoven in Parys, over deeze gewig-
„ tige zaak, gevonden wordt. Deeze geſchriften zyn
„ aldaar met Koninglyke toeſtemming gedrukt en uit-
„ gegeeven. In dezelven heerscht zulk een geest van
„ verdraagzaamheid en godsdienſtige vryheid, dat ze
„ ten ſterkſten bewyze ſtrekken van de vorderingen
„ der wysgeerige denkwyze in een land, het welk zo
„ veel droevige voorbeelden van het tegengeſtelde in
„ voorgaande tyden heeft gegeeven. Het eenige ver-
„ dichtſel, waarvan ik my bediend heb, is dat ik de
„ beide Dochters van den lydenden grysaart in Tou-
„ louſe laat verſchynen, hoewel zy zich ten tyde der
„ ongelukkige gebeurtenis op het land bevonden. De
„ redenen van deeze ſchikkingen vallen te klaar in het
„ gezicht, dan dat ik deswegen breeder behoef te
„ weezen. Voor het overige beſchouw ik deeze ge-
„ ſtrenge navolging der waarheid geenszins als een by-
„ zondere verdienſte van dit tooneelſtuk; inzonder-

„ heid, dewyl ik alleen door dit middel, beter dan
„ door alle kunſtenaaryen en verdichtſelen, het groo-
„ te oogmerk van myn bedoeling, de natuurlykheid
„ der vertooning en het aandoenelyke der hartstoch-
„ ten, meende te kunnen bereiken.

„ Om den Leezer zelven in ſtaat te ſtellen, over
„ het moeijelyke in verſcheide omſtandigheden te oor-
„ deelen, en hoe zeer ik van alles heb trachten ge-
„ bruik te maaken, achtte ik het raadzaam hierby te
„ voegen een korte ſchets van het gebeurde, ontleend
„ uit het tweede deel der *Nouveau Melanges Philo-*
„ *ſophiques*, *Historiques*, *Critiques*, *&c.* van *Vol-*
„ *taire*, die door zyn' yver voor de onſchuld van den
„ braaven Calas en zyn bedrukt gezin, zich een we-
„ zenlyker roem, dan door alle zyne Schriften, by den
„ nazaat, heeft verworven." ——

Tot dus verre de Heer *Weiſe*. Wegens de twee andere Tooneelſtukken in dit Deeltje, hebben wy niets byzonderlyk te berichten. Alleenlyk merken wy nog aan dat het eerſte: *de Ouderwetſche Trant*, onlangs in Duitschland uitgekomen, aldaar zeer gunſtig is ontvangen, en waarom ook de beroemde *Chodowiecky* uit hetzelve een twaalftal tooneelen, tot onderwerpen eener verzameling van zyn geestige plaatjes, heeft verkozen.

DE

DE

OUDERWETSCHE TRANT.

TOONEELSPEL

IN

VYF BEDRYVEN.

VERTOONERS.

REINHART, Preſident van het Hof van Juſtitie, en Hofraad.

Mevrouw REINHART, zyne Vrouw.

LODEWYK REINHART, zyn Zoon. } beiden uit een

JEANNETTE, zyne Dochter. } vorig huwelyk.

OVERSTE VAN ALTDORF, Oom van Mevrouw REINHART.

VROUW VAN ZWETZ, deszelfs Zuster.

LUITENANT VAN ALTDORF, derzelver Neef, in Hollandſchen dienst.

GEHEIME RAAD VAN SCHENK.

MAJOOR VAN WAREN.

KAMERHEER VAN WILSDONK.

FREDERIK, Knecht van REINHART.

PHILIP, Knecht van den Luitenant.

LOUISE, Kamenier van Mevr. REINHART.

MACHTELD, Meid van den OVERSTEN.

De ZADELMAAKER WONDERLYK.

AMPTMAN BEIL.

De SCHOUT.

Twee Onder-Officiers.

Het Tooneel is in eene Stad van Duitschland, welke nog niet genoemd mag worden. Het eerſte, derde, vierde, en vyfde, Bedryf gaat om in het huis van den Heer Reinhart; het tweede in dat van den Overſte van Altdorf.

Reinst Vinkeles, inv. et sculp. 1784.

VROUW VAN ZWETZ.

n verzeeker u, dat het verachtlyk ſtof van uwen Burgerlyken drempel, nooit weder aan myne Adelyke voeten kleeven zal.—

DE OUDERWETSCHE TRANT. Vde Bedr. XIIde Toon.

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

DE OUDERWETSCHE TRANT.

TOONEELSPEL.

EERSTE BEDRYF.

EERSTE TOONEEL.

REINHART, *in zyn japon voor een ſchryftafel, met een toegevouwen billet in de hand.*

Ja! Zo zal het zyn, genadige vrouw Tante! zo; en niet anders! —— Zes ſchotels en niet meer! —— Daar komt Frederik net van pas om dit Billet te beſtellen.

TWEEDE TOONEEL.

REINHART, FREDERIK.

FREDERIK.

Mynheer een brief.

REINHART.

Van den Overſten! —— Zou die dan belet gekregen hebben? (*Hy opent den brief en leest.*) „ Het „ geen ik u te zeggen heb, *mon Neveu*, laat zig in

„ gezelſchap niet verhandelen, en vordert ſpoed; Ik „ moet u daarom door dezen ouvertement declareeren, dat uwe inpolitesſe infupportabel wordt. Uw „ zoon ware Vaandrig geweest, hadt gy het niet zelf „ gecontramineerd; Zo zult gy onze beste plans ruïneeren; Dog daar is nog een middel om deze bevue te repareeren, en ik haast my om het u in confidentie te melden. Zyne Excellentie moet eene nieuwe koets betaalen, en is, by toeval, thans ſchraal „ by kas, geloof ik; Offereer hem uit u zelven een „ honderd Louiſen, daar kunt gy nu een fyne Coup „ mede doen, en gy verliest 'er niets by, want zyne Excellentie zal u zeekerlyk Wisſel of Recipis „ voor uw geld geven. Stel geen oogenblik uit. Gy „ ziet de Affectie, waar mede ik ben...." Ik zie een Denk- en Handel-wyze, die den bezadigdſten man buiten zig zelven zou vervoeren. —— De genadige Vrouw deugt niet, dat wist ik; maar van den Overſten had ik betere gedachten; dog misſchien heeft *Zy* Hem *doen* ſchryven; Hoe het zy; Ik zal my niet langer laten ringelooren. — (*Hy ſcheurt den brief in kleine ſtukken.*) Hier Frederik! — breng — neen wacht nog wat; ik zal 'er een couvert om doen. —— Zie daar; beſtel dat aan den Overſten van Altdorf; met myne onderdaanige complimenten. —— En het billet aan de Vrouw van Zwetz.

DERDE TOONEEL.

REINHART, Mevrouw REINHART.

Mevr. REINHART.

Schryft gy aan Oom den Overſte? myn ſchat!

REIN-

REINHART.

Neen! Ik zend hem zyn geſchryf te rug.

Mevr. REINHART.

Maar Lief! Oom de Overſte is een goed man, maar driftig; gy kent hem.

REINHART.

Wie kent Hem en zyne Zuster niet? Bakker en Slachter, Snyder en Schoenmaaker, Jooden en Advokaaten, zy kennen hen allen, en de meesten ſtaan 'er mede zo als ik, dat zy wenschten hen minder te kennen.

Mevr. REINHART.

Ik verſtaa u; Ja! myne familie is door de fortuin niet gunſtig bedeeld; maar zy heeft dat met veele aanzienlyke familiën gemeen, en myn man moest my dat niet verwyten.

REINHART.

Ik verwyt *Uwe Genade* niets.

Mevr. REINHART.

Nog beſpotting daar by!

REINHART.

Beſpotting! Ik volg immers maar het voorſchrift van haare Genade, uwe hoogedele Tante.

Mevr. REINHART.

Dat bepaalt zig tot de aanſpraaken in gezelſchappen; Onder ons zelven plagt gy my uwe Karolina te noemen.

REINHART.

Uwe Genade vergunne my, dat ik haar ook onder vier oogen Genade noeme, om in de gewoonte te blyven, en my in gezelschap niet te verspreken.

Mevr. REINHART.

Hoe hard behandelt gy my!

REINHART.

Ja, gy en uwe Familie hadden zeekerlyk meer toegeevenheid van my verdiend dan ik gehad heb; niet waar? —— Uw gehoorzaame Dienaar, Mevrouw!

Mevr. REINHART.

Ach! myn Man! —— Het is my onverdraaglyk in uwe ongunst te leeven!

VIERDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, LOUISE.

LOUISE.

De werkmeid heeft my gezegd, Mevrouw, dat gy naar my gevraagd hebt.

Mevr. REINHART.

ô Gewaand fatsoen! —— Louise wy krygen eenige menschen te eeten, zeg aan de keukenmeid....

LOUISE.

Mevrouw! Mynheer heeft reeds orders gegeven.

Mevr.

Mevr. REINHART.

Mynheer! —— Waar voor ben ik dan Vrouw? —— Gaa, zeg ik u. ——

LOUISE.

Ik wil gaarne, maar het zal te laat zyn; De orders van Mynheer zyn bepaald; zes ſchotelen — en niet meer. En die voortaan eenig bevel van Mynheer overtreedt moet terſtond vertrekken. —— En Mevrouw! daar heeft niemand zin in.

Mevr. REINHART.

— ó Diepte van verachting! Maar heb ik het niet aan myne eigen dwaasheid te wyten? —— Myn Man beminde my teder! —— Ja het is myne eigen ſchuld.

VYFDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, Vrouw van ZWETZ, LOUISE.

Vrouw van ZWETZ, *toornig.*

Bonjour ma Niece! Ah! je n'en puis plus, j'etouffe.

Mevr. REINHART.

Gy ſchynt niet wél, genadige Vrouw Tante.

Vrouw van ZWETZ.

My in zyn japon te ontvangen! —— En zonder daar excus over te vragen! — *a-t-on jamais vu de groſſierete plus atroce!*

Mevr. REINHART.

Myn man is van de morgen zeer belet geweest, Tante, en het is nog vroeg.

Vrouw van ZWETZ.

En my onbewimpeld te melden, dat men My, en Overſten, en Kamerheeren, niet meer dan zes ſchotelen denkt voor te zetten!

Mevr. REINHART.

Dat is nu zo de verkiezing van myn man.

Vrouw van ZWETZ.

Is dat zyne verkiezing, het is de myne niet, en ſtelt gy 'er geene orde in, dan moet ik het doen. —— Louiſe.

LOUISE.

Uwe Genade!

Vrouw van ZWETZ.

Gaa terſtond naar de keuken, en belast de keukenmeid, dat zy achttien ſchotelen gereed moet maaken. Ik beveel het.

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

En fyne ſpyſen; geen boeren-kost.

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

Het nieuwſte van het ſaiſoen.

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

Met een brillant desſert.

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

Ik hoop de fyne wynen zyn nog niet op?

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

Dat wy niet altyd achtenveertiger behoeven te drinken!

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

Gy verſtaat my? Achttien ſchotelen, een elegant desſert, en fyne wynen!

LOUISE.

Zeer wel uwe Genade — maar nu kan ik niet meer onthouden. (*In 't weggaan ſtil.*) „En met alle my-„ ne *zeer wel*, zal 'er toch niet éene ſchotel meer op „ tafel komen."

ZESDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, Mevr. REINHART.

Vrouw van ZWETZ.

Ma niéce, ik moet u zeggen, dat ik my grootelyks verwonder over uw geduld, of liever uwe lafheid, van alle die grillen van den Hofraad zo gewillig in te volgen.

Mevr. REINHART.

Myne lieve Tante, wat zal ik doen?

Vrouw van ZWETZ.

Doen! doen! Zo lang gekibbeld, geknord, gekeven, geplaagd, tot dat zyn kop breke.

Mevr. REINHART.

Maar gy weet Tante, dat myn Man, nadat hy eens eene zaak heeft befloten, de man niet is om zyn ontwerp zo ligt te laten varen.

Vrouw van ZWETZ.

Hy moet wel; Zo eene Vrouw maar lang genoeg talmt, kan zy altyd haar zin krygen.

Mevr. REINHART.

Maar Tante, hoe kan ik zo handelen met een man, die my teder placht te beminnen, en aan wien ik voor my zelven en myne familie alles verplicht ben.

Vrouw van ZWETZ.

Wat verplicht! wat verplicht! Om dat hy dat weinigje

nigje ſchulden voor ons betaald heeft? Het is wel der moeite waard om daar van te ſpreken!

Mevr. REINHART.

Tien duizend daalers zyn geen weinigje.

Vrouw van ZWETZ.

Een beuzeling voor de eer van met onze familie verbonden te zyn. —— Ik hoop niet, dat hy u dit verwyt?

Mevr. REINHART.

Het was evenwel zo vreemd niet, dat hy daar van de morgen een weinig op zinſpeelde!

Vrouw van ZWETZ.

Vreemd! Dat zou brutaal zyn van dien *Roturier!*

Mevr. REINHART.

Het is myn Man, Tante, van wien gy ſpreekt! Ik wenschte....

Vrouw van ZWETZ.

En ik wenschte, Nicht, dat gy uwe afkomst meer indachtig waart. —— My dunkt gy zyt niet meer die gy placht te zyn.

Mevr. REINHART.

Neen zeeker! Ik was in den beginne gelukkig met myn man, nu ben ik het niet meer; Zyn wil was de myne, en Hy kwam zelfs myne begeertens voor; maar ſedert dat uwe genade dat ongelukkig ontwerp gemaakt heeft, om zyn Zoon in den Dienst te trekken, en zyne Dochter aan den Kamerheer te verbinden, is hy

naar-

naaryverig op zyn gezag en wantrouwende geworden. En dan Uwe ſchuldeisſchers, die met hunne rekeningen by Hem komen, even als of hy uwe Rentmeester ware.

Vrouw van ZWETZ.

Zo hebben wy het ook, om ons fatzoen te houden, aan onze Crediteuren doen gelooven.

Mevr. REINHART.

Maar Tante, wie zal toch gelooven, dat onze familie een Rentmeester noodig hebbe?

Vrouw van ZWETZ.

Wat gaat u aan Mevrouw Reinhart? My dunkt gy vervalt tot dezelfde laagheid als uw man.

Mevr. REINHART.

't Is lang genoeg Tante: Gy moet my verſchoonen; Ik begeer myne huisſelyke gelukzaligheid aan uwe groothartigheid niet langer op te offeren.

Vrouw van ZWETZ.

Ik ſtaa verbaasd! wat...

Mevr. REINHART.

Neen Tante, ik wil niet langer ondankbaar, ik wil niet langer rampzalig, zyn.

ZEVENDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, Mevr. REINHART, OVERSTE VAN ALTDORF.

OVERSTE.

Dat hem de donder ſlaa! zo ben ik nooit behandeld geworden.

Vrouw van ZWETZ.

Gy zyt geheel buiten u zelven, Heer Broeder! Wat is 'er dan?

Mevr. REINHART.

Wat is 'er Heer Overſte?

OVERSTE.

Laat my eerst adem haalen! —— Dat is een verdoemde trek!

Vrouw van ZWETZ.

Van wien dan?

OVERSTE.

Van wien anders dan van den Hofraad!

Vrouw van ZWETZ.

Zeekerlyk weder een *trait de Roturier!* Dat heeft men van dat burger volk, zodra zy ryk zyn, te wachten. Maar vertel het geheele geval.

OVERSTE.

Hadden wy hem maar niet noodig, maar hoe redden wy het buiten Hem? —— Hoor! Ik ſtaa op de Pa

Parade naast den Generaal, die met den Minister over de Vaandrikspläats van den jongen Reinhart ſpreekt, zo als Frederik my een brief in handen geeft. Ik, in het begrip van eene dankerkentenis voor zyne Excellentie daar in te vinden, opende denzelven terſtond; — Denk eens! — 't Was of ik door den grond zonk.

Vrouw van ZWETZ.

Wat dan?

OVERSTE.

Parbleu daar valt my myn eigen billet, in honderd ſtukken geſcheurd, uit het couvert, daar verder geen woord in te lezen was.

Vrouw van ZWETZ.

C'en est trop! Le vilain! — Hoe hieldt gy u in die *facheuſe rencontre?*

OVERSTE.

Parbleu! Ik ſtond als een ſchooljonge, die zyn les niet kan; De Minister maakte groote oogen; De Generaal zag my met verbaasdheid aan; de Officiers lachten; Ik poogde my te herſtellen, en ook te lagchen; maar verdoemd! daar begint de Generaal den Minister weder over den jongen Reinhart te ſpreken: Ik wenkte, ik werkte, ik ſtampte met den voet; maar alles vergeefsch; zyne Excellentie, die een waar vriend van onze familie is, zet het door, en krygt *Fiat!*

Vrouw van ZWETZ.

En gy?

OVER-

OVERSTE.

Ik! *Mon Dieu;* dat kunt gy ligt denken: Ik kon niet anders dan weigeren; De blyken van des Vaders onwilligheid waren voorhanden. De Minister vertrok, terwyl ik hem beevende nazag; De Generaal vraagt my ſtom; Wat kan ik doen? Zyne Excellentie een Dementi geven? Dat in eeuwigheid niet: De ſtatiekoets is geleverd en moet betaald worden; — En wie verſchaft my nu, de Duivel haal! het geld? Het is eene vervloekte historie! —— Honderd Louis d'or! het is *ma foy* geene beuzeling.

Vrouw van ZWETZ.

Nu Nichtje, *Qu'en ditez vous? N'est ce pas bien poli cela?*

Mevr. REINHART.

Wat ik zeg, Tante? Ik hoor en zie, het geen ik wenschte niet te vernemen.

Vrouw van ZWETZ.

En ik wenschte van u... maar zacht, Overſte, daar komt hy aan; laat my begaan; Ik zal hem den kop waſchen, dat het hem heugen zal.

OVERSTE.

Voorzichtig, want wy kunnen hem toch niet miſſen; en wy zyn hem te veel verplicht. — Hy heeft ons toch edelmoedig uit der Jooden klauwen gered; — Ja als ik dat weer bedenk, heb ik hem toch lief.

Vrouw van ZWETZ.

Zotternyen! Lafaart.

ACHTSTE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, Mevr. REINHART, OVERSTE VAN ALTDORF, REINHART, *in zyne japon.*

Vrouw van ZWETZ.

Gy wilt u niet *geneeren* mynheer de Hofraad! Nog in uw japon?

REINHART.

Gelyk uwe Genade ziet, nog in myn japon? Ondertusſchen ben ik blyde uwe Genade te ontmoeten, want Louiſe is zo even by my geweest, en uwe Genade begrypt dus, dat ik wel een woord met uwe Genade te verhandelen heb.

Vrouw van ZWETZ.

En ik een paar met u, Mynheer de Hofraad; zonder van de japon nog eens te ſpreken.

REINHART.

Dat zoude ook verloren moeite zyn; want ik zal vooreerst nog in myn japon blyven; maar uw paar woorden, Mevrouw!

Vrouw van ZWETZ.

Hoe komt gy tot die inpertinentie van myn broeder, den Overſte, voor het gezicht van den Minister, en van zyn Generaal, zo openbaar ten toon te ſtellen?

REINHART.

Hoe komt gy tot de inpertinentie van in myn huis wetten te willen ſtellen?

Vrouw

Vrouw van ZWETZ.

Een eigenhandig billet van den Overſte te verſcheuren!

REINHART.

Myne duidelyke bevelen in myn huis te contramandeeren!

Vrouw van ZWETZ.

Het ſchynt gy wilt my parodieèren.

REINHART.

En daar vreest gy by te verliezen?

Vrouw van ZWETZ.

Weet Mynheer de Hofraad niet langer wie hy voor heeft?

REINHART.

ô Ja, uwe Genade, anders heb ik myn boek maar open te ſlaan; de rekeningen van Winkeliers en Ambachtslieden, welken ik de eer heb gehad voor uwe Genade te betaalen, zullen het my ras herinneren.

OVERSTE.

Heer Hofraad, myn Zuster is te haastig! laat ik eens een woord met u ſpreken.

Vrouw van ZWETZ.

Zwyg, zeg ik, en val my niet in de reden! —— Dat verwyt, Hofraad, is brutaal; Had ik de pretenſien, die my wettig toekomen! ——

REINHART.

Ja Mevrouw; maar voor de verſchotten uwer voorouderen in de tochten naar 't heilige land, en het kasteel, dat in 1480. door mishandelde boeren gedemolieerd is, zult gy niet gemaklyk echte ſpecie, of goede wisſel, krygen; En andere pretenſies weet ik niet dat gy hebt.

OVERSTE, *ſtil tegen de Vrouw van* ZWETZ.

„ Gy zult het nog zo maaken, dat wy 'er ons „ Diné by verliezen."

Vrouw van ZWETZ, *ſtil tegen den Overſte.*

„ Ik eet myn bloed! maar ik moet alles verkroppen om de honderd Louiſen voor den Generaal." Ik zal u niet naar uwe onvriendelykheid beantwoorden, Heer Hofraad, en hoop, dat gy uwe dwaaling wegens uwen Zoon zult zien en verbeteren! Die jonge Heer moet in den dienst, zeg ik u; de Generaal heeft reeds een Vaandel voor hem verworven; dat woord moet gy houden, en onder onze Protectie kan hy verre komen.

REINHART.

Gewis! Na zyne middelen grootendeels verſpild te hebben, Luitenant, misſchien Kapitein, worden! — Daar zal niets van wezen.

Vrouw van ZWETZ.

Niets van wezen! Het zal alles wezen zo als ik zeg; De ontwerpen, welken ik gemaakt heb, om uwe familie tot ſtand te brengen, zyn te goed, dan dat zy niet punctuëel gevolgd zouden worden.

REIN-

REINHART.

Ei! Ei! Hebt gy ontwerpen gemaakt om myne familie tot ſtand te brengen? Veel Obligatie: Laat die ontwerpen eens hooren.

Vrouw van ZWETZ.

Met drie woorden dan. Uw Zoon zal Officier worden; De Krygsdienst is de eerſte *Pas* voor eene burgerlyke familie om tot ſatzoen te komen. Uwe Dochter zie ik kans om aan den Kamerheer Wilsdonk te verbinden, zo gy den eerſten ſtap doen wilt.

REINHART.

Dat is te zeggen, haar aanbieden? Eene beminnelyke Juffer met een moederlyk bewys van vyftig duizend daalders, en de expectance van haar Vader — aan eenen — laat ik zwygen! —— wegſmyten; in haar verderf ſtooten, — om zyne ambitie en uwe .... inzichten — te voldoen! —— Even weinig van dat huwelyk als van het Vaandel voor myn Zoon.

Vrouw van ZWETZ.

Gy denkt en ſpreekt, *ma foy*, als de laagſte onder het Gemeen!

REINHART.

De laagſte onder het Gemeen kan met eene ongeſmukte taal eerlyke bedoelingen hebben, maar eene bédelende hoogmoed is minder te betrouwen.

Vrouw van ZWETZ.

Nu verdraag ik uwe onbeſchofdheden niet langer! —— Uw arm, Heer Overſte! wy gaan.

OVERSTE, *ſtil.*

„ Parbleu, dan zullen wy van de middag honger „ moeten lyden!"

Vrouw van ZWETZ.

Onwaardige! *Pain bis & honneur!* Uw arm, zeg ik; ik vertrek. —— Uwe Dienaares Nicht! ſtel my niet weder voor zulke inſultes bloot. (*Zy neemt den Overſte onder den arm die onwillig vertrekt.*)

NEGENDE TOONEEL.

REINHART, Mevr. REINHART.

REINHART.

Wel! uwe Genade heeft zig in die beleefde geſprekken uwer Hoogedele familie niet veel laten hooren.

Mevr. REINHART, *hem tederlyk omhelzende.*

ô Myn beste! Vergeet myne vroegere dwaasheid, en betrek my niet langer mede onder die familie! Laat ik onder de Uwe behooren!

REINHART.

Hoe! Wat hoor ik?

Mevr. REINHART.

Ja myn dierbaare Echtgenoot! Ik zag reeds, maar zie nu veel duidelyker, de onredelykheid van een gedrag, daar ik mede in gedeeld heb; Ik veroordeel het uit al myn harte; Ik wensch geheel de uwe te zyn; mocht gy ook weder de myne worden!

REIN-

REINHART.

Goede Vrouw! ware dat u ernst! Wilde gy een braaf Duitsch wyf van een braaf Duitsch man zyn, dan wierdt ons Huis weder een Hemel.

Mevr. REINHART.

Dat is my ernst, myn waarde man; Ik veracht eene grootheid, die zig niet dan door bedelary en laage ſtreeken zoekt ſtaande te houden.

Einde van het eerſte Bedryf.

TWEEDE BEDRYF.

(Een Kamer in het huis van den Overſte.)

EERSTE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE.

OVERSTE.

Met al uw *Pain bis & honneur*, hebben wy op myn ziel van de middag niet te eeten!

Vrouw van ZWETZ.

Gy zyt een laage ziel Heer Broeder!

OVERSTE.

Of gy ſcheldt of niet, Vrouw van Zwetz; wat waar is blyft waar, en wat te dol is, is te dol.

Vrouw van ZWETZ.

Wat is dan waar? Wat is te dol?

OVERSTE.

Waar is het, dat wy van onze kwartieren niet eeten kunnen; En te dol is het, dat gy den Hofraad, daar wy een paar jaaren van geleefd hebben, zo behandelt, dat wy hem voor altyd kwyt zyn.

Vrouw van ZWETZ.

Is dat myn ſchuld, dat hy brutaal is? Onderſcheidt toch ——

OVER-

OVERSTE.

Ja Vrouw Zuster, ik onderſcheide zeer levendig een ledige maag van een volle; en, in plaats van meer onderſcheidingen, zorg liever, dat wy van de middag iets te eeten krygen.

Vrouw van ZWETZ.

Daar is voor gezorgd! wy zullen nog by den Hofraad eeten; Laat my maar begaan! *Il faut ſcavoir ſe tirer d'affaire.*

TWEEDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE, MACHTELD.

MACHTELD.

Genadige Vrouw, de Zadelmaaker Wonderlyk is beneden.

OVERSTE.

Nu Vrouw Zuster; *Il faut ſcavoir ſe tirer d'affaire.*

Vrouw van ZWETZ.

Machteld; doe uw best om hem weg te ſchikken. —— Dat komt 'er lelyk in!

OVERSTE.

Verdoemd lelyk! —— Hadt gy my nu dat vervloekte billet niet gedicteerd, en gedwongen te ſchryven, dan konden wy weder tot den Hofraad toevlucht nemen.

Vrouw van ZWETZ.

Zou de Jood Abraham nog eens ſchieten?

OVERSTE.

Of hy gek was! waar op zou hy ſchieten? Myn gagie is reeds voor twee derden verbonden, en verder beſlag neemt de Generaal Quartiermeester niet aan. Gy moet raad ſchaffen; Gy hebt met uw kop al den donder in de war geholpen.

Vrouw van ZWETZ.

Overſte! geene verwyten! Ik wenschte, dat ik my nooit met uwe huishouding had bemoeid.

OVERSTE.

Zy zou daarom niet te ſlechter gegaan hebben.

Vrouw van ZWETZ.

Is dat myn dank, voor dat ik 'er al het myne by ingebrokt heb?

OVERSTE.

Het uwe! Hadt gy wel —— Ja het moet 'er uit. — Het zal 'er uit. —— Hadt gy wel een potſcherf in eigendom?

Vrouw van ZWETZ.

Ik zal u vinden, Heer Overſte! —— Hoe de Zadelmaaker zelf hier! dat is brutaal.

DERDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE, ZADELMAAKER.

ZADELMAAKER.

Met verlof uwe Genade; uwe Meid wilde my weg zenden, maar ik moet uwe Genade noodzaaklyk ſpreken, met verlof.

Vrouw van ZWETZ.

Ja, wy verlangden insgelyks u te zien, myn goede Baas; de Bediende heeft dat niet wel begrepen. — Hebt gy het altyd nog zo druk, Baas?

ZADELMAAKER.

Ja, met verlof, uwe Genade, zo de betaaling maar wat beter ging; maar, met verlof, dat is erg; De Jood Abraham....

Vrouw van ZWETZ.

Kent gy hem? Ik hoor hem dikwils noemen.

ZADELMAAKER.

Ja, met verlof, uwe Genade; hy neemt dan pand der minne van de Heeren, en hy ontbiedt leder voor my uit Engeland, met verlof, en daar betaalt hy my de ſchuld van de Heeren mede; Hy bracht my laatſt in zyn pand-kamer met verlof; ô wat waren daar koſtelyke kleeren! „ Daar hangen, zeide hy, uwe mees„ te Heerſchappen groot en klein."

Vrouw van ZWETZ.

Het lykt een grappige ſnaak.

ZADELMAAKER.

ô Zo grappig, met verlof; „ Hier is de eerſte we-
„ reld, zeide hy, hier zyn alle rangen en ſtaaten ge-
„ lyk; hier ſtaan de Ministers, en Raaden, en Matres-
„ ſen, onder myn beſtier; elk wordt naar zyn prys ge-
„ ſchat, en de Vrouw van een ryken Winkelier, die
„ haar man bedriegt, is ſomtyds meer waard dan eene
„ Hofdame, die ongelukkig geſpeeld heeft." ô Hy is zo grappig, met verlof.

Vrouw van ZWETZ.

Heel grappig! (*Stil.*) „ Vervloekte kerel."

ZADELMAAKER.

Ja, met verlof, uwe Genade; het is maar dat de menſchen meer verteeren dan zy betaalen kunnen; maar, met verlof, hier is myne rekening wegens de Staatſiekoets van Mynheer den Generaal, zyne Excellentie heeft my hier gezonden om het geld te ontvangen.

Vrouw van ZWETZ, *de rekening inziende.*

Ja myn vriend, dat is in orde; het geld ligt gereed; — Maar a propos; myn goede Meester, ik ben u altyd geneegen geweest; en ik heb nu gelegenheid om u een importanten dienst te doen. De Dragonder Regimenten Schorlem en Waldek klaagen beiden zeer over hunne leverantiers, hebt gy lust om 'er voor te werken?

OVERSTE, *ſtil.*

„ Waar duivel haalt zy het van daan!"

ZADELMAAKER.

Wel, met verlof, uwe Genade, gaarne; want zy betaalen prompt.

Vrouw van ZWETZ.

Nu breng my dan morgen een lyst van de pryzen, waar voor gy het gewoon zadel- en riem-werk leveren kunt; en dan zal ik u uw geld mede geven.

ZADELMAAKER.

Genadige Vrouw, met verlof, ik moet van daag betaalen.

Vrouw van ZWETZ.

Het is my onteven, maar ik wilde u morgen een zak daalers voor de Regimenten in voorraad geven, en dan is het één tellen.

ZADELMAAKER.

Met verlof uwe Genade, ik moet....

Vrouw van ZWETZ.

Hebt gy liever Goud of Zilver?

ZADELMAAKER.

Met verlof, Goud uwe Genade.

Vrouw van ZWETZ.

Goed. Ik zal het afpasſen, en vyftig Louiſen daar by voor het Regiment; Kom het alles achter middag maar haalen. Het ligt by den Hofraad Reinhart klaar; die is onze Rentmeester; Thans verwacht ik yder oogenblik een bezoek van hoogen rang.

VIER-

VIERDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE, MACHTELD.

MACHTELD.

Zyne Hoog Edelheid, de Kamerheer, wenscht zyne opwachting te maaken.

Vrouw van ZWETZ.

Zyn bezoek zal ons aangenaam zyn.

VYFDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE, WILSDONK.

WILSDONK.

Gehoorzaamſte dienaar! Wat is dat voor een geval van de morgen op de parade geweest, Heer Overſte? Het geheele Hof badineert daar over; Ik hoor van een geſcheurd billet praaten, en den Hofraad Reinhart noemen: maar ik weet 'er het rechte niet van.

OVERSTE.

Ja dat was een lelyke trek van den Hofraad, waar van Vrouw Zuster evenwel door haare wysheid vry wat oorzaak is.

Vrouw van ZWETZ.

Heer Broeder!

OVERSTE.

Nu! Nu!

Vrouw van ZWETZ.

U, Heer Kamerheer, mag ik het wel vertellen; het zal toch in de familie blyven.

WILS-

WILSDONK.

Ik zal my gelukkig rekenen, moge het daar ſlechts toe komen!

Vrouw van ZWETZ.

Ik twyffel daar niet aan; dog daar zullen wy ſtraks van praaten. — Gy weet hoe wy het met den jongen Reinhart voorhadden?

WILSDONK.

Die Officier moet worden?

Vrouw van ZWETZ.

Juist; Nu had ik de beste ſchikkingen van de wereld gemaakt, en dicteerde den Overſte een billet aan . . .

OVERSTE.

Ja dat ik de dolheid had van te ſchryven, en dat oorzaak van al die duivelery is.

Vrouw van ZWETZ.

Sans m'interrompre, Heer Broeder! — Een billet aan den Hofraad, hoe hy zig in deze affaire gedragen moest; met eene welverdiende reprimande.

WILSDONK.

Ja, welverdiend!

Vrouw van ZWETZ.

Gewis! maar zie! in plaats van zig te beteren, ſcheurt hy dat billet in duizend piesjes, en . . .

OVER-

OVERSTE.

En vouwt die netjes in een Couvert, zodat ik meende een brief te krygen, en, parbleu! daar vallen my, op de volle parade, alle die ſtukjes uit het papier, en waeijen ons om de ooren.

WILSDONK.

Daar moet hy ter deeg voor hebben! Te middag aan tafel moeten wy....

OVERSTE.

Ja, hadden wy het geluk te middag met u aan tafel te zyn! maar de zaaken zyn deerlyk veranderd, en Vrouw Zuster....

Vrouw van ZWETZ.

Al wederom Vrouw Zuster!

OVERSTE.

Nu! nu!

Vrouw van ZWETZ.

Ik kwam kort na dit voorval by den Hofraad; Ik onderhield 'er hem over; het eene woord bragt het ander voort; —— Enfin! — maar het kluchtigst was, dat myn kostelyke Nicht, mevrouw de gemalin, met welke ik vooraf een *tête-a-tête* had, de party van haar man nam, en wel *très ſerieuſement.*

WILSDONK.

Très ſerieuſement? Is 't mogelyk? — Wel die brouillerie ſpyt my toch; ik had my eene *fête* in uwe Compagnie beloofd.

Vrouw

Vrouw van ZWETZ.

ô! Wy zullen toch te ſamen eeten.

OVERSTE.

Zal dat waar zyn, Zuster?

Vrouw van ZWETZ.

Berust toch in myne ſchikkingen, Broeder. — Gy weet, Heer Kamerheer, dat de Hofraad zyne dochter niets weigeren kan; zy is een ſchrander, maar te gelyk een goedaartig, meisje, dat geene onmin zien kan. Ik heb haar een klein billetje gezonden, en binnen een kwartier uurs is zy hier; ik houde 'er my van verzeekerd.

WILSDONK.

Dat ware excellent! Dat zoude helpen voor ons plan! Hoe is uwe Genade in haar voorſtel geſlaagd?

Vrouw van ZWETZ.

Zo tamelykjes!

OVERSTE.

Spreek goed duitsch, en zeg, zo ſlecht als het mogelyk was.

Vrouw van ZWETZ.

Altyd moet gy met de deur in 't huis vallen. — Gy kent den Man, Kamerheer, zeekerlyk beantwoordde hy myn voorſtel niet zo als behoorde.

OVERSTE.

Hy ſprak van *wegſnyten*; Van *in haar verderf ſtorten*....

WILS-

WILSDONK.

Wegſmyten! Verderf! Daar is myne eer door geſchonden!

Vrouw van ZWETZ.

ô Neen! Dat raakte de verbindtenis zelve niet, maar alleen mynen aandrang, dat hy den eerſten ſtap moest doen.

WILSDONK.

Dit, dunkt my, was evenwel eene billyke vergoeding, welke ik mocht vorderen voor dat ik beneden myn fatzoen wil trouwen! — Ik bid u, zo ik myn naam, en geboorte, en rang, en gunst by den Vorst, in de eene ſchaal legge, wat zal de Hofraad in de andere leggen?

OVERSTE.

Eene beminnelyke jonge Juffrouw, met heerlyke dukaaten.

WILSDONK.

De Heer Overſte ſchynt zig met de *façon de penſer a la roturiere* tamelyk gefamiliarizeerd te hebben!

OVERSTE.

Dat weet ik zo net niet; maar ik vrees dat de Kamerheer en de Vrouw Zuster wat al te edel denken!

Vrouw van ZWETZ.

Broeder gy hebt in den Vryheer van Wilsdonk geen Vaandrik voor! — *Mais laiſſons cela;* — Ik heb 'er nog iets anders op gevonden, Heer Kamerheer! Gy moet den Hofraad eens van ter zyde doen voelen, hoe zeer

zeer hy u noodig heeft by den Vorst, en hoe dikwils gy reeds zyn voorſpraak geweest zyt, wanneer zyne onbuigzaamheid hem des Vorſten ongenade op den hals gehaald zou hebben.

OVERSTE.

Niet voor den eeten, verzoek ik; Wy zyn nu al eens in gevaar geweest; —— en waarlyk met alle uwe gerustheid, Vrouw Zuster, wy zyn het nog. —— Zie daar onzen Hollander!

ZESDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE, WILSDONK, LUITENANT.

OVERSTE.

Hoe gaat het Luitenant? Waar ben je weêr zo lang geweest?

LUITENANT.

Ik verzoek verſchooning; Ik heb eenige viſites gedaan, en nu kwam ik myne genadige Tante myn arm aanbieden om haar naar den Heer Hofraad te geleiden.

Vrouw van ZWETZ.

Ik bedank u, heer Luitenant, dog daar hebben wy nog tyd toe.

LUITENANT.

Het is beter dat ik wacht, dan myne Tante.

Vrouw van ZWETZ.

Wy wachten nog een bezoek van Juffrouw Reinhart.

LUITENANT, *met drift.*

Van Jeannette?

Vrouw van ZWETZ.

Dat ſchynt u ſterk te interesſeeren!

LUITENANT.

Ik vraag verſchooning, genadige Vrouw.

Vrouw van ZWETZ.

Blyft gy nog by uw voornemen, Luitenant, om over een paar dagen af te trekken?

LUITENANT.

Myn verlof laat niet langer toe; Anders...

ZEVENDE TOONEEL.

Vrouw van ZWETZ, OVERSTE, WILSDONK, LUITENANT, JEANNETTE.

JEANNETTE, *de Vrouw van Zwetz de hand kuſſende.*

Uwe dienaares, genadige Tante.

Vrouw van ZWETZ.

Goeden morgen, Nichtje.

JEANNETTE, *wil ook den Overſte de hand kuſſen, dog die belet het, en zoent haar voor't voorhoofd.*

Goede morgen lieve Meid; hoe is het t'huis?

JEANNETTE.

Alles wel. Veel komplimenten van Vader en Moeder, zy hoopen Oom en Tante aan de maaltyd te zien.

Vrouw van ZWETZ.

Heer Overſte! (*Stil.*) „Zult gy voortaen op my „ betrouwen?"

OVERSTE, *ſtil.*

„ Dat Wyf is den Duivel te ſlim?"

Vrouw van ZWETZ.

Jeannette, dewyl wy hier nu juist zo *en famille* by malkander zyn, wilde ik wel eens een woordje met u ſpreeken.

JEANNETTE.

Uwe Dienaares, Taute.

Vrouw van ZWETZ.

Gy zyt, myn lief kind, in die jaaren, dat gy op een goed huwelyk moet denken.

JEANNETTE.

Verſchoon my, Tante; in een ouderdom van agttien jaaren behoef ik daar nog niet om te denken, terwyl ik by myne Ouders volmaakt naar myn genoegen leef.

Vrouw van ZWETZ.

Met al dat genoegen voelt gy toch een ydel in uw teder hartje.

JEANNETTE.

Verſchoon my, genadige Tante; het is met de Lief-

de jegens myne Ouders en Bloedverwanten geheel gevuld.

Vrouw van ZWETZ.

Dan is de liefde voor uwe Ouders zelve een dringreden om een huwelyk aan te gaan, dat uwen Vader eer zal doen; —— Ik preſenteer u den Vryheer van Wilsdonk; uit eene der oudſte familiën; eerſten Kamerheer van onzen Landheer; en deszelfs byzonderen gunſteling.

JEANNETTE.

Genadige Tante... Ik... de Eer....

WILSDONK.

Mejuffer, met zo veel ſchoonheid kan die eer u niet onverwacht voorkomen.

JEANNETTE.

De eer is al te groot, Mynheer! En't komt my des te vreemder voor die hier te ontvangen, om dat ik een Vader heb.

Vrouw van ZWETZ.

Uw Vader kan het niet anders dan goedkeuren, hoe *bizar* zyne denkwyze ook wezen mag.

JEANNETTE, *op een levendigen toon.*

Genadige Vrouw, gy ſpreekt van myn Vader!

Vrouw van ZWETZ.

Van wien anders kind?

JEANNETTE, *nog levendiger.*

En tegen zyne dochter!

Vrouw van ZWETZ.

Wat maakt dat jonge Ding zig driftig! Of dat Duifje ook gal heeft?

LUITENANT.

Die drift bewyst de goedheid van haar hart!

Vrouw van ZWETZ.

Hoe! Heer Luitenant; ik was byna vergeten, dat gy ook hier zyt; en ik verwachtte uwe bemoeijing niet met het geen u niet betreft.

LUITENANT.

Juffrouw Reinhart is jonge Juffer, en myn Nicht.

Vrouw van ZWETZ.

Met wier bezorging gy niets te maaken hebt. — Enfin *Ma Niéce;* De Kamerheer wacht op een gunſtig antwoord van u, dan hebben wy goed ſpel by uwen Vader; ——

JEANNETTE.

Men wacht met weinig recht op een gunſtig antwoord, terwyl men zulk een onaangenaamen rol ſpeelt.

WILSDONK.

Verdien ik dat verwyt? Mejuffer!

JEANNETTE.

Verſchoon my, Mynheer! maar daar ik nauwelyks de

eer heb van u te kennen, en daar ik het geluk heb van eenen eerbiedwaardigen Vader te hebben, wiens wysheid en liefde het my even zeer aanraden, als myn plicht het my gebiedt, en myn hart my noopt, om hem in alle gewichtige ondernemingen te raadplegen, komt het voorstel van myne Tante, door u ondersteund, my zo zonderling voor, dat het zeekerlyk best zal zyn my niet te verplichten om my daar verder over uit te laten.

Vrouw van ZWETZ.

Gy zyt in een ernstigen luim, Jeannette. —— Wy willen afbreken; —— Kom de Kamerheer zal u zyn arm geven, en myn broeder zal my geleiden. De Luitenant zal ras volgen.

JEANNETTE.

Heer Luitenant gy zult dan volgen?

AGTSTE TOONEEL.

LUITENANT, PHILIP.

PHILIP.

Men laat u geheel alleen, Mynheer!

LUITENANT.

Ja Philip, ik ben in geen tel.

PHILIP.

Hoe kunt gy de dingen altyd zo ernstig nemen? Ik verzeeker u, by Juffrouw Jeannette zyt gy wel in Tel; en haar Vader houdt veel van u.

LUITENANT.

Ach zwyg! Die Engel, — ja het is een Engel, — zal my nooit ten deel vallen. —— Hebt gy haar dan niet met den Kamerheer van Wilsdonk zien vertrekken?

PHILIP.

O! Zo gy van niemand meer te vreezen hebt dan van den Kamerheer, dan ſtaan uwe zaaken goed. Het verdriet was op haar gelaat te lezen, dat hy haar naar huis geleidde.

LUITENANT.

Haar laatſte groet aan my heeft my ook weder op de been geholpen; Ik was geheel ter neêr geſlagen, ik was wanhoopig. — Weet gy wel, dat die Kamerheer 's Vorſten gunst, een luisterryken Post, en de voorſpraak van de Vrouw van Zwetz, tot zyn voordeel heeft? — En daar by, myn Verlof is ten einde, ik moet vertrekken! Wat kan 'er in myn afwezen niet al uitgewerkt worden tegen een Man, die....

PHILIP.

Een Man die in het hart van Jeannette voorſpraaken heeft, die alle de andere zullen doen verſtuiven. — En gelooft gy, Mynheer, dat de Hofraad zyne dochter ooit aan eenen Wilsdonk zal geven?

NEGENDE TOONEEL.

LUITENANT, PHILIP, LOUISE.

LOUISE.

Heer Luitenant! Ik zocht myne Juffrouw hier, om haar iets uit naam van haaren Vader te zeggen.

LUITENANT.

Juffrouw Reinhart is zo oogenbliklyk vertrokken; my dunkt, gy moest haar ontmoet zyn.

LOUISE.

Ik kom niet direkt van huis. —— Ik denk, Heer Luitenant, dat alles t'onzent gereed zal zyn. Gy zult zeekerlyk....

LUITENANT.

Ik gaa op dit oogenblik.

TIENDE TOONEEL.

PHILIP, LOUISE.

LOUISE.

Is 't waar Philip, dat gy haast gaat vertrekken?

PHILIP.

Ja wel, Meisje maat, overmorgen; *Dictum factum* zeggen de Geleerden: Myn Meester vertrekt, en dan vertrek ik ook: Ik verlaat hem nooit, want hy is my by Testament gemaakt.

LOUISE.

Altyd dezelfde kwast? Philip! Wat is dat weêr malle praat! Wie kon u uw Heer by Testament maaken?

PHILIP,

De Man, aan wien hy toekwam; Zyn Vader. Is dat nu zulke malle praat Louiſe? Luister dan, hoe het bykwam. — Ik heb den Ouden Heer tien jaar gediend; een Deugd van een Man, die my nog een traan doet ſtorten, nu ik aan zyn dood gedenk. Ik heb veele verdrieten en gevaaren met hem doorgeworſteld, maar hy was altyd dezelfde, altyd even goed en gul. — Hy was 'er zelfs op geſteld, Meid, dat ik Latyn leerde by den Veldprediker. —— In den ſlag van Roucoux ſtondt hy in het heetſte vuur, en vocht als een Leeuw, tot dat hy door verlies van bloed nederzeeg; Ik was dicht by hem met zyn Zoon, toen veertien jaaren oud, en Kadet in zyn Compagnie. „ Keerel, riep hy my „ toe, Ik weet gy bemint my — het is met my ge„ daan! —— Dertien blesſuren, myne equipagie, en „ die Jonge daar, maaken al myne ſchat uit; Myne „ blesſuren neem ik mede; het overige beſpreek ik „ u; Gy zult 'er mede leeven of het uw eigen ware!" Dat was zyn geheel Testament; Ik wilde hem helpen, hy drukte my de hand, en ſtierf. Zou ik nu niet een verdoemde Schurk moeten zyn, zo ik zulk een Testament niet nakwam? Neen, Meid, zie my aan waar voor gy wilt, maar geloof vry, dat als de Luitenant-Colonel my ten jongſten dage vraagt, Keerel! hoe hebt gy met myn Testament geleefd, ik hem zal weten te antwoorden; ſchoon 'er vry wat aan vast is.

LOUISE.

Ja de nalatenſchap is groot, Mynheer de Executeur!

PHILIP.

De nalatenſchap is dierbaar, Juffrouw Snapſter. Myn tegenwoordige Heer is een allerbeste; door myne zorgen onderſtel ik; Ja hy zou zyn Vader volkomen evenaaren, zo hy wat minder ernſtig ware; maar hy is al te bedaard voor een Officier. Een Militair moet wat luchtig en vrolyk zyn.

LOUISE.

En zo wat kwastig daar by, zo als Philip, die zelfs vrolyk ſchynt omdat hy vertrekt.

PHILIP.

Neen Meisje maat, dat ben ik waarachtig niet; Ik heb het hier goed gehad; — En dan Louiſe te verlaten! De *politeſſe* vordert immers, dat ik daar ook van ſpreek, niet waar?

LOUISE.

Van ſpreken of zwygen, zo 't u belieft, maar 't is ten minſten heel ſlecht dat gy 'er vrolyk over zyt.

PHILIP.

Malle Meid, ik ben 'er drukkig om, maar ik troost my in alle omſtandigheden, en nu, by myn vertrek, ben ik al bezig met myne wederkomst, en ik verbeelde my dan met een hoed vol Hollandſche dukaaten by u te komen; en dan „wilt gy my, ik wil dy." Borgen is geen kwytſchelden.

LOU-

LOUISE.

Hoor Philip, de huwelyken worden in den hemel geſloten, maar ik twyffel of wy daar nog wel aangetekend zyn? Ik groet u tot ſtraks.

PHILIP.

Ja ik ſtaa ook myn tyd te verkallen.

Einde van het tweede Bedryf.

DERDE BEDRYF.

EERSTE TOONEEL.

LOUISE, *schikt het vertrek in orde*, FREDERIK.

FREDERIK.

Dat is om zig dood te lagchen, Louise! Nooit hebben zy zo op de neus gehad.

LOUISE.

Wat is 'er dan? Wat is 'er dan? Vertel het my gauwtjes.

FREDERIK.

Ha! ha! ha! Ik moet eerst uitlagchen! —— Zo zy nu niet afhouden, dan moet 'er de rotting op.

LOUISE.

Gy vergeet, met al uw gelach, dat gy met een Meisje praat.

FREDERIK.

Ja met een dochter van moeder Eva, rykelyk met nieuwsgierigheid bedeeld, niet waar?

LOUISE.

Zo gy dat weet, Zotskap, waarom vervolgt gy dan niet?

FREDERIK.

Dat is de weg niet, Meisje, om my aan 't praaten

te

te krygen, een goed woord vindt eene goede ſteê, maar ſchimpen....

LOUISE.

Nu, myn lieve Frederik, vertel my dan wat.

FREDERIK.

Nu, myne lieve Louiſe, zal ik het van ſtukje tot beetje doen. Je weet wel, dat Mynheer van de morgen aan de genadige Vrouw haare les al ter deeg gegeven hadt?

LOUISE.

Ja, over de zes ſchotelen.

FREDERIK.

En over Jeannette's huwelyk. Dat was by haar al vast geknoopt, maar Mynheer ſneedt met één woord den draad in tweeën.

LOUISE.

Het ſpyt my; Want een huwelyk is altyd goed; Een nieuwe Samaar is 'er een vaste overwinst van.

FREDERIK.

Gy verlangt die evenwel niet ten koste van de rust van zulk een goeden Heer als wy hebben?

LOUISE.

Toe, Frederik, vaar voort!

FREDERIK.

Met myne Tafel-historie? Ja! Nu je weet dan, dat het zo verre ging, dat Mynheer de genadige Vrouw en

en den Overſte de deur wees: En nu, zou men zeggen, moesten zy wyzer zyn geworden, maar dit volk is ſchrikkelyk hard leersch. Ja! maar ik was nog zo verre niet. — Jeannette, die gy weet, dat geen leet mag zien, en die altyd vrede zoekt, ging ſtil, zonder dat 'er iemand van wist, naar haaren Papa, en badt en vleide hem zo lang, tot dat hy zig eindelyk overgaf: „ Nu! hoorde ik hem, zo als ik de kamer voorby „ ging, zeggen; Nu laat het volk dan van middag „ nog komen, maar ſpreek 'er my na dezen nooit „ weêr van." Straks wipte Jeannette daar na toe, en bracht de genadige Vrouw en haaren Appendix mede.

LOUISE.

Wie is die Heer Appendix? dien ken ik niet.

FREDERIK.

Wat heeft men eene moeite om die Weetnieten van Vrouwsperſoonen iets te beduiden! — Een Boek is het Werk, en de Appendix is de Appendix; Een Vrouw is de Appendix van den Man, en zo kwam de Vrouw van Zwetz met den Overſten haaren Appendix, en; — Neen dat gaat niet goed. — Gy brengt my in de war, Snapſter.

LOUISE.

Gaa toch maar voort Frederik; ik weet het nu al, de Man is de Appendix van de Vrouw.

FREDERIK.

Nu begrypt gy het eindelyk. — Mynheer ſtondt met den Geheim-Raad voor 't venſter, met den rug naar

naar de deur, en zy hielden zig, als of zy de genadige Vrouw, die inkwam, niet bemerkten. De Geheimraad bleef ſmaalen op den kaalen Adel, die zig in ſchulden ſteken om hunnen zotten hoogmoed op te houden; die den Winkelier en Ambachtsman doen zuchten, en ik weet niet wat al! Dat gezicht vergeet ik nooit, dat de genadige Vrouw hadt; als een Kalkoenſche haan, die een roode rok ziet.

LOUISE.

Dat geloof ik.

FREDERIK.

Nadat zy daar een poosje geweest waren, beval Mynheer, zonder om te zien, dat 'er gedischt moest worden. Onderwyl hadt haare Genade, onder pretext, dat de Heeren in beſoigne waren, de gasten hunne plaatſen aan tafel aangewezen; Daar op keert Mynheer zig om, en maakt eene geheel andere ſchikking; Haare Genade kwam te zitten naast een Landſchout, een Neef van Mynheer, die even te voren was aangekomen, en met laarſen en ſpooren aan tafel moest; Gy hadt eens moeten zien hoe zy ging ſcheef zitten om hem niet te raaken.

LOUISE.

En Jeannette?

FREDERIK.

Daar wilde de Kamerheer zig by plaatſen, maar zy wierdt tusſchen haaren Broeder en den Hollandſchen Luitenant geſchikt.

LOUISE.

En de Kamerheer?

FREDERIK.

Die hadt het byster kwaad tusschen den Majoor Waren, die zyn bord met Rundvlees belaadde, 't welk hy zwoer nooit beter in Pommeren gegeeten te hebben, en den Pastoor, die hem telkens aanporde om zyn glas uit te drinken. Hy ontschuldigde zig, omdat hy medicynen hadt ingenomen, en trok telkens de neus op voor alles, dat opgezet wierdt. Jeannette onderwyl speelde stommetje met den Luitenant; maar hunne oogen hielden een teder gesprek te samen. Myn Zondags-livrei wil ik verwedden, dat die twee malkanderen verstaan.

LOUISE.

Is 't nu uit?

FREDERIK.

Wel neen! maar — de Pastoor zyn fles is weêr uit, daar wordt gescheld.

TWEEDE TOONEEL.

LOUISE, *alleen.*

De Luitenant en Jeannette! Ik wenschte dat het waar was: maar het zal nooit lukken! —— De Luitenant met zyn bloote gagie eene Juffer van zo veel schats! Mynheer zal het nooit toestemmen.

DER-

DERDE TOONEEL.

LOUISE, PHILIP.

PHILIP.

Louisje! krygen wy haast wat te eeten?

LOUISE.

Al weer honger Philip? Vertel my liever het Nieuws dat gy voor my verbergt. Hoe ſtaan de zaaken tuſſchen uw Heer en onze Juffrouw?

PHILIP.

Zoudt gy my durven raaden, Meisje, dat ik dat u aan de ooren hing?

LOUISE.

Wel dat ware eene groote zaak om dat aan my te vertellen! Maar wil je het niet zeggen, kameraad, je moogt het zwygen; het zal toch even veel zyn, want nooit zal Mynheer zyne dochter aan zo een Luitenant *Habenichts* geven.

PHILIP.

By dit en by dat! Zo moet je niet praaten, Vryster! Niet geven! niet geven! Een Officier gelyk Mynheer is het beste Meisje waard! verſtaaje dat Juffer wysneus, al was zy de dochter van den grooten Mogol.

LOUISE.

Wel Philip, nu had ik evenwel niet gedacht dat je zulk een groote kwast waart; De dochter van den grooten Mogol aan een Luitenant met tien daalers gagie!

PHILIP.

Een Luitenant met tien daalers gagie kan Veldmarschalk worden; maar Juffrouw Reinhart is en blyft Juffrouw Reinhart. En ik zeg nog eens, Mynheer is een Man die rondom klaar is, en die zyn fortuin aan geen schorteldoek behoeft te danken.

LOUISE.

Gy wordt driftig, Philip, anders zoude ik u een Plan voor uw fortuin hebben voorgesteld, zo gy my wilde vertellen.

PHILIP.

Een Vrouwspersoon een Plan! De Ezel en de Lier!

LOUISE.

Hoe! Ik heb wel van Vrouwen gehoord, die het Plan voor een Veldslag gemaakt hebben.

PHILIP.

En ik wel van Ezels, die redeneerden; maar wonderen zyn uitzonderingen geen regels.

LOUISE.

Wat is de Man wys! Nu dat komt goed in myn Plan; de Klerk van Mynheer is op een Lands Comptoir overgegaan; in diens plaats wilde ik u laten opvolgen; Dan kan 'er een Geheimraad uit u groeijen! — Gy hebt Latyn geleerd. — Maar a propos, de vryery van uw Heer?

PHI-

PHILIP.

Ik Mynheer verlaten! Ik Pennelikker worden! Meid, ben je met de kop gebruid?

VIERDE TOONEEL.

LOUISE, PHILIP, FREDERIK.

FREDERIK.

Wat heb je lui hier te kallen! Voort na de keuken! Mynheer komt, ik heb order Hem hier op te wachten.

VYFDE TOONEEL.

FREDERIK, REINHART.

REINHART.

Frederik, ik meende u een anderen last te geven, maar ik ben nog niet beraden. Ik wil wat alleen zyn; breng de Coffy in het tuinhuis; en zeg, dat ik onverwacht belet gekregen heb.

ZESDE TOONEEL.

REINHART, *alleen.*

Ik moet een oogenblik adem haalen; Wat een lastig gezelschap! Goede God! Is dat der menschen verordening? Is dat geluk? Neen! huisselyke gelukzaligheid, stil genoegen, met myne waardste panden, dat is het geluk, daar ik naar haak, dat ik voormaals heb genoten, maar dat my thans ontvliedt. —— En dat verachtelyk Wyf is daar alleen de oorzaak van! ——

Niet te vreden met zig zelve en den Overſte in den grond geboord te hebben, zoekt zy ook my en myne kinderen te bederven: Maar wees een Man Reinhart! Blyf den Boozen wederſtaan, en hy zal van u vlieden. — Maar hoe veele bedenkingen aan den anderen kant! Myn Vrouw! myne kinderen zelve! de Vorst! myn goede naam! —— Ik zal naar myn kamer gaan, en God zo wel om wysheid als om ſtandvastigheid bidden.

ZEVENDE TOONEEL.

REINHART, JEANNETTE.

JEANNETTE.

Vader, Frederik zegt my, dat de Koffy in het tuinhuis gebracht moet worden; zy zal daar op het oogenblik zyn, verkiest gy te komen?

REINHART.

Vooreerst nog niet. — Ontrust my niet meer.

JEANNETTE.

Heb ik dat dan gedaan? Vader lief!

REINHART.

Gedaan? Wie is oorzaak, dat ik van de middag die onwaardige menſchen, — gewisſelyk, zy hebben geen denkbeeld van zedelyke waarde, — aan myn tafel heb moeten ontvangen, en dat ik het verdriet van hunne laage poogingen heb moeten verduuren?

JEANNETTE.

Ik ben hunne voorſpraak geweest, vader, om familie-twist voor te komen.

REIN-

REINHART.

Jeannette, ik heb het u meermaalen gezegd: Vredelievenheid is eene beminnelyke deugd; maar daar zyn omſtandigheden en karakters, by welken de verwydering meer lof verdient dan de ſamenſtemming.

JEANNETTE.

Ik weet het, Vader; Ik weet ook, dat gy my geleerd hebt, dat ſtandvastigheid geene mindere deugd is dan medelyden; maar ik ben door myne zwakheid verleid, en nu ſmart het my u een oogenblik verdriet veroorzaakt....

REINHART.

Myn lieve kind! (*hy drukt haar aan zyn boezem.*) Alles is vergeten, zo gy u ſlechts voor hunne listen bewaart; Want die genadige Vrouw....

AGTSTE TOONEEL.

REINHART, JEANNETTE, Mevr. REINHART.

Mevr. REINHART.

Ik kwam u opzoeken, myn Lief; Frederik zegt, dat gy belet hebt gekregen; Ik vrees, dat gy verdrietig zyt, want het geſprek....

REINHART.

Het geſprek van uwe onbeſcheidene Tante is tergende geweest, en heeft my veel verdriet gebaard.

Mevr. REINHART.

Maar waarom komt u dan die party van den Vryheer

heer van Wilsdonk met onze dochter zo verwerpelyk voor?

REINHART.

Huisvrouw! het geeft my geene gunſtige denkbeelden wegens uwe vorderingen in het geen ik als eene ſoort van bekeering beſchouwde, dat gy deze vraag doet! Dewyl gy die echter doet; Zie hier het antwoord! —— Om dat de Vryheer van Wilsdonk zo uitgemergeld van geſtel, als bekrompen van verſtand, en laag van hart, is! Wilt gy meer? dan zal ik 'er byvoegen: omdat hy niet de helft van zyne ſchulden kan betaalen. —— Zie daar den kostelyken Edelman!

JEANNETTE.

Vader! Ik zal met uw verlof naar 't gezelſchap gaan.

NEGENDE TOONEEL.

REINHART, Mevr. REINHART, FREDERIK.

FREDERIK.

Mynheer! daar is de Zadelmaaker WONDERLYK, die verzoekt u een woord te mogen ſpreken.

REINHART.

Ach! —— Is 'er dan geen rust? —— Laat hem komen.

TIENDE TOONEEL.

REINHART, Mevr. REINHART, ZADELMAAKER.

REINHART.

Nu Jeannette weg is, Mevrouw, kan ik u wegens den Kamerheer nog verzeekeren, dat zy even weinig zin in hem heeft als ik; Ik heb haare neiging beſpied en ontdekt; dog daar ſpreken wy wel eens nader van. — (*Tot den Zadelmaaker in 't opkomen.*) Wel wat was 'er van uwen dienst? myn Vriend!

ZADELMAAKER.

Met verlof, Mynheer de Hofraad, ik heb de Koets gemaakt zo als die beſteld is; een fraaije koets, dat durf ik zeggen, met verlof, Mynheer de Hofraad, voor Zyne Excellentie den Generaal, met verlof, Mynheer de Hofraad.

REINHART.

Heel wel! maar wat heb ik daar mede te doen.

ZADELMAAKER.

Wel dat men dan ook gaarne goede betaaling heeft, met verlof, Mynheer de Hofraad!

REINHART.

Dat ben ik met u eens, maar wat gaat my dat aan?

ZADELMAAKER.

Met verlof, Mynheer de Hofraad, de genadige Vrouw van Zwetz heeft my die koets beſteld.

REINHART.

Met verlof, dan moet de genadige Vrouw van Zwetz die ook betaalen.

ZADELMAAKER.

Dat heeft de genadige Vrouw ook aangenomen, maar, met verlof, Mynheer de Hofraad, nu is de genadige Vrouw niet t'huis; en nu zeggen de menſchen, met verlof, dat ik het wel aan de ſchoorſteen mag ſchryven; Maar dewyl het geld by u klaar ligt, met verlof, dewyl de Heer Hofraad haar Rentmeester is....

REINHART.

Wat zegt gy daar Man? Wat wilt gy?

ZADELMAAKER.

Met verlof, Heer Hofraad, zo heeft my de genadige Vrouw gezegd, toen zy my de leveranties beloofde.

REINHART, *tegen Mevrouw.*

„ Welke laage, verachtelyke, ſnoode ſtreeken!" — Myn Vriend! De genadige Vrouw heeft niet een duit by my te goede, en nooit heb ik een duit van, of voor, haar ontvangen; Maar welke leveranties heeft zy u beloofd?

ZADELMAAKER.

Voor de Regimenten Waldek en Schorlem, met verlof; kryg ik dan die vyftig Louiſen ook niet op hand, Heer Hofraad? en honderd Louiſen voor de koets, met verlof?

REIN-

REINHART.

Meester, die beide Regimenten zyn zeer wel met hunnen Zadelmaaker gediend; Ik heb hem heden morgen nog betaald.

ZADELMAAKER.

ô Arme Man! Ik ben bedrogen! — Met verlof, ik gaa terstond naar den Advocaat; Citeeren! citeeren!

ELFDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, REINHART.

REINHART.

Nu wat zegt gy, Mevrouw?

Mevr. REINHART.

Ik schaame my, myn waarde Man, over myne Tante; en evenwel kan ik niet nalaten voor haar.... Ach hemel! wat zal 'er van de eer van onze familie worden? Die man zal haar openlyk ten toon stellen, daar zal executie op verleend worden.

REINHART.

Dat alles is juist wat zy verdiend heeft.

Mevr. REINHART.

Ik erken dat, lieve Man; Ik erken ook met de levendigste dankbaarheid, dat gy meer, oneindig meer, voor haar gedaan hebt dan gy verplicht waart te doen; maar met dat alles het is myne Tante: — en openlyk schandaal! —— Dat denkbeeld is onverdraaglyk! —— Hoor, myn dierbaare Echtgenoot! neem my myn voorstel niet kwalyk; —— Ik verg u geen nieuwen onderstand, maar vergun my slechts, dat ik eeni-

ge kleederen, welken ik nooit aantrek, of sieraaden, die ik gemaklyk misſen kan, heimelyk te gelde maak, om eclat te voorkomen.

REINHART.

Myne waarde Vrouw! —— Gy roert my in de ziel. —— Ik verbiede u evenwel volſtrektelyk dat ontwerp uit te voeren; Laat my begaan; ik zal uw oogmerk —— Maar hemel daar is zy zelve.

TWAALFDE TOONEEL.

REINHART, Mevr. REINHART, Vrouw van ZWETZ, OVERSTE.

Vrouw van ZWETZ.

Eene poliete manier van Gasten te ontvangen! Hoe lang zal dat nog duuren, heer Hofraad, dat Mynheer en Mevrouw zig in huis vermaaken, en hunne Vrienden laten toezien, hoe zy zig in het Tuinhuis amuſeeren mogen?

OVERSTE, *ſtil.*

„ Altyd dezelfde toon! Niettegenſtaande ik u ex-
„ pres heb willen verzellen, vrees ik evenwel dus we-
„ der voor nieuw ongenoegen."

REINHART.

Met verlof, genadige Vrouw! Ik had gewichtige zaaken; Die mooije koets, met verlof! ——

OVERSTE, *ſtil.*

„ Daar hebben wy nu het gevolg van uwe wys-
„ heid."

Vrouw

Vrouw van ZWETZ.

Heer Broeder!

OVERSTE.

Ja! Ja!

Vrouw van ZWETZ.

Hoe komt hier een mooije koets te pas? Heer Hofraad!

REINHART.

Niet anders, met verlof, dan omdat de leverantiers zo inpoliet zyn van betaaling te vorderen voor 't geen zy geleverd hebben; en zig daar toe aan uwen Rentmeester adresseeren; en, op deszelfs weigering van verschot, nu reeds bezig zyn met een Advokaat te spreken, en eene gerechtelyke citatie te ordonneeren.

Vrouw van ZWETZ, *zig op een stoel werpende.*

Malheureuse que je suis! Die brutaale vlegel!

REINHART.

Het is zeer brutaal, ongetwyffeld, dat een ambachtsman zyne verschuldigde betaaling vordert!

Vrouw van ZWETZ.

Zult gy dan het naaste bloed van uwe Vrouw, en den oudsten Adel van het land, openlyk laten ten toon stellen?

OVERSTE.

Ja, en op den dyk zetten, Heer Hofraad? —— Ik bid u, help ons nog eens! —— Voor deze reis alleenlyk.

REIN-

REINHART.

Wel aan! (*Hy zet zig aan een ſchryftafel en ſchryft.*)

OVERSTE.

Heb ik het u niet dikwils gezegd, Vrouw Zuster, dat gy vriendelyker met den Hofraad moest omgaan? Nu ziet gy aanſtonds het effect.

Vrouw van ZWETZ.

Wy zyn van geene afkomst om voor een Hofraad te kruipen! Onze Voorouders...

OVERSTE.

Maar, myn God! onze Voorouders zullen nu evenwel onze ſchulden niet komen betaalen, noch ons voor executie bewaaren.

Vrouw van ZWETZ.

Maar waar toe dient nu dat langduurig geſchryf?

OVERSTE.

Ongetwyffeld zal hy een Wisſelbrief voor ons ſchryven. ——

REINHART.

Nog eens, en voor deze reis alleen, zegt gy; Ik zal u dan met de benodigde ſom helpen; en ik zal 'er nog eene gelyke ſom byvoegen, en u dus tweehonderd Louiſen tellen, zo dra de genadige Vrouw van Zwetz en haare Broeder, de Heer Overſte van Altsdorf, dit geſchrift ondertekend hebben. (*Hy leest.*) „ Wy on-„ dergetekenden belooven den Hofraad Reinhart voort-„ aan nooit weder met eenig verzoek van wat natuur

„ te

„ te zullen lastig vallen, en nooit weder een voet over „ deszelfs drempel te zetten." Het geld is gereed en daar ſtaat pen en inkt.

OVERSTE.

Ik zal het nooit ondertekenen, Heer Hofraad, al moest ik op ſtraat vernachten.

REINHART.

Dat is my lief om uwentwille.

Vrouw van ZWETZ.

Geef my dat geſchrift eens. (*Zy ſcheurt het, en werpt de ſtukken weg.*) Zie daar is het antwoord van my! —— Maar nu beef, Hofraad! Ik zal Mynen tegen u laten ſpringen, welken gy niet vermoedt, en gy zult ondervinden, wat de wraak van eene beledigde Vrouw vermag, die uw huis dan weder zal betreden, wanneer zy over u komt zegepraalen.

Mevr. REINHART.

Genadige Tante, verlaat ons huis op die wyze niet!

DERTIENDE TOONEEL.

OVERSTE, REINHART.

OVERSTE.

Ik blyf om u myn beklag op eene andere wyze te doen. —— Ik ben beledigd, en moet ſatisfactie hebben. —— Ik ben een Man; en Zoldaat.

REINHART.

Gy zyt 'er minder in bedoeld dan uwe onwaardige

Zus-

Zuster; en, terwyl ik haar verfoei, kan ik u beklaagen. —— Welke fatisfactie begeert gy?

OVERSTE.

Hier is geene keus, Mynheer, wy dragen beiden degens.

REINHART.

Duëlleeren, Overſte! Waar gelykt dat naar? My, die Godsdienst en Rede heb; die Burger van den Staat, die Man en Vader, ben; en die de eer heb van Preſident in het Hof van Juſtitie te zyn, een tweegevecht voor te ſlaan?

OVERSTE.

Ik moet fatisfactie hebben.

REINHART.

Heer Overſte, beſchouw de zaak als een verſtandig Man; Ik meen in myne jeugd genoeg getoond te hebben, dat het my aan geene couragie mangelt: Ik heb in myn tegenwoordigen post daar insgelyks, ſchoon op eene andere wyze, blyken van gegeven; maar juist daarom moet ik niet duëlleeren; Het zoude inderdaad een uitwerkzel van lafheid zyn, dat ik myne heiligſte plichten aan een zot vooroordeel opofferde, en my met de laagſte ſchurken gelyk ſtelde. Ja! Overſte! toon my een ſchurk zo verachtelyk, die, in het geval zynde, niet een Cartel heeft gegeven of ontvangen! Het is de Rede, die ons geſchil beſlisſen moet, en ik geloof gy zult u by die Vierſchaar beter bevinden dan by die van het geweld.

OVER-

OVERSTE.

Waarachtig, Hoffraad, gy weet my altyd te overtuigen; maar ik kan die overtuiging hier niet volgen.

REINHART.

Laat ons zien! Het is myn geſchrift, dat u beledigd heeft; Nu moet ik u zeggen, dat gy, zo gy het ondertekend hadt, in myne oogen niet waard zoudt geweest zyn de uniform te dragen; en dat gy in tegendeel, met het te weigeren, de weinige achting, welke ik voor u had, grootelyks vermeerderd hebt.

OVERSTE.

De weinige achting?

REINHART.

Ja! Gy zeide, gy zyt een Man; en Zoldaat; Maar past het een Man, een Zoldaat, de Slaaf te zyn van een Wyf? En welk een Wyf? Ware het uwe Vrouw, uwe Meesteres, ik zoude u in myne ziel beklaagd hebben; maar eene Zuster; — welke gy van uwe bekrompene inkomſten den mond open houdt; — van zulk een haatelyk karakter; — in waarheid, nu kan ik niet anders dan u veroordeelen. ——

OVERSTE.

Keerel! gy hebt op myn ziel gelyk! Ik vecht niet met u; Ik wil al doen wat gy my raadt. —— Daar is myne hand, geleid my daar ik wezen moet.

REINHART.

Hoe gy in die verachtelyke ſlaverny geraakt zyt, moeten wy thans niet uitpluizen, dat zou misſchien

zo wel zwakheden in u, als ondeugden in haar, ontwikkelen, welken ik liever wensch te verbergen; beter is het een einde van die dwinglandy te maaken.

OVERSTE.

Daar zal ik een einde van maaken! Verdoemd, daar zal ik een einde van maaken!

REINHART.

Met allen uwen goeden wil, myn Vriend, kunt gy die kluisters alleen niet breken; maar ik zal u de hand toereiken om u te helpen. Gy zult morgen met zak en pak by my inkomen; Uwe Zuster zal het druk hebben met haare Mynen, gy zoudt haar misschien in den weg lopen; Zy mag zig dan daar mede, en met haare doorluchtige Voorvaderen, in haare eenzaamheid vermaaken, en agttien schotelen opzetten, zo zy die geborgd kan krygen; Gy zult u by my wel met drie betaalde willen vergenoegen.

OVERSTE.

ô! Waar mede zal ik u myne dankbaarheid...

REINHART.

Laat my uitspreken. Gy zoudt van uwe gagie deftig kunnen leeven; maar nu dezelve voor twee derde beslagen is; nu gy, om het eene gat te stoppen, het ander moet openen, zyt gy, met een goed inkomen, dood-arm; Ik wil voortaan uwe Rentmeester zyn; geef my een opgave van alle uwe schulden, ik zal die betaalen; ik zal my zelven uit het overschot van uw inkomen allengs rembourseeren, en in een halfdozyn jaaren hebt gy een vryen hals.

OVERSTE.

Myn God! Gy breekt my 't hart.

REINHART.

Stille! —— Daar is myn beurs, die toevallig gestoffeerd is met tweehonderd en zestig dukaaten; betaal den Zadelmaaker en uwe krytendste schulden.

OVERSTE.

Neen, Mynheer; dat geld moet ik niet aannemen; Genoeg, dat gy my vergunt by u te woonen; Nu kan ik bezuinigen en myne schulden betaalen.

REINHART.

Gy zult die Goudbeurs aannemen, of wy moeten duëlleeren.

OVERSTE.

Rechtvaardige Hemel! Wat heb ik u weinig gekend, Reinhart! (*Hy omhelst hem.*) Ach myne Verlosser! Ik moet schreijen, veracht 'er my niet om; schreijen als een kind.

REINHART.

Ik zou het met u kunnen doen, Altdorf; — Een Man behouden — uit de klauwen van eene Furie gered te hebben, het is my eene vreugde, die veele verdrietelykheden vergoedt. —— Laat ons naar het gezelschap gaan. —— Daar is de Kamerheer! Gaa maar vooraf.

VEERTIENDE TOONEEL.

REINHART, WILSDONK.

WILSDONK.

Heer Hofraad! vergun my myn affcheid te nemen.

REINHART.

Zult gy ons zo vroeg verlaten?

WILSDONK.

Zyne Doorluchtigheid verkiest dikwils na de maaltyd te ryden, en ik vergezel hem gemeenlyk.

REINHART.

Dat is wat anders; Heerendienst gaat voor eigen vermaak.

WILSDONK.

Myn vermaak by u zou grooter geweest zyn, zo gy het voorſtel, 't welk de genadige Vrouw van Zwetz....

REINHART.

ô Mag ik u bidden, Kamerheer, laat ons daar niet meer van ſpreken; Ik kan de eer, welke gy aan myn huis bewyst, niet aanneemen; en myn beſluit is daar omtrent bepaald.

WILSDONK.

Dan zullen wy 'er niet meer van ſpreken, maar dan heb ik u uit naam van Zyne Doorluchtigheid over andere zaaken te ſpreken.

REIN-

REINHART.

Tot uwen dienst; laat ons gaan zitten.

WILSDONK.

Zyne Doorluchtigheid heeft u laten weten, hoe hy de zaak van den Amptman Beil tegen de Slachters Weduwe te Laxhuizen gaarne zag uitgewezen. ——

REINHART.

Ja wel; en ik heb zyne Doorluchtigheid myne gedachten by de bewyzen voor het onbetwistbaar recht van de Weduwe Meijer gezonden, zo dat ik my zeer zou verwonderen, zo dit verzoek my by herhaaling gedaan werdt.

WILSDONK.

Gy moogt 'er u over verwonderen, Heer Hofraad, dog het is, en blyft, des Vorsten begeerte.

REINHART.

Dan spyt het my, dat ik zyne Doorluchtigheid niet kan believen.

WILSDONK.

Niet kan believen? Zyn wil...

REINHART.

De Vorst heeft hier geen wil.

WILSDONK.

De Vorst heeft hier geen wil?

REINHART.

Neen! De Wet alleen moet bepaalen.

WILSDONK.

Ik meende, dat de Vorst de Wetten gaf.

REINHART.

Om die heilig te doen onderhouden; Niet om de Machtigen in ſtaat te ſtellen van hunne Minderen ſtraffeloos te vertreden! Neen Mynheer, hoe zeer ſchandelyke vleijers den Vorſten dikwils zulk eene Turkſche Regeering aanpryzen....

WILSDONK.

Wat zegt gy Mynheer?

REINHART.

Ik zeg, Mynheer, dat ik, zo lang ik in bediening ben, de Wet zal handhaven, en om lief noch leet nalaten eene verongelykte Weduwe recht te doen erlangen.

WILSDONK.

Zal ik dat antwoord zo overbrengen?

REINHART.

Letterlyk; en daar by, zo 't u gelieft, dat zyne Doorluchtigheid de zulken onder zyne Bedienden, die hem ſtrydige grondregels mochten aanraden, als zyne ergſte vyanden behoort te beſchouwen.

WILSDONK.

En de Kamer-dienaar van Donna Valetti?

REINHART.

Die krygt morgen zyn vonnis om voor zyn leven aan de kruiwagen gefloten te worden.

WILS-

WILSDONK.

Weet gy in wiens dienst de man is?

REINHART.

Gy hebt de Dame zo aanstonds genoemd.

WILSDONK.

En weet gy, op welken voet zy met den Minister....

REINHART.

ô! Spreek niet uit! Ik ken des Ministers zwak maar al te wel; Maar zou dat eene beweegreden zyn om den loop van het Recht te stuiten? — Ik schaam my in myne ziel, dat 'er van gesproken wordt.

WILSDONK.

Dan moet die arme duivel....

REINHART.

Morgen kruijen; Onder het venster van Donna Valetti kruijen; zo de toer dit medebrengt.

WILSDONK.

Heer Hofraad, het zal u berouwen!

REINHART.

Weet gy wat gy daar zegt, Kamerheer? Kan het een eerlyk man berouwen zyn plicht betracht te hebben? — Staaken wy dit gesprek. — Gy hebt, myn antwoord, breng het den Vorst, en voeg 'er nu eindelyk by, dat, zo de Kerel zyne eigen Kamer-dienaar ware, hy morgen kruijen zou, zo wel als nu.

WILSDONK.

Ik zal het, dat verzeeker ik u, overbrengen.

VYFTIENDE TOONEEL.

REINHART, *alleen.*

Doe het maar getrouwelyk, onwaardige Vleijer van eenen uitter aart deugzaamen Vorst! Doe het bederver van zyn natuurlyk goed hart! Welke denkbeelden vormt zulk een mensch zig van Recht? van Wetten? van Plicht? —— En dat alles zoude Ik verbreken om zulk een verachtlyk Vrouwspersoon als Donna Valetti te believen! Ik verwonder my over my zelven, dat ik het zo bedaard heb kunnen aanhooren. —— Wee ondertusschen het Land, zo de Vorst, door zulke monsters geduurig omringd, geene sterkte genoeg van geest heeft om de sielteryen door te zien, en zyne waare vrienden te onderscheiden.

ZESTIENDE TOONEEL.

REINHART, Jonge REINHART.

Jonge REINHART.

Vader, ik wil de nieuwe Paarden eens probeeren, en met Jeannette een klein tourtje ryden; Ik ben straks weêrom.

REINHART.

Wacht liever tot morgen Lodewyk, tot dat de Koetsier hen eerst eens gereden heeft, en blyf nu by de Heeren.

Jonge REINHART.

Neen! Wy hebben 't nu vastgesteld.

REIN-

REINHART.

Vastgesteld zonder myne permissie?

Jonge REINHART.

Moet ik daar ook al permissie toe vragen, als een jongen?

REINHART.

Het is geen jongens werk my permissie te vragen tot het geen ik recht heb te weigeren.

Jonge REINHART.

Daar hebben wy weer de oude heerschappy!

REINHART.

Zoon! gy spreekt tegen uwen Vader.

Jonge REINHART.

Zyn drukkend gezag doet het my wel voelen.

REINHART.

Lodewyk, ik wenschte u niet onder myne oogen te hebben.

Jonge REINHART.

Laat my dan gaan waar ik wil. Ik ben geen kind meer; Waarom belet gy my Officier te worden?

REINHART.

Om u niet in uw verderf te storten; om u niet, als 't ware, te wettigen uwe ongeregeldheden den vryen loop te geven.

Jonge REINHART.

De oude deun, die my al lang verveeld heeft! — Ik gaa een half uur met myne Zuster ryden; Daar is althans geene ongeregeldheid in.

REINHART, *schelt.*

Myn Zoon, die zaak hangt, merk ik, hooger vast.

ZEVENTIENDE TOONEEL.

REINHART, Jonge REINHART, FREDERIK.

REINHART.

Zeg tegen den Koetsier, dat hy de Paarden voor niemand, wie hy zy, voor eenig rydtuig spanne, zonder myne nadere orders; en die orders....

Jonge REINHART.

Dan zal ik hen zelf voorspannen.

REINHART.

Ik verstaa niet dat zy van Stal zullen gaan.

Jonge REINHART.

Gy moogt verstaan wat gy wilt, ik zal dezen namiddag met myne Zuster ryden.

REINHART.

Jonge! verg my niet geweld te gebruiken.

Jonge REINHART.

De gewoone toevlucht van onbillyke Vaders!

REIN-

REINHART.

Frederik, ik wilde u nog zeggen, dat de nadere orders wegens het voorſpannen door my zelven, of door u, moeten gegeven worden; Nu zult gy eerst den Schout verwittigen, dat hy oppaſſe, dat myn Zoon niet buiten myn huis ontſnappe; Ik beveel hem daar binnen te blyven, draag gy daar zorg voor; En zo hy geweld wil gebruiken zal de Koetſier met den Palfrenier toeſchieten, en dan moeten zy hem in zyn kamer opſluiten.

FREDERIK.

Mynheer!...

REINHART.

Gaa ylings met hem heen.

Jonge REINHART.

Ik gaa mede, Dwingeland! ik tart hen iets tegen my te beſtaan.

AGTTIENDE TOONEEL.

REINHART, *alleen.*

Rampzalige Vader! Is dat uw Zoon? Ontaarde deugniet! — Maar ach! de ongelukkige Jongeling is het ſlachtoffer zyner ziedende driften, door die zelfde Furie, of haaren aanhang, aangeſtookt. — Daar ſteekt gewisſelyk iets achter die voorgenomen toer, dat ik moet onderzoeken. —— Ik zal dat komplot wel ontdekken — ik zal zyn jongen kop ook wel breken; maar ach! myn hart breekt met een.

Einde van het derde Bedryf.

VIERDE BEDRYF.

EERSTE TOONEEL.

JEANNETTE, LUITENANT.

JEANNETTE.

Uw voornemen van te vertrekken, blyft dan?

LUITENANT.

Ach! moet ik niet? moet ik niet?

JEANNETTE.

My dunkt eenige dagen zoudt gy evenwel over u kunnen nemen: Wie weet wat verandering in dezelve kan voorvallen?

LUITENANT.

Neen, dierbaare Jeannette, geene gunstige verandering voor my! Ik ben tot ongeluk geboren!

JEANNETTE.

Geen melankolie! Met een hart als het uwe kan men niet ongelukkig zyn.

LUITENANT.

Ach! dat hart, dat al te gevoelig hart, vermeerdert grootelyks myn ongeluk!

JEANNETTE.

Laat ons hoopen, Karel!

LUITENANT.

Zonder eenigen grond van hoop?

JEANNETTE.

Kleinmoedige!

LUITENANT.

Een Man, die het verlies van U durft leeren ondergaan, is die kleinmoedig?

JEANNETTE.

Is dat verlies dan al zeeker, Karel? en zou ik, zo ik niet eenigen grond van hoop meende te hebben, zelve zo bedaard zyn?

LUITENANT.

Lieve Jeannette, het is eene zwakheid, eene benydens-waardige zwakheid, van uwe Sexe in de ongunſtigſte omſtandigheden nog te blyven hoopen.

JEANNETTE.

Daal dan ook tot onze zwakheid neder.

LUITENANT.

Zag ik ſlechts de geringſte waarſchynlykheid; Maar myne omſtandigheden... Ach!... ik heb niets dan myn degen en myne eer.....

JEANNETTE.

En myns Vaders genegenheid voor u rekent gy die voor Niets? —— Ik heb dikwils kunnen bemerken, Karel, dat hy u acht en bemint.

LUI-

LUITENANT.

Ik verheug my daar in; Maar Jeannette, uwe ſchoonheid, uwe verdienſten, en — vergeef my, dat ik dit mede in aanmerking brenge; — Uwe omſtandigheden geven u recht tot het ſchitterendst geluk.

JEANNETTE.

Het ſchitterendst geluk is zelden het waar geluk! Dit heeft myn Vader zelf my meermaalen geleerd, en getoond. — Gy kent de denkwyze van myn Vader.

LUITENANT.

Wel aan, Jeannette, ik zal eens alles toegeven — zelfs dat uw Vader uit aanmerking van uw waar geluk u aan.... (*Hy ſlaat zig voor het voorhoofd.*) Vermetele wat zoudt gy zeggen! — Eene Jeannette Reinhart aan u?... Ydele droomen!

JEANNETTE.

Maar droom dan eens door! Droom met vermaak zo lang gy kunt.

LUITENANT.

Neen liever in tyds ontwaakt, en my bereid tot het wreedſte lyden, dat een Man kan overkomen; want, alles toegegeven, daar blyft een onverzettelyk beletzel!

JEANNETTE.

Karel! Nu doet gy my beeven.

LUITENANT.

Ja myn dierbaare! Ik moet recht uit met U ſpreken.

ken. — Het is niet uwe Fortuin, die in de allergeringſte aanmerking by my komt; Dat betuig ik voor God. — Maar ondertusſchen — ongelukkig zyt gy ryk; en ik heb niets, — niets! —— Zal ik van den Heer Reinhart zyne dochter — en wel zulk eene dochter, — verzoeken om, in plaats van Haar naar haare waarde te onderhouden, van haar Goed!... Nooit doe ik dat verachtelyk verzoek. ——

JEANNETTE.

Houd op, Karel. —— Ik had gehoopt myn Vader te vinden; Was hy op dit oogenblik hier, ik wierp my voor zyne voeten. — Dank zy den hemel, daar is hy!

TWEEDE TOONEEL.

JEANNETTE, LUITENANT, REINHART.

REINHART.

Hoe ſtaat gy daar beiden als beelden! —— En hoe? 't Is of gy een Duët geweend hadt! ——

LUITENANT, *bedremmeld.*

Verſchooning! — Heer Hofraad! —— Myn vertrek — de onvergeldbaare verplichting ——

JEANNETTE, *ſnikkende, werpt zig voor de voeten van Reinhart.*

Myn Vader! Ik kan niet langer zwygen, en ik durf niet ſpreken.

LUITENANT, *zig insgelyks nederwerpende.*

Ach! Vergeef het uwe beminnelyke dochter! —

Ver-

Vergeef het my; — Ik ben geene laage Ziel. — Beſchouw my met geene verachting! Ik...

REINHART.

Zo! Zo! Was de Liefde het onderwerp van ulieder treurgezangen. — Staat ylings op; Ik haat die knielpartyen. — Wel myne dochter! gy zyt 'er ſpoedig by. Ik vermoedde wel iets, maar dit had ik van myne dochter — en even weinig, Heer Luitenant, van u verwacht. — Waar durft gy eene Vrouw op vragen? Hebt gy niet te veel eer in 't lyf om van de inkomſten van uwe Vrouw te willen leeven?

LUITENANT.

Ja, dat heb ik, Heer Hofraad! — Onwaardige, die ik ben! — Vaar wel, Heer Hofraad, ik blyf u oneindig verplicht; want de vernedering, welke gy my thans doet ondergaan, heb ik verdiend, — heb ik my zelven op den hals gehaald! — Maar — ja vaar wel dierbaare Jeannette! Ik moet u niet weder zien.... Ik moet myn hoofd verbergen! — Sterven is de eenigſte party die my te kiezen ſtaat.

JEANNETTE.

ô Myn Vader! Myn Vader!

REINHART.

Blyf, Luitenant! — Wat wilt gylieden?

JEANNETTE.

Dat wil Ik alleen, myn beste Vader! Dat gy hem uwe achting niet onttrekt; hy verdient dat niet; Hy zelf voelt de zwaarigheid, welke gy hem voorwerpt.

niet

niet dan al te ſterk; hy betuigde zo aanſtonds nog, dat hy te dier oorzaak alleen van zig niet verkrygen konde een verzoek te doen, dat zyne zuivere oogmerken in verdenking mocht brengen, hy verklaarde op de ſterkſte wyze u nooit om uwe dochter te willen, of te moeten, vragen, voor dat hy haar uit zyne eigen inkomſten behoorlyk onderhouden konde, en begon reeds zyn afſcheid van my te nemen; Ik alleen ben de ſchuldige; Hy gaat de dierbaarſte wenſchen van zyn hart voor altyd ſmooren, en dit is de waare reden van zyn wanhoopig vertrek.

REINHART.

Is 't waar, Luitenant, hebt gy zo gedacht en gehandeld? Dan geef ik my over; Daar is dan de Meid.

LUITENANT.

Genadige hemel! Wat is dat! — ô Mynheer! — Jeannette! —— Jeannette! (*Hy werpt zig, en Jeannette met hem, voor Reinharts voeten, beiden te gelyk.*) ô Myn Vader! —— God zegene den besten Vader!

REINHART, *ſtil.*

„ Is deze dag dan geboren om my de ſterkſte aan-
„ doeningen opvolgelyk te doen gevoelen? Op een ver-
„ ſcheurend zielsverdriet zo plotzelyk deze hemelſche
„ wellust! Myn God verſterk my!" Myne kinderen God zegene ulieden! Hy maake uwen aanſtaanden echt gelukkiger dan myn eerſte was, gelukkiger dan myn tweede is. Staat op; (*Hy omhelst beiden.*) Jonge! Ik heb, van de eerſte reize af dat ik u gezien heb, voorgenomen, het onrecht, dat de fortuin u gedaan hadt,

hadt, zo gy wél oppaste, te repareeren; Ik heb u geſtadig in 't oog gehouden; ik heb u beſpied; en gy hebt myne achting ſteeds gewonnen. De Liefde, vreesde ik, zoude u tot valſche ſtappen leiden; maar dat laatſte bedryf bekoort my... ik hoop in u den Man gevonden te hebben, die myne Jeannette gelukkig zal maaken; zy is de wellust myner oogen; en gy kunt tegen haar niet misdoen, zonder my in 't graf te ſtooten.

LUITENANT.

ô Myn Weldoener! myn Vader!

DERDE TOONEEL.

JEANNETTE, LUITENANT, REINHART, FREDERIK.

FREDERIK.

Mynheer! Hier is een Louis d'or, dien de jonge Heer my voor een drinkpenning heeft gegeven, om dit Billet den Kamerheer van Wilsdonk te beſtellen.

REINHART.

Van myn Zoon? aan den Kamerheer?

FREDERIK.

Ja, en ik heb gedacht dat ik dit zonder uwe permiſſie niet moest doen; Veel goeds zal 'er mogelyk niet in ſtaan, want hy vloekt en raast als een bezetene in zyn arrest.

JEANNETTE.

Myn broeder in arrest?

REIN-

REINHART.

Geef hier het billet. —— Behoud den Louis d'or voor u. —— Gaat hy zo geweldig aan?

FREDERIK.

Ontzettelyk; de Koetzier houdt ondertusschen post voor zyn kamerdeur.

REINHART.

Houd u by der hand, Frederik. ——

VIERDE TOONEEL.

JEANNETTE, LUITENANT, REINHART.

REINHART.

Wat mag de Deugniet met den Kamerheer complotteeren?

JEANNETTE.

Myn lieve Vader! het is uw Zoon!

LUITENANT.

Hy zal myn broeder worden; mag ik ook voor hem bidden? Misschien zullen bedaarde voorstellen....

REINHART.

Als of ik dat niet bezocht had! —— Tot bidden toe heb ik my vernederd. (*Hy leest het billet.*) „ Ik „ kan u myn woord niet houden, en myn Zuster te „ Laxhuizen leveren." ——

JEANNETTE.

Leveren? My?

REINHART.

„ Myn Vader houdt my in myn kamer opgesloten; „ Zoek een middel om my vry te maaken." *Me nosti.*

JEANNETTE.

Hemel is het mogelyk!

REINHART.

Uw eigen broeder! — Nu spreek voor hem! — Nu doe bedaarde voorstellen! — Groote God! Wat moet ik beleeven!

LUITENANT.

Maar wat kan hy voorhebben?

REINHART.

Voorhebben? Zyne Zuster in de armen van den verachtelyken Kamerheer te leveren!

JEANNETTE.

Neen Vader, zo laag kan hy niet zyn.

REINHART.

Laag? Hy is tot alles bekwaam! Maar wy zullen het welhaast weten. — Zend op het oogenblik Frederik naar de Post, en laat een Postchaise met vier paarden inspannen; Gy hebt uwen Philip, Luitenant, en neem ook, voor alle toevallen, myn Kasper mede; te paard, en gewapend. Rydt ylings naar Laxhuizen; —— Is myn vermoeden gegrond, dan ontmoet gy den Kamerheer zeekerlyk in de herberg, dan zal zig het kluwen wel ontwinden.

JEANNETTE.

Myn Vader! Hy mocht geweld gebruiken.

LUITENANT.

Vrees daaromtrent niets, myn Waardſte!

REINHART.

Neen, daar is ook weinig vrees voor; Hy moet zelf alle eclat zoeken te vermyden; En de Luitenant met twee gereſolveerde keerels! —— Zo 'er niets voorvalt, ben ik ſchielyk by u; maar gy moet terſtond voort.

VYFDE TOONEEL.

REINHART, *alleen.*

Zo myne vermoedens gegrond zyn; Zo het een van de Mynen is, die de genadige Tante, door den Kamerheer, wil laten ſpringen, zal ik hun den lust van verder mineeren welhaast doen vergaan.

ZESDE TOONEEL.

REINHART, FREDERIK.

FREDERIK.

De Amptman van Laxhuizen!

REINHART.

Laat hem komen; (*ſtil.*) „ Al weder die gunſteling „ van den Kamerheer! Het zal hem verwonderen, dat „ deszelfs voorſpraak zo weinig heeft uitgewerkt.'

ZEVENDE TOONEEL.

REINHART, AMPTMAN BEIL.

REINHART.

Wat voert u hier?

AMPTMAN.

Geſtrenge Heer Hofraad de Heer Kamerheer! heeft my gezegd, dat gy in myne zaak reeds gevonnist hebt.

REINHART.

Daar heeft de Kamerheer zeer kwalyk aan gedaan; Het geen ik hem gezegd heb, zeide ik hem als afgevaardigden van den Vorst, maar niet om het vonnis, voordat het gerechtelyk geveld is, aan de klok te hangen; Morgen zult gy het vernemen.

AMPTMAN.

Nu, geſtrenge Heer Hofraad, neem dat niet kwalyk: Waar toe heeft men Vrienden in de Wereld? En by de geſtrenge Heeren Rechters heeft men dezelve meest van nooden.

REINHART.

Uwe Vrienden, Amptman, kunnen hier van geen dienst zyn; Ik begryp zelfs niet, hoe gy het in 't hoofd hebt kunnen krygen om dit Proces aan te vangen? — Den duidelyken inhoud van een richtig Testament tegen te ſpreken!

AMPTMAN.

Geſtrenge Heer Hofraad, elk is zig zelven de naaste;

te; En zo volſtrekt ongegrond is myn eisch ook niet; —— Ik denk, zo gy de goedheid wilt hebben om dit Dokument eens te overwegen — (*Hy reikt hem eene rol papieren toe.*)

REINHART.

Dat kunt gy dan by het Appél voortbrengen, zo gy lust hebt om nog meer onkosten te maaken.

AMPTMAN.

Daar zal denkelyk geen Appél noodig zyn, zo gy dit Dokument wilt aannemen; het is van gewicht, en zal myne zaak in een geheel ander licht vertoonen. —— Als Rechter, geſtrenge Heer Hofraad, zult gy toch gaarne alle bewyzen voor- en tegen inwinnen.

REINHART.

Ik weet, dat uwe Advokaat zig op captiën en vitteryën wonder wél verſtaat; Maar hoe kan hy bewyzen, dat het donker is, terwyl de Zon ſchynt. —— Geef evenwel uwe nieuwe bewyzen. —— Ja, waarlyk dat is een gewichtig Dokument. —— Ik zal het in myn bureau leggen, en ſtraks op myn gemak onderzoeken.

AMPTMAN.

Nu, ik houde my gerecommandeerd, Heer Hofraad! Op wat uur belieft u, dat ik morgen ochtend weder kome?

REINHART.

Blyf in de Stad, Heer Amptman, en wacht by den Schout; Ik merk wel, dat dit papier uwe zaak een geheel andere gedaante zal geven. —— Ik zal u misſchien van avond nog ontbieden. (*Stil.*) „ Al weder

„ eene Myn. —— Ik moet 'er den Geheim-Raad
„ over ſpreken; Ik merk wel wat 'er gaande is. ——
„ Daar komt hy net van pas; —— Nu zal hy nog
„ duidelyker zien...."

AGTSTE TOONEEL.

REINHART, GEHEIME RAAD.

GEHEIME RAAD.

Daar hoor ik, myn Vriend, op dit oogenblik, by louter toeval, iets, dat my met myn kreupelen poot herwaards doet ſtompelen; —— Weet gy wel, dat Jeannette en de Hollandſche Luitenant eene Postchais met vier paarden laten beſtellen?

REINHART.

Ik weet het, Heer Geheim-Raad, en het is myn eigen ſchikking.

GEHEIME RAAD.

Hoe is dat mogelyk?

REINHART.

Zie daar, waarde Vriend, lees dat billet, en het zal u het motto van het raadzel geven.

GEHEIME RAAD, *het billet van Lodewyk gelezen hebbende.*

Dat kan van uwen Zoon niet zyn! —— Het is zyn hand, ja! maar 't kan niet zyn, daar ſteekt bedrog achter.

REIN-

REINHART.

Het is van myn Zoon, Heer Geheim-Raad, die het met een Louis d'or, voor beſtelloon, aan Frederik gegeven heeft, door wien het aan my in handen is geſteld.

GEHEIME RAAD.

Het is ongelooflyk, daar blyf ik by; Maar wat heeft dan nog de zonderlinge toer van Juffrouw Jeannette met den Luitenant, in een Postchaiſe, met dit billet te doen?

REINHART.

Om het komplot des te ſpoediger en vollediger te ontdekken. —— Dog verſchoon my, Heer Geheim-Raad; Ik zal u dat geheele werk naderhand omſtandiger verhaalen, en 'er u dan den goeden uitſlag, hoop ik, by melden; Ik moet my tegenwoordig bedienen van de gunſtige gelegenheid, welke ik heb, van u hier te zien, om u te onderhouden over een zeer zonderling bezoek, 't welk ik van den Amptman van Laxhuizen gehad heb, en een niet min zonderling Dokument, dat hy my, betreffende zyn Proces, gegeven heeft.

GEHEIME RAAD.

Dat is het Proces tegen de Weduwe Meijer? Die deciſie is immers reeds bepaald.

REINHART.

Dat wist hy ook, maar hy meende, dat dit nieuwe Dokument die deciſie wel veranderen zoude.

GEHEIME RAAD.

Wist hy dat ook reeds?

REINHART.

Ja! en wel van den Kamerheer, die ik my verzeekerd houde, dat dit geheele werk wederom gesmeed heeft. Ik zal u het papier laten zien; ik heb het in deze Bureau gelegd. — Maar hoe! Wat is dat voor een verschynzel?

NEGENDE TOONEEL.

REINHART, GEHEIME RAAD, WILSDONK.

WILSDONK.

Neem niet kwalyk, Heer Hofraad, dat ik, van uwen bediende verstaande, dat niemand dan de Heer Geheime Raad by u was, onaangediend binnen trede. Ik heb eene boodschap, welke ik begreep op deze wyze gevoegelykst te kunnen afleggen. Het spyt my, dat zy niet aangenaamer is.

REINHART.

Dan hadt gy u misschien minder gehaast! — Dog laat hooren.

WILSDONK.

Ik kom uit naam van zyne Doorluchtigheid, Heer Hofraad...

GEHEIME RAAD.

Dan zal ik de Heeren alleen laten.

REIN-

REINHART.

Ik bid u, blyf! Het Geheim zal zo byzonder niet zyn, of Gy zult het mogen weten.

WILSDONK.

Morgen zal de geheele Stad het weten.

REINHART.

Derhalven, Heer Geheime Raad...

GEHEIME RAAD.

Wat is dat dan voor een Geheim? Ik voel eene onrustige nieuwsgierigheid.

WILSDONK.

Het doet my leet, dat ik de overbrenger van dit onaangenaam bericht moet zyn — dog ik heb het u voorſpeld; Gy wilde naar geen raad luisteren.

REINHART.

Zonder plichtplegingen of verwyten, verzoek ik; ik weet die beiden naar de juiste waarde te ſchatten.

WILSDONK.

Zeer gaarne! Zyne Doorluchtigheid is zeer onvoldaan over de hardnekkigheid, waarmede gy zynen hoogen wil ſteeds wederſtreeft; is dat eindelyk moede geworden; en ontſlaat u van uwen dienst.

GEHEIME RAAD.

Wien? De Hofraad?

WILSDONK.

Het ſpyt my, maar het is niet anders.

GEHEIME RAAD.

Zulk eenen Man? Hoe is dit te begrypen!

WILSDONK.

Zyne Doorluchtigheid beklaagt zig mogelyk zelve wel over het verlies van eenen bekwaamen Hofraad; Maar de bekwaamheid dient met heusheid en toegevenheid verbonden te zyn. Indien de Heer Hofraad wat inſchiklyker geweest ware...

REINHART.

Dan zoude ik my zelven verwyten moeten doen; het eenigſte dat het verlies van myn Post ſmartelyk voor my zou kunnen maaken; Nu verwyt ik my niets, en beklaag my over niets; Integendeel, zyn Doorluchtigheid heeft my, zonder het te bedoelen, eene groote gunst bewezen, hy neemt my een pak van 't hart, en vervult myne vuurigſte verlangens. — Het is uit liefde voor den Vorst, en uit medelyden met de verdrukten, geweest, dat ik myn ampt heb blyven torſchen, ik zou 'er my evenwel, zo alle omſtandigheden aan 't Hof dezelfde gebleven waren, eerlang van hebben moeten ontdoen. — Zeg dat vryelyk aan den Vorst; En voeg 'er by; dat ik geene ampten noodig heb; en dat, zo zyne Doorluchtigheid my even goed kan ontbeeren, ik reden vinde my deswegen te verblyden, dewyl dit een blyk zal zyn, dat hy zo wel voorraad van bekwaame en eerlyke, als van inſchikkelyke en toegevende, Mannen heeft; aan welk laatſte ik nimmer heb getwyffeld.

WILSDONK.

Mynheer, des Vorſten ongenade, dunkt my, is genoeg, haal u zynen toorn daar niet by op den hals?

REINHART.

Ik beklaag yderen Vorst, wien de Waarheid tot toorn kan vervoeren.

WILSDONK.

Eerlang ontdekken zig mogelyk waarheden, welke Gy niet verwachtede dat bekend zouden worden, en die des Vorſten toorn zouden kunnen billyken.

REINHART.

Misſchien is dit weder eene der Mynen van de genadige Vrouw van Zwetz, met uw behulp gegraven; dog die ook wel verkeerd ſpringen konde.

WILSDONK.

Wat zegt gy, Mynheer?

REINHART.

Ik verbeelde my, dat gy my genoeg verſtaat, om my geene verdere verklaaring af te vorderen.

WILSDONK.

Gy voert een hoogen toon!

REINHART.

Van loutere vreugde. Alleenlyk beklaag ik my, dat myne dochter nu geene geſchikte party voor u kan zyn. (*De Kamerheer ziet hem met opmerking aan, en toont eene kleine vervoering van genoegen.*) —

Eens

Eens afgedankten Hofraads dochter, en des Vorſten lieveling!

WILSDONK.

De zaaken kunnen van gedaante veranderen; En misſchien zoude 'er wel middel zyn, om —— Een goed woord; —— Myne voorſpraak...

REINHART.

Het eerſte is my de zaak niet waard, en het laatſte heb ik nog nooit noodig gehad. Het ſpyt my, myn genadige beſchermer, van uwen alvermogenden invloed geen gebruik te kunnen maaken; Maar daar zyn wonderlyke menſchen in de wereld, die men nergens vatten kan, en van welker ſtyve kop alle bomben ſchynen te rug te ſtuiten; mogelyk hoor ik daar onder; en dan zou de plaiſier-party, welke gy te Laxhauſen voorhebt, ook al wel mislukken kunnen. Hoe het zy, gy hebt haast. — Gehoorzaame, Mynheer.

WILSDONK.

Het zal u rouwen.

TIENDE TOONEEL.

GEHEIME RAAD, REINHART.

GEHEIME RAAD.

Ik ſtaa als voor den kop geſlagen.

REINHART.

Hoe kunt gy u daar over verwonderen, myn Vriend?

GEHEIME RAAD.

Een Man, die zyne jaarwedde terſtond onder de behoeftigen uitdeelde; die ſlechts *honoris causâ* diende; die zyne rust opofferde, en 'er zyn vermogen by inſchoot, om den Staat van nut te zyn; Zulk een Man zyn affcheid te geven! ——

REINHART.

Ik merk het als eene erkentelykheid van zyne Doorluchtigheid voor myne getrouwe dienſten aan, dat ik het overige myner dagen buiten bediening gerust zal mogen leeven.

GEHEIME RAAD.

Wilt gy wel vergunnen, dat uw Koetſier voor my inſpanne? Ik durf niet gaan.

REINHART.

Zoudt gy ons dan nu al verlaten, Vriend? Gy moet myn klein ſoupé mede gebruiken.

GEHEIME RAAD.

Ik durf niet, myn Vriend, myn Podagra begint my weêr te plaagen; — Vaar wel; Ik gaa myn affcheid by de Dames nemen, en zal, met uw believen, Frederik belasten, dat hy doe inſpannen.

REINHART.

Vaar wel myn Vriend, vaar wel; het ſpyt my dubbeld, dat gy vertrekt; Ik wilde het Dokument van den Amptman nog met u onderzocht hebben.

GEHEIME RAAD.

Nu geef het my mede. (*Reinhart krygt het uit de bureau en geeft het hem.*) —— Hoe wat is dat? (*Hy opent het, maar eventjes, en rolt het weer samen.*) —— Zie daar Heer Hofraad, bewaar dit ſtuk wél; wy zullen 'er nader over ſpreken. Ik begryp het alles; Ja! ja! Ik zie het door; en ik ben blyde, dat ik dit nog gezien heb. Adieu! myn podagra vergunt my niet langer te blyven.

ELFDE TOONEEL.

REINHART, *alleen.*

Hoe wenschte ik, dat gy bleef, wyze en deugdzaame Man, getrouwe Vriend, ſteeds myn ſteun in alles, waarin het Recht tegen list, en Hoofſchen invloed, moest gehandhaafd worden! —— U beklaag ik ondertusſchen, dat gy met zulk een hart, en met zulk eene denkwyze, uwen zwaarwichtigen post zonder myne wederkeerige hulp zult moeten waarnemen; Dog het zal niet lang duuren; Nu men my uit den weg geruimd heeft, zal de Ondeugd het hooſd nog hooger opſteken, en zig eerlang ook van u zo wel als my ontſlaan. Dan kan een Kamerheer met zyn ſnooden aanhang het Recht naar hunne belangen buigen, en den deugdzaamen, maar al te werkeloozen en zwakken, Vorst nog meer bedriegen. —— Maar wee het Land, dat op die wyze beheerscht wordt. —— Dank zy ondertusſchen, hartelyk dank, der gunſtige Voorzienigheid, die my ten minſten van het Hof ontſlaat! —— Ik wenschte, dat nu myne kinderen maar weêrom waren! —— Ja myne kinderen! Die Luitenant is een uit-

uitmuntende jongen! Ach ware myn Zoon even goed! Dog hy zal eindelyk wys worden; hy zal voelen, dat het involgen zyner woeste driften den weg ter bevordering van zyn fortuin, zo wel als tot wezenlyk genoegen, ſluit, en dat 'er geen andere waare vermaaken zyn dan die met de betrachting zyner plichten ſtrooken. —— ô God! daar is de Majoor! Myn Zoon! Myn Zoon! Wat kost gy aan myn hart!

TWAALFDE TOONEEL.

REINHART, MAJOOR.

MAJOOR.

Het gantſche bataillon verloopt, en ik ſtaa alleen zonder volk: Nu is de Geheime Raad ook weêr vertrokken; Mevrouw zeide, zy moest eens naar de keuken; — Braaf van de Vrouw! Ik prys het; ik had het niet gedacht. — Maar nu moet ik u opzoeken, Hofraad; — belet of niet. —— En daarenboven alles is gereed; Zou het nu niet best zyn....

REINHART.

Ach! Majoor, gy doorboort myne ziel! —— Gy zyt ook Vader geweest; Gy moet voelen, wat....

MAJOOR.

Ja, myn Vriend, ik voel wat het u kosten moet, maar het is noodig. ——

REINHART.

Ja, het is noodig. Welaan, het zal geſchieden. Hemeiſche Vader verſterk my! (*Hy ſchelt.*)

DER-

DERTIENDE TOONEEL.

REINHART, MAJOOR, FREDERIK.

REINHART.

Waar is myn Zoon?

FREDERIK.

In zyn kamer beſloten, Mynheer! gelyk gy belast hebt.

REINHART.

Ja, dat is waar, ik heb het belast; ik weet het. — Wat doet hy?

FREDERIK.

Hy ſlaat en ſcheurt alles ſtuk en klein, Mynheer.

REINHART.

Breng hem terſtond hier; willig of onwillig.

VEERTIENDE TOONEEL.

REINHART, MAJOOR.

REINHART.

Dat ontſchiet my, Heer Majoor, dat zyne woede zo lang duurt; Ik had gehoopt, dat hy nu al een weinig zou hebben beginnen te beſeffen.... Ach! ik vrees, dat gy veel werks met hem hebben zult; Hy is hardnekkig.

MAJOOR.

Gy Politieken, met alle uwe wetten en ordonnanties, weet 'er niet een drommel van, hoe men een kwaaden Jon-

jongen tot een goed kerel moet maaken; —— En de Zwartrokken, met al hun gepreek en geteem, verſtaan 't zig even weinig; maar wy zyn de Lui; wy weten 'er gauw raad toe; —— Ik heb liever een hardnekkigen duivel dan een weeken lafbek. — Gy zult zien wat 'er nog uit dien eigenſten jongen groeijen zal! —— en dat in korten tyd; — Binnen 't jaar lever ik u een braaf Officier. — Maar gy moet 'er my mede laten omſpringen.

REINHART.

Dat zal ik doen.

MAJOOR.

Geheel niet mede te bemoeijen. —— Geen duit zakgeld zelfs, voor dat ik het u zeg! — en dan geen duit meer dan ik u zeg; — En dan, verzeeker ik u, myn Vriend, —— ja! ik ſtaa voor hem in; — eer een jaar ten einde is... Wat is dat voor een verdoemd geweld? (*Hy gaat naar de deur, zo als Lodewyk dezelve open trapt.*)

VYFTIENDE TOONEEL.

REINHART, MAJOOR, FREDERIK, LODEWYK.

LODEWYK, *Frederik van zig ſtootende.*

Vlegel ik zal den weg zonder u wel vinden.

REINHART.

Myn Zoon!

LODEWYK.

Zoon! Neen! Gy moet my voor een bastaard houden! Met uwen Zoon zoudt gy zo niet handelen.

MAJOOR.

Verdoemd! Spreekt een kind zo tegen zyn Vader!

LODEWYK.

Al naar dat zy zyn; de Vaders.

REINHART.

Lodewyk! ik ben tot hier toe een langmoedig en toegevend Vader voor u geweest, en het ſtaat nog aan u, wat ik verder zyn zal. —— Ik bid, ik bezweer u zelfs, dat gy my in ſtaat ſtelt om in 't vervolg te blyven wat ik geweest ben.

LODEWYK.

Een langmoedig, toegevend, Vader! Gy!

REINHART.

Dwing my niet om een geſtrenge te worden.

LODEWYK.

Ik heb al te verſche blyken van uwe liefde om daar niet verder op te betrouwen! — My, omdat ik met myne Zuster een toertje ryden wil, als een Misdaadiger....

REINHART.

Jongen! Verberg uw hoofd van ſchaamte! uwe wegen zyn bekend; uw toertje ryden...

LODEWYK, *tegen Fredcrik.*

Verdoemde ſchurk...

REINHART.

Zwyg Onverlaat! ware Frederik geen braaf keerel geweest, zo was uwe Zuster.... Dog ik wil u nog de vernedering beſpaaren van uwe ſtukken, in tegenwoordigheid van den Heer Majoor, te melden. —— Lodewyk, voor de laatſte reis ſpreek ik tot u als een vriendelyk en toegevend Vader. Uit myn huis laat ik u niet gaan, voor dat ik genoegzaame blyken van uwe beterſchap beſpeurd, of u in zeekerheid tegen uwe eigene verkeerdheden geſteld, heb. —— Hebt gy berouw, en wilt gy uwe Studiën weder aanvatten, om als een fatſoenlyk Man....

LODEWYK.

Ik doe het niet.

REINHART.

Myn Zoon!

LODEWYK.

Ik doe het niet! Gy kunt my Officier laten worden, zo als de Generaal my beloofd heeft.

REINHART.

Myn Zoon, keer weder.

LODEWYK.

Ik doe het niet.

REINHART.

Nu dan moet ik 'er aan; —— Gy vertrapt zelf

uw fatsoen! — myn hart; — maar het moet! — en — Ik wil niet ſterven met het verwyt van niet alles, wat ik konde, tot uwe behoudenis te hebben aangewend. (*Hy gaat eenige reizen in eene onrustige houding het vertrek op en neder, dog herſtelt zig een weinig.*)

MAJOOR.

Reinhart laat u raden! werp u aan de voeten van uwen Vader! 't is nog tyd.

LODEWYK.

En ſchrei en kruip als een kind! —— En dat raadt my een Officier?

REINHART, *deſtig.*

Het is gedaan. — Om Officier te worden, behoort men den dienst te kennen. (*Hy ſchelt ſterk.*)

ZESTIENDE TOONEEL.

REINHART, MAJOOR, LODEWYK, FREDERIK, Twee ONDER-OFFICIEREN, *die een zydeur inkomen.*

REINHART.

Heer Majoor, ik geef u myn Zoon als Rekruut over; Hy is de uwe.

MAJOOR.

Ik ontvang hem. —— (*Tegen Lodewyk.*) Reinhart, gy zyt Zoldaat in myne Compagnie. (*Tegen de Onder-Officiers.*) Draagt gylieden, van dit oogenblik af, zorg, dat hy der Compagnie eer doet. (*Tegen Lodewyk*) Jongen, binnen korten zult gy zelf verwonderd ſtaan, dat

wy

wy zo een keerel van u hebben weten te maaken. Een Bulſter, Komiesbrood, en Spaansch Riet kunnen wonderen doen om een jong mensch te formeeren. —— Nu gaa met de Onder-Officiers naar myn kwartier, laat u terſtond de maat van de monteering nemen. (*tegen de Onder Officiers.*) Ook moet hy van dezen avond nog een uur exerceeren.

ONDER-OFFICIER.

Heer Majoor, waar belieft het u, dat wy hem van de nacht bergen.

MAJOOR.

Breng hem in de wacht, en laat hem op de Brits ſlaapen, dan is hy van de nacht althans wel bewaard; zo hy zig wél houdt, zullen wy morgen eene ſlaapſtede voor hem zoeken; anders zal de Wacht zyn verblyf nog eenige dagen zyn. Houd hem ondertuſſchen wél in 't oog, en laat hem de eerſte veertien dagen altyd de Taptoe en de Reveille vergezellen; dan kan hy leeren vroeg naar bed, en vroeg op, dat past een Zoldaat; En, opdat hy het ſchryven niet verleere, zo laat hem de Compagnie-lysten afſchryven; (*Tegen Lodewyk.*) Nu, wat Staa je daar te nagelbyten! De kop om hoog! (*Hy zet denzelven.*) De borst vooruit, of (*Hy ligt den ſtok op.*) Nog beter, — de armen naar beneden; — nog meer. —— Nu marcheer. —— Het zal wel gaan. (*De Onder-Officieren vatten hem ſtevig aan, en leiden hem weg.*

REINHART.

Hebt gy ooit zulk eene hardnekkigheid gezien? Niet het minſte geluid liet hy hooren! —— Kom, myn

Vriend, vergezel my in den tuin; Ik moet frisſche lucht ſcheppen; ik kan niet langer. ——

ZEVENTIENDE TOONEEL.

FREDERIK, *alleen.*

Ik geloof het wel, myn braave Heer! Gy lydt veel; En, dat het ergſte is, uw eigen Zoon maakt u al dat verdriet; Ik ben zo helsch boos op dien ondeugenden Rekel, dat ik geloof, zo het myn jongen was, en ik hem onder de kluiven had, ik hem aan einden zou kunnen ſlaan. Zulk een Vader...

AGTTIENDE TOONEEL.

FREDERIK, LOUISE.

LOUISE.

Myn God! Frederik, wat is 'er te doen? Waar brengen ze onzen jongen Heer heen? Ik heb hem daar met twee Onder-Officieren zien uitleiden; alle menſchen op ſtraat lopen te ſamen.

FREDERIK.

Wat al beweging voor nietmetal! De jonge Heer wilde Officier worden, en nu is hy tot Zoldaat geavanceerd; dat is de heele zaak.

LOUISE.

Onze jonge Heer Zoldaat?

FREDERIK.

Onze jonge Heer Zoldaat! Het zal hem heel wel ſtaan

ſtaan die ſlyve kop en korte rok... Gy zegt immers altyd, dan kan men best zien wat aan een keerel is.

LOUISE.

Hy heeft geen militaire rok noodig om een bevallig jong Heer te zyn.

FREDERIK.

Neen, hy is vriendelyk tegen de Meisjes; Spreekt een mondje vol frans, en konde heel aartig *Louisje* zeggen.

LOUISE.

Loop Grobianus! geeft antwoord voor u. —— Ik moet Mevrouw bericht van dit zonderling voorval geven.

Einde van het vierde Bedryf.

VYFDE BEDRYF.

EERSTE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE.

Mevr. REINHART, *uit de keuken komende.*

Men kan hem te hooren noch te zien krygen! Waar zal ik hem zoeken! —— Hy moet in den tuin zyn; ik zal zien.

OVERSTE, *de gangdeur inkomende.*

Goeden avond, Nicht; waar is uw Man? (*Haar de hand drukkende.*) ô Welk een Man hebt gy!

Mevr. REINHART.

Een hoofdig, onverzettelyk, Man.

OVERSTE.

De beste Man op Gods wyden aardbodem.

Mevr. REINHART.

Zegt gy dat, Oom?

OVERSTE.

Dat zeg ik, en de Duivel zal hem haalen die het tegendeel zegt.

Mevr. REINHART.

Dan hadt hy my haast gehaald; ik was op het punt van het tegen te spreken.

OVERSTE.

Gy! Gy zoudt ongelyk gehad hebben; — Ongelyk — onbezien. —— Wy hebben hem geen van beiden gekend; Gy noch ik. —— Ik heb hem miskend door het opstooken van een Vrouwmensch, dat niet waard is myn Zuster te zyn.

Mevr. REINHART.

Myn Tante?

OVERSTE.

Niet waard uwe Tante te zyn! *Zy* is de oorzaak van al de twist — en van alle de schulden, daar ik, zo hy my de hand niet gereikt hadt, in verzonken zoude zyn.

Mevr. REINHART.

Had ik ooit gedacht, dat gy zyn Lofredenaar zoudt worden!

OVERSTE.

Ik moet, ik moet; — al stondt 'er een zwaard op myn keel; Ik moet zyn lof verbreiden. Daar —— (*Zyn Goudbeurs uithaalende.*) dat heb ik nog over, en myn kleine schulden zyn betaald. — Ja, hy heeft my van smaad, en vervolging bevryd; en van eene Duivelin in Vrouwen schyn verlost.

Mevr. REINHART.

Gy zyt buiten u zelven.

OVERSTE.

Van vergenoegen! Ik ademe vryheid en gelukzalig-

heid. Dezen dag nog kom ik hier myn verblyf nemen, om myn leven te genieten by myn Weldoener, myn Leidsman, myn beftierder.

Mevr. REINHART.

Hier in huis uw verblyf?

OVERSTE.

Ja! Ja! hier in huis; Myn goed is al over.

TWEEDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ.

Vrouw van ZWETZ.

Bon ſoir ma Niece; Zingt de Hofraad nu nog zulke hooge toonen, nadat hy zyn ***congé*** gekregen heeft?

Mevr. REINHART.

Wie, myn Man?

Vrouw van ZWETZ.

Kind, weet gy dat dan nog niet?

OVERSTE.

De Hofraad zyn Congé?

Vrouw van ZWETZ.

Ja, Heer broeder; Ik kom zo even uit de Asſemblee van den Minister, die reeds order heeft om zyne demisſie te doen opmaaken; De Kamerheer heeft hem de tyding vooraf al gebragt. Had men zig dien Heer te vriend gemaakt, en zekere inſolentien niet begaan,

zou-

zoude alles nog richtig zyn; Maar — naar maate men zyn bed ſpreidt moet men liggen.

Mevr. REINHART.

Goede Hemel! myn Man zyn affcheid.

OVERSTE, *tegen zyne Zuster.*

En dat vertelt gy met zulk een helsch genoegen!

Vrouw van ZWETZ.

Ik heb het immers gezegd, dat ik zyn huis niet weder zou betreden dan om over hem te zegepraalen. Hy heeft zyn Congé, en zie hier ben ik.

OVERSTE.

Gy hebt zeekerlyk de hand wel mede in 't ſpel gehad?

Vrouw van ZWETZ.

De kaarten gemeleerd en gegeven.

OVERSTE.

Haatelyk ſchepſel!

Vrouw van ZWETZ.

Hoe! hoe!

OVERSTE.

Ja gy, gy; Ik erken u niet meer voor myne Zuster; Weg van my.

Vrouw van ZWETZ.

Ben je dol? Is dat eene taal met my?

OVER-

OVERSTE.

Eene taal, die ik al lang met u had behooren te voeren; dog borgen is geen kwytſchelden. —— Voor u zyn ook kaarten gemeleerd; zy zullen op zyn tyd gegeven worden.

Mevr. REINHART.

Ach! twist niet! Myn Man! myn Man!

OVERSTE.

Houd u bedaard lieve Nicht; In allen gevalle heeft de Vorst uwen Man noodiger, dan uw Man hem noodig heeft.

Mevr. REINHART.

Maar de ſchande! Het gepraat! Het een komt op het ander! —— Ach Tante, wat hebt gy gedaan?

Vrouw van ZWETZ.

Ik moest hem leeren, wat het in heeft eene Vrouw van myn ſtaat *en bagatelle* te *tracteeren.*

OVERSTE.

Boosaartige! Ik blyf hier; ik ben geborgen; ik ben uw geweld ontrokken; maar, ik verzeeker u, nu zal ik u ook leeren, wat het in heeft een Broeder *en bagatelle* te *tracteeren.*

Vrouw van ZWETZ.

Gy blyft hier! Wel ik moet om u lagchen.

OVERSTE.

Het is een gelach, daar geween op volgen zal. Morgen

gen aan den dag laat ik myn huis aanslaan, om het aan de meestbiedenden te verkopen; Dan kunt gy by den Zadelmaaker Wonderlyk, of by den Minister, intrekken. —— Nu lacht gy niet om my?

Vrouw van ZWETZ.

Ik veracht u te veel om u zelfs uit te lagchen.

OVERSTE.

Ik geloof veel eer, dat de Lagch-instrumenten wat beginnen te verstrammen.

DERDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART.

Mevr. REINHART, *naar hem toeloopende.*

ô Myn lieve Man, wat hebt gy gedaan?

REINHART.

Ik?

Vrouw van ZWETZ.

Gehoorzaame Dienaares, gewezen heer Hofraad.

Mevr. REINHART.

Is het dan waar, myn schat, dat gy afgedankt zyt?

REINHART.

Ja, myn kind; verheug 'er u met my over, dat de Vorst my die gunst bewyst, nu hoop ik meer voor myn huisgezin te kunnen leeven.

Vrouw

Vrouw van ZWETZ.

Gy neemt uwe party zeer galant.

REINHART.

Wat doet gy in myn huis, Mevrouw?

Vrouw van ZWETZ.

Om gelatenheid in tegenſpoed van u te leeren.

REINHART.

Een wys overleg, want die deugd moet u eerlang wel te pas komen. —— Goeden avond, myn goede Overſte, zal het ſchikken in uw nieuw verblyf? Benje al over?

OVERSTE.

Met zak en pak. (*Hem de hand drukkende.*) Ach! myn Redder, ik kan u niet zeggen wat ik voel.

Vrouw van ZWETZ.

Eene regt broederlyke lieſde!

OVERSTE.

Het is niet langer te verdragen! —. Heer Hofraad, wilt gy my vergunnen, dat ik haar de deur uitzette?

REINHART.

Neen, myn Vriend, de genadige Vrouw zal buiten dat ons niet lang met haare tegenwoordigheid vereeren kunnen; zy zal in haar huis wel wat te bezorgen hebben, nu gy daar met al het uwe zyt uitgetrokken.

Vrouw van ZWETZ, *ſtil.*

„ Het ſchynt dan in goeden ernst waar, dat hy hier „ gaat inwoonen."

OVERSTE.

Ja wél wat te bezorgen in haar ledig huis; alles wat 'er was, behoorde my, en heb ik mede genomen. — Onder anderen, Zuster, moogt gy wel zorgen voor de nacht; Want, zo als men zyn bed ſpreidt, moet men liggen; —— Gy zult 'er geen vinden om te ſpreiden.

Mevr. REINHART.

Ach! ik bid u, Heer Overſte, ik bid u myn waarde Man, ſpaar my dit verdriet; en zeg my, of het waar is, dat uw Zoon ....

REINHART.

Myn Zoon is werkelyk bezig met exerceeren.

Mevr. REINHART.

Is het dan waar? —— Zoldaat? —— En by klaar lichten dag tuſſchen twee Onder-Officiers....

REINHART.

Dit alles is waar; Zoldaat in de Compagnie van den Majoor Waren. —— Dit is ook eene geneugte, die wy aan uwe genadige Tante te danken hebben; Hadt die hem niet tegen zynen Vader opgeſtookt, en den Officier in den kop gebracht, hy ware nooit zo verre vervallen.

Vrouw

Vrouw van ZWETZ.

Myn Lodewyk, Zoldaat!

Mevr. REINHART.

Slag op slag! —— Myn lieve Man, waar wil dat heen? Ik durf myne oogen niet opslaan.

Vrouw van ZWETZ.

Het is afschuwelyk. —— Hy weet niet wat fatsoen is! Hy vertreedt de eer van onze familie. —— Dog stel u gerust, Nicht; Ik zal 't hem haast beletten, en onzen Lodewyk verlossen.

REINHART.

Gy vermeet u te veel van uwe macht, genadige Vrouw! Zelfs met uwen Minister en Kamerheer...

Vrouw van ZWETZ.

Wy zullen zien. —— (*Zy wil vertrekken, dog Frederik inkomende houdt haar staande.*

VIERDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, FREDERIK.

FREDERIK, *tegen de Vrouw van Zwetz.*

Genadige Vrouw, daar is iemand om u te spreken. (*Tegen Reinhart.*) De Zadelmaaker Wonderlyk, Mynheer!

REINHART, *stil tegen den Overste.*

„ Hoe zit dat?"

OVER-

OVERSTE, *ſtil tegen Reinhart.*

„ Ik had hem aan myn huis verwacht. —— Dog „ alles is richtig.

REINHART.

Laat den goeden Man binnen komen, Frederik.

OVERSTE.

Nu kunt gy vast weder beginnen te lagchen, Mevrouw; Het is een van de pypen, waar naar gy wel haast zult moeten leeren danſen.

Vrouw van ZWETZ.

Laage ziel, gy maakt my dol!

VYFDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, ZADELMAAKER.

ZADELMAAKER.

Met verlof, Heer Hofraad! Ik heb alle reſpect voor uw Huis; Ik heb met de genadige Vrouw, met verlof, maar een woordje te verpraaten.

REINHART.

Zo veel gy wilt.

ZADELMAAKER.

Kan uwe Genade my betaalen? met verlof.

Vrouw van ZWETZ.

Gy zyt een lastig Man; Weet gy wel, wie gy zo impertinent durft maanen?

ZADELMAAKER.

Ik weet alles, met verlof, luister. Ik weet, dat de genadige Vrouw my deugdelyk ſchuldig is honderd Louis d'or. Ik weet dat alles, wat zy my van de Regiments-leveranties gezegd heeft, maar wisjewasjes zyn, met verlof. Ik weet dat zy by den Jood Abraham geweest is om geld te leenen, en het niet heeft kunnen krygen, met verlof. Ik weet...

Vrouw van ZWETZ.

Gy zyt een onbeſchofte....

ZADELMAAKER.

De Hoflykheid zelve, met verlof, mits *Munny*; maar daar ziet het 'er, met verlof, by u niet naar uit. Ik ben daar, aan uw huis geweest, en daar is noch ſtoel noch tafel, noch bed, noch bulſter, met verlof, alles weg; alles; —— Eenige machtige groote Schilderyen, ja! Wat 'er op geſchilderd is, weet ik niet; want alles is van de wormen opgegeten, en een Uitdraager —— neen waarachtig geen twee dubbeltjes, met verlof — brandhout, Heer Hofraad! niets meer.

Vrouw van ZWETZ, *tegen den Overſte.*

Kanailleus van u gehandeld!

OVERSTE.

Ik heb niets genomen dan 't geen my toekwam.

ZADELMAAKER.

Nu zegt my myn Advokaat, Heer Hofraad! met verlof, dat zy is een *vuil geſpens*, en...

REIN-

REINHART.

Een *fugæ ſuſpecta*, denk ik.

ZADELMAAKER.

Althans dat zy wel zou kunnen weglopen, met verlof, en dat ik haar daarom mag vast houden; En zo heb ik, met verlof, onder haare Genades welneemen, een paar Deurwaarders mede gebragt, die haare Genade zo lang bedienen zullen, tot dat ik betaald ben.

Mevr. REINHART.

Genadige Hemel! zo laat ik myne Tante niet beſchimpen.

REINHART.

Myne Huisvrouw, bemoei u niet met zaaken, daar gy niets in doen kunt, opdat de ſchimp ook niet tot u overſlaa. (*Tegen de Vrouw van Zwetz.*) Nu wat antwoordt gy den Man, Dame?

Vrouw van ZWETZ, *woedende.*

Laat de keerel morgen weêr komen.

ZADELMAAKER.

Dat is myn voornemen, met verlof, maar onderwyl zullen myne twee Mannen u geleiden en bedienen.

OVERSTE.

Nu, Meester! Laat de Deurwaarders wachten, en gaa gy gerust naar huis. Ik zal 'er my mede bemoeijen.

REINHART.

Dat zal niet noodig zyn: De Vrouw van Zwetz heeft zulke machtige Vrienden ten Hove —— maar doe gy zo als de Heer Overſte u zegt, Meester.

ZESDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART.

OVERSTE.

Nu Vrouw Zuster, hoe marcheert gy zo peinzende op en neder?

Vrouw van ZWETZ.

Dat zal u allen duur te ſtaan komen!

REINHART.

Madame, laat ons toch niet boeten, wat anderen misdoen; Ik heb den veelvermogenden invloed, welken gy ten Hove hebt, reeds hard genoeg ondervonden; En het is immers myn ſchuld niet dat de Meester Wonderlyk, niet meer *ſcavoir vivre* heeft. —— Ook, dunkt my, is hy zwaar genoeg geſtraft, dat gy hem de beloofde leverantiën onttrekt.

Vrouw van ZWETZ.

Spot zo veel gy wilt, Burger-ziel! maar ik zal my wreeken, dat 'er het Land van gewaage, dat zweer ik u.

Mevr. REINHART.

ô Myn Beste, ik bid u om onzer liefde wille...

REIN-

REINHART.

Neen, kind; Alle plichten hebben hunne grenzen; Ik heb reeds te veel gedaan. —— Verſchoon my Heer Overſte, dat ik 'er in uwe tegenwoordigheid van reppe.

OVERSTE, *hem omhelzende.*

Ach myn Vriend! Geen Vader doet aan zyne kinderen, wat gy aan ons gedaan hebt.

ZEVENDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, FREDERIK, *van* PHILIP *gevolgd.*

FREDERIK.

Mynheer, daar komt Philip, op een galop, aan. —— Daar is hy al.

PHILIP.

Zo moet men in den dienst!

REINHART.

Waar is uw Heer, en myn Dochter.

PHILIP.

Heer Hofraad, zy waren geen kanonſchoot achter; maar Mynheer belaſtte my voor uit te ryden, om u gerust te ſtellen.

REINHART.

Vertel ons ras uw wedervaaren.

PHILIP.

Een gewichtig verhaal! Ik... neen Wy... neen in order! — Nu dan. —— De Chais was ſchielyk klaar, en dus ging ons geheel Detachement gelykelyk op weg; — met ongelooflyken ſpoed! Ik verzeeker u, wy hebben de Poſtkleppers laten lopen, om den vyanden een marsch af te winnen. Wy hielden voor de Herberg ſtil, en daar op verdeelde Mynheer zyne manſchap. Ik posteerde my vyſtig treden voor den ſlagboom; en Kasper aan den ſlagboom. Het duurde niet lang, of wy wierden de vyandlyke voorposten gewaar; Dog, dewyl ik geen order had my met hun in te laten, ſchermutzelde ik niet, maar retireerde my naar de tweede post, en zo kwam ik met denzelven by de Hoofd-armee.

REINHART.

Maar Philip, wat is dat voor eene zotte wyze van vertellen?

PHILIP.

Ja, Heer Hofraad, een verhaal moet kort en klaar zyn; en de Heer Overſte moet 'er my om pryzen. — Waar was ik? —— Ja, de vyand rukte aan; Hy was ſterker dan wy; dog Mynheer en de Juffrouw Reinhart....

Mevr. REINHART.

En wie?

PHILIP.

En de Juffrouw Reinhart hadden zig in de boven-

ver-

verdieping van de vesting geplaatst, en wachtten daar, voor het venſter ſtaande, den vyand met een goede contenantie af.

Mevr. REINHART.

Is de Keerel buiten zyne zinnen? Wat ſnapt hy van myne dochter.

OVERSTE.

ô Mag ik u bidden, Mevrouw, ſtoor hem niet.

PHILIP.

Ik vattede, met myne paarden, voor de deur post. De vyand kwam, en recognosceerde. „ Van wien „ is die Chais?" riep de Kamerheer, zo dra hy ons het wit in de oogen onderſcheiden konde.

REINHART.

Was de Minister daar by?

PHILIP.

Ja wel. „ Van Mynheer," antwoordde ik; „ Wie „ is uw Heer?" „ Hy ſtaat daar boven voor het ven- „ ſter." Die oogen vergeet ik van myn leven niet, die zy beiden opzetteden, toen zy mynen Heer met Juffrouw Reinhart vernamen; zy moeten ons zeeker in zulk eene goede dispoſitie niet verwacht hebben.

Mevr. REINHART.

Ik verklaar, dat ik 'er niet een woord van begryp.

OVERSTE.

Ik bid, Mevrouw.

PHILIP.

Zy trokken voorby, en ſtraks daarna wierdt de Kamerheer gedetacheerd, om de bezetting op te eisſchen. Hy ſteeg af; Ik liet ook afzitten, en zo marcheerden wy te ſamen de trappen op. De eerſte aanſpraak was kort en koel; „ Mynheer, vervolgde toen de Kamer-„ heer, ik ben verplicht u te vragen, wat gy met deze „ Dame hier doet? het moet zyne Doorluchtigheid ver-„ dacht"... Mynheer liet hem niet uitſpreken; „ Zo „ zyne Doorluchtigheid het vraagt, zeide Mynheer, zo „ antwoord hem, dat ik met myne Bruid meen te mo-„ gen ryden en pleiſteren, waar het my behaagt."

Mevr. REINHART.

Bruid? Wiens bruid?

REINHART.

Ja, dat weet gy nog niet; Ik heb dezen namiddag myne dochter aan den Luitenant van Altdorf geſchonken.

Mevr. REINHART.

Jeannette?

OVERSTE.

ô! Dat is goed, dat is goed! God zal u zegenen, dat gy zo een braaven Jongen.... Ja, by myn ziel, een braave Jongen! ——

REINHART.

Wat hebt gy meer, Philip?

PHILIP.

Dat woord, Bruid, hadt eene wonderlyke uitwer-

werking op den Kamerheer; hy zag 'er uit als een gedemonteerd ſtuk geſchut. „ Maar, is deze vraag, ver-
„ volgde Mynheer, een uitwerkzel van uwe onbe-
„ ſcheiden nieuwsgierigheid, zo pak u weg, of (hier
„ ſloeg hy op zyn degen) ik zal u den weg naar de
„ deur of het venſter wyzen." Dewyl nu de Kamerheer waarſchynlyk niet voltigeeren kan, en 'er op geene Capitulatie te denken was, dorst hy het daar niet op laten aankomen, maar trok af. Eerlang echter vernieuwde hy zyn aanval weder, met ſterker wapenen, zo hy meende. „ Zyne Doorluchtigheid, zeide
„ hy, verlangt te weten, hoe het zy, dat de dochter
„ van een aanzienlyk Man uit de Stad zig zo geheel
„ alleen met u in eene Postchaiſe herwaards heeft
„ begeven, en beveelt dat gy terſtond weder te rug
„ keert."

REINHART.

Om de onderneming op een gunſtiger tyd.... Maar gaa voort Philip.

PHILIP.

Ja, Mynheer, nu komt de beste defenſie van Mynheer eerst aan. „ Ik beklaag zyne Doorluchtigheid,
„ ſprak hy, zo hy reden heeft om van zyne Officieren
„ laagheden te vermoeden! En ik beklaag zyne Officie-
„ ren, zo hy dat zonder reden doet! Gaa, zeg hem,
„ dat ik, in dienst zynde van Hunne Hoog Mogenden,
„ zyne orders niet kan reſpecteeren; maar dat ik ver-
„ trek, omdat myn tyd my elders roept." De Chais was toen reeds byna ingeſpannen, en wy vertrokken terſtond. My belaſtte hy vooruit te ryden, om de

zegenpraal bekend te maaken; Ik heb gejaagd zo als een braaf Courier betaamt, en ik meen dat Mynheer ook doorzet!

REINHART.

Ik vergeef u alle langwyligheid, Philip, omdat gy my goede tyding komt brengen. Gy lykt een raare ſnaak; —— Heb je ook een Campagne bygewoond?

PHILIP.

Campagne bygewoond, Heer Hofraad? Ik ben in 't leger geboren; Myn eerſte Veldtocht deed ik op myn Moeders rug; Myn Vader was Sergeant, en myne Moeder wiesch en kookte voor de Compagnie van den zaligen Overſte-Luitenant Altdorf, dien besten Heer; en my pakte zy op den rug, en deedt haar werk of den marsch. De zalige Heer hadt my lief, maar dat maakt my maar weemoedig; —— 't Is nu alles vreugde; —— Hy heeft my aan zyn Zoon gegeven voor Hofmeester, Kamer-dienaar, Rydknecht, en Pedagoog; En ik verzeeker u, wy zyn de wereld wakker doorgetuimeld, want Mynheer verloor alles met zyn Vader; en evenwel hy is nu Luitenant in Staaten dienst, en met eer en roem; en van elk geliefd, dat verzeeker ik u.

REINHART.

Nu, ik heb hem een goed winterkwartier bezorgd.

PHILIP.

Dat hebt gy, Heer Hofraad, en dat zult gy u nooit beklaagen.

REIN-

REINHART.

En voor u zal ik ook zorgen.

PHILIP.

Dat doet Mynheer; By hem moet ik leeven en ſterven.

AGTSTE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, LOUISE, *ſterk komende aanlopen, en kort daarna de* LUITENANT, *met* JEANNETTE, *gevolgd van* WILSDONK.

LOUISE, *zo als zy de deur openſtoot, ſchreeuwende.*

Daar zyn zy! Daar zyn zy!

REINHART.

Wie dan?

LOUISE.

Jeannette en de Luitenant.

LUITENANT *en* JEANNETTE, *met drift elk eene hand van Reinhart vattende.*

Mynheer! —— Myn Vader!

REINHART, *hen beiden omarmende.*

Myne kinderen.... Wat is 'er van uwen dienſt Kamerheer?

WILS-

WILSDONK.

Op last van zyne Doorluchtigheid heb ik het Rydtuig onmiddelyk moeten volgen.

REINHART.

Zy zouden u, vertrouw ik, van die eer gaarne gedispenſeerd hebben.

WILSDONK.

Zyne Doorluchtigheid vermoedde....

REINHART.

Ik weet, wat gy zyne Doorluchtigheid hebt laten vermoeden. —— Ik weet ook, wat gy zelf vermoedde. —— Zie daar, Kamerheer! een billet van myn Zoon aan u, het komt u wat laat ter hand, omdat de Post onderweg is opgehouden. —— Ik beklaag u, dat gy een vergeeffche moeite genomen hebt! De party is niet gelukkig uitgevallen.

WILSDONK, *leest.* — *Met eene gedwongen bedaardheid.*

Zo gy duidelyker wilde ſpreken, zoude ik u misſchien verſtaan.

REINHART.

Uwe kleur en houding bewyst dat ik u wat al te duidelyk ſpreek.

WILSDONK, *zig tot de Vrouw van Zwetz wendende.*

Hoe gaat het, genadige Vrouw?

REIN-

REINHART.

Ook al flecht genoeg! —— Maar gy zyt nog de rechte Hoveling niet, Kamerheer, dat gy u achter zulk een armzalig „ hoe gaat het genadige Vrouw" moet verbergen.

WILSDONK.

Geen fchimp, Mynheer.

REINHART.

Gy kunt u daar best voor beveiligen door myn huis te verlaten. —— Ik zou dien zelfden raad ook aan de genadige Vrouw geven, maar daar is een Vlegel van een Zadelmaaker, die zo onhoflyk is van betaaling voor zyne leverantie te vorderen, en een paar deurwaarders gereed houdt om haare Genade te arrefteeren; het is onverdraagelyk, dat die lomperts zo weinig *fcavoir vivre* hebben, dog het is niet anders.

Vrouw van ZWETZ, *naar hem toefchietende.*

Heer Kamerheer, hebt gy niet een honderd Louifen voor my? Ik ben dat fchimpen moede.

WILSDONK, *ftil.*

„ Waarachtig niet één. Ik heb gisteren alles in dat „ vervloekte *Reverfino* verfpeeld; Ik ben zelf in de „ behoefte, en ik weet nergens iets op te fchomme„ len."

Vrouw van ZWETZ, *ftil.*

Dat verdoemde Reverfino!

REIN-

REINHART.

Al weder onklaar! —— Wy zullen ondertusschen leeven als of 'er die vreemde gezichten niet tegenwoordig waren. —— Kinderen omhelst uwe Moeder.

JEANNETTE *en de* LUITENANT.

Uwen zegen, waarde, beste, Moeder!

Vrouw van ZWETZ, *tegen Wilsdonk, die vertrekken wil, ſtil.*

„ Blyf nog een oogenblik; daar valt my een Plan „ in, dat my onfeilbaar redden zal."

Mevr. REINHART.

Myn zegen, kinderen, ja myn hartelykſten zegen! Maar!...

JEANNETTE.

Hoe? *Maar*, Moeder!

Mevr. REINHART, *ſtil.*

„ Spreek voor uwe Tante."

REINHART, *dit hoorende.*

Kind, laat *uwe Tante* blyven, en ſtoor thans onze vreugde niet.

JEANNETTE.

Myn goede Oom! ook u, bid ik om uwen zegen.

OVERSTE, *heft haar op en kust haar.*

Ja, myn lieve Meid! Ik heb u altyd als myn kind bemind; (*Hy kust haar weder.*) Geene jalouſie Luite-

tenant! Zy is de beminde van myn hart! — God zegene u myn lieve Jeannette! hy zegene u beiden. — (*Hy reikt den Luitenant de hand toe.*) Ja edele, braave, Jongen! Ik heb u altyd hooggeschat — ik zou zo gaarne wat voor u gedaan hebben, maar ik was zelf een arme duivel; — Ik dank God, dat gy zo gelukkig zyt.

LUITENANT.

Boven alles wat ik ooit konde hoopen, of zelfs heb durven wenschen. —— ô Jeannette! ô Myn Vader!

REINHART.

Kinderen maakt my niet week! — Ik heb veel verdriet van myn Zoon gehad, myne Dochter zal my die smart vergoeden; en gy, myn Zoon zult, hoop ik, nog eenmaal een broeder krygen, die u zal waardig zyn.

NEGENDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, JEANNETTE, LUITENANT, WILSDONK, MAJOOR.

MAJOOR, *de laatste periode van Reinhart gehoord hebbende.*

Hoe zo vrolyk allen? — Wie moet een broeder krygen, die hem waardig zal zyn?

OVERSTE.

Weet gy dan nog niets, Majoor?

MAJOOR.

Wat zoude ik weten; Ik ben eens naar mynen nieuwen

wen Rekruut geweest. — Dat gaat excellent, Heer Hofraad. In een week tyds kom ik u met hem bezoeken, en dan komt hy u op gebogen kniën om vergiffenis ſmeeken.

REINHART.

Behaagde het God! Dat ware de eerſte ſtap om een waardige broeder te worden van myn aanſtaanden Schoonzoon, wien ik de eer heb u als zodanig te preſenteeren.

MAJOOR.

Jeannette met den Hollandſchen Luitenant! Daar ſlaa geluk toe. — Hy is op myn ziel een braave Jongen, Hofraad. — Geluk myn Vriend! Geluk beminnelyke Juffer! Dat is een Paartje! dat mag zig vertoonen. —— Men zou 'er waarachtig weer jong van worden. — Kameraad, wat lot hebt gy! Het is een juweel, die Jeannette Reinhart! een juweel, op myn eer!

Vrouw van ZWETZ, *tegen Wilsdonk, ſtil.*

„ Het is onverdraagelyk; — Myn Plan zal niet „ gelukken. —— Laat ons gaan; men zal my ten „ minſten onder uw geleide niet durven affronteeren."

WILSDONK.

Wel aan.

TIEN-

TIENDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, JEANNETTE, LUITENANT, WILSDONK, MAJOOR, GEHEIME RAAD.

GEHEIME RAAD.

Heer Kamerheer! gy dient hier te blyven; Ik heb U, uit naam van zyne Doorluchtigheid, iets te zeggen. —— Maar ik kan niet meer; — Met verlof. (*Hy gaat zitten.*) Een kusſen onder myn voet verzoek ik. —— ô Die booze Podagra! —— En dan die Hoftrappen! die Hoftrappen!

REINHART.

Nog zo laat weerom, myn Vriend! Gy verplicht my ongemeen, dat gy in myne tegenwoordige huisſelyke vreugde komt deelen.

GEHEIME RAAD.

Welke huisſelyke vreugde?

REINHART.

Die het aanſtaande huwelyk van myne Dochter, met den Hollandſchen Luitenant, ons allen verwekt.

GEHEIME RAAD.

Dat is goed! Dat is goed! Veel voorſpoed en genoegen kinderen! — Maar daar zullen wy ſtraks van ſpreken; Ik moet eerst myn boodſchap afleggen.

REINHART.

Wat boodſchap kan zo gewichtig zyn, die u dezen avond nog weder herwaards voert? En dat na den ongemaklyken ſtaat, waarin gy my verliet.

GEHEIME RAAD.

Dat was de eigenlyke zaak niet, Vriend; myn voet is nu ongemaklyker dan toen; — Maar 't komt van de Hoftrappen; —— Het zal wel beteren; — En in allen gevalle myne vreugd vergoedt my de ſmarten dubbeld. God zy geloofd! Ja! *Amen.*

REINHART.

Verklaar u nader! Wat betekenen die Hoftrappen? Wat is de grond van die vreugde?

GEHEIME RAAD.

Neen! Ik wil my nu liefst nergens inlaten voor dat wy den Amptman Beil, wien ik ordre heb gezonden om terſtond met den Schout hier te komen, nader ondervraagd zullen hebben wegens het Dokument, dat hy u in handen heeft gegeven.

REINHART.

Die ondervraging moet nu buiten my geſchieden, dewyl ik myn ontſlag bekomen heb.

GEHEIME RAAD.

Het is myn ernſtig verzoek, en dat van zyne Doorluchtigheid, dat gy u daar mede, juist op den zelfden voet als te voren, bemoeit. —— Ik verwacht hem alle oogenblikken hier.

REIN-

REINHART.

Ik heb, ſints gy my verlaten hebt, myn Vriend, aan den man of zyne zaaken niet kunnen denken; — letterlyk niet *kunnen*; — Dog zo gy dit zo ſterk verlangt, zal ik u in dit ééne ſtuk, daar ik misſchien in betrokken ben, te wille zyn; Maar geene zaaken weêr na dezen! — Daar is de Amptman met den Schout.

ELFDE TOONEEL.

De vorigen, AMPTMAN BEIL, SCHOUT.

AMPTMAN.

Op uw bevel, geſtrenge Heer Hofraad, neem ik de vryheid van my gehoorzaamst te preſenteeren.

GEHEIME RAAD.

Ja het is op myn last, Amptman; Gy zult welhaast de reden zien. — Heer Hofraad, wees zo goed van het Dokument, 't welk de Amptman u in zyn laatſte bezoek heeft overhandigd, te produceeren.

AMPTMAN.

Geſtrenge Heer Geheim-Raad! — mag ik het zeggen? — Dat is voor den Heer Hofraad alleen geſchikt; en ik zou niet gaarne zien — myne bewyzen! — myne gerechtelyke bewyzen! —

GEHEIME RAAD.

Wy zullen dezelve te ſamen overwegen.

REINHART, *krygt het papier.*

Het is zeeker zeer *gewichtig*, en kan *uwe zaak eene*

geheel andere gedaante geven. — Zal ik het openen, Heer Geheim-Raad?

AMPTMAN.

Verſchoon my, verſchoon my; Ik verzoek het Dokument ongeopend te rug; Ik zal my onderwerpen; Ik zal het Proces; —— En de Weduwe Meijer ——

GEHEIME RAAD.

Gy zult u onderwerpen, de Weduwe Meijer zal haar Recht hebben, en wy zullen het papier openen. —— Als ik mag verzoeken, Heer Hofraad.

REINHART, *opent het papier, en vertoont een rol dukaaten, zonder eenig ſchrift.*

Zie daar het Dokument. —— Rampzalige! Wat wilde gy beſtaan? My met uwe dukaaten omkopen? —— 't Is myne zaak niet meer uw vonnis te vellen; Ik zoude u anders loon naar werken doen erlangen, want in My hebt gy de geheele Justitie gehoond; Ik geef u aan dezelve over.

GEHEIME RAAD.

Dan zal Ik zorgen, dat zyn vonnis zyne misdaad evenaare. —— Heer Schout leid hem weg, en draag zorg.....

AMPTMAN.

Ach! Geſtrenge Heeren, ik ben onſchuldig! — Het is myn bedryf niet; —— Zo ik u alleen mocht ſpreken, zoude ik....

GEHEIME RAAD.

Zo gy op eenige genade wilt hoopen, moet gy hier terſtond bekennen; —— En wilt gy niet, wy zullen daar welhaast raad toe weten.

AMPTMAN.

Geſtrenge Heer; Ik wist wel, dat ik dat niet doen mocht; Ik wilde ook niet; maar de Heer Kamerheer drong 'er op aan, en zeide, dat ik dan myn Proces zoude winnen.

REINHART.

Zo! zo! Al weder eene Myn!

AMPTMAN.

Zo gy my vry naar huis wilt laten gaan, zal ik alles vermelden.

GEHEIME RAAD.

Geene bedingen! Terſtond alles melden; Of ——

AMPTMAN.

Geſtrenge Heer, ik moest hier toe komen, want de Kamerheer zeide my, dat ik dan niet alleen myn Proces zoude winnen, maar ook voor altyd van die lastige inſpectie bevryd, — het waren zyne eigen woorden; —— Hy ſtaat 'er by; —— En ik zie dat hy my zyn woord niet houdt, want hy hadt myne achterbovenkamer gehuurd, een plaiſierige kamer van uitzicht, en daar zou Juffrouw Reinhart komen logeeren, en daar voor zou hy my de honderd dukaaten, welken ik u bracht, wedergeven, en dan zoude hy my tot een hoogen rang bevorderen, en ik zou tot uw ampt geraaken, Heer Hofraad.

REINHART.

En zeekerlyk in myne plaats?

AMPTMAN.

Ja, geſtrenge Heer.

GEHEIME RAAD.

Alles juist overeenkomſtig met de vermoedens, welken ik den Vorst heb medegedeeld. — Nooit in myn leven heb ik een beter daad verricht; — Myne Podagra wykt voor het genoegen. —— (*Hy ſtaat op.*) — Heer Schout, breng hem naar de gevangenis, en bewaar hem wél; — Wy zullen uwe zaken nader onderzoeken Deugniet.

SCHOUT, *ſtil.*

„ Ik vat dien ſchurk met vermaak. "

TWAALFDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, Vrouw van ZWETZ, REINHART, JEANNETTE, LUITENANT, WILSDONK, MAJOOR, GEHEIME RAAD.

GEHEIME RAAD.

Nu zal ik het overige van myn last volbrengen: maar ik moet eerst myne Credentiaalen toonen. (*Een papier uit zyn zak haalende.*) Zie daar Kamerheer; Gy kent die hand, en dat zegel.

WILS-

WILSDONK, *het papier inziende, in woede.*

Ik zie, dat myn vyand.... Dog de zaaken zyn nog niet daar zy blyven zullen. — Daar is uw papier!

GEHEIME RAAD.

Bedaard! bedaard! Kamerheer! (*Tegen den Hofraad.*) Myn Vriend, het gaat u ook aan, maar het zoude u vreemd voorkomen den last, my opgedragen, te vernemen, zo ik u het geheele beloop van zaaken niet een weinig ophelderde. —— Zodra uw Koetsier my t'huis gebracht hadt, liet ik den mynen inspannen, en my met allen mogelyken spoed naar Laxhuizen brengen. Ik had straks toegang tot den Vorst; Ik vond hem alleen; de Kamerheer was toen, vermoede ik, by zyn Vriend, den braaven Amptman, om de verdere middelen tot deszelfs bevordering te beraamen. —— Ik sprak den Vorst vrymoedig aan, en verklaarde, dat ik, zo de Hofraad Reinhart van zyn Ampt ontzet wierdt, het myne volstrekt niet langer dan dezen dag zoude waarnemen; daar gebeurde wat 'er wilde; —— Ik bracht zyne Doorluchtigheid zyn ongelukkigen toestand onder het oog, van zig dus te laten misleiden door laage vleijers, die niet slechts zyne wezenlykste belangen aan hunne schuldige bedoelingen opofferden, maar welken ik zelfs grond meende te hebben om van openbaare schurkeryen en fieltestukken te verdenken. — De traanen schoten hem in de oogen; Hy verhaalde my een gelykfoortig geval, dat hem dezen zelfden dag bejegend was, dog dat nog niet bekend mag zyn; Hy beklaagde zig over het ongeluk der Vorsten, die, niet alles zelve kunnende

verrichten, aan zo veele bedriegeryen hunner dienaaren zyn blootgeſteld. Ik deed hem voelen, dat dit eene reden te meer was om u, Heer Hofraad! te behouden; ik prees uwe ſtandvastigheid, in het Vonnis tegen den Amptman, en tegen den Kamer-dienaar van Donna Valletti, niet te willen veranderen; met één woord, ik deed hem zyne waare Vrienden en Vyanden kennen. — Maar toen ik hem de bedoelingen van den Kamerheer, die ik deels wist, en deels op goede gronden vermoedde, aanwees, begon hy te trillen; hy verbleekte van ſchrik; hy gloeide van toorn; hy liep onrustig heen en weder; eindelyk, hy deedt zyn Sekretaris komen, en deze Commisſie vervaardigen, welke ik, Heer Hofraad! u verzoek te lezen.

REINHART, *leest.*

„ Ik lastige den Geheim-Raad, Heer van Schenk,
„ om, in myn naam, aan den Kamerheer van Wils-
„ donk zodanige orders te geven, als hy, naar be-
„ vind van zaaken, dienſtig zal achten, en om aan
„ den Heer Hofraad Reinhart te verzoeken van my
„ voortaan met Hem, Heer van Schenk, als Geheim-
„ Raad te dienen.

„ LEOPOLD FREDERIK."

MAJOOR.

Braaf! braaf! Zyne Doorluchtigheid! Nu bemin ik u als myn Vader. Geluk myn braave Vriend.

JEANNETTE *en de* LUITENANT, *hem beiden omarmende.*

Myn lieve Vader! Myn lieve Vader!

Mevr.

Mevr. REINHART.

Myn waarde Man? De kroon weêr op uw hoofd! — ô Heer Geheim-Raad! Wie kan u dat ooit vergelden!

Vrouw van ZWETZ.

Vervloekte ſtreeken, een Man van fatzoen dus listig te bederven!

OVERSTE.

Is dat listig? Het is alles voor de vuist: De Heer Geheim-Raad getroost zig met zyn Podagra de Hoftrappen op te hinken, en waagt 'er zyn eigen Ampt aan, om den Landsheer de oogen te openen, en een uitmuntend Man te behouden, wiens verlies elk betreurd zou hebben....

GEHEIME RAAD.

Der goedkeuring of afkeuring van een Vrouw als de Vrouw van Zwetz bekreun ik my weinig, Heer Overſte! Zal zy ons met haare tegenwoordigheid blyven verveelen, Heer Hofraad?

REINHART, *ſtil tegen den Overſte.*

„ Hoe komt, dat gy Meester Wonderlyk nog niet „ betaald hebt? Ik had u immers het geld daaar toe „ gegeven."

OVERSTE, *ſtil tegen Reinhart.*

„ Dat heele bezoek was om haar te vernederen: Hy „ is betaald, daar is de Quitantie; En de Deurwaar„ ders, die op haar wachten, zyn loutere verſie„ ring."

REINHART.

Mynheer, zy zal vertrekken. — (*Tegen de Vrouw van Zwetz.*) Voor publiek ſchandaal, Madame, heb ik u nog deze reis willen bewaaren; Uwe ſchuld by Meester Wonderlyk is betaald; kunt gy het van den Generaal weder krygen, ik ſchenk het u; Maar zo waar, als ik een eerlyk Man ben, dit is het laatſte; Gaa nu terſtond, en wacht u van ooit uwe voeten weder in myn huis te zetten, of men zal 'er u uitjaagen.

Vrouw van ZWETZ.

Het past u wel, Roturier! aan eene Dame van myn rang een huis te verbieden, dat ik reeds zo lang met myne tegenwoordigheid vereerd heb; Ik ben het wars; en verzeeker u, dat het verachtlyk ſtof van uwen Burgerlyken drempel nooit weder aan myne Adelyke voeten kleeven zal. —— Heer Kamerheer, ik verzoek uwen arm.

GEHEIME RAAD, *tegen den Kamerheer, die hem vragende aanziet.*

Gy kunt haar geleiden, maar ik beveel u, ingevolge mynen last, de Stad niet te verlaten tot nadere vergunning.

DER-

DERTIENDE TOONEEL.

Mevr. REINHART, OVERSTE, REINHART, JEANNETTE, LUITENANT, MAJOOR, GEHEIME RAAD.

MAJOOR.

Die verachtelyke knaap! Ik heb hem nooit mogen lyden; Hy hadt altyd wat te bedillen, zo dikwils hy op de Parade kwam.

OVERSTE.

Nu, myn dierbaare Vriend en Leidsman! nu mag ik u ongeſtoord myne vreugde betuigen over uwe nieuwe waardigheid.

Mevr. REINHART.

Ja, myn lieve Man, dat doen wy allen; Lang moogt gy dien post met zo veel eer bekleeden, als gy den vorigen bekleed hebt!

REINHART.

Myne Echtgenoote, myne Vrienden, myne Kinderen, ik ben u verplicht voor de blyken uwer genegenheid; En gy byzonderlyk, myn hartvriend! ontvangt myn vuurigſten dank voor zulk een treffend bewys uwer edelmoedige vriendſchap; Ik verheug my in uwe, in uwer aller, liefde, ik verheug my in het bewys van achting, 't welk de Vorst my toont, maar ik bid u allen tevens, laat het daar by blyven, vergt my niet de rust, waar op ik zulk een ſtreelend vooruitzicht gevestigd heb, op nieuw weder op te offeren. En Gy,

myn

myn edelmoedige Vriend! Gy moet myn voorſpraak by onzen Landsheer zyn, dat ik zyne verkiezing niet aanvaarde.

GEHEIME RAAD.

Neen, myn beste Amptgenoot, neen! Ik ben te zeer in myn ſchik, dat ik uwen raad en hulp nu nog meer dan voorheen zal genieten, dan dat ik my nu, tot wat prys ook, van u zou laten berooven. —— En hoe zoude ik die weigering ook voor den Landsheer, hoe zoudt gy dezelve voor Land en Volk, en, mag ik het zeggen, voor My verantwoorden.

REINHART.

Ach! Ik voel dat; en evenwel! — Gy weet niet, wat gy my vergt.

GEHEIME RAAD.

Ik weet het wel; ik weet het by ondervinding; Maar, met dat alles, in den arbeid ſtomp en grys te worden, is de verordening van elk braaf Man! Geloof my, het verligt my menigmaal myne pynen daar onder, (*op zyn voet wyzende*) terwyl ik bedenk, dat ik my myne podagra niet door ledigheid en wellust heb op den hals gehaald; en dat, zo ik te veel gezeten en gewerkt heb, het recht van Weduwen en Weezen ten minſten door myne ſmarten verzeekerd is; en de verdrukte onſchuld door my gered, of de vermomde boosheid door my beteugeld, verſchaffen my eene vertroosting van binnen; —— ô Myn Vriend, ik zou daar niets voor willen misſen.

REIN-

REINHART.

Ik moet dan!

GEHEIME RAAD.

Ja, ja, gy moet Collega; Dat is afgedaan. — Nu van het jonge Paar! ——

Mevr. REINHART.

Zou zig dat onderwerp niet al zo goed aan tafel laten verhandelen? Onze maaltyd zal vrolyker zyn dan van de middag; en, — misschien zal dat de waardy by myn besten Man ook vermeerderen; daar zal geen gerecht verschynen, of ik heb 'er het oog, en zelfs eenigzins de hand, over laten gaan.

GEHEIME RAAD, OVERSTE, MAJOOR, *te gelyk.*

De ouderwetsche Duitsche trant; De ouderwetsche trant!

REINHART.

Myn lieve Vrouw; ik bedank u. —— Nu zie ik dat gy uwe vooroordeelen wilt afleggen; Het is waarlyk de ouderwetsche trant alleen, die een huisgezin gelukkig, en een Vrienden-maaltyd gul en vrolyk maaken kan.

EINDE.

DE

GEESTDRYVERY,

OF

JEAN CALAS.

HISTORISCH TREURSPEL

IN

VYF BEDRYVEN.

—— *Tantaene animis coeleſtibus irae?*

VIRG. *Aen.* I.

Naar het Hoogduitſche van den Heer C. F. WEISSE.

VERTOONERS.

JEAN CALAS, een aanzienelyk Koopman te Toulouſe.
MARC ANTOINE, oudſte zoon. } van J. CALAS.
PIERRE, tweede zoon. }
LAVAISSE, een jong vriend van 't huis van CALAS.
DAVID, eerſte Capitoul (regeerende Stadregter) van Toulouſe.
BRIVE, tweede Capitoul.
DE LA SALLE, }
MONIER, |
LA BORDE, |
DARBOU, |
FIQUIERE, |
MEDARD, } Byzitters, Raaden en Regters.
ALLEMAND, |
CLAUSSADE, |
DEVERTU, |
DOUÇIN, |
BOURE, }
CASEING, een aanzienlyk Koopman, vriend van CALAS.
Pater BOURGES.
CHALIER, een getuige voor CALAS.
AKTUARIS en REFERENT tevens.
Een KNEGT.
MORDANT, Geregtsdienaar.
ANNE ROSE CABIBEL, huisvrouw van CALAS.
ROSETTE, (eigenlyk ANNE ROSE,) } dogters van CALAS.
NANNETTE, (eigenlyk ANNE,) }
Mevrouw CASEING, vriendin van 't huis van CALAS.
JULIE, haare dogter.
JEANNE VIGUIERE, oude dienstmaagd van CALAS.
De SEPIER.
SOLDAATEN en GEREGTSDIENAARS.

Het tooneel is te Toulouſe.

Jean Vinkeles inv. et sculp. 1784.

CALAS.

Doch laat ook geen' blinden yver u ooit vervoeren enz.

DE GEESTDRYVERY OF JEAN CALAS. Vde Bedr. IVde Toon.

DE

GEESTDRYVERY,

OF

JEAN CALAS.

HISTORISCH TREURSPEL.

EERSTE BEDRYF.

(In het huis van Jean Calas, op de eerſte verdieping, in eene voorzaal voor de eetkamer. Ter zyde is de trapdeur, door welke men naar beneden gaat. 't Geval gebeurt den 13. *Octobre* 1761. *'s avonds omtrent te zes uuren.)*

EERSTE TOONEEL.

MARC ANTOINE. *(Hy komt peinzende, met een' zagten tred, binnen, werpt zynen hoed uit de hand, en valt op een' ſtoel. Na eene korte wyl ſpringt hy wederom op.)*

Ach! de maat is vol; de taak myner kwellingen is ten einde gebragt. Voor my was geen geluk in de wereld. Verdriet en elende ſtaan agter my; angst en

verderf treeden my te gemoet. Geen hoop ligt buiten my; geene in my. Van God verlaaten, van myne ouderen gehaat... wat zeg ik?... neen, zy zyn te goedhartig... van elk' veragt... misschien met regt, indien men anders kon zyn dan men is... een vergadervat van toorn, van oneer, van ongeluk, en... Wat blyft 'er voor my over? Niets, niets, geen vriend, geen steun, geen gunst der magtigen, geen aanzien, geen vermogen, niets.... En niemand wil deezen elendigen aardworm vertrappen. Gelukkig, zo ik slegts een aardworm was! Dan kroop ik onder den voet van den eersten wandelaar, die my ontmoette, of dook in den eersten poel, waarin ik kon verstikken.... Doch... (*na eene korte overpeinzing:*) wie belet het my? Is de dood kariger tegen de menschen? Vergift, staal, water, strop... ha! wegen genoeg. En zou ik... Neen, neen. De dwaas neemt, met een' gevoelloozen lach, de slagen der fortuin aan, en zit stil, of, laat zig van plaats tot plaats voortzweepen. (*Na eene tusschenpooziug:*) Doch zyn of niet zyn, is de vraag.... Ja, voor u, Hamlet (*), voor u; by my is 't beslist. De ziel, de geest, het weezen, waar door ik bestaa, of 't geen in my denkt, eeuwige straf... Beuzelaary. Hebben niet veele Wyzen gedagt, gezegd, dat het niets is? Een ondeeltje, een stofje, dat by de vernietiging der grovere stof, waarin het bevat wordt, verstuift, in de eerste plant overgaat, of met zyne medestofjes in de zon speelt. En, was het waar, gelyk anderen droomen, wat dan?

God

(*) Marc Antoine plagt deeze bekende alleenspraak van Hamlet in Shakespeare dikwyls op te zeggen.

God heeft my tot geluk of tot ongeluk geſchikt. Tot geluk; hoe kan hy my dan ſtraffen, zo ik een' weg inſlaa om het te zoeken, naardien hy my geen' anderen weg aanwyst? Tot ongeluk; dan is 't onverſchillig, hier of hier namaals. Die de lotbeſchikking kan veranderen, doe zulks. Kan het ongeluk hooger ſtygen dan thans? Neen, nimmer. (*Tusſchenpooziug.*) Ja, 't zy zo. Dood, gy zyt voor my niet ſchrikkelyk, niet akelig. Uwe gevolgen zyn vernietiging of verbetering; einde der kwellingen des leevens, of de intrede in een ander leeven, vryheid of ſlaap; meer of minder, iets of niets; altoos gelukkiger dan ik my thans bevind. Thans... ja, zonder uitſtel; de vroeger aanbreekende nagt komt myn' wensch te gemoet. De ſchaduwen doen thans reuzenſtappen. Lange dagen zyn niet gepast voor den dood..... Ja, ja... (*Op een' zeer verdrietigen toon:*) Och! wie komt my nu ſtooren.

TWEEDE TOONEEL.

MARC ANTOINE, ROSETTE.

MARC ANTOINE.

Wat hebt ge hier te doen?... Vertrek.

ROSETTE.

Vertrek! Welk een woord! Tegen uwe zuster! En ik kwam u een aangenaame tyding brengen.

MARC ANTOINE.

Aangenaame tyding? My aangenaam? (*Met een' verdrietigen lach:*) Wel nu, laat ze my hooren.

ROSETTE.

Neen, 't zou my grieven, als ik ze met gramſtoorigheid door u zag verwerpen. Ik kan ze immers voor my behouden en... vertrekken. (*Zy wischt haare oogen af.*)

MARC ANTOINE, *haar met aandoening by de hand vattende.*

Word niet toornig zuster. Weiger geen vergiffenis aan een' elendigen, wien het ongeluk geduurig vervolgt.

ROSETTE.

Weêr een gewrogt van uwe verbyſterde verbeelding.

MARC ANTOINE.

Neen, waarheid, ſchrikkelyke Waarheid.

ROSETTE.

Wel nu?

MARC ANTOINE.

Het betreft u niet. Gy kunt myn leed toch niet verhelpen.

ROSETTE.

Zo lang ik het niet weet, is dat zeker; maar ik kan 'er evenwel in deelen.

MARC ANTOINE.

Als of ik dan minder ongelukkig was.... Daar ligt 'het; daar beſtaat het in.... Maar, dit agtergelaaten, zuster, zeg my de aangenaame tyding. Behelst ze

voor

voor my geen ſtof tot vreugd, misſchien kan ik 'er my egter uwenthalven over verheugen, om dat ze u aangenaam toeſchynt.

ROSETTE.

Openbaar my eerst uw ongeluk. Troost gaat nimmer vooraf, maar moet volgen. Wat kunt gy 'er by verliezen?

MARC ANTOINE.

Zo veel, dat gy my veelligt zult haaten.

ROSETTE.

Een' ongelukkigen haaten? Dien ben ik gewoon te beklaagen. Berust het geluk in onze hand?

MARC ANTOINE.

Maar een ongeluk, waarvan men, zo de menſchen meenen, zelf oorzaak is? Als of 't onze ſchuld was, dat het geluk zig niet laat grypen.

ROSETTE.

Loop het dan niet na. Ach! gy hebt u zekerlyk weêr op den ſtroom aan een' tak willen vasthouden; en die is gebroken. Niet waar?

MARC ANTOINE.

Verdoemde tegenſpoed! Weêr tien Louis d'or in 't ſpel verlooren!

ROSETTE.

Maar, lieve broeder!...

MARC ANTOINE.

Kyf niet, zuster. Ik heb u reeds gezeid, dat ik noch uwe hulp, noch uw' troost begeer.

ROSETTE.

Maar hoe, als ik u de tien Louis d'or verſchaf? Onze goede vader heeft my voor den roozenkleurigen tabbert, dien ik geſtikt heb, zes Louis d'or gegeeven....

MARC ANTOINE.

Breek af. Gy vermoordt my.

ROSETTE.

Al weêr wat nieuws, dwaalgeest!... Die zult gy hebben; en de rest...

MARC ANTOINE, *met aandoening.*

Neen, neen, goedhartige zuster. Nimmer. Het noodlot wordt hoe langer hoe kwaadaartiger. Het gebruikt uwe goedheid om my nog zwaarder te drukken. Ik zou een ſtraatroover weezen, als ik u van uw eerlyk loon beroofde; en wat verdient zulk een? Wat zou 't ook baaten? Zou ik het geld dan niet verlooren hebben?

ROSETTE.

Ik verſtaa u niet.

MARC ANTOINE.

't Komt 'er ook zo zeer niet op aan. Zie Roſette, tusſchen heden en morgen liggen veele uuren, en daarin weêr veele oogenblikken. Eén is genoeg. Allen zul-

zullen ze my niet verraaden, als ik zelf my niet verraad. De haan mag kraaien; hy zal my niet doen ontwaaken.

ROSETTE.

Waar ſpreekt ge van?

MARC ANTOINE.

Myne ſchuldeiſchers ook niet... Ik zal den nagt rekken, dat de ſlaap zelf vermoeider wordt dan de dag en 't ongeluk. Ik verzeker u, zy zullen vergeeten my te wekken.

ROSETTE.

Waarlyk Antoine, gy raaskalt. Foei! Verban de grillen, en geef uw hart aan de blydſchap over. Zo veel opſchudding om tien Louis d'or! Inderdaad, gy verdient uitgelagchen te worden.

MARC ANTOINE.

Zekerlyk uitgelagchen; zelfs uitgejouwd. Tien Louis d'or, honderd, duizend... (*Hy **blaast over zyne vingers**, **om de nietigheid te kennen te geeven.***) Maar, dat de Fortuin my zo aangrynst, uitlacht, den ſpot met my dryft.., hier... daar... ginds... al wie het oog op my ſlaat... menſchen en dieren: dat, dat... Verſtaat ge my nu?

ROSETTE.

Lach en ſpot weêrom, droomertje; en daarmeê... punctum. Gy kunt de tien Louis d'or met geen grooter genoegen aanneemen dan ik ze u geef.

MARC ANTOINE, *haar de hand drukkende.*

Neen, lieve zuster, neen; de maat loopt over. Welk een geluk zou 't zyn, zulk een zuster te hebben, als de broeder geen uitvaagsel, als hy niet geheel verbasterd was! Doch gy zult niets verliezen; dat zweer ik u.

ROSETTE.

Ja, ik hoop het weêr te krygen; en wel met dubbel intrest. Maar nu, broeder, verheug u. Wie denkt ge dat hier gekomen is?

MARC ANTOINE, *knorrig.*

Wie? Och! heden moet niemand hier komen. Morgen, morgen. Heden niet.

ROSETTE.

Uw beste vriend ook niet?

MARC ANTOINE, *wat verwilderd.*

De dood?

ROSETTE.

Ik geloof waarlyk, dat ge my zoekt bang te maaken. Waartoe de dood in de wooningen der vreugd? Altoos hersenschimmen! Men zou zeggen, dat ge een toveraar en geestbezweerder waart. Foei!

MARC ANTOINE.

Wel, zou de dood myn beste vriend niet zyn? Of... die hem medebragt? Zou hy my geen rust verschaffen? Ja, de puinhoop van myn bedroefde hut

zou

zou niets dan elende, en geen zweemsel van geluk bedekken.

ROSETTE.

Wagt maar, zotje. De vriend, dien ik u aankondig, zal die gedagten over den dood wel verdryven. ... Ha! daar komt hy zelf.

DERDE TOONEEL.

De voorigen, LAVAISSE, CALAS, Mevrouw CALAS.

MARC ANTOINE, *onthust.*

Lavaisse!

ROSETTE.

Ja, Lavaisse.

LAVAISSE, *hem blymoedig naderende.*

Ha! myn waarde Antoine! vriend van myn jeugd en van myn hart!

CALAS.

Die vreugd hebt ge heden niet verwagt myn zoon.

Mevr. CALAS.

De goede Lavaisse vergeet ons niet. Hy weet, wat opregte vriendschap wy hem toedraagen.

ROSETTE.

En hoe aangenaam zyn bezoek ons is.

LAVAISSE.

Maar waarom zo koel, vriend?

MARC ANTOINE.

Koel?

ROSETTE.

Ik geloof, dat de blydſchap hem de tong verlamt.

Mevr. CALAS.

Geen wonder. Zulk een' ouden, getrouwen ſchoolmakker weêr te zien!... Vriendſchap, die vroeg begint, duurt langst, heb ik altoos hooren zeggen.

MARC ANTOINE, *tegen Lavaiſſe.*

Ja, als wy broeders waren, kon ik u niet hartelyker beminnen. Maar... u thans zo onverwagt te zien ... thans... Wanneer vertrekt ge weêr!

ROSETTE.

Een ſchoone vraag! (*Tegen Lavaiſſe.*) Daar wordt in langen tyd nog niet aan gedagt, Mynheer Lavaiſſe. (*Ter zyde tegen haaren broeder.*) Begint de lange ſlaap reeds, daar ge ſtraks van droomde?

CALAS, *tegen zynen zoon.*

Zyn de gedagten weêr verſtrooid?

MARC ANTOINE, *tegen Lavaiſſe.*

Vergeef 't my, vriend.... Vanwaar komt gy?

LAVAISSE.

Van Bourdeaux. Ik dagt myn' vader hier te zullen vin-

vinden; maar hy is, hoor ik, te Caraman, op zyn landgoed.

Mevr. CALAS.

Gelukkig voor ons. Wy hadden anders denkelyk nog geen bezoek van u gekreegen.

MARC ANTOINE.

En hoe lang blyft ge?

CALAS.

Van daag ten minſten?

LAVAISSE.

Ik moet wel. 't Is te laat; en ik kon nergens een paard te huur krygen. Maar morgen, zo vroeg als mogelyk.

Mevr. CALAS.

Blyf dan deezen avond gemeenzaam by ons.

LAVAISSE.

Waar zou ik myn' avond aangenaamer kunnen ſlyten?

CALAS, *eenige ongerustheid in Marc Antoine beſpeurende.*

Wat is het toch?

MARC ANTOINE.

Niets. De overgroote blydſchap...

ROSETTE.

't Spyt my, dat myn zuster en ik deezen avond verzeid

zeid zyn.... Mynheer Lavaisse, gy moest ten minsten morgen nog blyven.... Broeder, werk wat mede om onzen vriend over te haalen.

CALAS.

Als het doenlyk is, lieve vriend...

LAVAISSE.

Ik bedank u voor uwe goedheid. Maar myn vader...

Mevr. CALAS.

Ja, uwe waarde familie is u nader. Zy zal zig verheugen, wanneer zy u na zo langen tyd wederziet.

ROSETTE.

Maar in 't weêrkomen?

LAVAISSE.

Vast.

CALAS.

Misschien brengt ge dan Mynheer uw' vader mede naar Toulouse.

LAVAISSE.

Ik denk het.

CALAS.

Nu, hy is ook myn oude vriend. Wy zullen dan verbeteren, 't geen heden aan 't onthaal ontbreekt.

Mevr. CALAS.

Ja, gy treft het thans sober.

LA-

LAVAISSE.

Een vriendelyk geſprek met u, zal voor my het aangenaamſte geregt zyn. Doch vergun, dat ik eerst een paard tegen morgen gaa beſtellen.

MARC ANTOINE.

Laat my dat doen. Ik ken alle huurpaarden in de ſtad; en gy weet by ons den weg nog zo niet.

LAVAISSE.

Ik neem het met dank aan.

MARC ANTOINE, *ter zyde, terwyl hy vertrekt.*

Als ik eens goedvond niet weêr te komen?... Neen, de arme Lavaiſſe!

Mevr. CALAS.

Nu, vermaak u wat. Ik zal ondertuſſchen de keuken bezorgen. Myn man blyft by u. Kom, dogter. ... Ik weet niet, waar onze Pierre zit.

CALAS.

Denkelyk nog beneden in 't pakhuis.

(Mevrouw Calas en Roſette vertrekken.)

VIERDE TOONEEL.

CALAS, LAVAISSE.

CALAS.

Zeg waarde vriend, vindt ge onze familie niet wat ver-

verandert, ſedert dat wy elkander de laatſtemaal gezien hebben?

LAVAISSE.

Neen; ten minſten vind ik 'er nog de zelfde minzaamheid.

CALAS.

Maar my vier jaar ouder; niet waar? Waren de beenen nog zo vlug als het hoofd... Hoewel... God zy gedankt!... agtenzestig jaar...

LAVAISSE.

Gelukkig, die zulk een' ouderdom met zo veel eer bereikt. Ik wensch u nog veele jaaren levens, tot troost van uwe familie en tot blydſchap van uwe vrienden.

CALAS.

Zo als het Gods wysheid behaagt.... Maar hebt ge in myn' zoon niet iets beſpeurd?

LAVAISSE.

Neen. Hoewel... hy gedroeg zig wat vreemd ten opzigt van my. Zou ik hem beleedigd hebben?

CALAS.

Hoe zou dat mogelyk zyn? Hy is jegens u nog zo gezind, als hy altoos was; maar gelyk hy zig nu omtrent u gedroeg, gedraagt hy zig gewoonlyk omtrent ons allen; gemelig, verdrietig en vol agterhoudendheid. Hy ſchuwt het daglicht, of liever, ons; want buiten 's huis brengt hy dikwyls geheele dagen aan den billard- of dobbeltafel door. Wanneer hy t'huis is,

ſluit

ſluit hy zig op, en ſtudeert in boeken, waarvan ik niet weet, of ze dienen om zyn' geest te verlichten, of te verbysteren. In 't kort, hy verwekt my veel verdriet; want hy is de oude Antoine niet meer.

LAVAISSE.

Vanwaar deeze verbaazende verandering? Weleer vuurig in 't ſtreeven naar roem, hartelyk in de vriendſchap, ſtandvastig in zyne beſluiten...

CALAS.

God weet het. Wanneer ik hem ſomtyds op een zagte wyze berisp, klaagt hy over zyn ongelukkig lot, loopt heen en weêr, zugt, ſlaat de oogen nu nederwaards, dan opwaards, verſmaadt de vriendelyke toeſpraak, waardoor zyn broeder en zusters hem tragten op te beuren, en voert een' geduurige ſtryd tegen zig zelven.

LAVAISSE.

Zou hy misſchien in eenige vooruitzigten te leur geſteld zyn?

CALAS.

't Is mogelyk. Maar kan hy wel groote vooruitzigten hebben.

LAVAISSE.

Ten minſten naar evenredigheid van zyn' ſtaat. Zonder bezigheden te leeven...

CALAS.

Ja, ledigheid is verderflyk. Maar wat raad? Ik heb geen ſchuld. Tot den koophandel was hy niet geneigd,

neigd, noch bekwaam. Opmerkzaamheid, orde en inſchikkelykheid worden daartoe vereischt; eigenſchappen, waarvan hy geene bezat. Kleinigheden, die menigmaal gewigtig zyn, veragtte hy, als kleinigheden. Wat zou hy, brusk tegen de Koopluiden, moedeloos by 't geringſte ongeval, God en zyn beſchikking wantrouwende, onderneemen? Een ander zou hem op zyn kantoor niet hebben kunnen dulden; en myn handel zou door zyne manier van denken in de war geraakt zyn. Ik gaf hem derhalven de keur, of hy in de theologie, of in de regten wilde ſtudeeren. Hy koos de regten. Dit is u bekend. Gy zyt zyn medeſcholier geweest.

LAVAISSE.

Ja. Ook weet ik, dat het hem aan kunde niet ontbreekt, en dat hy een nuttig man kan worden, zo dra hy maar wil.

CALAS.

Dat is de zaak. Hy wilde praktizeeren en mogt niet. Gy weet, hoe ſtreng men hier is ten opzigt van onze religie. Om tot de praktyk toegelaaten te worden, moest hy de gevoelens der Katholieke kerk belyden, en een getuigſchrift daarvan inleveren. Het eerſte ſtreed met zyn geweeten; en het andere kon hy niet bekomen. Alles mislukte hem; en dit kon zyn hoogmoed niet verdraagen.

LAVAISSE,

Hoogmoed was altoos zyn hoofdgebrek. Hy had onmaatig groote gedagten van zyne verdienſten, en van 't geluk, dat hy bereiken zou.

CA-

CALAS.

Helaas!... En zo dra hem tegenſpoed ontmoette, gaf hy zig aan naargeestige eenzaamheid of bedwelmende tydverkwisting over.

LAVAISSE.

Maar moet hy zyn geluk juist te Toulouſe zoeken? Voor een' man van bekwaamheid ſtaat de geheele wereld open. Kan hy zig niet naar eenig oord begeeven, daar zo veelen van onze geloofsgenooten vryheid en leevensonderhoud gevonden hebben? naar Zwitſerland, Holland, Engeland, Duitschland...

CALAS.

Ja, als hy een andere manier van denken had. Hy is te ongeregeld om geld te bewaaren, en te ſtuursch om het te verdienen. Die onder vreemden zyn fortuin wil maaken, moet hunne gunst tragten te verdienen. Maar hy zou liever gunstbewyzen ſchenken dan ontvangen, liever bediend worden dan dienen. Ik weet, wat hy my reeds gekost heeft; en evenwel... voor myne kinders offer ik den laatſten druppel van myn bloed op, ſchoon ik, behalven hem, nog voor vyf te zorgen heb.

LAVAISSE.

Een proef te neemen ſtaat vry. Hy is myn vriend, ten minſten plagt hy 't in een' hoogen graad te weezen. Laat my naar zyne oogmerken verneemen, hem aanſpreeken...

CALAS.

O! dit doende, zult gy my ten uiterſten verpligten.

De woorden van een' vriend maaken dikwyls een' dieper indruk dan de vermaaningen van een' vader.

LAVAISSE.

Ik beloof, dat ik het doen zal, zo niet heden, ten minſten als ik weêr hier ben.

CALAS.

Wanneer 't u best gelegen komt. Meld hem myn bezwaar...

LAVAISSE.

Mag ik dat doen?

CALAS.

Ja. Zeg hem, dat ik over zyne naargeestigheid en ſtugheid zo wel, als over zyne tyd- en geldverſpillingen, geklaagd heb; dat ik, indien hy geneigd is om in een ander land fortuin te zoeken, hem gaarne daartoe wil uitrusten; dat hy liever hier in ſtilte de beſchikkingen der Voorzienigheid willende afwagten, my insgelyks waard zal zyn, en van alle vaderlyke tederheid en onderſteuning zig verzekerd kan houden; doch, dat hy 't genoegen van myn' ouderdom en de rust van myn huisgezin door geen dwarsdryvery behoort te ſtooren.... Vergeef my, dat ik u, pas by my komende, reeds met klagten over uw' vriend lastig val. Maar 't verdriet van een' vader... uw zagtzinnigheid en gedienſtige aart... Gy bemint hem, en my.

LAVAISSE.

Met al myn hart. Zyn welvaart is de myne...

(*Marc Antoine komt.*)

CA-

CALAS.

Hy komt. (*Tegen Marc Antoine:*) Ha! zyt gy daar, Marc? Ik zal u het vermaak laaten genieten van met uw' vriend eenige oogenblikken alleen te zyn. Als de tafel gedekt is, zullen wy roepen.

(*Hy vertrekt.*)

VYFDE TOONEEL.

LAVAISSE, MARC ANTOINE.

LAVAISSE, *hem by de hand vattende.*

Lieve vriend! wist gy hoe ik my verheug u te zien...

MARC ANTOINE.

Neen, vriend, een' gelukkigen te zien kan aangenaam zyn; maar my te zien, niet.

LAVAISSE.

Zyt gy niet gelukkig, dan moet ik my zekerlyk bedroeven; maar...

MARC ANTOINE.

Maar kan 't in uwe gedagten opkomen, my voor gelukkig te houden? My?

LAVAISSE.

Ik moet bekennen, dat gy ten mynen opzigte zeer veranderd zyt. Ik vind in u, helaas! den liefderyken, den hartelyken vriend niet meer.

Marc Antoine.

Omdat ik niet huppel en ſpring? Dat kan ik niet doen. Ik bemin u egter met myn gantſche ziel.

Lavaisse.

Goed, als het zo is; hoewel ons inwendig gevoel zig meestal door uitwendige kentekens openbaart.

Marc Antoine.

Begeert gy, dat ik voor u ſterf? Ik ben 'er toe in ſtaat.

Lavaisse.

Een wonderlyke vraag. Ik zou het ſterven ook niet ontzien, om u uit doodsgevaar te redden. Maar waartoe zulke plegtige en treurige betuigingen, daar wy thans alle reden hebben om vrolyk te zyn?

Marc Antoine.

Elk is niet vatbaar voor vrolykheid. Gelukkig, dat gy ze ſmaaken kunt!

Lavaisse.

En waarom gy niet? Wat ontbreekt u?

Marc Antoine.

Alles, alles, alles.

Lavaisse.

Niets, niets, niets, zou ik kunnen zeggen; ten zy gy geheimen voor my verbergt, of krank van verbeelding zyt.

MARC ANTOINE.

't Zou waar kunnen zyn. Maar wat zou niet al waar kunnen zyn! Hebt gy, by voorbeeld, nimmer gehoord van iemand, die door 't ongeluk vervolgd en in alle zyne voorneemens gedwarsboomd wordt? wien de hoop ſmaakelyk ooft aanbiedt, en, wanneer hy, gelyk een Tantalus, daar naar gaapt, lugtblaazen te zwelgen geeft? wien de wereld haat, omdat het noodlot hem haat? voor wien de dagen zwart, de nagten akelig, de zon duister, en de maan bloedig is?

LAVAISSE.

Ja, van zwaarmoedige, van benevelde zielen heb ik wel gehoord, die de ſchitterende zon donker, en de zagt-lagchende maan bloedig toeſchynt; die in deeze ſchoone wereld, waarin bloemen onder onze voetſtappen wasſen, ſlegts doornen en distels vinden, en liever naar 't gekras der raven, dan naar de ſtreelende toonen van den leeuwrik en nagtegaal luisteren. 't Kwam my egter altoos ongelooflyk voor, dat 'er zulke menſchen konden weezen! maar nu zie ik het in u.

MARC ANTOINE.

Als evenwel het noodlot ons niets dan doornen, distels en netels doet ontmoeten, kunnen wy dan nalaaten te gevoelen, dat ze ons kwetſen en branden?

LAVAISSE.

Die wys is, grypt 'er niet naar; hy ruimt ze weg om de bloemen te vinden. Daarenboven is 't hem, als een oude waarheid, bekend, dat 'er nooit roozen zonder doornen zyn.

MARC ANTOINE.

Waar zyn myne roozen?

LAVAISSE.

Overal. Nog meer: gy plant zelf uwe doornen; anders zoudt ge 'er geene hebben.

MARC ANTOINE.

Hebt ge voorgenomen my te beleedigen?

LAVAISSE.

Indien gy dit met regt van my kost vermoeden, zou ik uwe vriendschap niet waardig zyn. Neen, myn toeleg is, uwe kranke verbeelding te geneezen, en u de vrolyke, de gezonde oogenblikken uwer jeugd weder te verschaffen.

MARC ANTOINE.

Hoe? Op wat wyze?

LAVAISSE.

Wat ontbreekt u daartoe? Gy hebt een gezonde ziel in een gezond ligchaam.

MARC ANTOINE.

Om te kunnen graaven of bedelen.

LAVAISSE.

Gy behoeft noch het een, noch het ander te doen. Gy bezit talenten. Uw geest is met nuttige weetenschappen en kundigheden verfierd....

MARC ANTOINE.

Die men verwerpt, en met voeten treedt.

LAVAISSE.

Wie doet zulks? Gebruik ze ſlegts naar behooren. Tyd en gelegenheid zullen u de belooning toevoegen.

MARC ANTOINE.

Met die hoop heb ik my lang genoeg gevleid. Neen, ik ben te hooghartig om my de vryheid tot het oefenen van myn beroep door een' roozenkrans te verſchaffen, of, gelyk myn broeder Louis, voor de reliquien-kas te knielen, ten einde daarop myn' Cujacius te kunnen leggen. Zou ik huichelen? ontveinzen, wat ik geloof of niet geloof? Foei! Of zou ik myn ziel dwingen om dwaaling voor waarheid aan te neemen? Neen, daartoe is zy te wys of te dom; te edel of te fier.

LAVAISSE.

Wie vergt het u? Gy hebt een' vader, die zo goed, zo teder is; die u niets laat ontbreeken; wiens huis u een gerust verblyf aanbiedt; wiens tafel altoos voor u gedekt is.

MARC ANTOINE.

En die my haaten moet, dewyl ik hem reeds lang genoeg tot last ben geweest. Neen eeuwig van 't zyne te leeven behaagt my niet. Zou ik, als een jong vogeltje, in 't nest blyven zitten, my door de ouden laaten voeden, en het erfdeel van myn' broeder en zusters verteeren?

LAVAISSE.

Heeft iemand van de uwen u daaromtrent iets verweeten?

MARC ANTOINE.

Neên. Zy begrypen 't niet, of willen 't niet begrypen. Doch zy zullen my vroeg genoeg in vaders ſchuldboeken vinden.

LAVAISSE.

Zo gy dit meent, arbeid dan, om de ſchuld af te doen.

MARC ANTOINE.

Hoe? wanneer? waar?... Hier?

LAVAISSE.

Zyt ge in deezen grond vastgeplant? Is de wereld niet groot genoeg?

MARC ANTOINE.

Ja, om te verdorren, om gebrek te lyden.

LAVAISSE.

De braave en yverige man vindt overal voorſtanders en vrienden.

MARC ANTOINE.

Ach! Zedelesſen en verwyten!

LAVAISSE.

Neen, lieve vriend, ik verwyt u niets.

MARC ANTOINE.

Bouw huizen zonder kalk en ſteen; leef zonder middelen van beſtaan; vat den bedelzak op, en klop aan ieder deur, en wagt, tot dat het medelyden u eenige brokken beſchimmeld brood toereikt, of tot dat de wreedheid u in 't ſtof werpt, genadig, zo zy aan uwe rampen een einde maakt. Hadden wy vleugels, gelyk het gevogelte, of leefden wy van wormen, dan wist ik, wat ik deed.

LAVAISSE.

Ach! myn waarde Antoine! wat is uwe verbeelding werkzaam, om u te kwellen! Gy bekragtigt het zeggen van uw' braaven vader. Want ik kan niet langer verbergen, dat hy my over u onderhouden heeft.

MARC ANTOINE.

Dagt ik het niet? Wat heeft hy gezeid?

LAVAISSE,

Dat gy te neêrſlagtig zyt wegens de kleine... hoe zal ik 't noemen? ongevallen zyn 't niet... ik meen de kleine beletſels die u tot dus ver buiten ſtaat geſteld hebben om uwe bekwaamheden te doen gelden.

MARC ANTOINE.

Ook niet, dat ik zyn verdriet, zyn last, zyn vloek ben? dat ik hem en zyne andere kinders benadeel?

LAVAISSE.

Welk een vermoeden! Kent gy dat tedere hart van uw' vader niet? Voor zyne kinders, voor u, zeide hy,

zou hy den laatſten druppel van zyn bloed gewillig opofferen.

MARC ANTOINE.

Die dit van hem begeerde, moest een verdoemde booswigt zyn. Welk een gruwel, zulk een' goedhartigen vader te bedroeven! Ik vervloek my zelven wegens het leed, dat ik hem zo dikwyls veroorzaakt heb.

LAVAISSE.

Zo driftig niet, vriend! Neen, zyne liefde, zyne bereidwilligheid om al uw verdriet wegens mislukte vooruitzigten weg te neemen, gaat zo ver, dat hy, indien gy in een ander land fortuin denkt te zoeken, u gaarne met raad en daad wil ondersteunen, de kosten van een reis draagen, en u jaarlyks iets byzetten. Gy moet hem slegts meer openhartigheid en vertrouwen betoonen.

MARC ANTOINE.

Heeft hy u dit ook gezeid?

LAVAISSE.

Ja.

MARC ANTOINE.

Ach! bitter, bitter; Goede, vroome vader! Neen, een ondankbaar, een ongeregeld ſchepſel... Neen, dit moet niet geſchieden. (*Na een korte wyl gepeinsd te hebben*:) Een reis wil ik wel onderneemen, maar niet op kosten van myn' vader. Ik zal wegen zoeken, op welke men nergens herbergen ontmoet. Een afgelegen, eng en duister dal zal my in een onbekend gewest brengen, vanwaar de ongehoorzaame zoon nimmer

mer kan wederkeeren, hoe zeer hy naar de tedere omhelzingen van getrouwe ouders, broeders zusters en vrienden verlange; in een gewest.., O! kunt gy 'er my geen fchets van geeven, vriend?

LAVAISSE.

Gy zoudt my waarlyk vrees aanjaagen, vond ik in uwe buitenfpoorige taal geene blyken van opregt berouw wegens de kleine beleedigingen, waaraan gy u fchuldig kent. Dit berouw kan u tot geluk leiden. Laat flegts de verhitte verbeelding uwe reden niet verbysteren. Men behoeft geen onbekend gewest te zoeken, zo lang 'er nog bekende oorden zyn, die een' man van verdienften eer en onderhoud aanbieden.

MARC ANTOINE.

Ja, ja, gy zegt met regt, dat het berouw my tot geluk moet leiden. Zonder kommer, zonder ongerustheid te zyn, was de zaligheid van een' Epikurifchen God. Welke zaligheid voor een' mensch! En zekerlyk is 't ook een goddelyke zaligheid, anderen geen ongerustheid te veroorzaaken.

LAVAISSE.

Ieder denkbeeld vervoert u naar lugtkreitfen, waarin gy u verliest. Geen onrust te verwekken, noch te hebben, is geluk, maar in de wereld zo min mogelyk als nuttig. Zonder deeze zouden wy, gelyk uw Epikurifche God, aan vadzige werkeloosheid overgegeeven, deeze aarde nimmer willen verlaaten, of zouden ze met wanhoop verlaaten.

MARC

MARC ANTOINE.

Zekerlyk; maar juist omdat ze een tooneel van ſtryd en onrust is, moest men ze hoe eerder hoe liever verlaaten.

LAVAISSE.

Of liever poogingen aanwenden om hier een tooneel van rust te ſtigten, totdat men, van alle zorgen ontheven, in de duurzaame rust overgaat.

MARC ANTOINE.

Wél gezeid, myn vriend. In 't graf,..

LAVAISSE.

Laat ons een' vrolyker' toon aanheſſen, Antoine. Wy ſpraken van buiten 's lands fortuin te zoeken....

MARC ANTOINE.

Dat 's waar, Lavaiſſe, maar... (*Hy vat hem gemeenzaamer by de hand.*) Wat dunkt u? Zouden myne huisgenooten, wanneer ik vertrokken ben, zig over myne afweezigheid zeer bedroeven?

LAVAISSE.

Een wonderlyke vraag! Waarom denkt ge reeds aan de gevolgen, daar zelfs het ontwerp nog niet gemaakt is. Gaa eerst met uw' braaven vader te raad; bepaal uw doel; tragt te verneemen, waar gy gelukkigst zoudt kunnen ſlaagen; ſchryf; zoek begunſtigers en vrienden.

MARC ANTOINE.

Het ontwerp is reeds gemaakt. Ik weet, waar ik zyn moet.

LA-

LAVAISSE.

Zo ſchielyk? Zo veel te beter.

MARC ANTOINE.

Maar het affcheid!

LAVAISSE.

O! wy moeten toch vroeg of laat ſcheiden, lieve vriend. Het beſef der noodzaakelykheid verzagt de aandoening, die wy by het affcheid van dierbaare perſoonen gevoelen; vooral, wanneer wy hun geluk daar door bevorderd zien. Gewoonte maakt eerlang het afzyn draagelyk; de oude denkbeelden worden allengs door nieuwe verdreeven; en ten laatſten vergeeten wy zelfs onze beste vrienden. Hoe zouden wy anders hun gemis kunnen verduuren, wanneer de dood hen voor altoos van ons ſcheidt.

MARC ANTOINE, *met nadruk.*

Dat is troost, waarde Lavaiſſe. Laat my u omhelzen. (*Hy omhelst hem.*)

ZESDE TOONEEL.

De voorigen, ROSETTE, *met een' mantel onder den arm, en een halsſnoer in de hand.*

ROSETTE, *de omhelzing gezien hebbende.*

Den Hemel zy dank! Welk een tederheid! Nu ontbreekt 'er niets dan een vriendelyk glaasje; en dat wagt op u. Myn vader en moeder verzoeken u binnen te komen. Myn broeder Pierre is daar ook....

LAVAISSE.

Wat is 't jammer, Mejuffrouw, dat wy u en uwe zuster niet in ons gezelſchap zullen hebben!

ROSETTE.

Wy lyden 'er de grootſte ſchade by. Maar gy komt binnen kort weêr hier; niet waar?

LAVAISSE.

Ja, vast.

ROSETTE.

Zo 't mogelyk is, onttrek ik my vroeg van myn gezelſchap.

LAVAISSE.

Doe dat liever niet; want ik zal toch naauwlyks uwe wederkomst kunnen afwagten. De reis heeft my wat vermoeid; en ik denk, zo dra doenlyk, te vertrekken. Leef gelukkig, vriendin, en groet Mejuffrouw Nannette.

ROSETTE.

Ik wensch u een goede rust, en een voorſpoedige reis.

(*Lavaiſſe en Marc Antoine vertrekken. Doch, aan de deur gekomen zynde, keert de laatſte te rug, vat Roſette by de hand, en ziet haar zorgelyk aan.*)

MARC ANTOINE, *op een' treurigen toon.*

Vaarwel, lieve zuster! Of ik u niet weder zag.

ROSETTE.

Hoe zo? Wilt ge u reeds, voordat ik weêr t'huis ben, ter rust begeeven?

MARC ANTOINE.

Ja. Ik ben ook vermoeid. Vaarwel... misschien... (*wat binnen 's monds, terwyl hy de deur uitgaat:*) voor eeuwig.

ZEVENDE TOONEEL.

ROSETTE, *alleen.*

Een vreemd affcheid!... Ik verstond „eeuwig."... Zou hy ons willen ontloopen?... Hy heeft vast weêr nieuwe grillen in 't hoofd. Ach! bezat hy maar ten halven de sentimenten van den braaven Lavaisse!... (*Zy nadert de zydelingsche deur, die naar de keuken geleidt.*) Jeannette!... Nu, als Lavaisse weêr hier komt, zal hy hem wel tot reden brengen.

AGTSTE TOONEEL.

ROSETTE, JEANNETTE, *met eene kaars.*

JEANNETTE.

Wat is uw bevel, Mejuffrouw?

ROSETTE.

Doe my den mantel en het halsfnoer aan.

JEANNETTE, *die, geduurende dit tooneel, bezig is met Rosette te bedienen.*

Gy zult ook vroeg in 't gezelschap komen.

R o-

ROSETTE.

'Er is niet aan gelegen. Men gaat buitendien laat aan tafel. Ik ſpeel niet; en ik zou liefſt t'huis gebleeven zyn.

JEANNETTE.

Ja, ja. Mynheer Lavaiſſe is een lief mensch. Hy heeft geen gebrek, behalven...

ROSETTE.

Behalven wat, Jeannette?

JEANNETTE.

Het zelfde, daar ik u, Mynheer uw' vader, Mevrouw uw moeder en uw geheel huis om beklaag.

ROSETTE.

O! die deun is my reeds bekend. Dat wy niet katholiek zyn, meent ge.

JEANNETTE.

Zekerlyk. De heilige Moeder Gods weet, hoe 't my door merg en gebeente kruipt, wanneer ik bedenk, dat zo veele goede, braave menſchen eeuwig verdoemd zullen weezen, of zo verſtokt kunnen blyven, dat zy verdoemd willen weezen.

ROSETTE.

Gy deedt best, Jeannette, als gy u hierom niet bekommerde. Laat het, gelyk ik u duizendmaal gezeid heb, op ons eigen geweeten berusten. Is 't, dat wy dwaalen, gy ziet ten minſten wel, dat het met geen kwaad opzet geſchiedt.

JE-

JEANNETTE.

Dat's waar. Ook denk ik menigmaal, God zal 't u vergeeven om de menigvuldige goede werken, die ik u allen in huis zie verrigten; en my zal hy deeze gedagten ook vergeeven; want onze kristelyke katholieke kerk zegt uitdrukkelyk, dat gy verdoemd zyt; en onze Paters zeggen het; en wie kan 'er dan iets tegen zeggen? Nu, uw broeder Louis zal 't my nog in de eeuwigheid dankweeten. Had ik 'er niet voor gezorgd dan was hy ook verſtokt gebleeven.

ROSETTE.

Hebt ge gedaan, Jeannette.

JEANNETTE.

Ja, Mejuffrouw. Gy kunt in Gods naam gaan.

(Roſette vertrekt. Jeannette blyft met de kaars aan de trapdeur ſtaan, om haar te lichten.)

NEGENDE TOONEEL.

JEANNETTE, MARC ANTOINE, *die met een ſervet in de hand verſchynt, een verwilderd gelaat vertoont, en beeft, dat hem de tanden klappen.*

JEANNETTE, *te rug komende.*

Wat is 't, Mynheer Marc? Gy beeft, als of wy al in 't hartje van den winter waren.

MARC ANTOINE.

Laat my met vrede.

JEANNETTE.

Kom in de keuken, en warm u wat. Daar brandt een goed vuurtje.

MARC ANTOINE.

Och! ik gloei...

JEANNETTE.

Wel nu, water is 'er ook.

MARC ANTOINE.

Loop naar den duivel.

JEANNETTE, *mompelende.*

Daar moeten de ketters weezen. Dat 's een ſtyf-hoofd!

(*Zy vertrekt.*)

TIENDE TOONEEL.

MARC ANTOINE, *in de uiterſte raazerny.*

Ach! hoe word ik geteiſterd!... Waar ben ik?... Myn brein kookt; myn hart vliegt op; het bloed berst uit myne aderen. De vlam brandt met toomeloos geweld. Voort, voort, opdat zy anderen niet verſlinde! Verban uit het hart, al wat u kluistert. Wat? wat?... Wordt gy niet gewaar, dat de aarde onder uwe voeten beeft? dat zy weigert u te draagen?...

Gy

Gy moet 'er onder; ja, daar is 't verblyf, dat op u wagt..... Niet te beſtaan, te ſlaapen, niet te droomen, in een' eeuwigen ſlaap, in een' eeuwigen nagt begraaven te liggen... Weg, weg! Vader! moeder! vrienden! gy zult my dankweeten... Ik zal u van den ongelukkigen verlosſen, en my van myne helſche angſten.... Wie roept my?... De dood, de dood. Welaan! geen verwyl, opdat hy niet weder ontvlugte! Spoedig. (*Hy loopt verwilderd de trap af.*)

Einde van het eerſte Bedryf.

TWEEDE BEDRYF.

EERSTE TOONEEL.

CALAS Mevrouw CALAS, LAVAISSE, *en vooraf* PIERRE *met twee kaarſen.*

LAVAISSE, *afſcheid neemende.*

Geen' ſtap verder, bid ik u.

CALAS.

Ten minſten tot aan de trap.

Mevr. CALAS.

Vooral, dewyl onze Marc zig afgezonderd heeft.

CALAS.

Verſchoon zyne onheusheid. Hy heeft u, ſchynt het, willen toonen, dat ik niet te onregt over hem geklaagd heb.

PIERRE.

Misſchien verbeeldde hy zig, dat Mynheer Lavaisſe ons zo vroeg niet verlaaten zou.

LAVAISSE, *op zyn orlogie ziende.*

Kwartier voor tien?

Mevr. CALAS, *tegen Pierre.*

Welleevende luiden gaan niet van tafel, als zy een' gast by zig hebben; vooral zulk een' waarden gast.

LAVAISSE.

Ik ben zyn vriend. Vriendschap lydt geen' dwang.

CALAS.

't Is een erge toestand, zig dwang te moeten aandoen, om een' vriend, dien men in jaaren niet gezien heeft, eenige oogenblikken gezelschap te houden.

LAVAISSE.

Wie weet, of hy niet nog noodige bezigheden gehad heeft?

CALAS.

Ja, op de billard.... Nu, vaarwel, Mynheer Lavaisse. Slaap gerust.

Mevr. CALAS.

Tot weêrziens, waarde vriend. Vergeet ons niet wanneer gy hier in de stad komt.

LAVAISSE.

Dat zou onvergeeflyk zyn. Ik beveel my in uwe genegenheid. Groet myn' vriend.

(Pierre gaat met hem de trap af. Calas en zyne vrouw verzellen hem tot daartoe.)

TWEEDE TOONEEL.

CALAS, Mevr. CALAS.

Mev. CALAS, *terwyl haar man te rug treedt, om naar de kamer te gaan.*

Voorzigtig, myn beste schat! Wagt liever, tot dat Pierre met het licht komt.

CALAS.

Ach! ik voorzie, dat de ergernis my naar 't graf zal ſleepen. Aan tafel geen woord te uiten, dan om dit of dat te betwisten; vervolgens onverwagt op te ſpringen, zonder eenig voorwendſel, weg te loopen, en zig niet weêr te laaten zien! Foei! Wat moet Lavaiſſe van zulk een gedrag denken? Ik heb my geſchaamd....

Mevr. CALAS.

Of 't verbeelding is, weet ik niet; maar my dunkt, het gelaat van onzen Marc gloeide; zyne oogen tintelden; en... Luister. (*Tuſſchenpooziug.*) Ik geloof, dat ik beneden in huis hoor ſchreeuwen....

CALAS, *nadat zy beiden eene wyl geluisterd hebben.*

My dunkt, ik hoor het ook. (*Hy gaat aan de trap. Men hoort beneden roepen:* „ O God! Myn broe„ der! Ach! Ach! Hulp!"...) Hemel! wat is 'er gebeurd? (*Hy gaat de trap af.*)

Mevr. CALAS.

Blyf, blyf, lieve Calas!... O God! wat mag dit zyn?... Jeannette! Jeannette! Breng licht. Schielyk!

DERDE TOONEEL.

Mevr. CALAS, JEANNETTE.

JEANNETTE.

Hemel! Wat is 'er gebeurd? Gy beeft!

Mevr.

Mevr. CALAS.

Ach! ach! ach!... Ik weet het niet. 'Er is een yslyk geſchreeuw in huis.... Luister, Jeannette.... Ik hoor de ſtem van onzen goeden ouden man.

JEANNETTE, *geluisterd hebbende.*

Jeſus, hy roept: „Myn zoon! myn zoon Marc!"

Mevr. CALAS, *ſterk beevende.*

Myn God!... Ik kan niet gaan. Help my, Jeannette. (*Jeannette vat haaren arm.*) Houd vast; leid my de trap af.

JEANNETTE.

Gy zyt magteloos, Mevrouw. Ik bid u, gaat zitten.

Mevr. CALAS.

Neen, neen. Ik moet het weeten....

JEANNETTE.

Ik ben niet ſterk genoeg om u vast te houden.

Mevr. CALAS.

Ik zal my wel helpen.... (*Zy nadert de trapdeur, alwaar Lavaiſſe haar te gemoet komt.*)

VIERDE TOONEEL.

De voorigen, LAVAISSE.

LAVAISSE, *haar zagtelyk te rug dringende.*

Waarheen, Mevrouw? Blyf boven, bid ik u.

Mevr. CALAS.

Wat is 'er beneden te doen, Mynheer Lavaisſe? Ik kan, gelyk gy ziet, geen lid ſtil houden. Zeg: wat is 'er voorgevallen?

LAVAISSE.

Niets, Mevrouw. Vraag my niet.

Mevr. CALAS.

Niet vraagen? O! zeg het my.

LAVAISSE.

Uw zoon... myn vriend... Marc Antoine... helaas!

Mevr. CALAS.

Is hy misſchien in flaauwte gevallen?... Daar, Jeannette. (*Zy reikt haar een fleschje toe.*) Loop ſchielyk.

(*Jeannette vertrekt.*)

LAVAISSE.

Ach! 't zal niets baaten, Mevrouw. 't Is zeer onwaarſchynlyk, dat hy weêr bekomt.

Mevr. CALAS.

Is hy dan dood? Myn zoon dood? (*Zy wil 'er heen; doch Lavaisſe weêrhoudt haar.*)

LAVAISSE.

Pierre is reeds naar den Heelmeester Goſſe geloopen. Die zal hem ongetwyfeld een ader openen. Hy kwam zo even hier.

Mevr.

Mevr. CALAS.

Myn zoon! myn Marc Antoine!... Ach! waarde vriend! heb deernis. Breng my by hem.

LAVAISSE.

O! wagt ten minſten de komst van uw' geliefden egtgenoot af. Zelf in doodelyke angſten bekneld, heeft hy my gebeden, dat ik u ſlegts zou weêrhouden.

Mevr. CALAS.

Zou myn dierbaare oude Calas dan alleen de angſten verduuren? Neen.... Wat is myn' zoon Marc overgekomen? Verklaar u nader.

LAVAISSE, *in verlegenheid.*

Ik weet het niet... een beroerte.... Wagt nog maar een oogenblik.... Ik hoor op de trap... Hy is 't.

Mevr. CALAS, *haaren man te gemoet tredende.*

Myn God! Is 'er nog hoop, lieve Calas?

VYFDE TOONEEL.

De voorigen, CASEING, JEANNETTE, CALAS.

(*Caſeing en Jeannette ondersteunen den ouden Calas. Jeannette weent en ſnikt. Calas laat het hoofd van de eene zyde naar de andere overvallen.*)

CALAS.

Ach!... ach!... ach!... ach!

Mevr. CALAS.

O wee! Uw gelaat geeft my het treurige antwoord. Onze zoon is dan dood; dood! Alle hoop verdweenen!...

CALAS, *tegen zyne vrouw, nadat men hem op een' ſtoel heeft nedergezet.*

Ach! myn goede Anne Roſe! God heeft een zwaar leed over ons laaten uitberſten.... Welk een weedom, lieve vrienden! O myn zoon! myn zoon! hoe drukt gy my!

CASEING.

Schrikkelyk, ſchrikkelyk, Mynheer Calas. Maar... zendt nu aanſtonds naar 't geregt, en laat het geval aangeeven. Dit verzuimende, zoudt gy u aan zeer groot gevaar blootſtellen.

Mevr. CALAS.

Aangeeven? Ik begryp niet, waarom.

CASEING.

De zaak lydt geen uitſtel.

CALAS.

Mynheer Lavaiſſe! arme vriend! Welk een treurig onthaal! (*Weenende:*) Ach! als het dan zo zyn moet... Wilt gy de goedheid hebben... Gy ziet, dat 'er niemand is...

LAVAISSE.

Gaarne. 't Is de geringſte dienſt, dien ik u by zulk een deerniswaardig voorval kan bewyzen. Waar moet ik gaan?

CA-

CASEING.

By Mynheer David, als regeerenden Capitoul, by de andere Capitouls en Byzitters... Hoewel, gaa maar by den Aktuaris; die zal u wel onderregten.

CALAS.

Neem Pierre mede. Hy was nog beneden by den Heelmeester. Verberg... lieve vriend! verberg, zo veel doenlyk de ſchande van myn' ongelukkigen zoon. Ach! ach! zyn onteerende dood... Jeannette, gaa ondertuſſchen beneden.

(Lavaiſſe vertrekt met Jeannette.)

ZESDE TOONEEL.

CALAS, Mevr. CALAS, CASEING.

Mevr. CALAS.

Hoe! Onteerende dood? Is hy dan aan geen toeval geſtorven? Hemel! Heeft hy zelf... Ik kan 't niet uiten.

CALAS.

Was dat zo niet, lieffte ſchat, ik zou met vreugd... wat zeg ik? neen, met ſmert, maar met geen zo doodelyke ſmert... De Heer heeft hem gegeeven, de Heer heeft hem genomen, zou ik zeggen. Maar...

Mevr. CALAS.

O eeuwige barmhartigheid! Myn zoon een zelfmoorder? Ach! ach! *(Zy geeft door gebaarden den hoogſten graad van ſmert te kennen.)*

CA-

CASEING.

Bedaar, Mevrouw.... (*Tegen Calas:*) Myn vriend!

Mevr. CALAS.

Hemel! Ik zou my gewillig onderwerpen, ik zou de roede kusſchen, die ons kaſtydt; maar... dit, dit ... (*Zy wendt zig naar haaren egtgenoot.*) O myn geliefde Calas! moeten wy zulk een hartgrievend leed in onze kinderen beleeven? Hier verlooren, en, helaas! hierna eeuwig, eeuwig!...

CALAS.

Dat is juist het ſmertelykſte.

CASEING.

De barmhartigheid van 't Eeuwige Weezen is groot. Wy moeten ze niet beperken.

CALAS.

Neen, dat zy verre. Och of ze groot genoeg ware, om myn' ongelukkigen zoon ook te omvatten!

CASEING.

Uw zoon is zyne zinnen niet magtig geweest. Hoe zou hy anders zulk een groot kwaad hebben kunnen bedryven? vader, moeder, zusters, vrienden, allen zo uitermaate bedroeven?

Mevr. CALAS.

Hierin is zekerlyk eenige troost gelegen. Ja, zyne diepe zwaarmoedigheid deed hem dikwyls al zugtende omzwerven, zig opſluiten...

CA-

CALAS.

Of gewoel zoeken, om zyn' geest te bedwelmen.

CASEING.

Zonder wanhoop of melancholie brengt niemand zig om 't leeven; en wanhoop kan alleen uit de gruwelykſte boosheden geboren worden....

CALAS.

Nu, daar heeft hy zig nimmer mede bevlekt.

Mevr. CALAS.

Neen, hy was geen booswigt. Gebreken had hy...

CALAS.

Groote gebreken, helaas! maar geene, die hem tot zulk een ſchrikkelyke daad konden verleiden.

CASEING.

Vooral, daar hy zulke liefderyke ouders had.

CALAS.

God weet, dat ik nimmer een ſtreng vader geweest ben.

Mevr. CALAS.

Noch ik een ſtrenge moeder. Mogelyk te zagt...

CALAS.

Ja, veeleer te goed dan te ſtraf. Heb ik hem ſomwylen hard toegeſprooken, dat ook maar zelden gebeurd is...

CA-

CASEING.

De hardſte beſtraffingen zouden in een vrye ziel zulk een geweldig gevolg niet voortgebragt hebben. Daar, daar zat de worm.

CALAS.

Ongetwyfeld, Mynheer Caſeing. Zou ik anders in myn' ouden dag zulk een elende kunnen verduuren?

Mevr. CALAS.

Zou ik deeze ſchok kunnen overleeven?

CASEING.

Merkt het derhalven aan als een krankte, als een verbystering van zinnen...

Mevr. CALAS.

Die ons en onze andere kinders een affchuwelyke vlek zal aanwryven. Welk een ongeluk, zulk een kind ter wereld gebragt te hebben!

CASEING.

Bedenkt, dat gy de eerſte braave ouders niet zyt, die zulk een ongeluk in hunne familie treft. Bedenkt, dat hy nog veel grooter kwaad had kunnen aanregten.

Mevr. CALAS.

Nog veel grooter? Wat kan ſchrikkelyker zyn?

CALAS.

Voor ouders, die God vreezen, en hunne kinders beminnen.

CASEING.

Myn waarde vriend. Leefde 'er nooit een vader-, moeder- of broedermoorder?

Mevr. CALAS.

Yslyke troost!

CALAS.

Ach! wie kan by deezen graad van ſmert aan de mogelykheid van nog zwaarder elende denken? Vriend, waart gy in myn plaats; waart gy vader...

CASEING.

Dan zoudt gy my op gelyke wyze troosten. Makkers in de elende te hebben, of anderen nog ongelukkiger te zien, is zekerlyk droevige troost, maar evenwel troost.

Mevr. CALAS.

Och! of de deugdzaamen dien nimmer noodig hadden!... Helaas! wat zullen myne arme dogters zeggen? Zy komen ongetwyfeld haast t'huis. Bleeven ze maar, daar ze zyn!

CASEING.

Men zal ze niet laaten gaan. Ik heb het verbooden.

CALAS.

Hoe kwam 't geval u zo ſchielyk ter ooren, dat ge u ſtraks ſpoedde om ons met vertroosting by te ſtaan?

CASEING.

Ik vernam een' geweldigen oploop op ſtraat. Voor de deur gekomen, hoorde ik van moord in 't huis van Calas; waarop ik aanſtonds weêr naar myn vrouw en dogter vloog, en beval, dat zy het voor uwe dogters geheim zouden houden, of, zo dit ondoenlyk was, haar ten minſten niet laaten vertrekken.

Mevr. CALAS.

Die voorzigtigheid verdient onzen hartelyken dank.

CALAS.

Hemel! Wie mag ons ongeluk reeds zo rugtbaar gemaakt hebben?

CASEING.

Vermoedelyk het benaauwde gejammer, waarin de nood u en de uwen heeft doen uitberſten. Men hoorde onder 't volk mompelen, dat 'er in uw huis was geroepen: „ moord! help!"

CALAS.

Welk een ſchande hebben wy nog te verwagten! Men zal hem door den beul doen ſleepen naar de plaats, die voor de gruwelykſte booswigten geſchikt is. Daar zal zyn graf zyn.

Mevr. CALAS.

O bittere ſmaad! Niet eens een eerlyke begraaving!

CASEING.

Dit is iets, waarover gy, ſchoon 't gemeene volk 'er

'er ſchande in ſtelt, u minst behoort te ontrusten. De Heer der natuur bezit het gantſche aardryk.

CALAS.

Wy zullen evenwel de oorzaak van myn zoons dood tragten te verbergen. Hy kan een beroerte gekreegen hebben; hy kan van de trap gevallen zyn. Kortom, wy hebben hem dood gevonden, en weeten niet, hoe en wanneer...

CASEING.

Ik vrees, dat dit ontwerp niet gelukken zal.

Mevr. CALAS.

Wie komt daar?

ZEVENDE TOONEEL.

De voorigen, PIERRE.

PIERRE, *buiten adem.*

Ach!... ach!... ik bezwyk....

Mevr. CALAS.

Een nieuwe ramp?

CALAS.

Wat is 't, myn zoon?

PIERRE.

De geheele ſtraat... en ons huis... is met krygsvolk bezet....

(*Calas heft de oogen ten hemel. Mevrouw Calas wringt haare handen.*)

CASEING.

Stelt u gerust. 't Geschiedt zekerlyk maar, om oploop te verhinderen, en geen ongeregeldheid toe te laaten.

CALAS.

Helaas! De troost van in stilte te treuren wordt ons zelfs niet vergund!

PIERRE.

My is allerlei leed aangedaan. Men wierp, en sloeg, en stiet, en schold: „Hugenoot! ketter! moordenaar!" ... Was 'er de wagt niet geweest, men had my verscheurd.

Mevr. CALAS.

Arme zoon!

CASEING.

Ziedaar reden genoeg om de straat te bezetten.

CALAS.

Is 't niet onbegrypelyk, dat een ongelukkige, in plaats van beklaagd te worden, hoon en mishandeling moet ondergaan? O menschen! menschen!

CASEING.

Beschuldig de *menschen* niet, maar onze Toulousers, onze dweepzieke Toulousers.

Mevr. CALAS.

Ja, van die is geen medelyden te verwagten.

CA-

CALAS.

Maar wel gejuich en triumfgalmen; te meer, dewyl de bloei van myn huis en koophandel voor veelen overlang reeds een doorn in 't oog was.

Mevr. CALAS.

God geeve ons moed, om onze elende met geduld te verdraagen.

PIERRE.

Ik kan u myn angst niet ten vollen doen beſeffen. Ik hoorde onder den drom...

CASEING.

Vermeerder het leed van uwe deerniswaardige ouders niet, door de onbezonnene praatjes van het dweepzieke graauw op te haalen.

CALAS.

Zeg alles. Wat kan ſchrikkelyker zyn, dan 't geen wy reeds ondergaan hebben.

PIERRE.

Ach!... ach!...

CASEING.

Het onaangenaame wordt men nooit te laat gewaar.

(*Calas ziet Lavaiſe inkomen.*)

AGTSTE TOONEEL.

De voorigen, LAVAISSE, JEANNETTE. (*Lavaisse is zeer verlit. Jeannette beeft.*)

CALAS.

Wat beſcheid brengt gy ons?

CASEING.

Is 't geregt 'er al?

JEANNETTE, *zagtjes tegen Mevrouw Calas, terwyl zy haare hand drukt en kuscht.*

O myn arme Mevrouw! Myn goede oude Heer Calas! en onze Marc Antoine!...

LAVAISSE.

Hardvogtige menſchen! Geen van hun vertoonde een' enkelen trek van medelyden in zyn gelaat. Zy lieten toe, dat het graauw my mishandelde.

Mevr. CALAS.

Arme vriend! wat lydt gy niet al om ons!

CASEING.

Hun post maakt hen doorgaans ongevoelig. Aandoenlyke zielen onttrekken zig daarvan, zo lang het doenlyk is, ten zy pligt en zugt voor geregtigheid 'er hen toe roept. Misſchien merkten zy het ſtooren van hunne rust ook aan als een ſtrafwaardige misdaad.

LAVAISSE.

Liever wilden zy my met den moord van myn' ongelukkigen vriend betigten.

PIERRE.

En my met broedermoord.

CALAS.

Ach! wat ſtaat onze vriendſchap u duur, waarde Lavaisſe!

LAVAISSE.

Kon ik ſlegts voor dien prys uwe rust weder koopen!

CALAS.

Waar zyn de Heeren?

LAVAISSE.

Beneden. Zy gingen in 't magazyn, by den Heelmeester la Marque, die vooraf was gezonden, om het lyk te bezigtigen.

PIERRE.

Zonder dien zouden de Soldaaten my niet weêr in huis hebben laaten gaan.

CALAS.

O zoon! o zoon! welk een ſchande lyden uwe ongelukkige ouders om u!

JEANNETTE.

Bedroeft u zo geweldig niet; ik bid u, Mynheer en Mevrouw....

Mevr. CALAS.

Ach! zy komen, zy komen....

CALAS.

Die onmeêdoogenden brengen de gehcele ſtad in oproer! Een' bedrukten man nog zwaarder te bedroeven!

CASEING.

Ik vrees, dat hier vervolgzugt ſchuilt....

NEGENDE TOONEEL.

De voorigen, DAVID, LA BORDE, DARBOU, *een* AKTUARIS, *een* GEREGTSDIENAAR, *twee* SOLDAATEN, *die de deur bezetten.*

(De Aktuaris, eene rol papier en ſchryfgereedſchap uit zyn' zak gehaald hebbende, plaat-t zig aan eene tafel. Voor de Heeren van 't geregt worden ſtoelen gezet.)

CALAS.

't Is my leed, Mynheeren, dat gy, zo laat in den nagt, de moeite moet doen van hier te komen. Ach! gy ziet hier een' gryzaart, die in de droefheid over den onverwagten dood van zyn' zoon byna bezwykt.

DAVID.

Gy zyt dus de vader?

CALAS.

Ja, de troofteloozc vader, die gaarne voor hem zou ſterven, zo hy daardoor te redden was....

DA-

DAVID,

Genoeg. Wy zyn hier niet gekomen om klagten aan te hooren. (*Op Mevrouw Calas wyzende:*) Wie is deeze perſoon? De moeder?

Mevr. CALAS.

Ja, de ongelukkige moeder. Ik wenschte, dat ik hem nimmer had ter wereld gebragt.

LA BORDE, *met een ſchynheilig gelaat.*

Myn God! ieder moeder van uwe gezindheid behoorde zo te wenſchen.

Mevr. CALAS.

Waarom?

DARBOU.

Voor den hemel voedt gy toch geen kind op.

Mevr. CALAS, *ter zyde.*

God! welk een taal!

DAVID, *op Pierre en Lavaiſſe wyzende.*

Wie zyn deezen? De zoons?

PIERRE.

Ik alleen; dit is Mynheer Lavaiſſe, een oude vriend van ons huis, die, heden van Bourdeaux komende, ons in 't doorreizen een bezoek heeft gegeeven.

LAVAISSE.

Zo is 't.

CALAS.

Arme Lavaisse!

DAVID.

Ik vind het vreemd, juist op zulk een' tyd te komen.

LA BORDE.

Zonder dat het vooraf opgeftemd was?

DARBOU, *fchamper.*

Gewigtige zaaken kunnen hem hier geroepen hebben.

Mevr. CALAS.

Waarom vinden de Heeren het zo vreemd? Hebben de Heeren nooit onverwagt bezoek van een' vriend gekreegen?

DAVID.

Het fpreeken komt hier niet te pas, dan wanneer men gevraagd wordt. (*Op Caſeing wyzende:*) Wie is deeze man?

CASEING.

Een oude kennis en vriend van Mynheer Calas. Het gerugt van zyn ongeluk dreef my, weinige oogenblikken geleeden, om hem te komen zien.

DAVID.

Dus vry; doch dewyl de deuren thans geflooten zyn, kunt gy hier blyven tot ons vertrek. (*Op Jeannette wyzende:*) Wat is dit voor een oud mensch? De meid?

JEANNETTE.

Ja.

DAVID.

Zyn 'er anders geen medegenooten hier in huis?

Mevr. CALAS.

Medegenooten?

DAVID.

Ja. Verſtaat gy my niet? Kinders, gezin, goede vrienden, gelyk deezen?

CALAS.

Ik heb nog twee zoonen, en twee dogters. De eene zoon is, wegens een kleine zaak, den koophandel betreffende, in Zwitſerland, de ander is hier, doch niet t'huis. Myne twee dogters zyn op bezoek by een vriendin.

DAVID.

En uw naam is Calas, zo ik hoor. De voornaam?

CALAS.

Jean.

DAVID.

Van beroep?

CALAS.

Kan 't mogelyk zyn, dat gy my en myn familie niet kent, daar ik hier reeds veertig jaaren handel gedreeven heb?

LA BORDE.

Dus een Koopman. Hier valt niet te vraagen, luitjes, maar te antwoorden.

DAVID.

Wie was de... hoe zal ik zeggen?... de doode?

CALAS.

Myn oudſte zoon, Marc Antoine, ach! myn ongelukkige zoon.

LA BORDE.

Maar al te ongelukkig.

DARBOU.

In veelerlei opzigt.

DAVID.

Vermoedelyk allen hugenooten, vyanden van de kerk?

CALAS.

In dit karakter kan ik de onze niet. Wy haaten niemand, die anders denkt en gelooft dan wy, ons verzekerd houdende, dat elk flegts naar zyne grondregels en daarmede overeenſtemmende daaden geoordeeld wordt.

LA BORDE.

Wy begeeren thans niet voor uw geloof te hooren pleiten.

Mevr. CALAS.

My dunkt, Mynheer, dat de voorafgaande beſchuldiging deeze beſcheidene verdediging van myn' braaven egtgenoot vereischte, en ik meen verſchooning te verdienen, indien ik, om zyn zeggen te bewyzen, 'er nog by voeg, dat onze tweede zoon Louis zig tot uwe kerk heeft begeeven, zonder nogtans eenige beſtraffing van ons te ondergaan. Zelfs geniet hy van myn' man nog tegenwoordig een jaargeld tot ondersteuning.

DAVID.

Opheldering? Zeer vrypostig, waarlyk.

LA BORDE.

Zy is ook niet kort van ſtof.

DARBOU.

Zy bedient zig van het regt der vrouwelyke tong.

Mevr. CALAS.

Neen, maar van het regt der menſchelykheid. Ik ben in Engeland geboren (*). By ons heeft men vryheid van geweeten, en vryheid om zig tegen onregtmaatige beſchuldigingen te verdedigen.

CASEING, *heimelyk tegen Mevrouw Calas.*

Mevrouw! voorzigtig!

D An-

(*) Zy was te Londen uit Franſche ouderen geboren, en door haare grootmoeder van moeders-zyde, met een der grootſte en aanzienlykſte huizen in Languedoc vermaagſchapt.

DAVID.

En nu zyt ge in Frankryk, in Toulouſe, daar men moet zwygen, wanneer een Regter ſpreekt.

LA BORDE.

Wy zyn zulke vrydenkers niet als veele Paryzers.

DARBOU.

Onregtmaatige beſchuldigingen! Zei ze zo niet?

DAVID.

Om kort te gaan, gy zyt dan gezamenlyk hugenooten.

JEANNETTE.

Daar bewaar' my God en de Heilige Maagd voor! Ik ben een goede katholieke kristen.

CALAS.

Wy overigen zyn proteſtanten.

JEANNETTE.

En zulke braave luiden, dat ik reeds dertig jaar in dit huis gediend, en alle hunne kinders opgevoed heb. Mogt ik, voordat ik ſterf, het genoegen nog hebben van hen bekeerd te zien!

Mevr. CALAS.

De Heeren kunnen dit aanmerken als een nieuw bewys van onze manier van denken omtrent de religie.

DAVID.

Ja, ja, wy twyfelen niet, of men neemt in Engeland ook heidenen en Turken in dienst.

LA BORDE.

Ja... God vergeev' 't my!... den duivel zelv', gelyk men hem dient.

Mevr. CALAS, *misnoegd.*

Waarlyk, Mynheeren, ik dagt, dat gy hier niet gekomen waart, om met bedrukte ouders den ſpot te dryven, maar om amptshalven te zien, wat 'er voorgevallen is met betrekking tot onzen ongelukkigen zoon.

DAVID.

Dat zullen wy zien. Dat zullen wy zien.

LA BORDE.

't Is wonder, dat het lyk niet geëklipſeerd is. 'Er zyn immers beeken en rivieren; en de aarde is overal diep genoeg.

DARBOU.

Ja, als de wanden geen tong hadden.

CALAS.

Wat wil dit zeggen?

DAVID.

Gy, Calas, geeft derhalven voor, gelyk deeze jongman (*hy wyst op Pierre,*) het ons berigt heeft, dat gy uw' zoon Marc Antoine dood gevonden hebt?

CA-

CALAS.

Ja, helaas! Of hy een beroerte gekreegen heeft...

DAVID.

Een beroerte? Een beroerte? Schryf dit vooral op, Heer Aktuaris.

LA BORDE.

Beroerten zyn 'er van veelerlei aart, oude Heer.

DARBOU.

Ja, ja, ze kunnen uit in- en uitwendige oorzaaken voortvloeien. Hoe ligt sterft iemand aan een beroerte!

CASEING, *tegen Calas.*

Zeg de zaak, zo als ze is, lieve vriend.

CALAS.

Nu dan, Mynheeren, verschoont het vaderlyke hart. Hoort de waarheid. Ik zogt ze te verbergen, om myn' ongelukkigen zelfmoorder voor een smaadelyke uitvaart te behoeden. Maar... hebt deernis, 't staat toch aan u.

DAVID.

Zelfmoorder? Is dit ook zo waar als het voorige? Laat ons de omstandigheden hooren.

CALAS.

Ach! verg my de droevige beschryving daarvan niet. Lavaisse en myn zoon waren de eersten voor wier oogen het akelige gezigt zig opdeed.

LAVAISSE.

Toen ik, van dit waardige paar affcheid genomen hebbende, met Pierre, die het licht droeg, de trap afging, zag ik Marc Antoine hangen aan een' ſtok, waarmede men groote baalen vastzet. Deeze ſtok lag over de twee geopende vleugeldeuren, die ter zyde naar 't magazyn leiden.

Mevr. CALAS.

O Hemel! o Hemel!

LA BORDE.

Ei! aan een' baalſtok?

DARBOU.

Over de deuren gelegd?

DAVID.

Wy hebben hem evenwel op den grond gevonden. Wie was zo ſtout...

CALAS.

Ik, ik. Ach! beevende, nam ik hem in myne armen. De ſtok rolde over de deuren heen. Hy viel, helaas! koud, bleek, zonder adem, met geſlootene oogen. Ik hoopte nog leeven in hem te zullen vinden. Ik maakte de ongelukkige koord los; ik ſchudde hem; ik wreef de ſlaapen van zyn hoofd. Pierre liep naar den Heelmeester. Maar ach! alles was vrugteloos.

DAVID.

Hem los te maaken was het werk van den Scherpregter, maar uw werk niet.

LA

LA BORDE.

En dit verdient geregtelyke ſtraf.

DARBOU.

Eer iemand het lyk met een' vinger aanraakte, moest de Overheid 'er kennis van gehad hebben.

CALAS.

Zonder dat ik beproefde, of myn zoon nog te redden was? Kon 'er niet een vonkje leeven in overgebleeven zyn? Hy was ſterk en jeugdig; ook had hy ons maar even te vooren verlaaten. En mogt ik evenwel myne vaderlyke armen niet naar hem uitſtrekken? hem niet aan myn' boezem drukken? Ik zou het nog doen. God behoede u voor diergelyke beproeving!...

DAVID.

Gy ſpreekt zeer ſtout.

Mevr. CALAS.

En gy, zou ik wel zeggen, zeer... (*Caſeing geeft haar door gebaarde te verſtaan, dat hy haar raadt af te breeken.*)

DARBOU, *zulks beſpeurende.*

Laat haar ſpreeken. Wel nu, wat *zeer?*

Mevr. CALAS.

Zeer wreed. Die wraakt het geen myn man gedaan heeft, weet niet, wat een vaderlyk hart is. Ik zou my verbeelden de wraak der goddelyke en menſchelyke geregtigheid te ontſteeken, indien ik zelfs aan een' vyand dit niet deed.

LA BORDE.

By onze heilige kerk! men weet reeds, wat groote zedemeesters de gewaande gereformeerden zyn. Maar de werken, de werken...

DARBOU, *ter zyde.*

Huichelaar!...

DAVID.

Heeft uw man niets gedaan, dat te wraaken is, zo veel te beter voor u.

Mevr. CALAS.

Wat zou hy gedaan hebben?

DAVID.

Genoeg, genoeg voor tegenwoordig Wagt, breng hem weg.

CALAS, *verbaasd.*

Hoe?...

Mevr. CALAS

Zyn wy misdaadig, Mynheeren.

DAVID.

Dat weeten wy nog niet.

LA BORDE.

't Zal blyken. Het Eeuwige Weezen brengt de daaden der booswigten altoos aan 't licht.

DARBOU.

Regt zo. Elk' afzonderlyk verhoord.

CALAS.

Verhoord? Moeten ongelukkige ouders in zulke droevige omſtandigheden nog verhoord worden. Is hun woord niet genoeg?

DARBOU.

Het woord van ketters?

DAVID.

Wie zyn hier Regters? wy, of gy?... Voort.

LA BORDE.

Nu, Heer Collega, vergeef het hun.

CALAS.

Ach! hebt deernis, Mynheeren, ik bid u, hebt deernis met een' gryzaart, die, geduurende al zyn leeven, het geluk van een' onbevlekten naam, van een ongekrenkte eerlykheid bewaard heeft. Stelt hem en zyn ongelukkig huisgezin niet voor de gantſche ſtad ten toon. Vermeerdert onze droefheid niet door openbaare ſchande, die wy niet verdienen. Ik zweer, dat ik, zo dra het volk wat afgezakt is, op de eerſte aanzegging voor u verſchynen zal.

DAVID.

Neen, neen. Zonder veel woorden.

CALAS.

Myn zoon zal medegaan.

LA-

LAVAISSE.

Ik ook. Ik verpand myn leeven, myn vermogen...

DAVID.

Gy moet allen meê; vader, moeder, zoon, Lavaisse, en de Meid, geen één' uitgezonderd.

CALAS.

Verſchoon ten minſten myne arme ziekelyke vrouw.

Mevr. CALAS.

Neen, maar myn' waarden Calas, een' gryzaart van agtenzestig jaar. Aanſchouw zyn ſneeuwwit hoofd, zyne wankelende kniën. Moet een man, wiens geheele misdaad een ongeluk is, dat hem buiten dien naar 't graf zal ſleepen...

DAVID, *ſpottende.*

Ach! zeer aandoenlyk.

LA BORDE.

Het treft my innerlyk. Maar Gods gebod gaat boven alles.

CASEING.

Vergunt ſlegts, dat 'er een koets gebruikt wordt. De weg is lang; den ouden Heer Calas zouden zyne voeten naauwlyks zo ver kunnen draagen.

DAVID.

Zwyg. Wees te vrede, dat gy proviſioneel vry zyt. Ons volk zal hem wel beenen maaken. Dat verſtaan ze.

Mevr. CALAS, *met de uiterſte misnoegdheid.*

Ach! zo de onbarmhartigheid tot het regterlyk ampt vereischt wordt, zyn 'er geene waardiger Regters dan gy.... Welaan, kinders! Welaan, myn goede Calas! God zal onze onſchuld wreeken. (*Zy vat den ouden Calas aan den arm, en gaat met hem zagtjes voort, gevolgd van de overigen.*)

DAVID.

Onſchuld! He he he!... Geregtsdienaars, levert hen over aan de Soldaaten, en maakt, dat het lyk van de vloer komt. Een van u moet de wagt blyven houden.

LA BORDE.

Lieve God! Onſchuld en ketters!

(*Pierre keert in de deur om, en komt te rug.*)

DARBOU.

Wat zoekt ge? Engelſche vryheid?

PIERRE.

Mynheeren, mag ten minſten onze Meid niet t'huis blyven.

DAVID.

Waarom?

PIERRE.

Als wy wat laat t'huis kwamen...

DAVID.

Loop, loop, jonge zotskap. Zy zou magtig lang naar u moeten wagten.

LA BORDE.

Dieven zullen niet in huis gelaaten worden, myn zoon.

PIERRE.

Ach! (*Hy vertrekt met een' diepen zugt.*)

TIENDE TOONEEL.

DAVID, LA BORDE, DARBOU, *de* AKTUARIS.

DAVID.

Wel nu, wat zeggen de Heeren van dit geval.

LA BORDE.

't Is droevig, zeer droevig, zulke gruweldaaden te verneemen.

DARBOU.

't Is aangenaam, zeg ik. Zulk een looze vos als de oude Calas, een juweel onder de ketters, wiens koophandel veelen van onze katholieke geloofsgenoten het gras voor de voeten afmaaide... Myn broeder zegt, dat 'er in Toulouſe geen huis is, daar zo veel omgaat als by hem.

LA BORDE.

't Is zekerlyk waar, als ik dat bedenk, en daarby, zulk een talryk gebroedſel, waardoor het ketterſche ve-

venyn in onze ſtad binnen korten tyd honderdvoudig vermenigvuldigd kan worden. Eén is 'er nu minder; God weet, hoe hy aan zyn einde gekomen is. Eén is de onze; maar vyf blyven 'er nog over.

DAVID.

Verdelgd, verdelgd moeten ze worden, van de aarde verdelgd. Myn haat is hun gezworen. De vraag is maar: op wat wyze? Openbaare wetten van verdraagzaamheid pleiten voor hen. De zelfmoord van den zoon kan mogelyk zyn....

LA BORDE.

Maar de zoonsmoord ook, myn waarde Heer. Louis Calas is katholiek geworden. Kan Marc Antoine het zelfde voorneemen niet gehad hebben? Kan de vader, de moeder, de zoon... het menſchelyke hart, vooral met valſche gevoelens beſmet, is boos... kunnen zy allen niet aan den moord handdaadig geweest zyn?

DARBOU.

Ja, de zaak is mogelyk; zy is waarſchynlyk; zy is ontwyfelbaar waar. De haat der familie tegen de apostoliſche religie, de weêrſpannigheid van den zoon ... Ik heb, herwaards gaande, reeds onder 't volk hooren mompelen, dat Calas zyn' zoon vermoord heeft.

LA BORDE.

Daarenboven was 'er een algemeen zeggen, dat de ketters hunne kinders, die tot onze kerk wilden overgaan, om hals bragten.

DA-

DAVID.

Ik heb beide die gerugten ook gehoord. Op dien grond rust de hegtenis van Calas, en het vermoeden van den moord.

DARBOU.

Gy hebt een zeer gelukkig besluit genomen. Zo dra het volk hem en de zynen gevangen ziet, moet het denken, dat wy groote ontdekkingen gedaan hebben, om persoonen, die wegens hun aanzien niet ligt verdagt gehouden worden, openlyk door Soldaaten en Cherges te doen opbrengen. Het moet zig verbeelden, dat de daad ons ten klaarsten gebleeken is.

DAVID.

Ja, het volk; maar eenigen van onze Parlementsraaden en Regters zyn toleranten, vrydenkers, draaijers, die over beide zyden hinken. Zy vorderen zo wel getuigenissen en bewyzen in de zaak van een' hugenoot, als in die van een' katholiek'.

LA BORDE.

Helaas! Ondertusschen moet het volk getuigenissen en bewyzen leveren. Wie weet, wat 'er te voorschyn komt, als men eens aan die deur klopt. 't Geschreeuw van 't volk heeft misschien eenigen grond; en zouden 'er onder ons ook geenen gevonden worden, die, even als onze vaders, blaakten van kristelyken yver om dit addergebroedsel te verdelgen?

DAVID.

't Is te hoopen. Laat ons 'er gezamenlyk toe werkzaam

zaam zyn. Ik zal provisioneel tot eenige ligte verhooringen overgaan, om te beproeven, of 'er uit hunne eigene woorden 't een of 't ander vermoeden tegen hen afgeleid kan worden. Ondertusschen moeten wy de gemoederen door de religie een weinigje heet maaken.

LA BORDE.

Laat dat op my berusten. Ik behoor tot de broederschap der Witte Boetvaardigen. Gy weet, met hoe veele geagte familien deezen vermaagschapt zyn. Ik zal een vergadering beleggen; en gy zult 'er den uitslag van verneemen.

DAVID.

Die het ongeloof verdelgt, handhaaft de regten des Hemels. Onze vroome stad, die zig ten allen tyde zo sterk heeft onderscheiden van andere steden in dit koningryk, daar vrygeestery in zwang gaat, viert binnen kort de honderdjaarige gedagtenis van den grooten dag, op welken, voor twee eeuwen, in éénen nagt, meer dan vierduizend van die ketters door de handen onzer vaderen sneuvelden. Konden wy dien dag thans met het even ketterssche bloed hunner nazaaten tekenen; welk een offer! welk een jubelfeest! welk een roem voor myn regterschap!

DARBOU.

En welk een altoosduurende weldaad voor stad en kerk!

LA BORDE.

Ik beschouw het als eene beschikking der Voorzienig-

nigheid. Niets zou den haat tegen het aangroeiend ongeloof kragtdaadiger verſterken; en wie weet, of dit geene zeer gelukkige gevolgen ter uitroeijing der gantſche kettery kan voortbrengen. God geeve het!

DAVID.

Wy zullen 'er nader over ſpreeken. 't Is nu reeds laat in den nagt. Heer Aktuaris, gaa morgen vroeg uit, hoor, wat 'er gezeid wordt, en zoek zo veele getuigen op, als 'er te vinden zyn. Laat ons thans de kamers verzegelen, naar huis gaan, en ons ter rust begeeven.

(*Het tooneelgordyn valt.*)

Einde van het tweede Bedryf.

DERDE BEDRYF.

(Voorgevallen den 16den van Wynmaand des jaars 1761, vier dagen na den zelfmoord.)

EERSTE TOONEEL.

(Ten huize van den Heer David.)

DAVID, *de* AKTUARIS.

DAVID.

Gy verblydt my door uwe komst, Heer Aktuaris. Ik heb 'er zeer naar verlangd. Nu, wat is u ter ooren gekomen? Wat hebt ge gezien? Zyn 'er getuigen en klaagers? Wat zegt het volk?

AKTUARIS.

Men is ten uiterſten verwoed tegen Calas, en tegen alle Hugenooten.

DAVID.

Daar twyffelde ik niet aan. Wanneer het volk een' moordenaar ziet, denkt elk in de eerſte oogenblikken aan zyn' eigen hals. Maar zo dra 'er de geringſte verandering voorvalt, is al de drift vervloogen.

AKTUARIS.

In 't algemeen is men van gedagten, dat Calas, met zyn vrouw en jongſten zoon, den oudſten vermoord heeft, omdat hy den volgenden morgen zyn geloof wilde afzweeren.

DA-

DAVID.

Dit lydt geen' twyfel.

AKTUARIS.

Dat men, toen de proteſtanten de laatſtemaal vergaderd waren, iemand van de ſekte tot beul benoemd heeft, die ook verſcheenen is, en hem heeft helpen wurgen.

DAVID.

Ei! Een gewigtig punt. 't Ziet op Lavaiſe. Maar wat nu verder? Wie zyn de getuigen, de beſchuldigers...

AKTUARIS.

Ik zou byna zeggen, elk en niemand. Elk heeft het gehoord; maar, zo dra ik vraagde, van wien, noemden ze een' tweeden, een' derden, een vierden; en die had het weêr van een' ander. Men ſcheldt en vloekt de ketters; men zweert, dat zy den moord gepleegd hebben; maar niemand wil het aangeeven, en voor de regtbank verklaaren.

DAVID.

Ja, ja. Regters en raadhuis... Zy denken aanſtonds, het leeven hangt 'er aan. Ik heb my evenwel altoos verbeeld, dat men om 't leeven van een' hugenoot....

AKTUARIS.

'Er is één perſoon, naamelyk Bergerau, die getuigt, dat hy eenige weeken geleeden, by 't huis van Calas ſtaan-

ſtaande, hem tegen een' van zyne zoonen heeft hooren zeggen: „ Ongelukkige! als ge uw leeven niet veran-„ dert, zult ge een hard lot ondergaan."

DAVID.

Ha! Kon hy, zo wel als dit, niet gezeid hebben: „ als ge uwe gezindheid niet verandert?" 't Zal 'er op aan komen, hoe men hem de vraag voorſtelt. Hebt ge zyn' naam en woonplaats opgeſchreeven?

AKTUARIS.

Ja. Verder getuigt een dienstmaagd van Mynheer Caſſou, den buurman van Calas, dat zy op den bewusten avond in zyn huis heeft hooren roepen: „ moord! „ moord! hulp!" Hoewel zy twyfelt, of de eerſte klanken niet „ God! God!" betekent hebben; want die waren, volgens haar zeggen, niet duidelyk.

DAVID.

Moord! God! 't Kan zyn, dat de jongman, toen ze hem vermoordden, beide deeze woorden uitgeboezemd heeft. Het eerſte is natuurlykst. Dit moet haar maar beduid worden. Is ze ook opgeſchreeven?

AKTUARIS.

Zekerlyk. Allen, zelfs die nog onbepaalder berigt gaven.

DAVID.

't Is goed. Beſcheid ze op 't raadhuis. Zamel alles op, wat 'er te vinden is. Rigt de vraagen zo in, als men ze voor een' verdagten ketter moet inrigten.... Wie klopt daar?

AK-

AKTUARIS, *naar de deur gaande.*

Mynheer la Borde.

TWEEDE TOONEEL.

DAVID, LA BORDE, *in het gewaad van de orde der Witte Boetvaardigen, dat is, eene lange witte* Capuce, *met een masker van de zelfde kleur, waarin twee gaten zyn voor de oogen..*

DAVID, *tegen den Aktuaris.*

Laat ons alleen. (*De Aktuaris vertrekt.*) (*Tegen la Borde.*) Welkom, Mynheer la Borde! Uw gewaad wyst reeds uit, dat gy voor onze... voor Gods zaak werkzaam geweest zyt. Wat hebt ge gedaan, of nog voorgenoomen te doen?

LA BORDE.

Veel, zeer veel. En gy?

DAVID.

Gy weet, dat myn amptgenoot, de Capitoul Brive, voor ons eerſte verhoor, my berispt heeft, omdat ik een' man, als Calas, van zulk een beproefde deugd, en van zo veel aanzien, zonder eenige beſchuldiging, met zyn geheel huisgezin, door Soldaaten en Cherges, openlyk, langs de volkrykſte ſtraaten, naar de gevangenis had laaten brengen.

LA BORDE.

Hy maakt altyd zwaarigheid. Wat hadt ge dan, naar zyne gedagten, moeten doen?

DA-

DAVID.

Terſtond, voor dat wy uit het huis gingen, een proces verbaal opmaaken, den toeſtand van het lyk, en de plaats, daar 't gevonden was, behoorlyk beſchryven, naar papieren, ſchriften, brieven of diergelyk by den vermoorden zoeken, van den juisten tyd, wanneer het feit geſchied was, van de kennelyke geſteltenis der vermeende daaders, en van hun uiterlyk gedrag by het geregtelyk huisbezoek, verſlag doen, en zo voorts.

LA BORDE.

Wy hadden dit zekerlyk wel kunnen en moeten doen. Maar Regters zyn menſchen, en kunnen dwaalen.

DAVID.

Zy kunnen, en willen ook wel. Een goed oogmerk ontſchuldigt de dwaaling. Nu, ik beleed den misſlag, vergoedde het verzuim, maakte een opſtel, en dagtekende het uit het huis van Calas. Gy en Mynheer Darbou zult my, hoop ik, niet tegenſpreeken.

LA BORDE.

In zulk een goede zaak, die de eer der religie betreft? Dat zy verre.

DAVID.

Gisteren heb ik de boeken en papieren van Marc Antoine doorzogt.

LA BORDE.

En niets gevonden, dat ter bevestiging van 't vermoe-

moeden wegens de afzweering van zyn geloof kon ſtrekken?

DAVID.

Neen, helaas! niets, maar veeleer dingen, die het tegendeel ſchynen te bewyzen. Boeken, die hem zelfs het voorneemen van den zelfmoord konden ingeeven, naamelyk Plutarchus, Seneca, Montaigne, Engelſche treurſpelen, de Sidney van Gresſet, en zo voorts. Nog meer: de kopie van een' brief aan een' vriend, waarin hy zyn' broeder Louis een' overlooper noemt. Voor 't overige is 'er geen kruisbeeld, roozenkrans, controvers-boek, katechismus, noch iets, dat een proſeliet 's avonds voor de afzweering van zyn geloof noodzaakelyk gehad moest hebben.

LA BORDE.

Nu, gy behoeft dit bibliotheekje niet te registreeren, en op 't raadhuis te brengen.

DAVID.

Wyders heeft de Heelmeester la Marque my een getuigſchrift gegeeven, waarin hy verklaart, dat het doode ligchaam de ſpys, volgens de tekens der verteering, ten minſten vier uuren vroeger in de maag gehad heeft, dan de ſchuldigen opgeeven.

LA BORDE.

Dit zegt iets, maar niet veel.

DAVID.

Eindelyk ben ik zelf gisteren met den Scherpregter in 't huis van Calas geweest, en heb hem laaten onder-

derzoeken, of 't mogelyk is, dat Marc Antoine, op de aangeweezene plaats, op de opgegeevene wyze, heeft kunnen hangen. Hy zegt, neen; en hiervan heeft hy my een verklaaring moeten geeven. De man verſtaat toch ongetwyfeld zyn handwerk. Met dit all' is myn verlegenheid niet weggenomen.

LA BORDE.

Stel u maar gerust. Misſchien heb ik in voorraad gewerkt. Doch waarin beſtaat uwe verlegenheid.

DAVID.

Hebt ge by 't verhoor niet opgemerkt, dat zy allen van Calas af tot de dienstmaagd toe, eenſtemmig ſpreeken, zelfs over de geringſte omſtandigheden? Geen woord, dat tegenſtrydig luidt, geen de minſte afwyking, geen zweemſel van ongelykheid...

LA BORDE.

Wel nu, wat zwaarigheid? 't Is afgeſproken werk.

DAVID.

Ja, maar het geregt kan zo ligt niet tot het uitſpreeken van een doodvonnis overgaan. Waar zyn de bewyzen, de getuigenisſen, de aanklaagers? Volgens het zeggen van den Aktuaris, en anderen, die ſedert vier dagen de ſtad doorſnuffelen, wil 'er geen mensch voor uit komen.

LA BORDE.

Wonderlyk. Alles is in beweeging; men vloekt de Hugenooten, men ſtelt vast, dat Calas de moordenaar, en

en zyn zoon de martelaar is; elk blaakt van yver om met eigen hand den houtſtapel te ontſteeken, in verwagting van zig daar door duizend aflaaten, volſtrekten vrydom van 't vaagevuur, en loon in den hemel te zullen verſchaffen; en evenwel wil niemand eenige bewyzen, getuigenisſen of klagten inleveren!

DAVID.

Men begrypt, dat 'er gezwooren moet worden; en wie is niet bevreesd voor de ſtraf van meineedigheid? Onder 't allergemeenſte volk doen zig een paar luitjes op, die iets gehoord, of eigenlyk maar ten halven gehoord hebben; en misſchien haalen zy, voor de regtbank verſchynende, hun woord weêr in den hals.

LA BORDE.

Hebt ge het Monitorium opgeſteld, waarin alle opregte katholieken geroepen worden om getuigenisſen en klagten in te brengen?

DAVID.

Zekerlyk, en wel met het uiterſte beleid. Ik vraag niet, of de daad door den vader, de moeder, den broeder, den vriend, gepleegd is. Dit wordt onderſteld. Calas is moordenaar van zyn' zoon; ziedaar het punt, waarop alle katholieke Kristenen het oog gevestigd moeten houden. Ten bewyze hiervan worden hun getuigenisſen en berigten afgevraagd, zelfs de hersſenſchimmen van 't graauw voor waarheid aangenomen, en alle getuigenisſen, die Calas gunſtig zyn, van de regtbank verbannen. Doch lees het liever zelf. (*Hy geeft hem een blad papier over.*)

LA BORDE. (*Hy leest.*) (*)

„ [Allen, die omtrent de eer Gods, der heilige
„ Maagd en aller Heiligen, en de onfeilbaarheid on-
„ zer kristelyke katholieke apostolische kerk, welge-
„ zind zyn, worden by deezen openlyk gelast om ge-
„ tuigenissen, verklaaringen of klagten in te brengen:
„ Wie, 't zy van hooren zeggen of anders, weet,
„ dat Marc Antoine den gewaanden hervormden gods-
„ dienst, waarin hy opgevoed is, verlaaten, de pleg-
„ tigheden der Roomsch-katholieke Apostolische kerk
„ bygewoond heeft, en voorneemens geweest is om
„ de openbaare afzweering, na den 13den deezer
„ maand October, te doen.
„ Wie van hooren zeggen of anders weet, dat Marc
„ Antoine, wegens deeze geloofsverandering, van de
„ zynen gehaat of gedreigd is geworden; dat eene
„ vergadering van hugenooten den 13den der voorlee-
„ dene maand, 's morgens, in zeker huis van 't kerspel
„ la Dorade, gehouden, en aldaar de dood van Marc
„ Antoine vastgesteld, of over denzelven gehandeld
„ is; dat men, dien morgen, zeker getal menschen
„ in en uit het gemelde huis heeft zien gaan." —

Gy hebt zekerlyk iets van deeze omstandigheden gehoord?

DAVID.

Ja, 't is een los gerugt, gelyk al de rest.

LA

(*) 't Geen hier tusschen texthaaken staat, kan, by 't speelen van dit stuk, overslagen worden, indien men zulks goedvindt.

LA BORDE, *wedcrom leezende.*

„ Wie van hooren zeggen of anders weet, dat dit
„ gruwelyke beſluit, den zelfden 13den October, met
„ het begin van den nagt tegen tien uuren, uitgevoerd
„ is geworden; dat men Marc Antoine heeft doen
„ knielen, en hem, verraaderlyk of door geweld,
„ geworgd.

„ Wyders: wie eene ſtem, roepende, *moord! hulp!*
„ *ach! myn God! wat heb ik u gedaan? hebt deer-*
„ *nis!* of eenig ander klaagend geſchreeuw gehoord
„ heeft, of ook eenige klagten van Marc Antoine
„ over onrust in huis, welke hem neêrſlagtig en droef-
„ geestig maakte.

„ Wie bewust is, of een jongeling van Bourdeaux,
„ die, den zelfden avond, ten huize van Calas is
„ gekomen, onder voorwendſel van by hem te blyven
„ eeten, aan de daad heeft deel genomen.

„ Eindelyk, allen, die van hooren zeggen of an-
„ ders weeten, wie de daaders, medepligtigen, of
„ begunſtigers van deezen afgryslyken moord zyn."]

't Is zeer goed, Mynheer David; volmaakt.

DAVID.

Ja; maar zal men de bekendmaaking gedoogen?

LA BORDE.

Laat my daarvoor zorgen. Mynheer Faget, de Preſident van 't Conſiſtorie, is by my bekend, als een vroom yveraar tegen de ketters. Eer, ampt en pligt verbinden 'er hem toe. Maar de zaak lydt geen uitſtel. Het geſchrift moet aan alle hoeken der ſtad aangehegt, en, met bedreiging van authentieke excommunica-

tie, gepubliceerd worden. Hoor nu de voorbereiding, en oordeel over 't gevolg.

DAVID.

Ik brand van begeerte.

LA BORDE.

Door den Generaal-Vikaris, nevens de gantſche kleresy, is op myn voorſtel, waarby ik van uw' naam gebruik gemaakt heb, beſlooten, de uitvaart van den vermoorden, als martelaar, deezen morgen in de kerk van St. Etienne te vieren, en hem hier op geheiligden grond een gedenkteken toe te wyen.

DAVID, *uitermaate verblyd.*

Is 't mogelyk? Och! myn waarde Heer la Borde!

LA BORDE.

Myn broederſchap van de Witte Boetvaardigen zal ſtraks daarna voor hem een plegtige misſe houden. Men heeft den gantſchen nagt gewerkt, om het pronkſtuk gereed te maaken. 't Beſtaat in een geraamte, verbeeldende den vermoorden, met een' palmtak in de eene, en een pen in de andere hand, nevens een papier, waarop geſchreeven ſtaat: „ afzweering der ket„ tery." Uit alle geestelyke orden zullen 'er gemagtigden by verſchynen. De Franciscaanen zullen insgelyks een hooge misſe voor hem vieren. Kortom, in 't vergelyken der voorgeevens, 't geen zo wel ten aanzien der getuigen als der beſchuldigden zou kunnen plaats hebben, wordt niet getreeden. 't Gemeen wordt overtuigd, dat Marc Antoine een martelaar was; en wat meent ge dus dat uw manifest kan uitwerken?

DA-

DAVID.

Dat groot en klein zal toevlocien, en klaagen, en getuigen al wat wy willen.

LA BORDE.

Gy moet dan ook niet verzuimen, terwyl de gemoederen aan 't gesten zyn, ten spoedigsten met de zaak voort te gaan, en terstond vergadering te beleggen.

DAVID.

Zekerlyk. Doch voor vyf uuren in den avondstond zal dit niet kunnen geschieden; want de plegtigheden zullen den gantschen morgen duuren; en de leden van 't parlement en den raad moeten 'er noodzaakelyk by weezen.

LA BORDE.

Zo veel te beter. Na den maaltyd zyn de meesten te stomp van geest om een zaak naauwkeurig te onderzoeken, en te heet van bloed om den vrede voor te staan.

DAVID.

Nog een bedenking van 't allergrootste gewigt. Calas heeft twee onverwerpelyke getuigen, Lavaise en de dienstmaagd.

LA BORDE.

Ei! is Lavaisse zelf de beul niet? En kan de Dienstmaagd 'er ook niet de hand toe geleend hebben?

DAVID.

Gy bedenkt niet, dat zy een opregte belyderes van het katholieke kristelyke geloof is.

LA BORDE.

Zy kan afweezig, zy kan op een andere plaats geweest zyn. Dit ontneemt onzen yver zelfs den ſchyn van eenzydigheid ten aanzien van religie. Moet zy ketens draagen, zy draage ze een' korten tyd ter eere van haar geloof, als een ſieraad in deeze en in de toekomende wereld. Als Calas gevonnist wordt, is zyn vrouw en zyn zoon 'er mede in begreepen; want dat hy helpers en medegenooten gehad heeft, ſpreekt van zelf. Lavaiſſe en de dienſtmaagd blyven 'er dan nog in de laatſte plaats over; en hoe ligt is deeze te redden!

DAVID.

Ha! gy zyt een man! een waar apostolisch kampvegter in de kerk, een geeſſel van ongeloof en kettery!

LA BORDE.

Daar zyn wy toe geroepen, Heer Collega. Wie zou in 't werk des Heeren nalaatig zyn?... Doch ſtil! Ik hoor klokkengelui. Kom, Heer David. Naar de procesſie.

DAVID.

Ik volg.

(*Zy vertrekken.*)

DER-

DERDE TOONEEL.

(Eene kamer in 't huis van den Heer Caseing.)

CASEING, *Mevrouw* CASEING, *welke aan eene tafel zit, met eenig werk voor zig.*

CASEING.

O myn kind! Angst en schrik verbysteren myne zinnen. Ach! braave Calas! Ongelukkige familie!

Mevr. CASEING.

Hemel! kan ze nog ongelukkiger zyn?

CASEING.

Weet ge, wat dit schrikkelyk klokken-gelui en het dolle rennen en loopen over de straaten betekent? Men heeft Marc Antoine openlyk begraaven.

Mevr. CASEING.

Marc Antoine? Een' protestant? Een zelfmoorder?

CASEING.

Ja, en wel in de hoofdkerk van St. Etienne met alle mogelyke staatsie. Vyftig Priesters vooraf; de gantsche broederschap der witte Boetvaardigen in hun orde-gewaad, en veele menschen agter 't lyk. Men heeft hem voor een' martelaar verklaard. Hem ontbreekt niets dan de kanonizatie.

Mevr. CASEING.

't Is vreemd, doch troostelyk voor dien braaven gryzaart.

CASEING.

Troostelyk! Ik beef voor hem.

Mevr. CASEING.

Moesten de ouders niet vreezen, dat de uitvaart van hunn' zoon allerſmaadelykst zou zyn?

CASEING.

Beter ware 't, dat hy eeuwig hing op de plaats, daar hy zelf zyn vonnis heeft uitgevoerd. Ziet ge niet, wat ſchrikkelyk lot het beklaaglyke huisgezin dreigt?

Mevr. CASEING.

Hunne onſchuld is evenwel openbaar; zy ſchreeuwt tot aan den hemel.

CASEING.

Gy zyt thans niet in Holland. Gy kent den yver tegen de ketters, den onbuigzaamen geest van onzen Capitoul, de woede onzer dweepzieke Toulouſers niet. Hoe plegtig heeft men hier God voor den dood van Henrik den derden gedankt, en elk' den dood gezworen, die den braaven Henrik den vierden voor den grooten zou erkennen! Het wreede bloedbad onzer geloofsgenooten wordt hier nog jaarlyks gevierd. Zesmaal is dit door 't parlement verbooden; evenwel eert men dien dag, als een' der grootſte feestdagen. De gantſche ſtad houdt zig verzekerd, dat Calas, zyn vrouw en hun zoon de moordenaars zyn, en dat Lavaiſe een proteſtantsch beulsknegt is.

Mevr.

Mevr. CASEING.

't Is ongelooflyk. En zulk een ſprookje van 't graauw vindt ingang!

CASEING.

Helaas! ik vrees, dat het de ſtem der overheid is. De Regters zyn ook klaagers. Vanwaar anders zulke ongerymde eerbewyzen jegens een' ketterſchen zelfmoorder? Men vergunt immers gewoonlyk iemand van onze gezindheid naauwlyks een weinig ruimte onder den grond, om in vrede te rusten. De geeſtelyken van ieder orde loopen allerwegen om; en men ſpreekt van niets anders, dan van galg en rad voor de hugenooten.

Mevr. CASEING.

Gy zyt altoos wat bevreesd, waarde Caſeing. 'Er zyn toch zekerlyk ook wyze, edelgezinde, verdraagzaame mannen in 't parlement, in den raad, en onder de burgery.

CASEING.

Ja, die zyn 'er. Ook zal Calas beſchermers en vrienden vinden. Maar, of 'er niet meer onwyzen, onverdraagzaamen, ongevoeligen en bloeddorſtigen zullen weezen, is een andere vraag. Ik voor my twyfel niet, of de ongelukkige Calas zal, al is 't, dat men hem niet ter dood kan veroordeelen, zo veel angst en kwelling moeten ondergaan, dat hy 'er onder bezwykt.

Mevr. CASEING.

't Zou geen wonder zyn, als hy reeds geſtorven was. Agtenzestig jaar, en zulk een weedom! Wat beklaag ik Roſette en Nannette! 't Zal voor die arme meisjes naauwlyks langer te verbergen zyn, in welk gevaar haare ouders zig bevinden. Zy verlangen naar huis, en hebben ons heden reeds een- en andermaal willen ontloopen.

CASEING.

Wie weet ook, of de Regters, verneemende, waar zy zyn, haar niet door Geregtsdienaars en Soldaaten over ſtraat naar de gevangenis zullen laaten ſleepen? Ieder ſchouwſpel, 't geen zy thans, ten kosten der familie van Calas, aan 't volk kunnen vertoonen, behaagt hun; en misſchien zouden deeze onſchuldige kinders zelf een ongeluk over ons huis kunnen brengen.

Mevr. CASEING.

O! ik zou haar, zo 't mogelyk was, in myn hart verbergen; en geen vrees zou my weêrhouden...

CASEING.

Noch my, kon ik haar maar redden. Gy kent myn vriendſchap jegens haar' vader, wien ik alles verſchuldigd ben.... Ik verbeeld my, dat ik haar op de trap hoor.

VIER-

VIERDE TOONEEL.

De voorigen, ROSETTE, NANNETTE, JULIE.

ROSETTE.

Ach! Mynheer en Mevrouw Caseing! laat ons, bid ik u, naar huis gaan. Ik hoorde zo even onder de venſters op ſtraat...

Mevr. CASEING, *tegen Julie.*

Hebt ge uwe vriendinnen verlaaten?

JULIE.

Slegts een oogenblik. Justine riep my.

CASEING.

Wat hebt gehoord, myn kind?

ROSETTE.

Meest verwarde klanken. Men noemde onzen naam; men ſprak van een begraafnis, van ketter-gebroedſel ... Ik kon het niet ſamenknoopen; maar dat het ons betrof, is zeker.

NANNETTE.

Ja, Mynheer. En waarom zouden wy, bewust van het ongelukkig voorval, onze traanen niet met die van onze deerniswaardige ouders vermengen? Ach! ramp-zalige broeder!...

CASEING.

Uw ouders hebben begeerd, dat wy u niet zouden laaten gaan.

ROSETTE.

Ach! daarin erken ik hunne tedere liefde. Zy wilden ons van zulk een akelig gezigt weêrhouden. Maar nu, nu is het lyk zekerlyk reeds onder den grond.

CASEING.

't Is om die reden alleen niet! Uwe ouders hebben op het raadhuis verklaaring moeten afleggen. Men heeft naar getuigenisſen vernomen...

ROSETTE.

Vier dagen lang?

CASEING.

Gy weet niet, lieve kinders, wat aan een zelfmoord vast is.

NANNETTE.

Onze arme moeder is dan van al haar gezelſchap beroofd.

JULIE.

Blyft nog maar, lieve vriendinnen. Gy zyt hier immers wel bewaard.

ROSETTE.

Neen, neen. Ik kan niet, Julie. Myn hart berst van angst en jammer. Wil Nannette blyven...

NANNETTE.

Vooral niet. Ach! Mynheer Caſeing! Misſchien houdt gy iets, dat nog ſchrikkelyker is, voor ons verborgen.

ROSETTE.

Wie weet, of vader of moeder niet van ſchrik geſtorven is?

CASEING.

Neen.... Ik moet u de waarheid maar belyden, kindertjes. Doch... ik denk niet, dat de zaak treurige gevolgen zal hebben....

ROSETTE.

Hoe! Wat...

NANNETTE.

Spreek onverbloemd, Mynheer Caſeing.

CASEING.

Uw huis is geſlooten. Uwe ouders zyn 'er nog niet.

ROSETTE.

Nog niet? Sedert dien treurigen middernagt? Waar dan? Waar dan?

CASEING.

Nog op 't raadhuis. 'Er is onder 't volk een kwaadaartig gerugt verſpreid, als of Marc Antoine zelf zig niet had omgebragt....

NANNETTE.

Wie dan?

ROSETTE.

Yſelyk vermoeden! Wie weet, of men niet...

CA-

CASEING.

Men wil van uwe ouders alle kleine omſtandigheden weeten, alle perſoonen, die 'er by geweest, die uit- en ingegaan zyn....

ROSETTE.

Ik ben verlooren. Ach! Mevrouw! Julie!...

CASEING.

Men heeft dus allen, zonder uitzondering, zelfs den jongen Lavaiſſe en de meid, vastgehouden.

ROSETTE.

Kom, wy gaan, Nannette.

NANNETTE.

Zonder verwyl.

Mevr. CASEING.

Maar waarheen, lieve kinders?

ROSETTE.

Naar 't raadhuis, naar vader en moeder. Wy zullen de Regters aanſchreien, hunne kniën omhelzen, en ſmeeken, dat zy ons onze lieve ouders wedergeeven.

NANNETTE.

Ons angſtig gejammer zal hun hart vermurwen.

CASEING.

Vermurwen?

Mevr.

Mevr. CASEING.

God geeve 't!

ROSETTE.

Twyfelt gy 'er aan?

CASEING.

Diergelyk onderzoek duurt somtyds lang. De Regters draalen, omdat hun zo veel niet aan 't afdoen van de zaak gelegen is als den lydenden. Wetten, regten ...

ROSETTE.

Die kunnen immers niet anders spreeken dan ten voordeele van ons.

NANNETTE.

Ach! myn vader! myn moeder! myn broeder!...

ROSETTE.

Kom, zuster.

CASEING.

Wagt nog een oogenblik. Dewyl gy volstrekt niet wilt blyven, zal ik u verzellen.

ROSETTE.

Neen, neen, Mynheer Caseing.

CASEING.

Ik zal myn koets maar laaten inspannen. Het volk is vol woede. Gy zyt de dogters van een' ketter. Als men

men u kent, wordt gy vast mishandeld. Misschien denkt men, dat gy wilt vlugten.

ROSETTE, *in 't vertrekken, tegen Julie die haar en Nannette uitleidt.*

Ach! goedhartige Julie! welke schrikkelyke uuren!

CASEING, *ter zyde.*

De Hemel geeve, dat gy geene uuren beleeft, die nog schrikkelyker zyn!

VYFDE TOONEEL.

CASEING, Mevr. CASEING.

Mevr. CASEING.

Zou 't niet best weezen, dat wy de arme meisjes tegen wil en dank by ons hielden?

CASEING.

My dunkt, neen. Haare afweezigheid pleit haar voor de regtbank vry. Zelfs wordt Rosettes verhaal van de manier, op welke haar broeder zig kort voor zyne schrikkelyke daad gedroeg, misschien opgenomen als een gewigtige getuigenis van 's vaders onschuld.

Mevr. CASEING.

't Is waar. Ook kan 't veelligt eenige troost zyn voor de ongelukkige ouders.

CASEING.

God weet het. Ik zal eerst met haar by Mynheer

le

le Beau aanryden, en naar eenige berigten verneemen. 't Geen ik reeds weet, is, dat het gantſche huisgezin in hegtenis zit. De oude Calas en Pierre zitten in een donker hok onder den grond. De anderen worden in een lydelyker gevangkenis bewaard. Men heeft hen in de eerſte dagen gezamenlyk, en ook afzonderlyk verhoord.

ZESDE TOONEEL.

De voorigen, ROSETTE, NANNETTE, JULIE.

JULIE.

De koets ſtaat ingeſpannen, papa.

CASEING, *zynen hoed en rotting opneemende.*

Nu dan, lieve kinders, dewyl 't zo weezen moet...

ROSETTE.

Ach! Mynheer en Mevrouw! welk een' dank...

CASEING.

Ik wenschte, dat 'er een aangenaamer gelegenheid was, waarby myne dienſten u en uw huis konden te ſtade komen.

ROSETTE.

Een kleine troost in leed is duizendmaal meer waardig, dan de grootſte weldaad in gelukkige omſtandigheden. Vaarwel, waarde Mevrouw. (*Zy en Nannette kusſchen Mevrouw Caſeing de hand.*)

Mevr. CASEING, *haar beiden omhelsd hebbende.*

De Hemel beſcherme u en uwe braave ouders! Komt ſpoedig weêr met de tyding van hun ontſlag en erkende onſchuld. Groet uwe ouders, en zegt hun, hoe zeer wy in hun ongeluk deelen.

NANNETTE, *tegen Julie.*

Vaarwel, zusterlyke vriendin. Heb duizendmaal dank voor uwe liefde. Bid voor ons.

JULIE, *haare vriendinnen omhelsd hebbende.*

Dat zal ik doen.

(*Zy weenen. Mevrouw Caſeing en Julie leiden haar uit.*)

ZEVENDE TOONEEL.

(*De regtkamer.*)

DAVID, *op den regterſtoel, als eerſte en preſideerende Capitoul;* BRIVE, *tweede Capitoul; aan de zyden de Byzitters en verdere Regters,* DE LA SALLE. MONIER, LA BORDE, ALLEMAND, FIQUIERE, DARBOU, MEDARD, CLAUSSADE, DEVERTU, DOUÇIN, BOURE; *aan 't beneden-einde de* REFERENT; *aan een tafeltje de* ARKTUARIS. JEAN CALAS, *Mevrouw* CALAS, PIERRE CALAS *geboeid.*

DAVID.

Gy blyft dus nog hardnekkig ontkennen, dat gy uw' zoon vermoord hebt?

CA-

CALAS.

Hemel! ik ben vader; ik ben vader. Ik zou de waarheid moeten verzaaken, indien ik deeze onnatuurlyke grouweldaad niet ontkende.

Mevr. CALAS.

Zo de heilige naamen van vader, van moeder, van mensch ons thans niet beſchermen, zy God onze toeverlaat.

PIERRE.

Een broeder zou zyn' broeder vermoorden!

DAVID.

Als of 'er noch barbaarſche ouders en broeders, noch in 't geheel eenige booswigten leefden! Daar zyn 'er evenwel. Dit blykt thans.

CALAS.

Ach! Ik ben onder uw oog grys geworden. Begeeft men zig op het pad der ondeugd, nadat men myn ouderdom bereikt heeft? Begint men met zulk een affchuwelyke daad? met het vermoorden van een teêrgeliefd kind?

DAVID.

Gehaat, wilt ge zeggen. De wetten van uwe ſekte zyn ons bekend.

Mevr. CALAS.

Onze wetten zyn voorſchriften van natuur en godsdienst. Liefde jegens God, en liefde jegens den naas-

ten, 't zy hy een Jood, Turk, Kristen of Heiden is...

DAVID.

't Gevolg wyst het uit. De daad is geschied. Wy hebben getuigenissen genoeg.

CALAS.

Waar zyn die?

Mevr. CALAS.

Ja, breng één' getuige te voorschyn. Kunnen wy hem niet weêrleggen, vind dan nieuwe kwellingen uit, om myn' Calas, my en ons geheel huisgezin dood te martelen.

DAVID.

Wat betekende 't, dat ge uw' zoon dreigde, hem met eigen hand te zullen dooden, als hy van religie veranderde.

CALAS.

Dit is onwaar. God weet het. Heb ik somtyds gedreigd hem te straffen, dan geschiedde 't wegens zyn eenigzins ongeregeld leeven.

DAVID.

Neen, omdat hy onze kerken, onze predikers bezogt, en zig voorbereidde tot de groote verandering, die hem van onze altaarbedienaaren de martelaars-kroon heeft doen verwerven.

Mevr.

Mevr. CALAS.

Gave God, dat hy ze in de andere wereld droeg!

DAVID.

Hy draagt ze; maar wee hun, wee u, door wier boosheid hy een martelaar geworden is! De verklaaring van den Heelmeester, het zeggen van den Scherpregter, het geschreeuw van den ongelukkigen lyder onder de handen zyner onmeêdoogende moordenaars, de getuigenissen van veelen, die het bevestigd hebben, de listige verbloeming...

CALAS.

Hemel! Hemel! Ieder van ons heeft immers dit alles reeds meer dan ééns beantwoord.

Mevr. CALAS.

En waarom onze getuigen, onze onverwerpelyke getuigen, Lavaisse en de meid, die 'er van 't begin af by geweest zyn, niet gehoord? Mag 'er dan niets, dat voor onze onschuld pleit, in aanmerking komen?

DAVID.

Getuigen? Getuigen?... Zy zyn zelven schuldig, als medegenooten, als helpers. Uw eigen zeggen veroordeelt ze. Van 't begin af by de daad tegenwoordig geweest zynde, hebben zy zekerlyk deel in uwe schuld, dus ook in de straf.... Heer Referent wat vorderen de wetten na zulke authentieke bewyzen?

REFERENT.

Belydenis der waarheid; en, dewyl de misdaadigen hardnekkig blyven ontkennen, wordt Calas de vader

zyn vrouw en zyn zoon tot de gewoone en buitengewoone; Lavaisse en de Dienstmaagd tot de gewoone pyniging veroordeeld.

DAVID.

En dat met regt.

CALAS.

Helaas! waardste vrouw!

Mevr. CALAS.

O myn lieve Calas!

PIERRE.

Ach! myn vader! myn moeder!

byna gelyk tydig.

CALAS.

Regtvaardige, barmhartige God! gy kent myn hart, en zyt bewust van myne onschuld. Men eischt, dat ik de waarheid belyd, en wil my door pyniging dwingen om ze te verlochenen!

Mevr. CALAS.

Neen, neen. De twee getuigen van onze wanhoop, en van de traanen, waarmede wy het ongelukkige lyk besproeid hebben, worden ons door geweld ontnoomen. Wy beroepen ons op een hooger regtbank....

DAVID, *opspringende.*

Wat? Hier valt geen beroep...

AGTSTE TOONEEL.

De voorigen, ROSETTE *en* NANNETTE, *gevolgd van den Geregtsdienaar* MORDANT, *die haar poogt te rug te trekken, terwyl zy met drift binnenloopen.*

DE LA SALLE.

Laat af, Mordant.

(*Roſette en Nannette ſchrikken op het onverwagte gezigt der ketenen. De eene loopt naar den vader; de andere naar de moeder; voorts ook naar den zoon.*)

ROSETTE.

Geboeid! Ach! myn vader! myn vader!

NANNETTE.

Ach! myn moeder!... myn broeder! (*Zy omhelzen hen, onder een' vloed van traanen.*

DAVID.

Wie durft zig hier zo veel vryheid aanmaatigen? Wie zyn die ſchepſels?

MORDANT.

Juist toen wy Lavaiſſe en de Meid weêr in de gevangkenis bragten, kwamen zy 'er by, en zouden hen byna uit onze handen gerukt hebben. Zy vernamen uit hen, dat 'er verhoor was, en verzogten ons om op de zaal de wederkomst van haare ouders te mogen af-

afwagten. Wy waren naauwlyks met de gevangenen aan de trap, of zy ſtooven met dolle drift de deur in.

DAVID.

Ha! gy zyt dus de dogters van deeze moordenaars?

ROSETTE.

Ach! onze ouders moordenaars!

NANNETTE.

O Hemel! Moordenaars! Lieve Pierre!

DAVID.

Breng ze met hen in hegtenis. Misſchien lekt 'er nog meer door uit.

ROSETTE.

Ontſlaa onze onſchuldige ouders. Wy zyn bereid om voor hen ons bloed en leeven...

DAVID.

't Is hier om geen onſchuldig bloed te doen, maar om het bloed van moordenaars. Mordant, breng de misdaadigen weêr over. Gy, meisjes...

ROSETTE.

Gedoog ten minſten uit medelyden. dat wy hen naar den kerker verzellen. Ruk ons niet uit de vaderlyke en moederlyke armen, die ons beſchermden, zo lang 't in hun vermogen was.

DE LA SALLE.

Nu, dit kan haar immers niet geweigerd worden.

DA-

DAVID.

Och! Meent gy, dat de ziel van een' Regter zig door traanen van kinders laat beleezen? Neen, de geregtigheid, die het wreekend zwaard voert, is blind....

Mevr. CALAS.

Wee ons, als zy blind is! Open haar de oogen, o God!...

DAVID.

Breng ze weg.... Het vonnis zal in 't kort uitgevoerd worden.

(*Rosette en Pierre leiden hunnen vader. Nannette leidt haare moeder. Zy vertrekken onder de leevendigſte uitdrukkingen van wederzydſche tederheid en droefheid.*)

NEGENDE TOONEEL.

DAVID *en de Byzitters.*

DE LA SALLE.

Nu zyn wy alleen, Mynheer David nu moet ik u rondborſtig verklaaren, dat uw gedrag in myne oogen ten uiterſten partydig en onregtvaardig is. Calas is onſchuldig.

DAVID.

Ik onregtvaardig? Calas onſchuldig? (*Men ziet in hem, geduurende dit gantſche tooneel, uiterlyke tekens van driſt en ongerustheid.*)

DE LA SALLE.

Zo driftig niet, Heer Capitoul! Elk van ons mag hier zyn gevoelen zeggen. Geldt dit regt in onverſchilliger zaaken, 't moet inzonderheid gelden, wanneer 'er over 't leeven van een' braav' man gehandeld wordt.

LA BORDE.

Ei! van een' braav' man! Een ketter...

DE LA SALLE.

Mynheer la Borde, uwe bekende vervolgzugt is geenzins overeenkomſtig met den liefdenryken geest van den godsdienst.... Gedoog, dat ik myn geſprek voltooi. Gy hebt vervolgens ook regt om te ſpreeken.

LA BORDE.

Dat zal ik doen; dat zal ik doen.

DE LA SALLE.

De heiligſte wetten, de wetten der wyste volken, onze wetten, de regten der natuur veroordeelen zelfs het vermoeden, dat een vader zig in ſtaat kan bevinden om zyn eigen kind te vermoorden. Het ſtrydt tegen de heiligſte banden, met welke de natuur ouders en kinders aan elkander geſtrengeld heeft.

DAVID.

Maar hoe, wanneer de mensch boos genoeg is om deeze banden te verſcheuren? wanneer de daad zelve ſpreekt?

DE LA SALLE.

Het tegendeel heeft hier plaats. Alles loopt ſamen om ten klaarſten te bewyzen, dat Calas van ouds de tederſte, de hartelykſte vader, een eerlyk man en een goed burger was, dat de geheele familie in den ſchoot der eendragt leefde.....

DAVID.

Ja, 't ontbrak 'er aan geen eensgezindheid om ſamen te ſpannen tot den moord van een' zoon, die tot onze kerk wilde overgaan.

DE LA SALLE, *zyn geſprek vervolgende.*

Dat Calas geenzins tot geestdryvery geneigd is. Zou een man, die, by de verandering van geloof, waartoe een van zyne zoonen is overgegaan, kon zeggen: „ indien zyne bekeering opregt is, keur ik ze van „ gantſcher harte goed; geweetensdwang maakt huichelaars;" een man die dertig jaar een katholieke dienstmaagd in zyn huis duldt, zyne kinders door haar laat opvoeden, haar zelfs duldt, daar zy den zoon verleidt om van zyn geloof af te zien...

DAVID.

Veinzery. Hy vreesde voor zwaare ſtraf, in geval hy 'er zig tegen durfde verzetten.

DE LA SALLE.

Zou zulk een man, in zyn' gryzen ouderdom, met zyne vrouw en kinders, en met een' vriend, ſamenſpannen...

DAVID.

Wat hy gedaan heeft, is hier maar de vraag.

DE LA SALLE.

En waar zyn de bewyzen? de getuigen? Ik ſpreek van bewyzen, die, gelyk ons regt vordert, in een zaak, tegen wier vermoeden de menſchelyke natuur pleit, „zo klaar moeten weezen als het daglicht."

DAVID.

Hebt ge ze niet gezien? Hebt ge de algemeene ſtem van 't volk niet gehoord?

DE LA SALLE.

Van 't volk?

DAVID.

Ja; en 's volks ſtem Gods ſtem.

DE LA SALLE.

Een fraaie zetregel! Volgens deezen is niemand van ons een oogenblik verzekerd van zyn leeven. Hoe kan een Regter de ſtem van een volk, dat in zyn' blinden yver geene grenspaalen kent, dat, door dweepery vervoerd, alles voor mogelyk, en daarom tevens voor geloofwaardig houdt, dat zig verbeeldt, door 't vervolgen en verdelgen der kettery, Gods bevelen uit te voeren en den Hemel te wreeken, dat door de godsdienſtige bedryven, die onze klerezy by gelegenheid van deezen zelfmoord verrigt, in de ongerymdſte dwaaling geſterkt, en tot woede opgehitst wordt; hoe kan, zeg ik, een Regter de ſtem van zulk een volk aanmerken als Gods ſtem?

DA-

DAVID.

Gy wraakt het gedrag van onze gantſche geeſtelykheid!

DE LA SALLE.

Ja, ik zeg, dat het veel te driftig en onbezonnen was, Marc Antoine, een' hugenoot, en niet alleen een' hugenoot, maar daarby een' zelfmoorder, gelyk uit alles blykt, even als een' Heilig en Martelaar, te begraaven, hem in onze Kathedraale kerk met zulk een' ſtaatelykheid...

DAVID.

Verſcheen hy niet ſomwylen in onze kerken? Heeft men hem nu en dan onze hoogtyden, onze predikdienſten, niet zien bywoonen? Is dit bewys niet kragtig genoeg?

DE LA SALLE.

Om te bevestigen, dat hy katholiek wilde worden? Dan zyn alle proteſtanten, die de liefhebbery voor muziek, de nieuwsgierigheid of de welſpreekendheid van een' goed' Predikheer naar onze kerken lokt, katholiek. Heeft de Paſtoor van St. Etienne ons niet berigt, dat Marc Antoine hem om een getuigſchrift van geloof verzogt had, om voor 't geregt te mogen praktizeeren? dat hy, hierop weigerend antwoord bekomen hebbende, zig niet wederom in de kerk had laaten zien? Kan men wel één getuigenis van een' Biegtvader of Geweetensraad bybrengen, waar door het voorgeeven eenigermaate waarſchynlyk wordt?

DA-

DAVID.

Och! als een vader hem dreigt te vermoorden, en wezenlyk vermoordt, zo dra hy het befluit gevat heeft, zal een ongelukkige het dan waagen...

LA BORDE.

Myn God! als'er getuigen van den moord zyn?...

DE LA SALLE.

Getuigen? Calas heeft u reeds gezeid, wie uwe getuigen zyn.

DAVID.

En verdienen goede katholieke Kristenen zo veel geloof niet als een ketter?

DE LA SALLE.

Wanneer ik van zyne eerlykheid bewys heb, en van die der anderen niet, is hy zekerlyk geloofwaardigst.

DAVID.

Een verdoolde in 't geloof?

DE LA SALLE.

Een mensch. Ieder mensch weet, wat regt of onregt is.

DAVID.

Gy ſpreekt als Calas zelf.

DE LA SALLE.

En gy, als het graauw.

DAVID.

De pynbank zal 'er welhaast belydenis der waarheid uit haalen.

DE LA SALLE.

De pynbank? De Hemel bewaare my! Nooit kome myn bloed in dien raad. Zo kunt gy geheel Toulouſe met vader- en kindermoord betigten; en niemand van ons kan zig veilig rekenen. 't Is ſchande voor de menſchen, inzonderheid voor de Kristenen, dat zy den naam van pyniging onder zig dulden, en nog meer ſchande, dat zy die zelfs in 't werk ſtellen.

DAVID.

Veel ſchandelyker is 't voor regtzinnige Kristenen, dat zy ongeloovigen, ketters, hugenooten, die onder den ban der kerk leeven, en van de eeuwige zaligheid uitgeſlooten zyn, in hunnen ſchoot koeſteren, in onze goederen laaten deelen, ja, zelfs hunne gruweldaaden, het vermoorden van hunne kinders, wanneer die het licht des geloofs aanneemen, verbloemen, en hen tegen de geloovigen verdedigen.

DE LA SALLE.

Ik zeg u by deezen, dat ik in de uitſpraak van den Referent, om Calas en zyne beſchuldigde familie op de pynbank te brengen, volſtrekt niet bewillig. Ieder lid van deeze vergadering heeft regt om in zaaken van minder gewigt zyne ſtem te geeven.

LA BORDE.

Nu, dan moeten de meeste ſtemmen gelden.

DA-

DAVID.

't Zy zo. Heer Referent, neem de ſtemmen op.

REFERENT.

Den Heer Preſident behoef ik niet te vraagen, noch ook den Heer de la Salle. De een is voor, de ander tegen het uitgeſproken vonnis. Wat zegt Mynheer Brive, als de tweede Capitoul?

BRIVE.

De zaak is twyfelagtig. In den vorm van 't geregtelyk onderzoek zyn misſlagen begaan. Ik verklaar my voor noch tegen, en agt een nader onderzoek noodig.

LA BORDE, *ter zyde.*

Die aarzelt altoos.

REFERENT.

Voor noch tegen maakt derhalven zo veel als geen ſtem. Mynheer Monier?

MONIER.

Ik voeg my by Mynheer David.

REFERENT.

Dus voor.

LA BORDE.

My behoeft gy niet te vraagen. Ik oordeel, dat Calas, zyn vrouw en zyn zoon de gewoone en buitengewoone pyniging moeten ondergaan; en de twee anderen de gewoone. Dit is het eenigſte middel om ketters tot belydenis der waarheid te brengen.

RE-

REFERENT.

Mynheer Allemand?

ALLEMAND.

Ik ben van 't gevoelen van Mynheer de la Salle.

REFERENT.

Dat is tegen. Mynheer Fiquiere?

FIQUIERE.

Voor.

REFERENT.

Mynheer Darbou?

DARBOU.

Voor.

REFERENT.

Mynheer Medard?

MEDARD.

Voor.

REFERENT.

Ei, ei, Mynheer de la Salle! De Heer Preſident ſchynt het te zullen winnen Reeds zes bewilligers. Nu nog één; dan is 't afgedaan.

DE LA SALLE.

Vervolg maar. Willen zy zig met bloed bevlekken, ik wasch myne handen in onſchuld.

REFERENT.

Mynheer Clausſade?

CLAUSSADE.

Tegen.

REFERENT.

Mynheer Devertu?

DEVERTU.

Zeer ſterk tegen.

REFERENT.

Mynheer Douçin?

DOUÇIN.

Tegen.

DAVID, *met groote drift.*

Nu, Mynheer Bouré! handhaaf de eer van God en de kerk.

BOURE.

Ik verbeeld my dit te doen, als ik my verklaar voor 't gevoelen van Mynheer de la Salle.

DE LA SALLE.

God zy gedankt!

DAVID.

't Getal der ſtemmen is wederzyds gelyk.

DE LA SALLE.

En in zulk een geval eischt de wet, dat men volgens het zagtſte gevoelen te werk gaa.

REFERENT.

Dit is zekerlyk niet tegen te ſpreeken.

(Zy ſtaan op.)

DAVID.

Het vonnis is dan opgeſchort; maar ik zal hemel en aarde beweegen...

DE LA SALLE.

Ik weet, dat gy met alle mogelyke poogingen, aan uwe vervolgzugt, aan uwe drift, een offer zult tragten te brengen. Gelukt dit, en moet de onſchuld bukken, dan moogt gy zien, hoe gy uw bedryf voor God verantwoordt. De blinddoek zal u t' eeniger tyd ontvallen; 't geſchreeuw der onſchuld zal in uwe ooren donderen, en niet ophouden uw hart te doorgrieven. Ja, misſchien zal de gantſche ſtad uwe ſchuld moeten draagen.

DAVID.

Ik neem ze op my.

Einde van het derde Bedryf.

VIERDE BEDRYF.

(Voorgevallen den 9den van Lentemaand des jaars 1762.)

EERSTE TOONEEL.

(Ten huize van den Heer David.)

DAVID, *alleen.*

Ja, heden moet de zaak van Calas afgedaan worden; of al myn moeite is vrugteloos, en myn eer verlooren. Gantsch Toulouſe zou den Regter uitjouwen; de Katholieken zouden my veragten; de hugenooten zegevieren; de geheele geestelykheid zou my in den ban doen, omdat ik hun een' zelfmoorder voor martelaar had opgegeeven; en de ſtraatjongens zouden den gewaanden Heilig, met zyne wonderen in ſpotprent op myn deur plakken. Foei, foei!... Neen; ſchuldig of onſchuldig; hy is een ketter, een hugenoot. Dat men hem de oude beenen verbryzelt, is beter, dan dat myn eer gekrenkt wordt....

TWEEDE TOONEEL.

DAVID, *een* KNEGT.

DAVID.

Wat is uw boodſchap?

KNEGT.

KNEGT.

Twee jonge Juffrouwen verzoeken Mynheer te mogen ſpreeken.

DAVID.

Wie zyn ze?

KNEGT.

Zy zeggen, dat ze Mynheer iets te berigten hebben.

DAVID.

Wie zyn ze? vraag ik.

KNEGT.

Dat weet ik niet.

DAVID.

Gy behoorde 't te weeten. Op een' ander' tyd niemand aan te dienen, zonder naar den naam te vraagen. Laat ze binnen komen.

(*De Knegt vertrekt.*)

DERDE TOONEEL.

DAVID, ROSETTE, NANNETTE.

DAVID, *heimelyk.*

De dogters van Calas! Vervloekte kerel!... (*Overluid.*) Meisjes, ik weet reeds, waarom gy hier komt. Gy wilt my de ooren vol huilen....

ROSETTE.

Neen, Mynheer. Onze mond is van 't klaagen

reeds te heesch, en onze oogen zyn door 't ſtorten van traanen reeds te veel uitgeput, dan dat wy nog zouden kunnen klaagen en weenen.

DAVID.

Wat hebt ge dan in te brengen?

ROSETTE.

Ach! wy komen u niet om ontferming bidden; neen, ſlegts om geregtigheid.

DAVID.

Die zal u beweezen werden. Uw vader zal welhaast zyn vonnis ontvangen.

NANNETTE.

O! ſlegts een regtvaardig vonnis, Mynheer!

DAVID.

Wordt 'er by ons onregtvaardig gevonnist?

ROSETTE.

Neen, Mynheer. Wy verzoeken maar, dat de bewyzen van vaders onſchuld gehoord worden.

DAVID.

Heeft men die noodig, wanneer 'er ontegenſpreekelyke bewyzen van ſchuld zyn? wanneer 'er niets ontbreekt dan de mondelyke bekentenis?

ROSETTE.

Ik bezit de wysheid van een' Regter niet; maar...

DA-

DAVID.

Maar, daarom moet gy u niet met zaaken bemoeien, waarvan gy geen verſtand hebt.

NANNETTE.

Ach! Als 'er in uw huis een krakkeel voorviel, en elke party zig op getuigen beriep...

DAVID.

Dan zou ik de geloofwaardigſten terſtond hooren; de anderen zou ik onverhoord verwerpen, en ſtraffen.

ROSETTE.

Zoudt gy dat doen?... Doch ik kan my bedriegen omtrent het geen ik meen dat geloofwaardig is. Geef my derhalven meer licht. Gy wilt Lavaiſſe en onze oude Meid niet laaten getuigen....

DAVID.

Omdat zy medepligtig zyn. Zulke perſoonen kunnen geen getuigenis geeven.

ROSETTE.

Dat begryp ik. Den man, die onze zaaken bezorgt, is verbooden iets ter verdediging van ons in te brengen.

DAVID.

Omdat hy niets van belang kan inbrengen. 't Geen hy gemeld heeft, betrof eenige bloote formalia, die niets ter zaak doen. Begrypt gy dit?

ROSETTE.

Neen, Mynheer. Gedoog ſlegts, dat ik u iets van myn' ongelukkigen broeder Marc Antoine verhaal?

DAVID.

Tot wat einde?

ROSETTE.

Om te weeten, of ik de beſchuldiging van myne ouders... ach! of ik die voor geloofwaardig kan houden.

DAVID.

Anders niets? Wel nu, ſpreek.

ROSETTE.

Voordat ik 's avonds, toen het ongeluk gebeurde, myne ouders verliet, vond ik Marc Antoine mymerende, zwaarmoedig, vol wanhoop.

DAVID.

Een nieuw bewys derhalven, dat hy, beſlooten hebbende de kettery af te zweeren, door zyn' vader verdrukt, gedreigd en vervolgd geworden is.

ROSETTE.

Daar is my niets van gebleeken. Ik drong hem om zyn hart voor my open te leggen, en vernam na veel moeite, dat hy tien Louis d'or in 't ſpel verlooren had. Vergeefs tragtte ik hem te beweegen om van my die ſom aan te neemen. Hy ſprak wonderlyke en zeer bedenkelyke taal. „ De haan zou hem niet weêr doen „ ontwaaken "...

DA-

DAVID.

Ei, ei, meisje! Wie heeft u deeze fraaie vond ingegeeven?

ROSETTE.

God weet, dat ik de waarheid ſpreek. Men kan 'er in de dobbelhuizen, die myn broeder plagt te bezoeken, misſchien wel bewys van vinden. Mogelyk openbaart zig daar de ſchuldeiſcher zelf.

DAVID.

Ja, een tweede Lavaiſſe, niet waar? Een van uwe ſekte, die zig voor tien Louis d'or gaarne als ſchuldeiſcher wil opgeeven? Weg! myn huis uit! aanſtonds!

NANNETTE.

Neen, neen; wy verlaaten u nog niet.

DAVID, *zeer gramſtoorig.*

Niet?

ROSETTE.

Heb deernis. Verſtoot hen ſlegts niet van uw' regterſtoel, die ook gezien en gehoord hebben, wat by ons voorgevallen is.

NANNETTE.

Ach! hebt gy geen kinders, die t' eeniger tyd Weezen kunnen worden? Heeft hun gekerm uw hart nimmer getroffen? Onze vader ſtaat op den rand van 't graf. De onuitſpreekelyke kwellingen, die deeze goede, lieve, vroome, agtenzestigjaarige gryzaart reeds

heeft moeten lyden, hebben zyn' byna afgeſponnen' leevensdraad genoeg verkort...

(*Men wordt geduurende dit geſprek, in David eenige tekens van aandoening gewaar, welke egter niet beſtendig zyn.*)

ROSETTE.

En nu kwynt hy en onze vroome moeder reeds maanden agtereen in de gevangkenis. Ons huis, onze handel, alles gaat met hen te grond. Helaas! Waar zullen wy arme weezen behoud en toevlugt vinden?

DAVID.

In een van onze kloosters. Daar zal men u aanſtonds opneemen; en gy zult 'er betere bruidskroonen draagen, dan uw vaders huis en de wereld u kunnen verſchaffen.

ROSETTE.

Wy bidden ſlegts om geregtigheid.

DAVID.

Die zal u vergund worden. Zo waar ik... leef! zy zal u vergund worden.

(*Roſette en Nannette ſtaan op.*)

ROSETTE.

O! dan is vader gered.

NANNETTE.

Ja; en dan zal hy, die in den hemel leeft, uw be-

loo-

looner zyn. Nagt en dag zullen wy allen voor u bidden....

DAVID.

Vertrekt. Uw gebed begeer ik niet; maar u zal regt geſchieden.

ROSETTE.

Binnen korten tyd?

DAVID.

Misſchien heden reeds.

VIERDE TOONEEL.

De voorigen, een KNEGT.

KNEGT.

Mynheer la Borde is 'er.

DAVID.

't Is wél. (*De Knegt vertrekt.*) (*Tegen Roſette en Nannette:*) Nu, zult ge gaan, of niet?

ROSETTE.

Heb ook dank voor den kleinen troost, dien wy aan onze bedrukte ouders kunnen brengen. O! gy wilt ons geregtigheid bewyzen.

(*Zy vertrekt met Nannette.*)

VYFDE TOONEEL.

DAVID, *alleen.*

Gelukkig, dat la Borde komt! Ik ben met de zaak verlegen. Het gejammer van die ſchepſeltjes zou myn gemoed byna week gemaakt hebben. Yſelyke ſtryd! Was ik Regter in een woestyn, ik liet ze los. Ja, ik zou ze waarlyk ontſlaan, hoewel ik een' doodelyken haat tegen de hugenooten heb.

ZESDE TOONEEL.

DAVID, LA BORDE.

LA BORDE, *met drift.*

Verdoemd kettergebroedſel!...

DAVID.

Wat is 't?

LA BORDE.

De meisjes van Calas ontmoetten my op de trap. Zy klampten my aan, en ſmeekten om voorſpraak by u. Met geweld moest ik ze van myn lyf ſtooten. Voorſpraak! ja, voorſpraak...

DAVID.

Oordeel nu, vriend, wat ik ſedert een half uur heb moeten uitſtaan.

LA BORDE.

Te eerder zult ge u van dien last ontdoen, en het offer

offer volbrengen. De Parlementsraad de la Salle is thans op 't land. Deeze gelegenheid moet vooral niet verzuimd worden. Als hy weêr komt, weet ik geen' raad. Half Toulouſe valt hem reeds toe.

DAVID.

Ja; maar zullen 'er meer zyn, die in het doodvonnis bewilligen, dan 'er zig voor de pynbank verklaarden? De helft kroop toen agteruit.

LA BORDE.

Stel u gerust. Ik vergelyk hen by luiden, die voor een onweêr bang zyn. Is 'er een by, die den blikſem braveert, dan doen ze meê; maar anders houden ze malkaêr al biddende vast. Uw gezag, vriend, is by hen van zo veel kragt, dat zy allen naar den grond kyken, de handen opheffen, en *ja* zeggen, zo dra de la Salle met zyn hoonende tong 'er niet tusſchen kan komen.

DAVID.

Dat geloof ik zelf. Maar daarenboven ziet men de hevigſte gramſtoorigheid van 't volk dikwyls tot het diepſte medelyden daalen.

LA BORDE.

Juist. Den booswigt, dien het volk in de eerſte drift met handen en tanden wenschte te verſcheuren, verzelt het met traanen naar 't ſchavot, en zou liever de regters in zyn plaats willen ſtellen. Doch thans worden wy door godsdienst en eer geroepen. Wy zouden ons voor geheel Toulouſe, voor geheel Frankryk, moeten ſchaamen.

DA-

DAVID.

Die bedenking kwelt my nagt en dag. En, onder ons gezeid, ik geloof byna, dat Calas... onſchuldig kan weezen.

LA BORDE, *met zigtbaare ontſteltenis.*

Och! verban zulke vermoedens.

DAVID.

Ik kan niet. Van honderd-en-vyftig getuigen, die 't een en 't ander gehoord zouden hebben, is de grootſte helft afgedroopen. En wat zyn 't voor getuigen? 't Is klaar te zien, dat de meesten met haat tegen de ketters, en met nyd wegens de welvaart van Calas, bezield zyn. Anderen die ten zynen voordeele getuigen, ſlaa ik af; ik wil 'er niet van hooren....

LA BORDE.

De Satan beſtuurt het werk des ongeloofs. 't Is met my niet veel beter geſteld. Veelen van myne geestelyke medebroeders ſchreeuwen my aan de ooren. Als de onſchuld van den ketter hun niet op 't hart ligt, gevoelen zy ten minſten de ſchande van Marc Antoine de martelaarskroon opgezet te hebben. De Pastoor van St. Etienne roept zelfs openlyk, dat men zyn kerk door een' ketter en zelfmoorder ontheiligd heeft....

ZEVENDE TOONEEL.

De voorigen, een KNEGT.

KNEGT.

Een Heer, die zig Chalier noemt...

DAVID.

Wys hem af.... Wat wil hy hebben?

KNEGT.

Hy zegt, dat hy iets gewigtigs te melden heeft, aangaande de zaak van Calas.

DAVID.

Voor, of tegen?

KNEGT.

't Zou Mynheer niet onaangenaam zyn, zeide hy.

LA BORDE.

Dus tot ons voordeel. Wy moeten hem hooren. 't Kan ons van dienst zyn.

DAVID.

Laat hem hier komen.

(De Knegt vertrekt.)

AGTSTE TOONEEL.

DAVID, LA BORDE, CHALIER.

DAVID.

Gy hebt, naar ik hoor, iets gewigtigs, den zoonsmoord van Calas betreffende.

CHALIER.

Zo verbeeld ik het my. Buiten twyfel, is 't voor u van groot belang, Heer Capitoul, dat gy weet, of Marc Antoine inderdaad zyn geloof heeft willen afzweeren, dewyl dit de agterdogt omtrent zyn' vader, en misschien de misdaad zelve, grootdeels beslist.

DAVID.

Zekerlyk.

LA BORDE, *zeer verblyd.*

En hebt gy 'er een goed bewys van?

CHALIER.

Een allersterkst bewys.

DAVID, *met groot verlangen.*

Waar bestaat het in, Mynheer? Spreek.

CHALIER.

Van het tegendeel, meen ik.

(*David en la Borde zien elkander onrustig aan.*)

LA BORDE.

Wie heeft u hiertoe gelast.

CHA-

CHALIER.

Ik zelf, of liever, de onschuld van Calas en van zyn ongelukkig huisgezin. Ik betuig u dan by God en myn geweeten, dat Marc Antoine, naauwlyks een maand voor zyn schrikkelyk bedryf, by my, in tegenwoordigheid van een' ander' getuige, verklaard heeft, naar Geneve te zullen vertrekken, om zig aldaar in den kerkelyken dienst te laaten aanneemen, en vervolgens voor de Protestanten onder het kruis te predikken.

DAVID, *zeer verdrietig.*

't Is wél. Ik zal u laaten ontbieden, als het noodig is.

CHALIER.

Ik ben bereid om myn berigt met eede te bevestigen, en kan den anderen getuige ook terstond te voorschyn brengen.

DAVID, *hem de deur wyzende.*

Gy hebt afgedaan, Mynheer.

CHALIER, *vertrekkende.*

Een zeer kort afscheid, dunkt my.

NEGENDE TOONEEL.

DAVID, LA BORDE.

LA BORDE.

Vervloekte getuigenissen van 't ongeloof! Wie zou

dit verwagt hebben? Nu moeten wy ons haasten, zo wy ons werk willen bekroonen.

DAVID.

Ja, Mynheer la Borde. Maar eerst moet ik met u de maatregels beraamen. Gy en de Referent zyn de eenigſten ...

TIENDE TOONEEL.

De voorigen, de REFERENT.

DAVID.

Ha! te goeder uur. Wat tyding brengt ge?

REFERENT.

Ik meld u in 't geheim, (Mynheer la Borde is, weet ik, uw vriend,) dat, indien Calas veroordeeld zal worden, zulks hoe eerder hoe liever geſchieden moet.

DAVID.

Dit is onze meening ook. Doch op welke gronden rust uw zeggen?

REFERENT.

Schoon Lavaiſſe en de Dienstmaagd geen getuigenis hebben mogen geeven, en alle verdedigingen van Calas, als onaanneemelyk, verworpen zyn, doen 'er zig egter meer en meer getuigen op, die by my en den Aktuaris hunne berigten laaten aantekenen.

DAVID.

En leent ge hun het oor?

LA BORDE.

Kunt ge ze onder 't oude voorwendsel niet van de hand wyzen?

REFERENT.

Onmogelyk, zonder ons in gantsch Toulouse verdagt te maaken. Allen, die iets tegen hem kunnen inbrengen, dagvaarden wy openlyk tot het geeven van getuigenis; en zouden wy zulken, die zig ten zynen voordeele vrywillig aanbieden, verstooten? Ik moet ze registreeren. Of gy 'er gebruik van wilt maaken, hangt van u af. Ik paai hen met te zeggen, dat zy te behoorlyker tyd zullen geroepen worden om hunne berigten met eede te bekragtigen.

DAVID.

Zyn die van zulk een overtuigende kragt?

REFERENT.

Oordeel zelf. Veelen zyn 'er, volgens wier getuigenis Marc Antoine, verre van katholiek te willen worden, de gevoelens der protestanten altoos met yver omhelsd en hunne vergaderingen getrouw bygewoond heeft. Zelfs verklaart de Parlementsraad de la Mothe, hem, toen zyn broeder Louis tot onze kerk was overgegaan, vermaand te hebben om dit voorbeeld te volgen; waarop hy vrymoedig geantwoord had. „Neen, „ daartoe zal men my nooit beweegen. Hoe meer „ ik de gronden van myn geloof onderzoek, hoe meer „ ik 'er in gesterkt word."

DAVID.

En zulke getuigenisſen komen uit den mond van onze geloofsgenooten! van Parlementsraaden!

LA BORDE.

Zo veel te yveriger moeten wy arbeiden om de kettery den kop te verpletteren. Ligt zou zy anders haar kruin boven ons verheffen.

REFERENT.

Andere getuigenisſen betreffen den toeſtand, waarin ſommigen de familie gevonden hebben, toen 't geval pas gebeurd was. Delpeche, een fatſoenlyk man in de buurt, en tot onze kerk behoorende, verklaart, dat hy, voor de deur het naare geſchreeuw der familie hoorende, 'er in gegaan is; dat Pierre Calas hem daarop aanſtonds met een troosteloozе ſtem heeft toegeroepen: „Ach! myn God! Kom, vriend, en zie, „wat myn ongelukkige broeder gedaan heeft." Zekere Juffrouw Pouchelon zegt, dat de vader een- en andermaal heeft geroepen: „O myn zoon! myn zoon! „in welk een' droefheid werpt gy my!" De Heelmeester Gosſe, die op verzoek van Pierre 'er terſtond by gekomen is, wil zweeren...

DAVID.

Breek af, breek af. Daar ziet ge 't nu, Mynheer la Borde.

LA BORDE.

Ja, ja, ik zie meer dan ik wenschte te zien.

RE-

REFERENT.

Getuigen tegen getuigen geſteld, is Calas gered.

DAVID.

Weg 'er meê. Zy zyn niet geregtelyk gehoord; zy hebben hunne berigten niet beëedigd.

LA BORDE.

En men moet hun geen' tyd gunnen om daarop aan te dringen. (*Tegen den Referent:*) Vinger op den mond. Verſtaat ge my?

REFERENT.

Volmaakt.

DAVID.

Maar zal het laatſte verhoor den vader alleen betreffen, of de anderen tevens?

LA BORDE.

Allen. Het gantſche nest moet in ééns uitgeroeid worden. Ketters zyn Gode een gruwel.

DAVID.

My dunkt, neen. Wy ſtellen ons te veel in gevaar.

REFERENT.

Ik ben, zo 't my geoorlofd is een woord te ſpreeken, van eenerlei gevoelen als Mynheer de Capitoul. De ondergang van Calas doet buitendien de overigen ook tuimelen. Een afgeleefde gryzaart van agtenzestig jaar kon onmogelyk een' friſſchen, ſterken en vluggen jongeling van agtentwintig jaar overweldigen.

DAVID.

Juist. De natuur der zaak ſpreekt dit tegen.

REFERENT.

Dus moest hy helpers hebben. Wie kunnen die zyn? De overige geïnquireerden. Is Calas veroordeeld, zy ook. De bewyzen gelden tegen den een' zo veel als tegen den ander'.

LA BORDE.

Gy hebt gelyk. Myn yver bragt my buiten 't ſpoor.

DAVID.

Hier komt nog iets anders by, dat van vry wat gewigt is. 't Heeft my den gantſchen nagt het ſlaapen belet. Calas is door ouderdom en geleedene moeielykheden in de uiterſte neêrſlagtigheid gedompeld, en byna geheel verbysterd.

LA BORDE.

Dat is by ieder verhoor gebleeken. Telkens moest hy 't geheugen van zyn' zoon te hulp neemen.

REFERENT.

En wanneer hy zig nu en dan eenigzins tegenſprak, heeft men 't hem zwaar toegerekend.

DAVID.

Als hy alleen is, kan men hem door ſtrikvraagen gemakkelyk verraſſen. Zyn vrouw is vlug. Hoe ligt zou 't in haar kunnen opkomen, uit hoofde van begaane fouten, die zekerlyk niet te ontkennen zyn, tegen den vorm van ons geregtelyk onderzoek te proteſteeren, ja,

ja, zelfs aan den Staatsraad te Verſailles en aan den Koning te appelleeren!

LA BORDE.

Dit bleek reeds by 't eerſte vonnis.

DAVID.

Nu dan: om den vader vooraf door onverwagte ſchrik de bedaardheid van geest te ontneemen, heb ik reeds iets uitgedagt. Ik zou my magtig bedriegen, als hy, in zyne verbystering, de vraagen, die hem voorgeſteld zullen worden, naar behooren kon beantwoorden. En Mynheer de Referent...

REFERENT.

Zal ze naar de omſtandigheden inrigten, en zo dra Calas 'er op zwygt, zulks terſtond voor een ſtilzwygende bekentenis verklaaren, en het vonnis uitſpreeken.

LA BORDE.

Naamelyk?

DAVID.

Eerst de gewoone en buitengewoone pyniging. Van deeze beloof ik my ten minſten een afgedwongene belydenis, ten aanzien van zyne helpers. Voorts leevende gerabraakt, en het ligchaam door de vlam verteerd.

LA BORDE.

Fiat. Het kan niet mislukken, al hadden de ketters het gantſche ryk van den Satan tot Prokureurs en Advokaaten.

RÉFERENT.

Nog iets, Heer Capitoul. Zullen de overige gevangenen ondertusschen in de boeien blyven?

DAVID.

Neen, maar voor de regtkamer, op de zaal. Dit moet onze amptgenooten doen denken, dat zy daar gebragt zyn, om, wanneer 't noodig is, verhoord te kunnen worden.

REFERENT.

't Is wél. Nu geen' tyd verlooren.

LA BORDE.

Ik vlieg naar eenigen van onze amptgenooten. Gy verstaat my.

DAVID.

En ik naar 't raadhuis om de noodige schikkingen te maaken.

(*Het tooneelgordyn valt.*)

ELFDE TOONEEL.

(De zaal van 't raadhuis, met den ingang van de regtkamer voor welker deur eene Wagt geplaatst is.)

PIERRE CALAS *wordt in de zaal geleid; ſtraks na hem,* *Mevrouw* CALAS, *verzeld van* ROSETTE *en* NANNETTE.

PIERRE.

O God! wat zal ons uiterſte vonnis zyn? *(Tegen de Wagt.)* Is myn vader binnen?

WAGT.

Ja, knaap. 't Zal uw beurt ook haast worden.

Mevr. CALAS.

Myn zoon!

PIERRE.

O myn lieve moeder! *(Hy nadert en kuscht haar de hand.)*

Mevr. CALAS.

Waar is uw vader?

PIERRE.

Binnen. Ik beef voor zyn lot.

Mevr. CALAS.

Ach! vervaarlyke toeſtand! Bedroevingen zyn onze ſpys, en traanen onze drank. Doch hebt gy iets by-

zonders vernomen? iets, dat ons nieuwen schrik moet aanjaagen?

PIERRE.

De Sipier zeide tegen vader, dat dit welligt zyn laatste verhoor, zyn laatste nagt kon zyn, en dat weinige oogenblikken misschien zyn lot zouden beslissen.

Mevr. CALAS, *haare oogen en handen met een' zugt ten hemel heffende.*

O God!

ROSETTE.

Bedaar, lieve moeder. Mynheer David heeft het ons immers gezeid.

NANNETTE.

Hy heeft ons geregtigheid belooft.

Mevr. CALAS.

Geregtigheid! God geeve 't! Maar, lieve kinders, welk een vooruitzigt! Ach! myn hart is tot berstens toe vol angst.

PIERRE.

Met Soldaaten heeft men onzen geliefden, onzen braaven vader gehaald. Men heeft hem doodelyk verschrikt. Zyne handen beefden, dat de ketens rammelden.

Mevr. CALAS.

O wy menschen! Hoe menigmaal baden wy, dat God hem een lang leeven verleenen zou! Hoe weinig besef hadden wy van ons waar belang!

PIER-

PIERRE.

Ik wilde met hem tusschen de Wagt in treeden; maar men stiet my te rug; men leidde hem door de lange zwarte galery naar agter, en my langs den gewoonen weg hier de trap op.

Mevr. CALAS.

Ach! misschien naar de pynkamer.

PIERRE.

Neen. Men zeide my, dat hy de groote plaats over moest.

Mevr. CALAS.

Vermoedelyk heeft men in hem weêr een schouwspel aan 't volk willen vertoonen.

PIERRE.

Reeds sedert anderhalf uur heb ik een schrikkelyk gewoel gehoord. Onze onderaardsche kerker komt met een kleine opening van boven op de plaats uit. Het loopen had geen einde. 'Er moet zekerlyk iets voorvallen.

Mevr. CALAS.

En men leidt onzen armen vader in zulk een' tyd daarheen! Hoe wreed!

ROSETTE.

Misschien is de dag van onze verlossing nader dan wy meenen.

NANNETTE.

Hy is immers onſchuldig, lieve mama. Onſchuld ſlaat geen onteering toe.

Mevr. CALAS.

Ja, myne kinders, onſchuld is onze eenigſte troost in lyden en ſterven. Wie zou zonder die niet wanhoopen?

PIERRE.

O! die in den Hemel leeft, zal ons niet verlaaten. Wy moeten nog het beste hoopen.

Mevr. CALAS.

Of het ſchrikkelykſte vreezen. Ja, waarde kinders, ik weet het niet... myn hart is zo beklemd... ik kan naauwlyks ademhaalen... zou't een voorgevoel zyn, of bloote ongerustheid?... Zo veel kan ik u met zekerheid zeggen, myne kinders: vreest, vreest, om den ſlag niet onverwagt te gevoelen. De ondervinding, die ik in de wereld gehad heb, de geheele handelwyze omtrent ons... Ach! genadige en barmhartige God! ſtaa den beklaagelyken Calas by; ſtel zyne onſchuld in een helder licht; vermurw, de zielen van zyne Regters; geef, dat zy de oogen openen, om te zien. Maar is't uw wil...

(*De kinders ſchaaren zig om hunne moeder. Zy bidden en weenen.*)

TWAALFDE TOONEEL.

De voorigen, CASEING.

CASEING, *met haast naderende.*

O myne geliefde vriendin! hoe bloedt myn hart by deeze treurige ontmoeting!

Mevr. CALAS.

Caseing?... Ach! waarde Heer! was myn hart nog vatbaar voor eenige vreugd, ik zou 'er een' ſtraal van gewaar worden, nu ik u zie. Tot welk een toppunt zyn onze rampen geſteegen! Vriend! gy ziet ons uit de wooning van vrede en ſtille eendragt gerukt, met den gruwelykſten moord betigt, in boeien geſlooten, verſmaad, verdrukt, op den drempel des doods. Onze Regters ſluiten hunne oogen, om niet te zien. Zy zyn doof voor onze jammerklagten....

CASEING.

Ach! kon ik u troost verſchaffen, myn geluk en leeven...

Mevr. CALAS.

Ik weet het. Gy waart altoos een opregt vriend van ons huisgezin; en wy zien, dat gy nog de zelfde genegenheid jegens ons behoudt. Maar vanwaar zoudt gy troost ontleenen?

(*Pierre kust Caſeing de hand.*)

CASEING.

Ach! Pierre! wat beklaag ik u! Midden in de loopbaan van uwe deugd tegengehouden...

Mevr.

Mevr. CALAS.

Wy ſtaan hier, trillende en beevende van angst en ongerustheid. Helaas! Wat hangt ons boven 't hoofd? (*Tuſſchenpooziug.*) Zyt gy reeds van het allerwreedſte verwittigd, beste vriend? Smoor het niet.

CASEING.

Ik weet niets, dan alleen, dat myn hart berst van weemoedigheid. Ik heb myn' vriend Calas gezien....

Mevr. CALAS.

Waar? waar?

CASEING.

Ik meende in den grond te zinken. Ik ging het raadhuis voorby. Het volk liep naar de grooten geregtplaats. Rondom een' houtſtapel zag ik Soldaaten en Charges vergaderen....

Mevr. CALAS.

O God! Myn Calas!

CASEING.

Men verbrandde eenige proteſtantſche boeken; en juist toen dit geſchiedde, leidde men 'er hem voorby. Gy kent het volk. Men ſchreeuwde hem toe; men dreef den ſpot met hem. Helaas! hy ſcheen naauwlyks te leeven. (*Mevrouw Calas en haare kinders berſten in een' gil uit.*) Ik trad hem te gemoet. Hy zag my niet. Ik ſpoedde my herwaards, om te zien, wat 'er omtrent hem gebeuren zou; en ach! hier vind ik u! u!

Mevr.

Mevr. CALAS.

Hoe zal hy zig kunnen verdedigen? Welaan, kinders! laat ons indringen, en hem met ons geſchrei te hulp komen. God zal ons moed geeven. (*Zy loopt met haare kinderen naar de deur.*)

CASEING.

Wat wilt gy doen, Mevrouw? Ik bid u...

WAGT, *zig tegen 't indringen verzettende.*

Te rug, te rug.

(*De deuren worden geopend. Men hoort van binnen roepen:*)

Geregtsdienaars! Wagt! gryp toe. Hy bezwykt.

Mevr. CALAS.

O God! hy bezwykt! Laat my binnen. Laat my binnen.

WAGT.

Te rug, te rug.

DAVID, *binnen.*

Weg met hem! Niemand binnen! Zyne medegenooten ook weg!

DERTIENDE TOONEEL.

de voorigen. CALAS, *geleid door twee* GEREGTSDIENAARS, DEVERTU.

(*Mevrouw Calas en haare kinders dringen naar hem toe, en willen hem omhelzen. Geduurende dit korte tooneel, neemt de Wagt hen in 't midden, en leidt hen voort.*)

Mevr. CALAS.

Weg, weg!... Myn Calas!

PIERRE, ROSETTE *en* NANNETTE.

Lieve vader!

DEVERTU, *tegen de Geregtsdienaars.*

Maakt plaats voor hem.

(*Mevrouw Calas en haare dogters hegten zig aan den grysaart. Hy gaat met een hangend hoofd en doodverwig gelaat zagtjes voort, ſtaat ſomwylen ſtil, en zugt.*)

CALAS.

Ach!... Ach!...

Mevr. CALAS.

Helaas! Ik vraag niet. Uw toeſtand maakt my alles bekend.

DEVERTU.

Gy doet wél, Mevrouw. Gy zoudt het allerysly-ſte verneemen.

Mevr.

Mevr. CALAS.

Hemel! ontferm u over ons. Is 'er geen hulp, geen medelyden, geen geregtigheid?

(*De kinders herſten in luid gejammer, ſnikken en ſchreien uit.*)

CASEING, *tegen Calas.*

O myn vriend! myn goede Calas!

(*Calas heft de oogen op, ziet hem weemoedig aan, en drukt hem de hand.*)

Mevr. CALAS.

O God! ontneem ons het leeven. Ach! ach! ach! Ontferming! verlosſing! myn Calas!

DEVERTU, *tegen de Geregtsdienaars.*

Zyn vrouw en kinders moeten by hem toegelaaten worden. (*Caſeing verzelt hen, jammerende, tot aan de trap. Ondertusſchen herkent Devertu hem.*) Ha! Zyt gy 't, Mynheer Caſeing? myn nabuur?

VEERTIENDE TOONEEL.

CASEING, DEVERTU.

CASEING.

Ja, en een vriend van den braaven man, die zo zeker aan de moord van zyn' zoon onſchuldig is, als er een God in den hemel leeft, 't zy hy is vrygeſprooken of veroordeeld.

DEVERTU.

Ach! tot de wreedſte doodſtraf, tot het rad veroordeeld.

CASEING, *de handen boven 't hoofd in elkander ſlaande.*

God! is 't mogelyk?

DEVERTU.

Helaas! een bloedſchuld, die onze huizen en kinders, die onze geheele ſtad moet drukken. Ik dank den Hemel, dat ik geen deel heb in deeze ſamenzweering; want zagter' naam kan ik 'er niet aan geeven. 't Is een dolle yver tegen de ketters, een onbeſuisde geestdryvery.

CASEING.

Wist myn vriend niets tot zyne regtvaardiging in te brengen?

DEVERTU.

Neen. De goede man was, toen hy binnen kwam, reeds half dood van ſchrik. Men las hem de getuigenisſen, en 't geen men tegen hem had opgezameld, met drift voor. Hy zag en hoorde niet. Zyne gantſche verdediging was; „ Ach! ik ben vader; ik ben „ vader." De Referent verklaarde hem voor overtuigd, en ſprak het vonnis uit. Vier van de Regters kreeg ik, na veel twist, op myne zyde; doch zeven veroordeelden hem; en morgen, morgen wordt het wreede vonnis uitgevoerd.

CASEING.

Ongelukkige Calas! troostelooze familie! Och dat gy deeze deugdzaame en edele zielen kende!

DEVERTU.

Ik ben overtuigd, dat zy onſchuldig zyn; en wat menſchelyk hart moet zig daarover niet kwellen!

CASEING.

Mag ik verzoeken, Mynheer Devertu, dat gy my behulpzaam zyt, om thans en morgen vroeg den toegang in den kerker te verkrygen? Ik wenschte die arme troostelooze ſlagtoffers gaarne wat te mogen toeſpreeken. 't Zou geen wonder zyn, als zy tot wanhoop overſloegen.

DEVERTU.

Zeer gaarne. Gy verwerft door dit bewys van menschlievendheid myne uiterſte hoogagting. Kom!

Einde van het vierde Bedryf.

VYFDE BEDRYF.

(In den kerker.)

EERSTE TOONEEL.

CALAS, Mevrouw CALAS, ROSETTE, NANNETTE, PIERRE, LAVAISSE, JEANNETTE.

(Calas zit met de voeten aan den grond vastgeſlooten, en ſlaapt, met het hoofd leunende, zeer zagt. Mevrouw Calas zit niet verre van hem, met den arm onder 't hoofd, en met een' neusdoek in de hand. Roſette en Nannette zitten aan de voeten van haaren vader op ſchammels. Pierre ligt met het hoofd op de tafel. Lavaiſe eerst in een' hoek gezeten hebbende, ſtaat op en treedt voorwaarts. Jeannette ſtaat by den ouden Calas, haar aangezigt met een' neusdoek bedekkende.)

Mevr. CALAS.

O Hemel! de dag breekt aan. Hoe vreeslyk, hoe akelig is voor ons dit licht, dat doorgaans de ongelukkigen met troost en hoop verkwikt! Ach! de ſtraal, die door die kleine opening indringt, doorboort myn hart.

PIERRE.

O! kondigde hy ſlegts myn naderend einde aan, gelyk dat van onzen vader, hy zou my welkom zyn.

ROSETTE.

My ook duizendmaal welkom, indien deeze nagt voor my in een' eeuwigduurenden nagt verſmolt.

NANNETTE.

Hemel! welk een angst! Wat is de nagt ſchielyk vervloogen! Ieder klokſlag gaf een ſchok aan myn hart, door op te tellen hoe veele oogenblikken onze waarde vader nader aan zyn einde was.

Mevr. CALAS.

Ja, ſnel, zeer ſnel is zekerlyk de loop, met welken het uiterſte punt van onze elende nadert.... Wreede Regters! waarom onze gebeenten geſpaard? Waarom ons niet nevens hem verpletterd?... (*Zy ſlaat de oogen op Calas.*) O! welk een vertooning! Edele, goddelyke man! Beſchouwt dit gelaat, myne kinders. Ziet, wat de onſchuld, de zuiverheid van het hart, de vrede der ziel, en 't geruste geweeten vermag. Onze geliefde oude vader ſlaapt zo zagt, als of hy op zwaanendons lag.

LAVAISSE, *voor hem ſtaande.*

Verbaazend! ik word niet verzaadigd van hem aan te zien. Geen wolkje bedekt zyn voorhoofd; geen benaauwde trek ontſiert zyn eerlyk gelaat. Zyn adem gaat zo gerust en zagt, als een zomerlugtje. En deeze vroome gryzaart zal binnen weinige uuren... O God! wie kan het uiten? Mogt hy zo ſluimerende in de eeuwige rust overgaan!

Mevr. CALAS.

Ach dat zyne onregtvaardige Regters hem in deezen toeſtand zagen! Wy zouden hun vraagen, of dit de ſlaap van een' booswigt, van een' zoonsmoorder is, die het gedugte oogenblik der pynlykſte en ſchrikkelykſte doodſtraf verwagt. Ach! ach! ach! ach! myn goede, geliefde, eeuwiggeliefde Calas! Wie zou gedagt hebben, dat de tedere banden van onze huwelyksmin na zo veele jaaren door beulshanden verſcheurd zouden worden?

JEANNETTE. (*Zy nadert en kust Mevrouw Calas de hand.*)

Ach! Mevrouw! Nu zie ik, welk een ſchrikkelyk en goddeloos ding die vervolgzugt is. Menigmaal heb ik in myn' onbezonnen' yver gewenscht, dat onze Overheid u allen met vuur en zwaard verdelgde. Maar nu, nu... O dierbaare man! o dierbaare moeder van deeze kinderen, die ik met hartelyke liefde in myne armen gedrukt, op myn' ſchoot gevoed heb!... nu zou ik voor u allen honderdmaal myn leeven opofferen.

Mevr. CALAS.

Ik weet het wel, goede Jeannette; maar ik ben ook verzekerd, dat gy nooit onſchuldigen zoudt hebben kunnen veroordeelen of pynigen.

JEANNETTE.

Neen, neen. God bewaare my! 't Was, gelyk ik zeg, een onbezonnen wensch. Ik dagt, gy zoudt u dan allen terſtond bekeeren, en met my in den hemel komen. Leed moest u niet geſchieden. Maar dat de

ver-

vervolgzugt van uwe Regters zo ver gaat, dat zy my, een goed katholiek kristen mensch, alleen omdat ik u getrouw gediend heb...

LAVAISSE.

Neen, Jeannette, dat is de reden niet. Ook hebt gy voor uw leeven niet te vreezen.

PIERRE.

Gy lydt nu zekerlyk wat om ons; maar zo dra wy allen van kant zyn, komt gy weêr op vrye voeten, Jeannette.

JEANNETTE.

Neen, neen; om dien prys begeer ik het leeven niet. Ik zal de Regters bidden... ja, al zou ik zeggen, dat ik gereformeerd was, en onzen Marc Antoine had helpen wurgen... ik wil u niet overleeven.

Mevr. CALAS.

Goede ziel! hoe ſmert het my, dat ik u voor uwe getrouwe dienſten geen' gelukkigen en vergenoegden ouderdom kan verſchaffen!

JEANNETTE.

Dat zal God doen. Doch zonder u wil ik in de wereld niet gelukkig zyn.

NANNETTE.

Lieve mama, zouden wy vader niet wekken? 't Sloeg zo even zes uuren.

Mevr. CALAS.

Neen, vooral niet. Wat verzuimt hy? De oogenblikken met angst te tellen, gelyk gy? Helaas!

(*Calas maakt eenige beweeging.*)

ROSETTE.

Daar ontwaakt onze lieve vader.

(*De kinders loopen allen rondom hem.*)

CALAS, *na de gewoone beweegingen der ontwaakenden, zyne oogen openende, en vrolyk rondom zig ziende.*

God zy gedankt, dat was een verkwikkende, een heilzaame slaap!

Mevr. CALAS.

Maar nu, o Hemel! tot pyn en kwelling, tot den dood ontwaakt! Ach! ach!

CALAS.

Bedaar, myne geliefde Anne Rose. Ik heb den hemel ontslooten gezien; ik heb de geheugten van het toekomende leeven gesmaakt; ik heb de Engelen en Heiligen aanschouwd, die my in hun zalig gezelschap zullen opneemen. Een straal der eeuwige heerlykheid heeft myne ziel vervuld en versterkt. Gisteren avond zaagt gy my doodelyk vermoeid; myne tong stameide; myn gezigt was gebroken; myne kniën wankelden; myn ligchaam bezweek onder het zwakke hoofd, dat van de eene zyde naar de andere viel. Ach! ik kon zelfs den braaven Casting niet bedanken, noch

her-

hem voor 't laatst vaarwel zeggen. Maar thans, thans gevoel ik ſterkte van ziel en ligchaam. De dood verſchrikt my niet. Rad en houdſtapel ſchynen my een ladder naar den hemel. Triumf! triumf! Geliefden, de overwinning is byna voltooid.

Mevr. CALAS.

O God! magtig in de zwakheid! Ja, hy zal u en ons de wereld, de ſchrikkelyke wereld helpen overwinnen. Maar, ach! welk een ſtryd! welk een zielſtryd!

CALAS, *ziende, dat zyne kinders weenen, ſnikken, en de handen wringen.*

Lieve kinders! . . . uw tegenwoordig lot is hard. Vroeg, helaas! zeer vroeg ſmaakt gy de bitterheden van 't leeven. Uwe jeugd verwagtte geneugten; maar verſchrikkingen en angſten komen op u neder. Zyt egter getroost. Gy zaait met traanen; met vreugd zult gy oogſten.

ROSETTE.

Wanneer wy onzen dierbaaren vader verlooren hebben?

PIERRE.

Myn vreugdoogst zal verſchynen, wanneer ik u volg, waarde vader.

Mevr. CALAS.

Ach! waarom worden wy niet tevens veroordeeld, daar men ons toch met de zelfde misdaad betigt? Dat

zyn Regters! Van 't begin tot het einde onregtvaardig; zelfs in 't verfchoonen.

NANNETTE, *tegen Rofette.*

Waren wy maar t'huis gebleeven, om mede ter dood veroordeeld te worden!

CALAS.

Neen, myn kind, men moet zig niet uit ongeduld den dood wenfchen. Men moet Gods oordeelen niet uitdaagen, maar zig met gelaatenheid aan zyne befchikkingen onderwerpen. Vader, uw wil gefchiede!

Mevr. CALAS.

Ach! hier moet de fterkte van boven komen.

PIERRE.

Zulk een vonnis! Onfchuldig!

CALAS.

Zoudt gy liever willen, dat ik fchuldig was? Neen, myn zoon, dit is 't, dat my fterkte, moed en vertrouwen geeft.... Myne kinders, gy zult in my niet veel verliezen. Byna negenzestig jaar oud, reeds met één' voet in 't graf, en met den ander' niet ver vandaar... Hoe lang zou ik volgens 't beloop der natuur nog kunnen leeven? Eén, twee, drie jaaren, of nog tien, zo gy wilt. Die tyd zou ook fchielyk voorby zyn; en waarop zou alles eindelyk uitloopen? Op moeite, zorg en verdriet. De vrugt is ryp om af te vallen. Thans werpt een fchielyke flag my in de eeuwigheid. Myn gebeente is verdroogd! myne zenuwen zyn flap. Misfchien zal de pyn, die ik nu moet ly-

lyden, geringer zyn dan die met een langduurige ziekte gepaard gaat.

PIERRE.

Maar de ſchande van zulk een' dood...

CALAS.

Schande? Neen, myn zoon, ſtrafbaar te zyn, en loon naar werk te ontvangen, is ſchande. Maar onſchuld wordt door geen lyden onteerd. Let 'er op; duizend zullen in 't laatſte oogenblik van myne mishandeling hunne traanen met de uwen vermengen, my van ſchuld vryſpreeken, over onze Regters klaagen, en misſchien in den eerſten haat zig zelven verdoemen.

Mevr. CALAS.

Zal dat ons helpen? Zal het u, myn' Calas, aan ons wedergeeven?

CALAS.

Neen; maar dat de onſchuld aan den dag komt, en de eenzydigheid van onregtvaardige Regters ten toon geſteld wordt, is een eer by God en de menſchen, en een verkwikkende troost voor de bedrukten. Al was 't, dat myn noodlot u ook te beurt viel, 't geen God verhoede...

Mevr. CALAS.

Waarom? Meent gy niet, dierbaare man, dat ik de kaſtydende hand zou zegenen, die my nevens u van deeze akelige aarde rukte?

PIER-

PIERRE, ROSETTE *en* NANNETTE.

En my ook, my ook.

CALAS.

Neen, beste harten. Gy, braave moeder, zyt zo hoog bejaard nog niet als ik. Uwe dogters hebben uwe lesfen en uw voorbeeld nog noodig. Van u moeten zy vooral thans geduld in droefheid leeren.... Gy, Pierre, zyt jong; gy hebt ter eere van God en ten nutte van de wereld nog veel te kort geleefd. God verhoede derhalven ... (*De deur der gevangkenis wordt geopend.*) Wie komt daar? (*Zy dringen allen naar Calas.*)

TWEEDE TOONEEL.

De voorigen, CASEING.

CALAS, *zyne oogen naar de deur gewend hebbende, met een vrolyk gelaat.*

Hemel! myn vriend, myn getrouwe Caſeing!

PIERRE, ROSETTE *en* NANNETTE.

Ha! Mynheer Caſeing!

Mevr. CALAS.

Nog in de laatſte oogenblikken een vriend!

CALAS.

Wat is God goedertieren! Hy zendt my alle verſterkingen om myn affcheid te verligten.... Beste vriend! gy komt my in myn laatſte uur nog bezoeken, my in uwe armen drukken, my vaarwel zeggen!

CA-

CASEING, *weenende.*

Och dat ik verlosſing medebragt!

CALAS.

Ontrust u niet. Zie de kragt des Almagtigen in my. Gisteren was ik zo verſlagen, dat ik u ſlegts met een' kwynenden oogwenk kon bedanken voor de vriendſchap, die gy, geduurende myn' gantſchen leeftyd, my en den mynen beweezen hebt, en... ach! nog tegenwoordig bewyst. Thans bedank ik u met hart en mond. In de eeuwigheid zal ik u nog meer bedanken, en uwe goedheid by God en de Engelen pryzen.

CASEING.

Inderdaad, myn waarde Calas, ik ben verwonderd over 't geen ik zie en hoor. Gedankt zy de Voorzienigheid, die uwe ziel zo opbeurt en ondersteunt. Welk een verſchil tusſchen nu en gisteren avond!

CALAS.

Ja, vriend. Ik heb in al myn leeven geen' geruster, geen gelukkiger nagt doorgebragt. Engelagtige droomen, ſluimering zonder ſchrik, zonder angst, een balſem, uit den hemel gezonden, om my tegen het aanſtaande plegtige, groote werk te verſterken.

Mevr. CALAS.

O! hadt gy hem zien rusten.

LAVAISSE.

Onſterflyke rust beſtraalde zyn geheel gelaat. In ieder' weezenstrek vertoonde zig zaligheid.

CA-

CALAS.

Gy weet ook, dat ik onſchuldig ben.

CASEING.

Gaf God, dat ik zelf zo onſchuldig was! dat zy, die u ter dood veroordeelen, zo onſchuldig waren!

CALAS.

Dit gelooven myne Regters niet. Neen; anders konden en zouden zy zulk een vonnis niet uitgeſproken hebben. Nu, God vergeeve het hun!

CASEING.

Gantsch Toulouſe, zelfs uwe bitterſte vyanden beginnen reeds verwarde aandoeningen van waarheid, rouw en medelyden te gevoelen.

CALAS.

Zo doen de menſchen. Altoos, wanneer de tyd voorby is; altoos te laat.

CASEING.

Ach! hadt gy gisteren ſlegts vermogen gehad om ten uwen voordeele te ſpreeken! De braave Heer Devertu...

CALAS.

Die heeft ſterk voor my geſproken. Dit hoorde ik midden in myne bedwelming. Bedank hem uit myn' naam.

CASEING.

't Speet hem, dat hy overſtemd was.

CA-

CALAS.

Laat ons hiervan niet meer ſpreeken. Ik weet alles. 't Heeft zo moeten gebeuren. De zonde van den ongelukkigen, die zig van 't leeven beroofd, en Gods werk met een wrevelige hand vernieldt heeft, wordt op my gewroken. Ach! mogt ik alleen de ſtraf lyden! Maar myn waarde egtgenoot, myn goedaartige Pierre en deeze vroome meisjes worden tevens in ons verlies geſtraft. Doch God is regtvaardig. Met eerbied aanbid ik zyne wegen. Niets, niets is 'er waarover ik my kwel, dan over myn' waarden Lavaiſſe, deezen jongen en deugdzaamen vreemdeling. Ik meende hem eer te bewyzen, en wikkelde hem in myn ongelukkig lot. O beste jongeling! kunt gy my dit vergeeven? (*Hy reikt hem de hand toe, welke Lavaiſſe kuscht.*)

LAVAISSE.

Zo gy wist, Mynheer, hoe veel roem ik draag op de verongelykingen, die ik uwentwege lyd, zoudt gy my niet beklaagen. Om u en uwe beminnenswaardige familie te redden, zou ik zonder tegenzin myn' gantſchen leeftyd in deeze kluisters ſlyten; ja, ik zou zelfs met blydſchap uw lot ondergaan.

CALAS.

Edele ziel! gy vergeeft het my dan? (*Tegen Caſeing.*) Ben ik niet gelukkig, vriend? Ziedaar; onder deeze allen, die God my gaf, is, ſchoon zy door my in ongeluk geſleept zyn, niemand, die my daarom minder bemint; niemand, tot deeze getrouwe,

goe-

goede, eerlyke Dienstmaagd toe, (*hy ſtrekt de hand naar Jeannetie uit*,) die niet gewillig met my lydt.

(*De volgende woorden worden door het* GEHEELE HUISGEZIN *en* LAVAISSE *zo uitgeſproken, dat de ſtemmen elkander vervangen, en zig eenigermaate vermengen.*)

Ja, met u te lyden, met u te ſterven, voor u te ſterven ... ik ook ... ik ook ...

CASEING.

Ja, ik ook, waarde Calas.

CALAS.

Stil! Gy maakt my weekhartig. De traanen komen my in de oogen. Zou menig Koning zig hierop wel kunnen beroemen? ... Maar nu zal myn uur haast verſcheenen zyn, lieve Caſeing. Ik word byna bevreesd. Zie eens naar uw orlogie. Men heeft my het myne ontnomen. In 't geheel ben ik thans zeer arm. Ik was gelyk gy weet, een welgeſteld man; myne kinders hadden niet behoeven te bedelen. Wat kan een oogenblik groote veranderingen in de wereld maaken! ... Hebt ge 'er naar gezien?

Mevr. CALAS.

Hoe kunt gy zulke ſchrikkelyke vraagen doen waardſte man?

CALAS.

Die een' hooger berg over moet, wenscht hem zeer ſpoedig beklommen te hebben. Het moet toch éénsgebeuren.

CA-

CASEING.

Gy zult, vrees ik, eerst nog een onaangenaam bezoek krygen.

Mevr. CALAS.

Ach! Van wien?

CASEING.

Liefst zou ik het niet zeggen.

CALAS.

Wie hy zy; niets ontrust my; ik ben niet meer in de wereld. Mynen vrienden laat ik myne liefde na. Mynen vyanden vergeef ik en beklaag hen.

Mevr. CALAS.

Een onäangenaam bezoek? Zekerlyk van den Capitoul David, die al ons ongeluk veroorzaakt heeft.

CALAS.

David? Ja, zyn gelaat is voor my akelig. Doch... hy meende God en zyne kerk een' grooten dienst te doen... hy kome.

CASEING.

Ja, hy is 't. Hy heeft zig tot Commisfaris by de executie laaten benoemen.

Mevr. CALAS.

Afgryslyk! Kon ik hem met myne oogen...

CALAS.

Stil, kind-lief. Laat hem zyn werk kroonen. 't Zou my nog meer grieven, indien 't door een' ander' geſchiedde, die mogelyk, wanneer hy my zag lyden, zelf groot leed zou gevoelen.

ROSETTE.

Ik hoor iemand! Ach! konden wy ons verbergen!

CALAS, *tegen Caſeing, op een' toon van bekommernis.*

Hebt gy iets te vreezen, waarde vriend?

CASEING.

Neen. Mynheer Devertu heeft my verlof verſchaft.

DERDE TOONEEL.

De voorigen, DAVID.

DAVID.

Ziedaar de gevolgen van uwe boosheid en hardnekkigheid.

Mevr. CALAS.

Of liever van uw' haat en vervolgzugt.

DAVID.

Zwyg, wyf! of...

Mevr. CALAS.

Wat *of*? Kunt gy ons iets doen, dat nog affchuwe-

welyker is, dan gy reeds gedaan hebt? Wy vreezen hen niet langer, die het ligchaam dooden.

CALAS.

Ja, Mynheer David, gy ziet my thans geruster en blymoediger dan gisteren. Toen ſchrikte ik nog voor uw' houtſtapel, voor uwe Soldaaten en Cherges. Maar nu vrees ik niets behalven God; niets; zelfs u niet.

DAVID.

Zo gy God vreest, beken dan de waarheid, booswigt!

CALAS.

Ik ben geen booswigt.

Mevr. CALAS.

Maar hy, die booze daaden verrigt; die de onſchuld onverhoord veroordeelt...

DAVID.

Gy, moordenaar van uw' zoon...

Mevr. CALAS.

Gy, die de onſchuldigen met moord betigt, om hen te kunnen vermoorden... Ons bloed kleeft aan uwe hand, godvergeeten Regter.

CALAS, *tegen zyne vrouw.*

O myn waardſte!... Mynheer David, vergeef...

DAVID, *tegen Mevrouw Calas.*

Vermeetele! weet gy wel, dat het zelfde lot nog op u en uw kettersch gebroedsel wagt? De zelfde straf, die nu haast de schuldige ziel van uw' man uit zyn ligchaam zal doen verhuizen...

Mevr. CALAS.

Welaan! voltrek het vonnis terstond. Ik weet, dat gy by 't eerste verhoor my reeds tot den brandstapel hebt willen veroordeelen. Steek 'er nu vry de vlam in. Ik en myne kinders zyn bereid om ons onder 't zingen van lofzangen 'er op te werpen. Ja, gy kunt dus nog dank van ons verdienen, daar wy u thans moeten vervloeken.

DAVID.

Uw wensch kan vervuld worden.

CALAS.

Mynheer David, ik ben bereid om te lyden 't geen my opgelegd is; niet wegens schuld...

DAVID.

Niet wegens schuld?

CALAS.

Neen. Ik ben voor God en myn geweeten onschuldig. Myn ligchaam is in uwe magt; gy kunt het laaten pynigen en branden, zo als 't u behaagt; maar myn ziel is in Gods hand, aan welke ik ze beveel. Uw regterlyk ampt eischt niet, dat gy een' ongelukkigen ontrust in de oogenblikken, die hy noodig heeft

tot

tot de verzoening met zyn' eeuwigen Regter, tot het uitstorten van zyn hart voor hen, die in zyn leed deelen...

DAVID.

Maar ik ben verpligt om u nogmaals belydenis van waarheid af te vraagen.

CALAS.

Ik heb u de waarheid gezeid.

DAVID.

Gy hebt ze verlochend; gy hebt geweigerd den moord te belyden, en de medegenooten van uwe boosheid aan te geeven.

CALAS.

Daar geen schuld is, en daar dus geene medegenooten zyn, kan men ze niet aangeeven. Verg my nu niets meer, Mynheer David.

DAVID.

Ziedaar, ik beloof u, dat de voorafgaande pyningen, waartoe gy verweezen zyt...

CALAS, *zyn' hoofd van David afwendende, en zyne dogters aanziende, die hem liefkoozen.*

Arme, goede, lieve meisjes! zyt gerust. God, de vader der Weeskinderen zal met u zyn.

DAVID.

Wilt gy my niet hooren? 't Is wél. Verwagt dan uw ſchrikkelyk lot.

Mevr. CALAS.

En gy de ſchrikkelyke wraak des Almagtigen, die uwe misdaad nog in uwe laate nakomelingen kan bezoeken; die het onſchuldige bloed, dat van de aarde tot hem rookt, zien, en het luide geſchrei van weduw en weezen hooren zal. In uwe laatſte uuren zal dit geſchrei in uwe ooren dringen, welke gy thans verſtopt; het zal uw hart verſcheuren...

DAVID.

Ik lach om uw' vloek, en om uwe traanen.

CALAS.

Neen, Mynheer David, ik zal God bidden, dat hy u en den overigen, die my veroordeeld hebben, vergiffenis verleene, en u de bloedſchuld niet toerekene. Ja, vergeef hun...

DAVID.

Bloedſchuld? Ketter! gy zult ſtraks de ſtraf van de uwe ontvangen.

(*Hy vertrekt.*)

VIERDE TOONEEL.

CALAS, Mevrouw CALAS, PIERRE, ROSETTE, NANNETTE, LAVAISSE, JEANNETTE, CASEING.

CALAS, *tegen zyne vrouw.*

Maatig uwe gramstoorigheid, lieve moeder. Ik weet wel, dat tederheid en edelmoedigheid u die ingeeven; maar zynen vyanden te vergeeven is de hoogste eer van een' Kristen; 't is zyn triumf.

Mevr. CALAS.

Ach! myn hart berst. De grootste wreedheid en laagheid...

LAVAISSE.

Hy verdiende nog harder taal; en had ik niet gevreesd onzen dierbaaren vader te ontrusten...

CASEING.

En hem daarenboven nog meer te verbitteren. 't Gevaar, dat u nog boven 't hoofd hangt...

PIERRE.

Wat gevaar? Konden wy den blikfem daardoor eerder op ons doen nederkomen, wy hadden hem gezamenlyk met vloeken moeten overlaaden.

CALAS.

Zo spreekt geen bedaard overleg, maar wanhoop. Neen, myne kinders. Die voor ons gestorven is, heeft

heeft ons een ander voorbeeld gegeeven.... (*Men hoort een klokje. Dit wordt, tusschen hier en 't einde van het Bedryf, twee- of driemaal geluid. Allen geraaken zy in de uiterſte ontſteltenis.*)

Mevr. CALAS, *met een' gil.*

O Jeſus! (*Zy leunt tegen een' ſtoel, die naby haar ſtaat, en valt daarop in zwym. De anderen worden dit niet terſtond gewaar, ſtaande allen rondom den ouden Calas, die zelf een weinig verbleekt.*)

CALAS.

Daar word ik geroepen.... God! ſtaa my by, en verzagt den bitteren kelk, welken ik moet drinken. Ja, uw wil geſchiede. (*Hy ziet zyne vrouw in zwym liggen, en wil opſpringen; doch de ketens trekken hem te rug.*) Ach! wie helpt myne arme vrouw? (*Lavaiſſe, Jeannette en Caſeing ſchieten toe, om haar op te wekken.*) Hoewel... neen, kinders, laat haar rusten. 't Is beter, dat zy de laatſte tooneelen van myn leeven niet ziet. Myn hart zou ligt te week kunnen worden; en zy... Ach!... Verdubbelt uwe liefde jegens haar. (*Hy ſlaat zyne oogen, waar in men tekens van ſmert en tederheid ziet, op Roſette, die hem met den eenen arm vasthoudt, zyn hoofd tegen haaren boezem drukt, en traanen op zyn aangezigt laat vallen. Nannette knielt voor hem, en omvat hem met beide haare armen. Hy heeft de eene hand naar zyne egtgenoot uitgeſtrekt, terwyl Pierre, diep neêrgeboogen, de andere vasthoudt en kuscht.*) O myne hartelyk geliefde Roſette! wat zyn uwe traanen heet! Zo vuurig was uwe liefde jegens my.... Myn

edele

edele Pierre! gy waart altoos yverig en gehoorzaam. Zo God u uit het dreigende gevaar redt, blyf hem en de deugd getrouw. Zo niet, leer van my, met geduld en vertrouwen op hem, uw noodlot verdraagen. Ik hoop, God zal my, in de laatſte oogenblikken, moed verleenen, om u ook te leeren ſterven.... Zoete Nannette! lieffte... laatſte vrugt van myne huwelyksmin! o! wees de vreugd en roem van uwe moeder!... Groet uwen deugdzaamen broeder Donat van my. Ach! hoe zal die edele ziel treuren, wanneer hy ons ongeluk verneemt! Hy arbeidt thans voor ons in een afgelegen gewest; en misſchien heeft God hem vanhier verwyderd, om u onderſteuning te verſchaffen, dewyl men u niets van 't myne laat behouden.... Groet ook Louis. Mogelyk heeft hy geene zuivere oogmerken gehad, toen hy zyn geloof afzwoer. Is dit zo, God, die de harten kent, brenge hem tot inkeer! Hem zy ook milde zegen toegewenscht!... O myne kinders! nimmer moeten aardſche beloften noch verdrukkingen uw geloof doen wankelen, ten zy gy met zekerheid overtuigd zyt, dat gy dwaalt. Doch laat ook geen' blinden yver u ooit vervoeren om de leden van een ander kerkgenootſchap, hoe genaamd, te haaten. Gy ſtaat, zo wel als zy, voor de dwaaling bloot. Gy ziet de droevige gevolgen van zulk een' blinden yver in my, die 'er het ſlagtoffer van ben geworden. 't Eerſte gebod van den godsdienst is liefde; liefde jegens God en alle menſchen.

(*Het klokje luidt voor 't laatst; en de deur des kerkers wordt geopend.*)

VYFDE TOONEEL.

De voorigen, Pater BOURGES, *de* SIPIER, *eenige* SOLDAATEN, *die de deur bezetten.*

P. BOURGES.

Nu, myn waarde broeder! uw... uur is verſcheenen. Gy hebt nog maar weinige oogenblikken leevens. Ik bezweer u by den God, welken gy aanbidt, op welken uwe hoop in leeven en ſterven rust; by hem, die voor u geſtorven is: doe hulde aan de waarheid! beken...

(*Onder deeze aanſpraak van den Pater ontkluistert de Sipier de voeten van Calas.*)

CALAS, *de oogen en handen opheffende.*

Ik heb het reeds gedaan, eerwaarde Heer. Ik weet geen andere waarheid; ik heb niets anders te bekennen. De Regeerder der leevenden en dooden is getuige myner onſchuld.

P. BOURGES.

Maar uwe Regters... Beſchuldigt gy die, als onregtvaardig?

CALAS.

God vergeeve hun, gelyk ik hun vergeef!

P. BOURGES.

Treed in u zelven! Een opregte bekentenis...

CALAS.

Waarvan? Dat ik myn' zoon heb omgebragt? Ach! kunt gy dit ook van een' vader gelooven?

P. BOURGÉS.

De verbitterdheid wegens verſchil van godsdienst...

CALAS.

Gelooven wy allen niet in éénen God en Vader? éénen Vergelder van goed en kwaad? een regtvaardig oordeel? eene eeuwigheid? Zyn wy allen niet broeders? Verlochent men zyn vleesch en bloed, zo dra men verſchilt in de gedagten en gevoelens over eenige zaaken? Neen, Pater; ik ſterf onſchuldig, maar zonder gemor. Jeſus Christus, de onſchuld zelve, ſtierf, gewillig, nog wreeder' dood.... (*Tegen den Sipier, die hem de handen wil binden:*) O wagt nog een oogenblik, myn vriend; vergun, dat ik myne geliefden nog eens omhels. (*Hy treedt, door zyne twee dogters geleid, langzaam, naar zyne egtgenoot, en drukt zynen mond op haare lippen.*) Vaarwel, braave, tedere, beste vrouw, helft van myn hart, die my de reis door dit aardſche leeven zo gemakkelyk, zo aangenaam gemaakt hebt! God vergelde uwe trouw hier en hierna.... Eerlang, eerlang zullen wy elkander omhelzen op eene plaats, daar geene pynbanken, geene brandſtapels ons kunnen ſcheiden, daar wy in 't aanſchouwen van God, eeuwige zaligheid zullen genieten. O blyde, verrukkelyke hoop!... Vaarwel!... duizend-, duizendmaal eeuwig vaarwel!... (*Tegen Lavaiſe:*) Ach! liefſte vriend! om u bloedt myn hart.... Ik kan... niets meer

meer zeggen; maar myn laatſte adem zal onze Regters nog bidden om u...

LAVAISSE.

Ik zweer, dat niets dan het uiterſte geweld my van de uwen zal afrukken. Komen zy om, dan wil ik de eerſte zyn...

CALAS.

O! laat af myn hart te verſcheuren!... (*Tegen Caſſing:*) Vriend! vriend! eeuwigen dank.... Troost en beſcherm verder myne troostelooze familie. God zal u en de uwen daarvoor beloonen.... Goede Jeannette, eerlyke, getrouwe bezorgeres van myne arme verlaatene kinders...

JEANNETTE, *zig aan zyne voeten werpende.*

Ach! myn Heer! myn lieve Heer! kon ik aan uwe voeten ſterven!... Kon ik... O! vergeef my...

CALAS.

Ik neem den dank, welken ik aan uwe dertigjaarige gedienſtigheid ſchuldig ben, mede in de eeuwigheid. God beloone u op uw ſterfbed.... Vaart wél... vaart wél... allen... (*Hy begint te weenen, terwyl hy allen één' voor één' omhelst.*) Myne lieve kinders... 't is de laatſtemaal... dat ik nog gevoel... dat ik... een mensch ben... dat my in de wereld... iets dierbaar was.... Vaart wél. Ach!... (*Hy wendt zig naar den Sipier.*) Daar; bind my de handen. (*De Sipier doet het.*) Roſette, nog één' dienst; droog my deeze traanen af. (*Zy voldoet aan zyne begeerte, en drukt hem*

hem nog een' kusch op de wang. Pater Bourges gaat langzaam met hem voort. Zy volgen, ſnikkende en ſchreiende, tot aan de deur des kerkers, alwaar de Wagt hen te rug wyst. Hier keert Calas zig nog eens om, heft zyne oogen en handen, biddende, ten hemel, en zegt:) God zy met u!... hy zegene u!

(*Allen, behalven Caſeing, die vanverre blyft ſtaan, vallen by de deur op de kniën, en drukken hunne angst uit door ſnikken, ſchreien, en wringingen der handen.*)

CASEING.

Dit is uw werk, affchuwelyke geestdryvery. Och! mogt dit voorbeeld van onheil, door u gewrogt, het laatſte zyn! Mogten alle ſtervelingen op aarde, hoe zeer verſchillende ten aanzien van den godsdienst, de zalige invloeden der broederlyke liefde in hunne harten gevoelen!

(*Het tooneelgordyn valt.*)

EINDE.

KORT

KORT BERIGT

AANGAANDE DEN DOOD VAN

JEAN CALAS.

De moord van Calas, welke, den 9 Maart des jaars 1762, te Toulouſe, met het zwaard der geregtigheid, bedreeven werd, is eene der byzonderſte gebeurtenisſen, die de opmerking van onze eeuw en van het nageſlagt verdienen. Ontelbaare ſlagtoffers van bloedige veldſlagen worden ras vergeeten, niet alleen, omdat de dood van veelen het onvermydelyke lot des oorlogs is. maar tevens, omdat de geſneuvelden ook hunnen vyanden het leeven hebben kunnen ontneemen, en niet zonder verdediging geſtorven zyn. Gevaar en voordeel elkander opweegende, heeft de verbaasdheid een einde, en wordt zelfs het medelyden ſlaauwer. Maar, wanneer de vader van een huisgezin, onſchuldig, in de handen van dwaaling, hartstogt of geestdryvery overgeleverd wordt; wanneer de aangeklaagde, buiten zyne deugd, niets heeft, dat hem verdedigt, wanneer de Regters, hem van 't leeven beroovende, niets behoeven te vreezen, dan dat zy zig misſchien bedriegen; wanneer zy, ſtraffeloos, door een vonnis kunnen moorden: dan verheft zig openlyk het geroep der misnoegdheid; een ieder vreest voor zig; men ziet, dat, voor eene regtbank, geſchikt ter beveiliging van 't leeven der burgeren, niemand veilig

lig is; en alle ſtemmen vereenigen zig om wraak te eisſchen.

By deeze zeldzaame gebeurtenis kwam godsdienst, zelfmoord en kindermoord in aanmerking. De vraag was, of een vader en eene moeder hunnen zoon geworgd hadden om Gode te behaagen; of een broeder zynen broeder, een vriend zynen vriend geworgd had; of de Regters zig niet te verwyten hadden, dat zy een' onſchuldigen vader op het rad lieten ſterven, en of zy, indien hy den dood verdiend had, eene moeder, eenen broeder, eenen vriend, allen in dit geval medepligtig, hadden mogen verſchoonen.

Jean Calas, agtenzestig jaaren oud, dreef, ſedert veertig jaaren, koophandel te Toulouſe, en werd van allen, die met hem verkeerd hadden, voor een' goeden vader gehouden. Hy was een proteſtant, gelyk ook zyne vrouw en kinders, uitgezonderd één' zoon, die zyn geloof afgezworen had, en van den vader een klein inkomen genoot. Hy ſcheen van de onedele geestdryvery, welke alle banden der maatſchappy verſcheurt, zo verre af te zyn, dat hy de geloofsverandering van zynen zoon Louis Calas, zo deeze opregtelyk van de waarheid zyner nieuwe belydenis overtuigd was, goedkeurde, en, ſedert dertig jaaren, eene yverig-katholieke dienstmaagd duldde, welke alle zyne kinders had opgevoed.

Een der zoonen van Jean Calas, Marc Antoine geheeten, had zig op de regtsgeleerdheid toegelegd, en werd voor onrustig, gemelig en driftig gehouden. Ongeſchikt tot den koophandel, en, als Advokaat, niet toegelaaten, (vermids daartoe verklaaringen, vereischt worden, dat men katholiek is, welke hy niet

kon

kon bekomen,) beſloot hy zyn leeven te eindigen; gaf dit zelfs een' zyner vrienden te verſtaan, en bevestigde zig in zyn beſluit door alles te leezen, wat over den zelfmoord gefchreeven was.

Eindelyk, op een' dag, wanneer hy zyn geld met ſpeelen verlooren had, verkoos hy denzelven ter uitvoering van zyn voorneemen. Een vriend van zyne familie en van hem zelven, genaamd Lavaiſe, een jongeling van negentien jaaren, bekend wegens zyne edele en zagte zeden, zoon van een' beroemd' Advokaat te Toulouſe, kwam des avonds (den 10. Oktober 1761) van Bourdeaux, en at toevallig by Calas. De vader, de moeder, Marc Antoine, de oudſte, en Pierre, de tweede zoon, aten gezamenlyk. Gegeeten hebbende, ging men in eene kleine zaal. Marc Antoine verdween. Eindelyk nam de jonge Lavaiſe affcheid. Toen hy en Pierre Calas, die hem verzelde, beneden kwamen, vonden zy aldaar Marc Antoine aan eene deur hangen, en zyn kleed op de tafel liggen. Zyn hemd was niet verfronſeld; zyn hair niet verwilderd; en aan zyn ligchaam vond men geen ſpoor van eene wond of van een' ſlag.

Men gaat in dit verhaal alle kleine omſtandigheden voorby, waarvan de Advokaaten verſlag gedaan hebben, gelyk ook de ſmert en wanhoop der ouderen, wier uitboezemingen by de buuren gehoord werden. Lavaiſe en Pierre Calas, buiten zig zelven, liepen naar Heelmeesters en naar 't geregt.

Terwyl zy aan deezen pligt voldeeden, vergaderde het volk van Toulouſe om het huis, waarin de vader en de moeder kermden en klaagden. Dit volk is bygeloovig en doldriftig; het beſchouwt zyne broeders, die niet van de zelf-

zelfde gezindheid zyn, als monſters. Te Toulouſe was 't, dat men God plegtiglyk voor den dood van Henrik den III. dankte, en zwoer den eerſten, die van den grooten, den goeden Hendrik den IV. te erkennen ſprak, te zullen nedervellen. Deeze ſtad viert nog jaarlyks, door een' plegtigen ommegang en vreugdbedryven, den dag, op welken zy, voor tweehonderd jaaren, vierduizend ketterſche burgers vermoordde. Vergeefs hebben reeds zes bevelen van 't *Conſeil* dit haatelyke feest verbooden; telkens hebben de Toulouſers het, als Floras-ſpelen, gevierd.

Een dweepzieke woelgeest onder 't volk ſchreeuwde, dat Jean Calas zyn' eigen' zoon Marc Antoine had opgehangen. Dit herhaalde geſchreeuw werd zeer ſchielyk algemeen. Eenigen voegden 'er by, dat de geſtorvene, den volgenden morgen, eene afzweering gedaan zou hebben, en dat zyne familie en de jonge Lavaiſe hem, uit haat tegen den katholieken Godsdienst, vermoord hadden. Straks twyfelde niemand aan de waarheid van dit gerugt. De geheele ſtad was overtuigd, dat by de proteſtanten, uit hoofde van een geloofsartikel, een vader en eene moeder haaren zoon vermoordden, zo dra hy zig wilde bekeeren.

Wanneer de gemoederen aan 't gesten zyn, is 'er niets meer dat hunne drift weêrhoudt. Men gaf voor, dat de proteſtanten van Languedoc, 's daags te vooren, eene vergadering gehouden, en by meerderheid van ſtemmen, een' beul van hunne ſekte gekoozen hadden; dat de keuze gevallen was op den jongen Lavaiſe; dat deeze, binnen vierentwintig uuren daarvan tyding bekomen hebbende, van Bourdeaux naar Toulouſe was

overgekomen, om Jean Calas, zyne vrouw en zynen zoon Pierre een' vriend, een' zoon, een' broeder te helpen vermoorden.

De Heer David, *Capitoul* van Toulouſe, op dit gerugt wakker geworden, en begeerig om zig aanzien te verſchaffen, door vaardigheid van regtsoefening, handelde tegen alle regels en wetten. De familie van Calas, de katholieke dienstmaagd en Lavaiſe werden in ketens en boeien geſlooten.

Men gaf een *Monitorium* uit, dat even ſtrydig met de wetten was, als de handelwyze zelve. Men ging nog verder. Marc Antoine was proteſtant geſtorven, en moest, zo hy zelf zig van kant gemaakt had, volgens gewoonte, naar buiten geſleept worden. Hy werd egter, met de grootſte ſtaatſie, in de S. Stevenskerk begraaven, in weêrwil van den Pastoor, die deeze ontheiliging uitdrukkelyk wraakte.

Vier broederſchappen van *Boetvaardigen* zyn 'er in Languedoc; de Witte, de Blaauwe, de Graauwe, en de Zwarte. De Broeders draagen eene lange kap, met een masker van laken, waarin twee gaten voor de oogen geſneden zyn. De Hertog van Fits-James, Kommandant van de Provincie, werd verzogt om in hunne gemeenſchap deel te neemen; doch hy weigerde zulks. De witte Broeders nu hielden voor Marc Antoine, als martelaar, eene hooge miſſe. Nimmer heeft eene kerk het feest van eenen waaren martelaar met grooter ſtaatſie gevierd; doch deeze ſtaatſie was ſchrikkelyk. Men had een pragtig treurtooneel opgeregt. Een geraamte, dat beweegelyk gemaakt was, en Marc Antoine Calas verbeeldde, had in de eene hand een' palmtak,

tak, en in de andere de pen, waarmede hy de afzweering der kettery zou ondertekenen, en die waarlyk het doodvonnis van zynen vader ondertekende:

Thans ontbrak den ongelukkigen zelfmoorder niets anders, dan de kanonizeering. Het gantſche volk beſchouwde hem als een' Heilig. Sommigen riepen hem aan; anderen baden op zyn graf; eenigen begeerden wonderen van hem; ook waren 'er, die van verrigte wonderen ſpraken. Een Munnik trok hem eenige tanden uit, om duurzaame reliquien te hebben. Eene Non, die wat doof was, verzekerde het klokkengeluid gehoord te hebben. Een Priester, die van eene beroerte overvallen was, werd geneezen, nadat hy een braakmiddel had ingenomen. Men liet deeze wonderen geregtelyk aantekenen; en de opſteller van dit verhaal bezit een getuigſchrift, waarin verklaard wordt, dat een jongeling van Toulouſe zyn verſtand verlooren heeft, doordien hy veele nagten op het graf van den nieuwen Heilig heeft gebeden, en geen wonder, daar hy hem om ſmeekte, kunnen verkrygen.

Eenige Regters behoorden tot de broederſchap der witte Boetvaardigen. Van deeze tydſtip af ſcheen de dood van Jean Calas onvermydelyk.

't Geen voornaamelyk zyn doodvonnis bevorderde, was de nadering van het feest, dat jaarlyks de Toulouſers, ter gedagtenis van 't nedervellen van vierduizend hugenooten, gevierd wordt. Het jaar 1762 was het honderdjaarige jubel. De voorbereidingen tot dit feest bragten de verhitte verbeelding des volks in volle vlam. Men zeide openlyk, dat het ſchavot, waarop Calas en de zynen gerabraakt zouden worden, het grootſte ſieraad van 't feest zou weezen. Men voegde 'er by,

dat de Voorzienigheid zelve de offers aanwees, welke aan den heiligen Godsdienst gebragt zouden worden. Meer dan twintig perſoonen hebben op deeze wyze, en nog veel bitterder, hooren ſpreeken.

Dertien Regters vergaderden dagelyks om het proces op te maaken. Men kan geen ander bezwaar tegen de familie inbrengen, dan verſchil van godsdienst; doch dit alleen voldeed. Zes Regters drongen lang op de veroordeeling van Jean Calas, zynen zoon en Lavaiſſe tot het rad, en van de vrouw van Jean Calas tot den brandſtapel. Zeven anderen, wat gemaatigder, begeerden, men zou ten minſten de zaak onderzoeken. Hierover werd by herhaaling getwist. Een der Regteren, naamelyk de la Salle, de onſchuld der aangeklaagden en de onmogelykheid van het feit ten klaarſten inziende, ſprak hen zeer nadrukkelyk voor, ſtelde den yver der menschlievendheid tegen den yver der ſtrengheid, en verdedigde de zaak deezer ongelukkigen openlyk in alle huizen, daar het geſtadige geſchreeuw van misbruikte godsdienſtigheid hun bloed eischte. Een ander Regter, bekend uit hoofde van zyne geweldige drift, yverde met even veel vuur tegen het huis van Calas. Eindelyk maakte de zaak zo veel gerugt, dat deeze twee genoodzaakt waren om elkander, als Regters, te verwerpen, en beiden zig naar 't land te begeeven.

Tot ongeluk van Calas had de Regter, die hun gunſtig was, de kieschheid van in zyne weigering te volharden, terwyl de ander, ſchoon onbevoegd, egter zyne ſtem tegen de beſchuldigden kwam geeven. 't Was deeze ſtem, die de veroordeeling tot het rad volbragt; want 'er waren thans agt ſtemmen tegen vyf, al-

alzo een van de zes Regters, die anders ſtemden, na veele wederzydſche woorden, eindelyk tot de ſtrengſte party overging.

't Schynt, dat, wanneer Regters handelen over kindermoord, door een' vader bedreeven, of over de veroordeeling van een' huisvader tot de ſchrikkelykſte doodſtraf, de uitſpraak van zulk een vonnis eenpaarig behoorde te weezen, dewyl de bewyzen van eene zo ongehoorde gruweldaad nooit de vereischte kragt kunnen hebben, ten zy ze zodanig zyn, dat ze een' ieder' in 't oog loopen. De geringſte twyfel behoorde een' Regter, die zulk een doodvonnis moet onderteekenen, te doen beeven. Ieder dag geeft overtuigende bewyzen van de zwakheid onzer reden, en van de onvolmaaktheid onzer wetten; maar by wat gelegenheid komt het gebrekkige daarin klaarder te voorſchyn, dan wanneer het overwigt van ééne ſtem eenen burger op het rad brengt? Te Athenen werden vyftig ſtemmen boven de helft tot een doodvonnis vereischt. Wat volgt daaruit? Iets, waarvan wy vergeefs bewust zyn, naamelyk, dat de Grieken wyzer en menſchelyker waren.

't Scheen t'eenemaal onmogelyk, dat Jean Calas, een gryzaart van agtenzestig jaaren, die, reeds ſedert langen tyd, gezwollene en zwakke voeten had, eenen zoon van agtentwintig jaaren, die daarenboven meer dan gewoone ſterkte van ligchaam bezat, alleen, had kunnen ophangen. 't Was volſtrekt noodzaakelyk, dat zyne vrouw, zyn zoon Pierre, Lavaiſe en de dienſtmaagd hem den moord hadden helpen uitvoeren. Zy hadden elkander, des avonds, toen deeze ongelukkige

gebeurtenis voorviel, geen oogenblik, verlaaten. Maar deeze onderſtelling was even ongerymd, als de voorige. Hoe zou eene dienstmaagd, die den katholieken godsdienst met yver aankleefde, hebben kunnen toelaaten, dat hugenooten eenen jongman, door haar opgevoed, vermoordden, om zyne neiging tot haar geloof te ſtraffen? Hoe zou Lavaisſe hebben kunnen goedvinden opzettelyk van Bourdeaux over te komen, om zynen vriend geweld aan te doen, van wiens voorgegeevene bekeering hy niets wist? Hoe zou eene tedere moeder de handen aan haaren zoon hebben kunnen ſlaan? Hoe zouden zy, gezamenlyk, eenen jongman, die zo ſterk was als zy allen, zonder een lang en hevig geworſtel, zonder een ſchrikkelyk geſchreeuw, waarop de gantſche buurt zou zyn toegeloopen, zonder herhaalde ſlagen, zonder wonden, zonder 't ſcheuren van kleederen, hebben kunnen ombrengen?

't Blykt zonneklaar, dat, indien 'er een moord had kunnen geſchieden, alle aangeklaagden ſchuldig hadden moeten weezen, aangezien zy elkander geen oogenblik verlaaten hadden; 't blykt zonneklaar, dat zy 't niet waren; 't blykt zonneklaar dat de vader alleen de daader van 't feit niet zyn kon; en evenwel veroordeelt het vonnis den vader alleen om op het rad te ſterven!

De grondſlag, waarop het vonnis ruſtte, was even onbegrypelyk, als al het overige. De party, by welke de dood van Calas reeds beſlooten was, haalde de andere Regters over door te verzekeren, dat de zwakke gryzaart, zig tegen pyn niet kon verharden, en dat hy, onder 's beuls handen, zyne gruweldaad belyden, en de medepligtigen noemen zou. Zy waren

be-

beſchaamd, toen de oude man, op het rad ſtervende, God, als getuige zyner onſchuld, aanriep, en hem bad om zynen Regteren te vergeeven (*).

Het

(*) By de pyniging, waardoor men hem poogde te dwingen om de naamen der medepligtigen te noemen, zeide hy: „ Daar geene misdaad is, kunnen geene medepligtigen zyn. „ Ik heb mynen zoon noch vermoord, noch laaten vermoor„ den; ik ben aan zulk eene afgryslyke, ongehoorde daad „ zo min ſchuldig als de overige aangeklaagden." By de openbaare kerkboete en affmeeking verklaarde hy, dat hy, om zyne zonden te boeten, van gantſcher harte, Gode het offer van zyne eer en van zyn leeven bragt; doch betuigde, ten opzigt der gruweldaad, waarmede hy betigt werd, geheel onſchuldig te zyn.

De agtbaare ſtandvastigheid, met welke de gryzaart naar 't ſchavot ging, en de onoverwinnelyke kragt der deugd, begon vermengde aandoeningen van medelyden en berouw in de harten voort te brengen. Toen hy den ongelukkigen wagen beklom, zeide hy tegen 't volk: „ ik ben onſchuldig." In zyne buurt groette hy allen, die hy kende. Eer de Beul zyn werk verrigte, naderde Pater Bourges, omhelsde Calas, drukte hem in zyne armen, en zeide: „ Myn waarde „ broeder, gy hebt nog een oogenblik leevens. By den „ God, welken gy aanbidt, op welken gy hoopt, en die „ voor u geſtorven is, bezweer ik u, hulde te doen aan „ de waarheid." —— „ Ik heb ze gezegd," antwoordde de gryzaart, en hief de oogen hemelwaards. Daarna, met verwondering en tederheid, deezen kerkelyken man aanziende, zeide hy: „ Hoe! kunt gy ook gelooven, dat een „ vader in ſtaat geweest is om zynen zoon te vermoorden?" Thans ligtte de Beul zyn ſchrikkelyk yzer op. By dit gezigt rilde al het volk; ieder ſlag, die Calas trof, gaf een' weêrklank in het diepſte der zielen; en ſtroomen van traanen rolden, hoewel te laat, uit aller oogen.

De eerſte ſlag dwong den lyder tot een' zeer maatigen ſchreeuw; de andere ſlagen verdroeg hy zonder de geringſte

Het tweede vonnis, waartoe men zig genoodzaakt zag, ſchoon 't met het eerſte geenzins ſtrookte, behelsde het ontſlag van de moeder, den zoon Pierre, den jongen Lavaiſſe en de dienſtmaagd. Doch, vermids een der Regteren inbragt, dat dit het voorige omverre wierp; dat men zig zelf veroordeelde; dat, naardien, alle de beſchuldigden ten tyde van den voorgegeeven' moord by elkander geweest waren, het ontſlaan van allen, die nog leefden, de onſchuld van den ter dood gebragten vader ontegenzeggelyk bewees: werd 'er beſlooten, den zoon, Pierre Calas, te bannen. Dit ſcheen

klagt. Vervolgens op het rad gelegd, wendde hy zig wederom tot God, bad, dat zyn dood zynen Regteren niet toegerekend mogt worden, wekte zig door zyn eigen lyden op tot de verhevenſte beſpiegelingen, en riep Pater Bourges deeze treffende woorden toe: „Ik ſterf onſchuldig. Jeſus „ Christus, de onſchuld zelve, ſtierf, gewillig, nog wreeder' dood. God ſtraft in my de zonde des ongelukkigen, „ die zig zelf van 't leeven beroofd heeft. God is regtvaardig; ik bid hem aan in zyne kaſtydingen. —— —— „ Maar hoe heeft de Voorzienigheid den jongen vreemdeling, welken ik eene eer dagt te bewyzen, toen ik hem „ 's avonds aan myn tafel noodigde, dien goeden jongeling den zoon van den Heer Lavaiſſe, mede in myn ongeluk „ kunnen wikkelen?" Terwyl hy nog ſprak, kwam de Capitoul David, om zyn werk te kroonen, ſchielyk op het ſchavot, en riep: „Booswigt, ziet gy den brandſtapel, die „ ſtraks uw ligchaam tot asch zal verteeren? Spreek de „ waarheid!" In plaats van antwoord te geeven, wendde Calas, met veel moeite, het hoofd van hem af, en zag den Beul aan. Deeze ſloeg; en de onſchuldige gaf den geest. Zie de *Species facti*, uit de ſchriften van de twee Advokaaten, den Heer l'Oiſeau de Mauleon en den Heer Elie de Beaumont.

ſcheen even tegenſtrydig, even ongerymd, als al het overige; want, dewyl Pierre Calas of deel had aan den moord, of niet, moest hy of gerabraakt worden, gelyk zyn vader, of niet gebannen. Doch de Regters, ontzet door den dood des vaders, en door de treffende vroomheid, met welke hy den geest had gegeeven, verbeeldden zig hunne eer te kunnen redden, zo zy den zoon, voor 't oog der wereld, genade beweezen, even als of zulk eene vergiffenis kon plaats hebben, zonder eene nieuwe overtreeding der wetten. Ook ſcheen hun het bannen van deezen armen hulpeloozen jongeling geene groote ongeregtigheid te zyn, in vergelyking met die, welke zy reeds begaan hadden.

Men begon thans Pierre Calas in zyne gevangkenis te dreigen, dat men hem op gelyke wyze zou behandelen, als zynen vader, indien hy zyn geloof niet wilde afzweeren. Dit heeft de jongman met eede bevestigd (*).

Pierre Calas ontmoette, toen hy uit de ſtad ging, een' bekeerenden Abt, die hem weder te Toulouſe bragt. Hy werd in een Dominikaanen-klooster opgeſlooten, en aldaar gedwongen om aan alle gebruiken van 't katholieke geloof te voldoen. Dit was gedeeltelyk, 't geen men wenschte; en de godsdienst, welken men gemeend had te wreeken, ſcheen bevredigd te zyn.

De dogters werden de moeder ontnomen, en in een kloos-

(*) „Een Dominikaan kwam by my in de gevangkenis en „ dreigde my met de zelfde doodſtraf, indien ik niet wilde „ afzweeren. Dit betuig ik door dit geſchrift voor God. „ Den 23. July 1762. Pierre Calas."

klooster gezet. De beklaagelyke, byna met het bloed van haaren egtgenoot overſtroomde, weduw, die haaren oudſten zoon dood in haare armen gevat had, den tweeden gebannen, zig van haare dogters verwyderd, en van al haar vermogen beroofd zag, leefde thans eenzaam in de wereld, zonder middel van beſtaan, zonder hoop, en was, door het vervaarlyke ongeluk, dat haar getroffen had, zelve op den rand van 't graf gebragt. Eenige perſoonen, die alle omſtandigheden deezer ſchrikkelyke gebeurtenis rypelyk overdagten, vonden daarin zo veel ſtrydigheid met de wetten, dat zy Mevrouw Calas, die zig naar een eenzaam verblyf begeeven had, lieten aanmoedigen om haar geleeden onregt voor 's Konings troon te brengen. Zy was te dier tyd bedlegerig; haar ligchaam teerde uit; daarenboven, in Engeland geboren, en, van haare jeugd af, in eene Franſche provincie gewoond hebbende, beefde zy by 't hooren van den naam der ſtad Parys. De hoofdſtad van 't koningryk, dagt zy, zou gewisſelyk nog veel erger zyn dan Toulouſe. Doch de pligt, om voor de nagedagtenis van haaren egtgenoot te waaken, overwon ten laatſten haare groote zwakte. Te Parys komende, was zy in een' toeſtand, waarin zy meende den geest te zullen geeven. Zy verwonderde zig zeer, toen zy byſtand, hulp en traanen vond.

De gezonde reden vermag te Parys meer dan de geestdryvery, hoe groot ze ook moge weezen; in de provincie, daarentegen, heeft de geestdryvery byna altoos de overhand.

De Heer de Beaumont, een beroemd Advokaat voor 't Parlement, nam haare verdediging op zig, en ſchreef een geregtelyk Vertoog, dat door vyftien Advokaaten

on-

ondertekend werd. De Heer l'Oiseau vervaardigde, met niet minder welspreekendheid, eene Memorie ten voordeele der familie. De Heer Mariette ontwierp een regtsgeleerd smeekschrift, en bragt daardoor overtuiging in alle gemoederen.

Deeze grootmoedige beschermers van de regten der onschuld stonden het voordeel van de uitgaaf hunner verdedigschriften aan de weduw af (*). Parys en geheel Europa, getroffen van medelyden, vorderden, nevens deeze ongelukkige vrouw, gerechtigheid. De gantsche wereld had het vonnis, lang voordat het door den Raad ondertekend werd, reeds uitgesproken.

Het medelyden drong door tot het Ministerie, onaangezien den geduurigen stroom van gewigtige zaaken, waarvoor het medelyden dikwerf moet wyken, en de gewoonte van ongelukkigen te zien, waardoor de harten gemeenlyk nog meer ongevoeligheid verkrygen. Men gaf aan de moeder de dogters weder; men zag deeze drie persoonen, in rouw gekleed, en in traanen smeltende, zelfs haaren Regteren traanen uit de oogen persen.

Evenwel had deeze familie, uit hoofde van den godsdienst, nog eenige vyanden. Veele zogenaamde *vroomen* zeiden, onverbloemd, dat het beter was, een' ouden onschuldigen Calvinist te laaten rabraaken, dan agt Regters van Languedoc in de noodzaakelykheid te brengen van te belyden, dat zy zig bedroogen hadden. Zelfs gebruikte men de uitdrukking: „'er zyn meer Regenten dan lieden, die Calas heeten;" en

(*) Dewyl men ze op de meeste plaatsen terstond nadruk te, verloor zy de vrugt deezer grootmoedigheid.

en men beſloot daaruit, dat de familie van Calas aan de eer der Regterlyke Overheid opgeofferd moest worden.

Ondertuſchen vergaderde de gantſche Staatsraad, te Verſailles, den 7. Maart, 1763. De Staatsministers waren tegenwoordig; de Kanſelier zat voor; de Heer de Crosne, Requestmeester, deed verſlag van het geval van Calas, met de onzydigheid van een' Regter, met de naauwkeurigheid van een' man, dien alle omſtandigheden bekend zyn, en met de eenvoudige en waare welſpreekendheid van een' Redenaar en Staatsman, als de eenige, die voor zulk eene vergadering past. Eene verbaazende menigte menſchen van allerlei ſtand wagtte, op de galery van 't kaſteel, de beſlisſing van den Raad af. Men gaf den Koning berigt van het eenpaarige oordeel, volgens welk het Parlement van Toulouſe de akten van 't proces, en de redenen van 't vonnis, tegen Jean Calas uitgeſproken, aan den Raad moest overzenden; en de Koning keurde dit oordeel van den Staatsraad goed.

Twee jaaren verliepen 'er egter nog, eer de zaak geheel ten einde gebragt werd. Zo gemakkelyk ſlaagt de geestdryvery in haare moorddaadige onderneemingen; en zo bezwaarlyk kan de gezonde reden de verdrukte onſchuld regt verſchaffen. Men moet genoegen neemen in zekere manieren van regtspleeging, waardoor de zaaken gerekt worden. Daar nogtans de veroordeelers van Calas geene voorſchriften of gebruiken in agt genomen hadden, behoorde de Staatsraad hierin ook minder naauwgezet geweest te zyn. Een geheel jaar was verſtreeken, eer het Parlement van Toulouſe den Raad de begeerde ſtukken toezond. De gemelde Heer

de

de Crosne werd gelast om dezelven na te zien, en 'er verslag van te doen.

Eene vergadering van byna tagtig Regters verwierp het vonnis van Toulouse, en verordende eene volledige revisie van het proces.

Andere gewigtige zaaken hielden te dier tyd alle regtbanken van 't koningryk bezig. Men verdreef naamelyk de Jesuieten, en vernietigde hunne societeit in Frankryk. Doch, toen deeze groote gebeurtenis wederom in vergeetelheid begon te geraaken, nam de regtbank der requestkamer, aan welke de beslissing opgedraagen was, de zaak van Calas wederom onder handen.

De regtbank der Requestmeesteren in 't Parlement beslist de geschillen tusschen Hofbedienden, en de zaaken, welke de Koning hun opdraagt. Men kon geene regtbank uitkiezen, die beter van de zaak onderregt was. 't Waren juist die Regters, welke reeds tweemaal over de preliminaires der revisie gezeten hadden, en de zaak, ten opzigt van den inhoud zo wel als van den vorm, volkomen kenden. De weduw van Jean Calas, haar zoon en Lavaisse begaven zig wederom in de gevangkenis. Men haalde, uit het binnenste van Languedoc, die oude katholieke dienstmaagd, welke haare meesters, geduurende den tyd. op welken zy, volgens de t'eenemaale onwaarschynlyke beschuldiging, hunnen zoon en broeder vermoord zouden hebben, geen oogenblik verlaaten had. Men ging eindelyk de zelfde aanduidingen wederom na, welke ten voorwendsel gebruikt waren, om Jean Calas tot het rad, en zynen zoon tot ballingschap te veroordeelen.

Thans

Thans verſcheen een nieuw geſchrift van den welſpreekenden Heer de Beaumont, en een ander van den jongen Lavaiſe, welken de Regters van Toulouſe, op eene zo onregtvaardige wyze, mede in dit crimineele proces getrokken, en, om zo ſtrydig te handelen, als zy by mogelykheid konden, niet eens vrygeſproken hadden. Deeze jongman ſtelde zelf eene klagt op, welke van een' ieder' waardig geagt werd om nevens die van den Heer de Beaumont te verſchynen. Hy ſprak daarin tevens voor zig zelven en voor de familie, met welke hy te zelfder tyd de ketens gedraagen had. Hy zou losgelaaten zyn, had hy ſlegts willen zeggen, dat hy de familie van Calas, geduurende den tyd, waarin de vader en de moeder hunnen zoon, naar men voorgaf, vermoord hadden, ſlegts één oogenblik had verlaaten. Men had hem met doodſtraf gedreigd; men had hem pyniging en dood voor oogen geſteld; één woord kon hem zyne vryheid wedergeeven; doch hy wilde liever zyn leeven opofferen, dan dit onwaare woord uiten. Hy beſchreef alle kleine omſtandigheden van het gebeurde, met eene zo edele, zo eenvoudige en onopgeſmukte openhartigheid, dat allen, die hy ſlegts begeerde te overtuigen, getroffen werden, en dat hy, zonder de minſte beooging van roem, verwondering verwekte.

Zyn vader, een beroemd Advokaat, had in 't minſte geen deel aan dit werk, en zag zig in ééns geëvenaard door zynen zoon, die de regten nooit geleerd had.

Midlerwyl kwamen perſoonen van den hoogſten rang, by troepen, in de gevangkenis van Mevrouw Calas, waarin haare dogters zig nevens haar opgeſlooten

ten hadden. Veele traanen werden aldaar geſtort; menschlievendheid en grootmoedigheid booden haar mildelyk hulp aan.

Eindelyk verſcheen de dag, op welken de onſchuld ten vollen triumfeerde. De Heer de Baquancourt ſtelde de gantſche zaak voor; en, nadat hy alle omſtandigheden, zo wel kleine als groote, geregtelyk ontvouwd had, verklaarden de Regters eenpaariglyk de familie voor onſchuldig, en het vonnis van 't Parlement van Toulouſe voor onregtvaardig en gewelddaadig. Zy herſtelden de gedagtenis van den ongelukkigen Calas in haare eer; zy gaven de familie verlof om verder regt te zoeken, Advokaaten aan te neemen, en den Regteren van Toulouſe vergoeding van kosten, ſchaden en interesſen af te eiſchen, welke deezen vrywillig hadden behooren aan te bieden.

Te Parys heerschte eene algemeene blydſchap. Men liep, als om ſtryd, naar de openbaare plaatſen en wandelwegen; men drong, om de ongelukkige, en thans geregtvaardigde, familie te zien; men begroette de Regters, in 't voorbygaan, met handgeklap en zegenwenſchen. 't Geen dit tooneel nog treffender maakte, was, dat deeze gebeurtenis voorviel op den 9. Maart, den zelfden dag, op welken Calas zynen wreeden dood ondergaan had.

Nadat de Requestmeesters zig van hunnen pligt gekweeten hadden door regt te doen aan de verongelykte familie, bleef 'er voor hen nog een andere pligt over, naamelyk die der weldaadigheid, welke zeer zelden in de regtbanken betragt wordt. Zy ſtelden den Koning eenpaariglyk het verzoek voor, om de familie, die alles verlooren had, door zyne mildheid te on-

ondersteunen. De Koning liet hierop aan de weduw en haare kinders zesendertig duizend livres toetellen, waarvan de deugdzaame dienstmaagd, die, in 't verdedigen haarer meesters, standvastig de waarheid had voorgesproken, drieduizend ontving.

HET

HET

TWEEGEVEGT.

TOONEELSPEL.

Naar 't Hoogduitsche van den Heer JESTER.

VERTOONERS.

De Heer WHIGALL, een geweezen Officier.

Mevrouw WHIGALL.

De Heer BROSTENTHAL, vader van Mevrouw WHIGALL.

De Heer BROSTENTHAL, *de zoon*, Kapitein.

De Heer MILSON, Kapitein onder 't zelfde regiment.

JOHAN, bediende van den Heer WHIGALL.

LISETTE, kamenier van Mevrouw WHIGALL.

JAKOB, bediende van den ouden Heer BROSTENTHAL.

EEN BEDIENDE van den Kapitein BROSTENTHAL.

Het tooneel verbeeldt eene kamer in 't huis van den Heer Whigall, naast zyne ſlaapkamer. Men ziet onder een' ſpiegel twee kleine portretten hangen.

WIGALL, met drift.

edenk, dat myne eer —

HET TWEEGEVECHT. XI^de Toon.

KONINKLIJKE
BIBLIOTHEEK

HET
TWEEGEVECHT.
TOONEELSPEL.

EERSTE TOONEEL.

(*Johan ſlaapt half ontkleed in een' armſtoel, met een tafeltje vóór zig, waarop eene half-verbrande nagtkaars ſtaat, benevens een uurwerk met een' wekker, welke begint te ſlaan. Hy ontwaakt met ſchrik, en ziet naar den wyzer.*)

JOHAN.

Ha! ha! Zo laat al? Dat is ſlaapen! Ik kan my niet verbeelden, dat ik hier boven een uur gezeten heb. Zo zit my die jagt nog in de leden; en dat verwenſchte bal ook. —— (*Hy geeuwt, en begint zig te kleeden.*) 't Is tyd, dat ik myn' Heer gaa wekken. —— O! Ik wenſchte niet dat ik van daag in zyne plaats ware. —— Wat beklaag ik zyne arme vrouw! Pas twee maanden getrouwd! Zy zal zekerlyk niet droomen, dat haar man, terwyl zy haar' vader te gemoet reist, voor de piſtoolen moet, en wel met haar' eigen' broeder. De Hemel geeve maar, dat het gelukkig afloope! —— En evenwel een van beiden! —— Ik gril, als ik 'er aan denk. Wat droevig ongeluk zou dit zyn! —— Als ik het wél overweeg, doe ik best,

myn Heer niet te wekken. Eergisteren den gantschen dag op de jagt; en gisteren tot middernagt op dat vervloekte bal, daar dat haatelyk krakeel ontstondt. —— Wat zou ik bly weezen, als hy de geheele vegtparty verstiep! —— Morgen, op 't laatste overmorgen, komt Mevrouw t'huis. —— Ik laat hem slaapen. Ik zal zeggen, dat ik niet wakker geworden ben. Is 't myne schuld? —— Maar die duivelsche wekker, dien hy gisteren met groote voorzigtigheid op zes uur gesteld, en my voor den neus gezet heeft, om zorg te draagen, dat ik my vooral niet verstiep! —— Wel nu; ik ben zo vermoeid geweest, en heb zo vast geslaapen, dat ik den wekker ook niet hoorde. Men leest immers in de historie wel gevallen van menschen die zeven jaaren sliepen. En —— eenige grommen, misschien een oorvyg, is alles, wat ik 'er aan waag, want Mynheer is goed, schoon haastig. —— Wat doe ik? Wek ik hem, of niet? —— (*Na eene korte tusschenpooziug.*) Neen; ik wil aan de gantsche zaak geen deel hebben. Wordt hy van zelv' wakker, dan is het ten minsten myne schuld niet, zo 'er een ongeluk gebeurt. Geen mensch moet van my kunnen zeggen, dat ik myn' Heer op myn geweeten heb. Ik gaa weder in myn' armstoel zitten, en — (*De Heer Whigall komt, in zyn' japon, met eene nagtblaker in de hand, binnen.*)

TWEE-

TWEEDE TOONEEL.

WHIGALL, JOHAN.

JOHAN.

Hemel! Mynheer! Reeds op? Ik dagt u juist te komen wekken.

WHIGALL.

Is 't al zes uur? (*Hy zet de blaker op de tafel.*)

JOHAN.

't Is even geslagen.

WHIGALL.

Ruim de tafel op, en zet ze hier.

JOHAN, (*ter zyde.*)

't Was mis! Nu mag hy zyne huid zo duur verkoopen als hy kan. (*Hy neemt de tafel af, en zet die midden in de kamer. Whigall gaat vol ongerustheid heen en weder.*)

WHIGALL.

Andere kaarsen, en myn schryfkistje! —— (*Johan gaat.*) —— Nog drie uuren. (*Hy zugt.*) Hemel! Myne arme vrouw! Wat zal zy van deeze tyding zeggen? 't Is nog maar vier dagen geleeden, dat ik in haare armen de gelukkigste man was; en — misschien ben ik binnen weinig uuren —— Ach! moet een vooroordeel, een valsch denkbeeld van eer, al myn geluk zo vernietigen? Wat baaten my rang en geboor-

te, indien ze my aan eene onzinnige gewoonte binden, die de menſchelykheid tot ſchande ſtrekt? —— Maar myne onbedagtſaame drift! (*Johan komt met de kaarſen; en nadat hy ze aangeſtoken en in de plaats van de nagtkaars op de tafel gezet heeft, gaat hy in de ſlaapkamer van zyn' Heer om het ſchryfkistje te haalen.*) —— Barbaarſche broeder! Hy koos den bekwaamſten tyd om zyn' haat tegen my uit te ſtorten. De afweezigheid van myne vrouw! —— O myne Julie! Een vrolyk begin van een' egt, die ons een' hemel vol geluk beloofde, en die misſchien voor u tot eene altoos vloeiende bron van traanen verordend is. Mogelyk is zy in dit oogenblik vol van de aangenaamſte droomen; mogelyk vol hartelyk verlangen naar haaren Whigall, en weet niet, dat zy hem dood, of als een moordenaar van haar' broeder zal wedervinden. — O Hemel! —— (*Johan komt weder, en zet het ſchryfkistje op de tafel. Zyn Heer, gaat zitten, ontſluit het, neemt 'er papier uit, en maakt zig gereed om te ſchryven.*) Pak ondertuſſchen den mantelzak. (*Johan gaat in de ſlaapkamer, haalt den mantelzak, en begint te pakken.*) —— Wat zal ik aan haar ſchryven? Wat kan ik haar in deeze harde omſtandigheid zeggen, waardoor haare droefheid niet nog vermeerderd zal worden? —— (*Hy begint te ſchryven, doch met eene houding, die zeer groote ongerustheid en droefheid te kennen geeft.*)

JOHAN, (*onder 't pakken, op den mantelzak wyzende, ter zyde.*)

Wie weet, waar gy morgen om deezen tyd zyt! — Ik Wou, dat het eene leugen was. Dat drommelſche veg-

vegten! Is 't niet de grootſte gekheid van de wereld, midden in January voor de piſtoolen te gaan? En dat om eene muilpeer! 't Is wel de moeite waardig! Dan had ik myn' Heer al meer dan eens moeten uitdaagen. —— (*Hy gaat in de ſlaapkamer.*)

WHIGALL, (*een gedeelte van 't geſchreevene doorſtrykende.*)

Neen, dit zou haar te veel bedroeven. Haare aandoenelyke ziel heeft genoeg aan de kwelling, die myn ongelukkig lot voor haar bereidt.

JOHAN. (*Hy brengt wat linnen, en ander goed, en legt het in den mantelzak.*)

Nu weet ik niets te bedenken, dat 'er nog in moet. —— Ik gaa zien, of ik nog iets vind. (*Hy gaat in de ſlaapkamer*)

WHIGALL. (*Hy vouwt den brief, en maakt een couvert.*)

O myne Julie! hoe duur ſtaat my 't geluk van twee maanden de uwe geweest te zyn! —— Barbaar! gy hebt uw oogmerk bereikt.

JOHAN, (*ledig wederkomende.*)

Ik vind niets. Ik zal hem maar ſluiten. (*Daar wordt aan de deur geklopt.*)

WHIGALL.

Zie, wie daar is.

JOHAN. (*Hy gaat buiten, en komt aanſtonds weder.*)

Een bediende van Kapitein Broſtenthal.

DERDE TOONEEL.

WHIGALL, JOHAN, DE BEDIENDE, van Kapitein Broſtenthal.

DE BEDIENDE.

Myn Heer laat zeggen, dat hy te negen uur uwe Genade zelf wil komen afhaalen.

WHIGALL, (*met eenige drift.*)

Ik zal uw' Heer verwagten, myn vriend. (*De bediende gaat weg.*) (*Tegen Johan.*) Zeg beneden in 't huis, dat Kapitein Milſon, als hy komt, aanſtonds by my gebragt moet worden. (*Johan gaat.*)

VIERDE TOONEEL.

WHIGALL, *alleen.*

Hy wil zelf my komen afhaalen! Welk eene voorzigtigheid! Welk eene nieuwe beleediging tevens! Hy denkt misſchien, dat ik hem vergeefs zou laaten wagten. Och! hy bedriegt zig. Ik zal waarlyk niet in gebreke blyven. (*Hy ſtaat op, en is vol beweeging.*) Ha! aan deezen trek ken ik hem. Een hoon, die my nog ſterker aanhitſen zou, indien het denken aan myne Julie my eenigzins deed wankelen. (*Hy gaat zitten. ſchelt om zyn' bediende, en doet den brief verder toe.*) —— Neen! zo veel magt moet de lief-

de

de nooit over 't hart van een' man hebben, dat ze hem aan ſchande en veragting blootſtelt. —— O myne Julie! vergeef 't my, zo ik uwe tederheid door deeze drift beleedigd heb. Ongelukkige, beklaagelyke vrouw! Wat hebt gy misdreeven, om het offer te worden van een geval, dat buiten uwe ſchuld een akelig tooneel voor u opent?

VYFDE TOONEEL.

WHIGALL, JOHAN.

WHIGALL.

Myne laarzen! (*Johan gaat in de ſlaapkamer.*) (*Hy roept Johan na.*) Breng metëen myn' blaauwen rok, myn' hoed en myne handſchoenen mede. —— (*Hy ziet naar 't orlogie.*) Al weder een uur! —— Ik wenschte dat Milſon maar kwam! Ik ben zo ongerust! Ik weet niet, of 't een voorgevoel is. — Ik zie haar in myn leeven niet weder. — Nooit! —— Hemel dit is verſchrikkelyk! — (*Johan brengt hem de laarzen, den rok, den hoed en de handſchoenen.*) (*Hy begint zig te kleeden.*) Gaa in myne geweerkamer, en haal de piſtoolen, die ik onlangs gekogt en hier in den tuin op de proef geſteld heb. Daar zyn geloof ik, ook eenige kogels. Breng my die metëen.

JOHAN, (*in 't henengaan.*)

Nu wordt het my te ernſtig.

WHIGALL, (*terwyl hy den rok aantrekt.*)

Het zelfde kleed, waarin ik haar de eerſtemaal zag! —— Had iemand my dit toen gezeid! —— (*Hy*

ſtaat in gedagten.) Wreed vooroordeel! Wat is myne ziel in dit oogenblik vol afkeer van u! Wat hebt gy niet al verwoestingen in menige famielje gepleegd! En evenwel moet ik my aan uwe tirannieke wet onderwerpen, indien ik niet by ieder' tred ſchande en veragting wil ontmoeten, en myne eer geduurig door laage zielen laaten mishandelen. — (*Johan brengt hem de piſtoolen, benevens kruid en kogels.*) (*Hy geeft Johan een' ſleutel.*) In de onderſte lade van de kas naast myn bed zult ge een groot verzegeld papier vinden. Neem 'er dat uit, en ſluit de kas weder toe. (*Johan gaat, en vertoont verdrietige gebaarden wegens de voorbereidſels van 't gevegt.*) (*Hy laadt de piſtoolen, en zegt, terwyl hy de kogels 'er in doet:*) Gy zyt dan voor den broeder myner vrouw verordend! Myn hart beeft, als ik hieraan denk. — Voor den broeder myner vrouw! 't Zy zo! — Weg met eene overdenking, die myne kwelling vermeerdert, maar hem geen voordeel boven my moet geeven! Zyn haat, zyne beleedigingen hebben hem beroofd van al 't regt, dat hy anders onder deezen titel op myn hart zou hebben. — Neen, 't is myn vrouws broeder niet, dien ik in dit oogenblik den dood bereide. De natuur heeft zig buiten twyfel verzonnen, toen zy aan 't beminnelykſte en vreedſaamſte ſchepſel onder de zon een' ſnoodaart tot broeder gaf, die 't 'er op toelegt, om haat en tweedragt in eene famielje te ſtooken, en een paar, dat door liefde en deugd gelukkig was, te ſcheiden. — Hy heeft zyn oogmerk bereikt. Maar 't zal hem, zo waar ik leef, duur ſtaan. — (*Hy legt de piſtoolen, nadat ze gelaaden zyn, op de tafel.*) — (*Tegen Johan, die met het papier binnen komt,*

komt, en hem den ſleutel wedergeeft.) Leg het daar maar op de tafel. —— Worden de paarden reeds gezadeld?

JOHAN.

Neen, Mynheer. Ik heb den koetſier nog niets gezegd. Maar ik gaa aanſtonds. (*Hy wil gaan.*)

WHIGALL.

Neen, wagt nog. Hoor eerst, wat ik u zeggen wil. Kom nader. (*Johan komt nader. Zyn Heer legt hem de hand op de ſchouder.*) Ik hoop, gy zult altoos met uw' Heer te vreden geweest zyn, zo lang gy by my gediend hebt.

JOHAN. (*Hy kust met aandoening de hand van zyn' Heer.*)

Hemel! Mynheer! Zou ik ooit beter' Heer kunnen wenſchen?

WHIGALL.

Gy zult het moeten wenſchen. Wie weet, hoe lang wy nog by elkanderen zyn. —— Hoor, Johan; gy weet zekerlyk wel, wat geval ik gisteren met myn' ſchoonbroeder gehad heb, en dat ik van daag in een tweegevegt gaa. 't Is mogelyk de laatſtemaal, dat ik u iets beveel. Draag des te meer zorg om uit te voeren 't geen ik u zal opdraagen.

JOHAN, (*ſchreiende.*)

O Mynheer!

WHIGALL, (*aangedaan.*)

Schrei niet goede jonge! Myn ongeluk zal op u geen' invloed hebben. Daarvoor heb ik reeds gezorgd. Milſon, die myn ſecundant is, zal, in geval gy my verliest, u tot zig neemen, zo lang gy nog geen' ander' Heer hebt. Deeze vriendſchap zal hy my niet weigeren. —— Gy gaat met ons; en als wy op de grenzen ter beſtemder plaats komen, blyft gy met uw paard by de rydknegten van Kapitein Broſtenthal en van de wederzydſche ſecundanten, zo lang het gevegt duurt. —— Indien ik ſneuvel, houd u dan maar aan Milſon, en doe zeer naauwkeurig alles, wat hy u zegt. Merk hem terſtond aan als uw' Heer. —— Myn rydpaard, en dat, daar gy op zit, behooren u dan toe, benevens de geheele uitrusting. (*Johan ziet zyn' Heer ſtyf aan.*) Hier hebt ge myn orlogie en myne beurs, waarvan gy ook eigenaar wordt, als gy my verliest. (*Johan maakt eene beweeging met de hand, om te kennen te geeven, dat hy 't niet wil aanneemen.*) Kom ik 'er gelukkig af, dan zal ik u wel iets van gelyke waarde geeven; en 't zal u niet ſpyten, dat ik in 't leeven gebleeven ben.

JOHAN, (*zeer aangedaan en misnoegd.*)

Wat denkt Mynheer van my? Ik ben een arme kerel; maar dat zou ik voor God noch voor de wereld kunnen verantwoorden. (*Hy legt het orlogie en de beurs op de tafel.*) Ik heb u zo lang getrouw gediend. en —— (*Hy ſchreit.*)

WHIGALL, (*weekhartig.*)

Uwe traanen doen my aan. 't Zyn getuigen van uwe lief-

liefde en goedhartigheid. God beloone 'er u voor! — Gaa, en maak dat de paarden gezadeld worden. (*Johan gaat ſchreiende weg.*)

ZESDE TOONEEL.

WHIGALL, (*alleen. Hy wiſcht zyne oogen af.*)

Die goede eerlyke kerel! —— Hy maakt my het tegenwoordige geval ook zwaar. — (*Hy ziet hoe laat het is.*) Het duurt lang eer Milſon komt. — Ik wil den tyd, welken ik nog overheb, niet te loor laaten gaan. — Ik zal dien geheel aan myne Julie toewyen. Aan myne Julie! eerlang niet meer de myne! — Wee u, ongelukkige, die my haar ontrukt! —— (*Zyn oog valt op haar portret, dat onder den ſpiegel hangt.*) Doch gy zult ze my niet geheel ontrukken. (*Hy neemt het portret in de hand.*) Haare beeldtenis zal my ten minſten tot myn' dood toe vergezellen. (*Hy beziet het.*) —— Goedheid en zagtmoedigheid ſtraalen uit dit gelaat. Deeze oogen vertoonen haare gantſche edele ziel. (*Hy kuſt het portret eenige maalen.*) De Hemel zegene u, beste, dierbaarſte Julie! Ontvang deeze traanen, die ik hier zonder getuigen ſtort, en die een triumf voor uwen wreeden broeder zouden zyn, indien hy ze zag vloeien. Mogt myn ongelukkig lot u maar niet tevens treffen! Mogt gy nog gelukkig kunnen zyn, ſchoon 'er voor my geenen hoop meer overblyſt! (*Hy haalt eene brieventas uit zyn' zak, en legt het portret daarin.*) O gy, die my ook van deeze hoop berooft, juich niet! 't Is geene verſaagdheid, 't is menſchelyk gevoel, dat myn lyden veroorzaakt, en myne woede, door u opgehitst, nog ver-

verdubbelen zal. Gy zult ze in haare volle kragt voelen. — (*Johan komt binnen.*) Is Milſon 'ér?

JOHAN.

Ja, Mynheer. Hy komt nu juist boven.

ZEVENDE TOONEEL.

WHIGALL, MILSON, JOHAN.

WHIGALL, (*Milſon te gemoet gaande.*)

Ha! daar is hy. (*Zy omhelzen elkanderen.*) Ik wagtte u met ongeduld, lieve Milſon. Chocolade, Johan! (*Johan gaat.*) Neem plaats. Vergeeft ge 't my, dat ik u in eene zaak trek, waarmede gy misſchien niet gaarne te doen wilt hebben? 't Vertrouwen, dat ik in u ſtel ——

MILSON.

Is veel eer voor my. Ik wenschte maar, dat een aangenaamer geval u myne dienſten noodig maakte. Gy hebt my op het bal van gisteren zeer doen ſchrikken. Gy komt onverwagt by my; gy zegt, dat gy van daag met Broſtenthal vegten moet, en dat ik uw ſecundant zal weezen. En daarop loopt gy heen, zonder my zelfs tyd te gunnen om naar nadere omſtandigheden te vraagen.

WHIGALL.

Ik vreesde, dat myne drift my verraaden zou, als ik langer bleef; want ik was zo verwoed ——

MIL-

MILSON.

Ik zag 't u wel aan. En de oorzaaken van uw krakeel. ———

WHIGALL.

Ik zal u alles vertellen; dan moogt gy onpartydig zeggen, of gy myn gedrag goedkeurt, of niet. Gy weet, dat myn ſchoonbroeder haat tegen my opgevat heeft, ſedert ik aan myne vrouw kennis gekreegen heb. Gy waart toen aan 't werven; maar ik heb u, zo ik meen, de redenen verhaald.

MILSON.

Gy hebt ze my geſchreeven. Broſtenthal had, naar 't my voorſtaat, ter zelfder tyd, toen gy in zyn vaders huis verkeering kreegt, een' van zyne goede vrienden aldaar in kennis gebragt, welken hy in zyn hart voor zyne zuster verordende. Gy werdt de mededinnaar van dien vriend. Gy werdt boven hem begunſtigd. Dit verwekte haat. —— Maar ik dagt, dat gy weder goede vrienden waart.

WHIGALL.

't Hing alleen van hem af. Maar zyne verbittering nam ſinds dien tyd ieder' dag toe. Toen wy nog ſamen onder één regiment dienden, zogt hy reeds by alle gelegenheden twist; en ik had dikwyls alle myne bezadigdheid van nooden om 'er van vry te blyven.

MILSON.

Ik heb my over uwe bezadigdheid in zeer veele gevallen verwonderd; en menigmaal heb ik ze u benyd.

WHI-

WHIGALL.

Ik behoef u niet te zeggen, dat ik, alleen uit liefde voor myne vrouw, en niet uit bangheid, hem tot hier toe ontweeken heb. Gy en allen, die toen met my dienden, hebben by iedere gelegenheid, daar 't op waaren moed en waare dapperheid aankwam, gunſtig van my getuigd. Myne inwying in den krygsdienst is u bekend. Ik kreeg drie wonden in den eerſten veldſlag, omdat ik het vaandel van 't regiment niet wilde laten veroveren; en ik verbeelde my zonder grootſpraak te kunnen zeggen, dat ik in alle gevallen meer hart betoond heb, dan menig een, die in 't veld het wyken voor geene ſchande hieldt, maar in 't garnizoen zyn' roem naar 't getal zyner vegtpartyen afmeet. —— Ik heb een duël altoos gehaat, op de zelfde gronden, waarop myne agting voor waare dapperheid rust; en nu wil het ongeluk, dat ik, in weêrwil van alle onzydigheid, my 'er niet voor heb kunnen wagten, in een' tyd, waarin 't my ten hoogſten ongelegen komt. Dit beken ik u openhartig.

MILSON.

Gy zyt in eene onaangenaame omſtandigheid. —

WHIGALL.

O myn Milſon! wy zyn thans alleen; en ik durf myn hart geheel voor u openleggen. Stel u een oogenblik in myne plaats. Nog geene twee maanden getrouwd; midden in 't genot van een geluk, dat het doel myner wenſchen bekroonde! In den ſchoot van rust en vergenoegdheid, vol blydſchap over de aanſtaande komst van een' vader en van eene vrouw, die

die in vier dagen voor my zo veel jaaren afweezig is!

MILSON.

Uwe party heeft zig op eene wreede wyze gewroken.

WHIGALL.

Mogelyk tot zyn nadeel. Hy heeft myn geduld lang misbruikt; en ik heb alleen aan 't nadrukkelyke bidden van myne vrouw veele beleedigingen opgeofferd, die ik zonder deeze verbintenis nooit verſchoond zou hebben. Maar 't was, als of ik dit geval onmogelyk kon vermyden. Sedert ik wegens myne gezondheid genoodzaakt ben geworden myn ontſlag te neemen, heb ik Broſtenthal niet gezien; en wy zouden gisteren ook niet byeen gekomen zyn, zo ik myne vrouw, die haar' vader te gemoet gereeden is, op haare reis vergezeld had. Maar dewyl ik ſedert agt dagen den Ritmeester Stornſee verwagt, om het koopverdrag wegens zyn landgoed, dat ik beſproken heb, met hem te ſluiten, wilde ik hem niet vergeefs laaten reizen, en bleef 't'huis. Het bal, dat de Overſte van uw regiment gisteren gaf, kon ik om veelerhande redenen niet nalaaten by te woonen, ſchoon ik 'er weinig lust toe had.

MILSON.

Gy hadt 'er gisteren morgen nog niet toe beſlooten.

WHIGALL.

Ik kwam, gelyk gy weet, laat, en was niet vro-

lyk. Ik beſpeur ſedert twee dagen een' nieuwen aanval van de borstkwaal, die een gevolg van kneuzing is, en waaraan ik van tyd tot tyd nog ſukkel; zo dat ik gaarne t'huis had willen blyven, indien het doenlyk geweest was. — Ik moet bekennen, dat ik reeds verwagtte myn' ſchoonbroeder daar te vinden; maar ik nam voor, zo 't mogelyk was, met hem in geen geſprek te treeden, dewyl ik ſchier voorzag, dat hy zig van myn vrouws afweezigheid bedienen zou, en wy dus ligt aan elkanderen konden geraaken. 't Kwam juist zo uit.

MILSON.

Hy wist denkelyk, dat gy 'er weezen zoudt, en kwam 'er opzettelyk om twist met u te zoeken.

WHIGALL.

Dit moet ik zelf byna vermoeden. — Nu, hoor; ik zat, omtrent te elf uur, met eenige oude makkers, die, even als ik, niet danſten, in een zyvertrek te kouten. Myn ſchoonbroeder kwam 'er in, en ging by ons zitten. Ik groette hem eerst; hy groette my weder met eene gedwongene beleefdheid; en ik zag aan zyne geheele houding het verdriet over myne tegenwoordigheid. Wy ſpraken van den dienst, —— van den laatſten veldtogt. Hy ſprak 'er mede in, en niet zonder oogmerk. 't Zou te lang vallen, de menigvuldige ſteeken te herhaalen, welken hy my ingewikkeld, en zomtyds vry duidelyk, gaf. Ik liet ze onbeantwoord, dewyl ik my te goed agtte om ze op my toe te paſſen; en ook, omdat ik de plaats daar wy

ons

ons bevonden, wilde verſchoonen. Eindelyk begon hy my beleedigende dingen te zeggen. ——

MILSON, (*haastig.*)

Gy ſcholdt hem; en hy daagde u uit?

WHIGALL.

Neen; ik had werk om my in te houden; maar ik deed het evenwel; te meer, omdat ik op 't gelaat van allen, die 'er by waren, ongenoegen over zyn gedrag las, en my verzekerd hield, dat zy myn geduld alleen aan overleg zouden toeſchryven. Hy gaf eene valſche verklaaring aan myne bezadigdheid. Zyne beleedigingen gingen langs hoe verder; en hy begon eindelyk in onbezonnene uitdrukkingen met myne demisſie te ſpotten.

MILSON, (*haastig.*)

En gy?

WHIGALL.

Myn geduld begaf my. Ik ſtond op, en wenkte hem om my te volgen. Ik bragt hem in een vertrek, daar wy alleen waren, en zeide hem myne meening, zonder de minſte agterhoudendheid. Toen maakte hy 't nog grover, en tergde my zo onverdraagelyk, dat ik hem aan de ooren ſloeg.

MILSON.

't Was zeer langmoedig, dat gy dit niet veel eerder deedt.

WHIGALL.

Ik geloof, dat wy onze zaak aanſtonds afgedaan zouden hebben, als het bal niet gemaskerd geweest was. Hy raasde van gramſchap. Hy eischte ſatisfactie; en ik kon hem die zekerlyk niet weigeren. Nu weet gy alles; oordeel nu. ——

MILSON.

Gy hebt u niets te verwyten; of 't moest hierin beſtaan, dat gy zyne beleedigingen te lang met goede oogen aangezien hebt. Een ander, in uwe plaats zynde, zou zyne onbezonnenheid eerder geſtraft hebben.

WHIGALL.

En een ander dan myn vrouws broeder zou dezelve nooit ongeſtraft begaan hebben. Deeze bedenking was 't eenigſte, dat my zo lang weêrhield. Maar tegenwoordig is 'er geen middel over; — en nu komt het gewigtigſte, dat ik u te zeggen heb, myn waardſte Milſon. Gy ziet, in welk eene geſteltenis ik myn huis verlaat, en hoe 't my op 't hart drukt; wanneer ik aan den kommer denk, die myne vrouw over 't hoofd hangt. 't Is gelukkig, dat dit geval my niet geheel onbereid treft. Ik heb terſtond na ons trouwen myn' uiterſten wil opgeſteld, welken ik u hier in dit verzegeld papier overhandig. Gy zyt de eenigſte, tot wien ik my by deeze gelegenheid heb kunnen vervoegen. Gy kunt ligt denken, hoe weinig myne vrouw in ſtaat zal zyn om zig zelve te redden of raad te verſchaffen. Aan u beveel ik ze, Milſon! Ontferm u over eene ongelukkige vrouw, die 't niet verdiende te zyn. Verlaat

laat haar geen oogenblik. Stel alles te werk om haar gemoed in rust te brengen, en draag bovenal zorg, waardſte vriend, om haar met alle mogelyke behoedſaamheid tot de tyding van myn ongeluk te bereiden. Behalven myn' Johan, weet niemand van myn volk, waar ik heengaa; en ik heb hem zeer ſcherp verbooden het geringſte daarvan te laaten merken. Dewyl de plaats, die ik met Broſtenthal afgeſproken heb, op de grenzen. en maar twee mylen van hier is, zyt gy denkelyk van daag reeds weder hier, en dus eerder dan myne vrouw, die morgen of overmorgen t'huis komt. Ik laat alles dan aan uwe voorzigtigheid en aan uw beleid over. —— Als zy van alles onderregt is, geef haar dan deezen brief, maar niet eerder. Ik voorzie dat hy haare ſmert vermeerderen zal; maar ik heb het van my zelven niet kunnen verkrygen, zonder eenig affcheid haar voor eeuwig te verlaaten. —— Voor eeuwig! O Miſſon! hoe bezwaarelyk wil myn hart dit verſtaan! Kost gy zien, hoe veel myne ziel lydt, hoe veel kwelling deeze ongelukkige ſcheiding my veroorzaakt! —— Zeg haar ——— neen, zeg haar niets. Tragt alle indrukſels te weeren, die haar hartzeer zouden kunnen vermeerderen. Ik draag u eene moeielyke taak op; maar aan wien kon ik dit betrouwen, behalven u?

MILSON.

Gy beleedigt my, als gy van moeite ſpreekt. 't Zal my meer ſtandvastigheid dan moeite kosten. Maar ik hoop nog al, dat de beſtrafling van uwe party my de eene zo wel als de andere beſpaaren zal. Gy behandelt eene regtvaardige zaak, Whigall. Gy hebt niets te vreezen.

WHIGALL.

Och! myn vriend! hoe 't ook afloope, myn lot is verfchrikkelyk. Myn leeven kwyt, — of ten minften gefcheiden van 't voorwerp, dat my dierbaarst is; van haar gehaat, verfoeid, als moordenaar van haar broeder. —

MILSON.

Wees niet bekommerd. Haare goede ziel zal u meer beklaagen dan haaten; daar ftaa ik u voor in. En uwe begunftigers aan 't hof, zullen gemakkelyk zo veel kunnen uitwerken, dat gy vrygefproken wordt, en verlof krygt om weder te komen.

WHIGALL.

Waar droomt gy van, waardfte Milfon? Zou ik myne Julie nog wederzien? nog gelukkig met haar kunnen zyn? Nietige hoop!

MILSON.

En waarom niet? Wat zou 't baaten een eerlyk man te zyn, als men op de geregtigheid van 't noodlot geheel niet rekenen kon? Alles zal goed gaan.

WHIGALL.

Nog één verzoek lieve vriend. Ik neem myn Johan mede; en ik beveel hem insgelyks aan uwe zorg, indien het noodlot my treft. Hy is een braaf kerel; hy heeft my langen tyd getrouw gediend; en ik laat hem ongaarne zonder belooning van my fcheiden. Ik doe hem uit het huis van myne vrouw, om alle voorwerpen uit den weg te ruimen, die haar tot treurige

nagedagten aanleiding zouden kunnen geeven. Zoek hem te plaatſen zo goed als gy kunt, en ſpaar geene kosten.

AGTSTE TOONEEL.

De voorigen, JOHAN.

JOHAN, (*geheel buiten adem.*)

Mynheer, — zy komen, — zy komen, — zy komen.

WHIGALL.

Wie? (*Hy ſtaat op.*) Is Broſtenthal 'er reeds?

JOHAN.

Neen, — Mevrouw, de oude Heer. — Op 't oogenblik zyn ze hier. —

WHIGALL, (*verſchrikt.*)

Myne vrouw! O Hemel! Milſon, wat nu gedaan? — De piſtoolen, de mantelzak geborgen! — de paarden in den ſtal! — Gaauw, Johan! Als ge een woord aan den dag brengt, moogt ge vreezen! Voort, voort! (*Johan neemt den mantelzak en de piſtoolen met groote haast op, werpt ze ter zyde, en loopt weg.*) Gaa hier door de agterdeur uit, Milſon, dat ze u niet ontmoeten. — Wagt in u logement. (*Milſon gaat haastelyk weg.*)

NEGENDE TOONEEL.

WHIGALL, (*alleen.*)

Wat zal ik zeggen? — Hoe zal ik ze ontvangen? Nu weet ik geen' raad. Ik ben in eene verlegenheid. —— O Hemel! ſtaa my by!

TIENDE TOONEEL.

Mevrouw WHIGALL, WHIGALL,

Mevr. WHIGALL, (*eer zy nog verſchynt.*)

Is hy gezond? Is hy reeds op?

WHIGALL.

Zy is het. Hemel! Hoe dringt haare ſtem door myn hart!

Mevr. WHIGALL. (*Zy loopt naar hem toe, en valt hem om den hals.*)

Daar is hy, daar is hy, — myn beste, myn lieve Whigall! Den Hemel zy dank, dat ik u gezond vind! — Nu heb ik u verraſt; niet waar?

WHIGALL, (*met eene gedwongene blydſchap.*)

Ik had u inderdaad van daag niet verwagt. Wat ben ik verheugd! —— (*Hy kust haar hand.*)

Mevr. WHIGALL.

Weet gy wel, dat ik ſterk naar u verlangd heb? Hebt gy ook aan my gedagt?

WHI-

WHIGALL.

Wat vraag! Geene minuut is 'er voorbygegaan, waarin ik aan u niet gedagt heb.

Mevr. WHIGALL, (*ſchertſende.*)

Behalven gisteren.

WHIGALL, (*verſchrikt.*)

Gisteren? Hoe zo?

Mevr. WHIGALL.

Zie, hoe ontſteld! Meent ge, dat ik u niet in't oog laat houden, wanneer ik niet by u ben? Ik weet alle romannetjes, die gy in myne afweezigheid ſpeelt. Gisteren was de Heer van Whigall op het bal *en domino.*

WHIGALL, (*ter zyde.*)

Hemel! (*Overluid, op een' gedwongen' toon.*) Gy weet dit? Vanwaar?

Mevr. WHIGALL.

O! ik weet nog meer. ——

WHIGALL.

Nog meer?

Mevr. WHIGALL.

Wel zekerlyk. Ik weet, dat gy —— een allerliefst man zyt; dat gy gisteren op het bal, hoewel 'er een geheel ſerail van ſchoone vrouwen en meisjes was, geheel niet gedanst hebt; dat gy 'er uitgezien hebt, als of de tyd u lang viel; dat gy te twaalf uur reeds naar

huis gereeden zyt; en — zie, hoe veel uwe Julie zig inbeeldt, en hoe ze beſtaat! — dit alles heeft haar verblyd. Ik heb 'er uit beſlooten, dat myne afweezigheid u ter harte ging; dat gy my nog beminde.

WHIGALL.

Kost gy hieraan nog twyfelen? Maar waar is vader?

Mevr. WHIGALL.

Hy zal op 't oogenblik hier weezen. In de ſtad komende, ontmoetten wy aan de poort Baron Reeland, die met zyne vrouw weder naar buiten reed. Nu weet gy 't raadſel wegens het bal van gisteren. Vader liet ſtilhouden, trad af en in het portier van hunne koets, en begon te praaten. Maar dewyl hy aan myne oogen zag, dat ik met groot ongeduld verlangde myn' egtgenoot goeden morgen te wenſchen, zeide hy, dat ik maar vooruit zou ryden. Hy zal te voet komen. — Maar ik weet niet, hoe gy my van daag voorkomt. — Zo in gedagten! Zo ———

WHIGALL, (*verlegen.*)

Ik?

Mevr. WHIGALL.

Ja, gy! Indien ik tot jaloezy geneigd was, zou ik vermoeden, dat ik u van daag ongelegen kwam; dat ik ———

WHIGALL.

Julie? Wat kwelt gy my!

Mevr.

Mevr. WHIGALL.

Maar in ernst, uwe houding komt my vreemd voor; Hebt ge moeielykheid gehad?

WHIGALL.

Neen, neen. Julie.

Mevr. WHIGALL.

Of zyn 't nog naweën van 't bal?

WHIGALL.

Julie!

Mevr. WHIGALL.

Maar wat is dit? Laarzen en ſpooren aan? Ha, ha, doolende ridder! een *rendez vous!*

WHIGALL, (*ter zyde.*)

Nu kan ik het niet langer uithouden.

Mevr. WHIGALL.

Arme man! Nu zult ge wel moeten t'huis blyven, omdat ik gekomen ben. Hadt ge 'er my maar een woord van geſchreeven, dan zou ik vast de beleefdheid gehad hebben van een' dag laater te komen, om u niet te ſtooren. —— Zeg my aanſtonds, waar gy dagt heen te ryden.

WHIGALL, (*wat verlegen,*)

Kunt gy dit niet giſſen? U te gemoet.

Mevr.

Mevr. WHIGALL.

My te gemoet? En gy verwagtte my eerst morgen. — Neen, Mynheer; met dit antwoord komt ge 'er niet door. —— Ik moet het volstrekt weeten. ——

WHIGALL.

Maar als ik u nu zeg, dat ik gisteren morgen ook op den weg naar u geweest ben?

Mevr. WHIGALL, (*op een' treurigen toon.*)

Indien gy my dit zegt, moet ik het zekerlyk gelooven. (*Ter zyde, met ongerustheid.*) Ik weet niet, wat ik van hem denken moet.

WHIGALL, (*ter zyde.*)

In welk eene verlegenheid heeft zy my gebragt! Welk eene kwelling voor myn hart!

Mevr. WHIGALL. (*Zy treedt met eene peinzende en onrustige houding voor den spiegel.*)

Nu, 't is my waarlyk wel aan te zien, dat ik van de reis kom. — (*Zy merkt, dat haar portret niet meer onder den spiegel hangt.*) Waar is myn portret?

WHIGALL, (*ter zyde.*)

Hemel! (*Tegen zyne vrouw.*) Zie, hoe ik u bemin! 't Is sedert uw vertrek niet uit myn' zak geweest. (*Hy haalt het voor den dag.*)

Mevr.

Mevr. WHIGALL, (*hem in blyde verrukking om den hals vallende.*)

O! myn beste Whigall bemint my nog. Vergeef 't my; ik heb u beleedigd. Uwe geheele bejegening, uw gedrag kwam my zo zonderling voor, dat ik argwaan begon op te vatten. —— Maar deeze eenige trek regtvaardigt uw hart.

WHIGALL, (*met aandoening, terwyl hy haar in zyne armen drukt.*)

O myne dierbaarste, myne lieffte Julie!

Mevr. WHIGALL, (*op zyn' portret wyzende, dat ook onder den ſpiegel hangt.*)

Maar zie eens, hoe hy treurt, omdat gy hem van zyne Julie hebt willen ſcheiden. Geef ze hem weder; gy hebt immers het origineel.

WHIGALL. (*Hy gaat naar den ſpiegel, en hangt haar portret naast het zyne, na het eenige maalen gekust te hebben.*)

Neen, dit is meer dan ik verdraagen kan! Myn hart breekt.

Mevr. WHIGALL. (*Zy gaat terwyl hy 't portret ophangt, naar de tafel, en vindt den brief, dien Milſon vergeeten heeft. Zy leest.*)

„ *A Madame, Madame Whigall.*" —— Aan my?

my? Wat is dit. — (*Zy opent den brief begeerig, en begint hem te leezen.*)

WHIGALL, (*het te laat gewaar wordende, ter zyde.*)

Hemel! Nu ben ik verlooren. Milſon heeft den brief vergeeten.

Mevr. WHIGALL. (*Zy laat den brief vallen, zygt op den ſtoel neder, en roept.*)

Hemel! ſtaa my by! Ongelukkige, wat hebt gy gedaan?

WHIGALL, (*naar haar toeloopende.*)

Julie! Julie!

Mevr. WHIGALL.

Ik uwe Julie? Neen, wreede. Gy hebt my nooit bemind. Gaa! ik mag u niet zien.

WHIGALL.

Hemel! wat zal ik doen?

Mevr. WHIGALL.

Is dit het loon voor myne tederheid? Ach! had ik u nooit gekend!

WHIGALL.

Bedaar!

Mevr. WHIGALL.

Ik bedaaren, nadat gy myn ongeluk vastgeſteld hebt?

WHI-

WHIGALL.

Bedaar!

Mevr. WHIGALL.

Terwyl ik met ongeduld uwe omhelzingen te gemoet vlieg, en iedere minuut tel, die my weder met u zal vereenigen, vergeet gy liefde en pligt, en bereidt voor my de uiterſte elende. Wreede man! Waarmede heb ik dit verdiend? (*Zy leunt met beide armen op de tafel, houdt de handen voor't aangezigt, en ſchreit. Zy blyft in deeze houding onbeweeglyk.*)

WHIGALL. (*Hy valt naast haar op zyne knieën, en vertoont groote ongerustheid. Hy ſtaat op en maakt beweeging om weg te gaan. Hy werpt zig weder aan haare voeten, en zegt ter zyde:*)

Neen, 't is onmogelyk. Ik kan haar in deezen ſtaat niet verlaaten.

ELFDE TOONEEL.

De oude Heer BROSTENTHAL, *de voorigen.*

BROSTENTHAL.

Nu goeden morgen, goeden morgen, myne kinders! —— (*Zy ſpringen beiden op; hy verſchrikt.*) Wat is dit?

Mevr. WHIGALL, (*naar hem toeloopende.*)

O myn vader! wat is myne vreugd verbitterd!

BRO-

BROSTENTHAL.

Gy verſchrikt my kinders! Wat is 'er te doen? Wat is 'er gebeurd? Spreek op zoon!

WHIGALL, (*ter zyde.*)

Wat zal ik hem antwoorden?

Mevr. WHIGALL, (*Zy neemt den brief op, en geeft hem aan haar' vader.*)

Lees deezen brief maar. (*Zy gaat zitten, en neemt haare voorige houding aan.*)

WHIGALL, (*in diepe gedagten.*)

Dit is 't eenigſte middel!

BROSTENTHAL, (*met nadruk, nadat hy den brief geleezen heeft.*)

Mynheer van Whigall!

WHIGALL.

Veroordeel my niet, eer gy my gehoord hebt.

BROSTENTHAL, (*driftig.*)

En wat kunt ge my zeggen? Wat kunt gy tot verſchooning inbrengen? Zyt gy de man, dien ik zo menigmaal tegen 't misbruik der eer heb hooren uitvaaren, en die nu rede en deugd verzaakt, om zelf te doen 't geen hy te vooren veroordeelde?

WHIGALL.

O myn vader!

BRO-

BROSTENTHAL.

Terg my niet met een' naam, die my nog meer tegen u opzet. Ik dagt, dat ik myne dogter aan een' man van goede beginſelen gaf, die haar gelukkig zou maaken; maar ik heb my bedroogen.

Mevr. WHIGALL.

Gy zyt vertoornd, vader!

BROSTENTHAL.

En met rede. —— Gy weet niet, wat deze barbaarſche gewoonte al na zig ſleept, indien men eens de onbezonnenheid gehad heeft van zyn woord te geeven. Maar in ſpyt van alle vooroordeelen zult gy het huis niet uit, Mynheer. Ik wil u liever eene wyl veragt dan myn kind ongelukkig zien. Ik zal wel middelen vinden om u van uw voorneemen af te houden; en zo de natuur u de pligten niet te binnen brengt, die gy u zelven, uwe vrouw en 't vaderland ſchuldig zyt, zullen de wetten het doen.

WHIGALL, (*met drift.*)

Bedenk, dat myne eer ——

BROSTENTHAL, (*de ſchouders ophaalende.*)

Uwe eer? Uwe eer? Daar moest ge u nog op beroepen, om uw onregt te vergrooten. Indien gy de waare eer kent, weet gy ook, dat die met de pligten van egtgenoot en burger onafſcheidelyk verknogt is. Zonder deeze blyft zy maar eene hersſenſchim, waar-

op elk zig beroept, zonder haar te kennen, en die meer dient om de banden der maatſchappy te verſcheuren, dan om ze in ſtand te houden. (*Hy gaat met veel beweeging de kamer op en neder.*)

TWAALFDE TOONEEL.

JOHAN, *de voorigen.*

JOHAN, (*zagt tegen zyn' Heer.*)

Kapitein Broſtenthal is beneden, Mynheer.

BROSTENTHAL.

Daar zal zyne party denkelyk weezen. Nu moet ik op hem letten.

WHIGALL, (*zagt tegen Johan.*)

Gaa maar, ik kom aanſtonds. (*Johan gaat.*)

Mevr. WHIGALL. (*Zy ziet haar' man naar de deur gaan, ſpringt op, en plaat.t zig 'er voor.*)

Waar wilt ge heen?

WHIGALL.

Laat my gaan, Julie.

BROSTENTHAL.

Neen, blyf. —— Gy zult niet weg. Uwe party is 'er. Wie is 't? Hoe is zyn naam? (*Whigall verſchrikt.*) Ik wil by hem gaan, en met hem ſpreeken. Ik neem 't op my, uwe zaak af te maaken.

WHI-

WHIGALL.

Welke gedagten, myn vader! Wilt gy my aan ſchande en veragting blootſtellen? Zou men van my niet zeggen, dat ik zelf te blôhartig geweest was om my te laaten zien? Gun my een oogenblik. Gy ziet, ik gaa ongewapend; myn geweer blyft hier.

BROSTENTHAL.

En met wat oogmerk wilt ge gaan?

WHIGALL.

Om hem de redenen te zeggen, die my beletten van daag myn woord te houden.

BROSTENTHAL, (*na eenig beraad.*)

In dit geval —— (*Whigall wil gaan.*)

Mevr. WHIGALL.

Och! Whigall, ik kan u onmogelyk ——

BROSTENTHAL.

Laat hem gaan, dogter. (*Whigall gaat.*)

DERTIENDE TOONEEL.

BROSTENTHAL, Mevrouw WHIGALL.

Mevr. WHIGALL, (*bekommerd.*)

O myn vader, gy laat hem gaan!

BROSTENTHAL.

Vrees niets, myne dogter. Hy kan ons niet ont-

ſnappen. Ik zou met hem gegaan zyn; maar om zyne eer voor 't oog van zyn' vyand te verſchoonen, moest ik hem alleen laaten gaan. Ik volg hem op de hielen. Ik zal van verre op hem letten. Hy zal niet voort, wees maar gerust en onbekommerd. Dewyl hy zyn woord gegeeven heeft, moet hy zyne party de redenen zeggen, waarom hy op de beſtemde plaats niet verſchynt; maar ik ſtaa 'er u voor in, dat hy niet vegten zal. Ik zal wel maatregels beraamen om 't hem te beletten. (*Hy gaat weg.*)

VEERTIENDE TOONEEL.

Mevr. WHIGALL, (*alleen. Zy ſpreekt afgebroken, met lange tusſchenpoozingen.*)

Alles verlaat my? —— God geeve, dat 'er geen ongeluk gebeure! —— (*Zy legt de hand op haar hart.*) Ik ben zo benaauwd! —— Wat klopt myn hart! — Zou ik dit deezen morgen my voorgeſteld hebben. God zy gedankt, dat ik nog te regter tyd gekomen ben! —— O myn Whigall! beminde ik u zo vuurig niet! —— Wie mag de ſnoodaart zyn, die hem beleedigd heeft? Hy noemt hem niet in zyn' brief. O! hoe verfoei ik hem! —— Was hy maar weder hier! — (*Zy gaat zitten, en ſtaat terſtond weder op.*) Wat ben ik ongerust.

VYFTIENDE TOONEEL.

LISETTE, Mevr. WHIGALL.

LISETTE, (*geheel buiten adem.*)

Och! Mevrouw! Op 't oogenblik ging de oude Heer de trap af; en daar ontmoette hem een bediende, die vertelde, dat Mynheer uw broeder en myn' Heer ſamen naar den tuin gegaan waren om te vegten. —— De oude Heer liep ——

Mev. WHIGALL, (*ſchreeuwende.*)

Myn broeder zyne party? —— Hemel! (*Zy loopt naar de deur; men hoort een' ſchoot, zy zygt op een' ſtoel neder.*) Myn vader is te laat gekomen! (*Men hoort andermaal een' ſchoot.*) O God! myn man! myn Whigall!

LISETTE, (*iets zoekende om haar te verkwikken.*)

Bedaar, Mevrouw! Om 's Hemels wil, wat ziet ge 'er uit? Alle uwe leden beeven.

Mevr. WHIGALL.

Ik weet niet, hoe ik ben. Ik geloof —— Liſette — myn hoofd! ——

LISETTE. (*Zy geeft haar iets om te ruiken.*)

Hier is uw vlug zout, Mevrouw. Stel u gerust; —— ik hoor iemand komen. 't Is de bediende van Mynheer uw vader.

ZESTIENDE TOONEEL.

JAKOB, *de voorigen.*

JAKOB, (*verblyd.*)

Gy zult verſchrikt zyn, Mevrouw; maar daar is, den Hemel zy dank, niets gebeurd.

Mevr. WHIGALL.

Myn man ——

JAKOB.

Is frisch en gezond, Mevrouw; (*Mevrouw Whigall geeft alle tekens van blydſchap.*) maar 't was gelukkig, dat de oude Heer 'er nog in tyds by kwam; anders had 'er een groot ongeluk kunnen gebeuren. Ik was juist op de plaats, toen Mynheer uw gemaal beneden kwam. Hy ging by Mynheer uw' broeder, en ſprak zagt met hem. Terſtond ſteeg deeze van 't paard, trok beide piſtoolen uit de holſters, gaf een daarvan aan hem; en toen ſpoedden zy zig ſamen naar den tuin. Ik had het zo dra niet gemerkt, of ik liep in huis. By geluk ontmoctte ik Mynheer uw' vader. Ik vertelde 't hem met alle mogelyke haast. Hy hen als de wind na, en ik mede, om te zien, hoe 't af zou loopen. Hy haalde ze in, toen zy pas in den tuin waren. Hy rukte Mynheer uw' broeder 't piſtool uit de hand, en ſchoot het af. 't Zelfde deed hy met het andere piſtool; dat Mynheer uw gemaal hem zonder weigering gaf, dewyl hy vondt, dat hy verraaden was. Ik liep uit alle magt, om Mevrouw tyding te brengen, dewyl ik terſtond begreep, dat Me-

Mevrouw door 't hooren van den ſchoot zeer ongerust zou zyn geworden. —— Daar zyn zy zelven.

ZEVENTIENDE TOONEEL.

De voorigen, de oude Heer BROSTENTHAL, de Heer WHIGALL, BROSTENTHAL, de zoon.

Mevr. WHIGALL, (*haar' vader te gemoet loopende.*)

O myn vader! Wat ben ik u verpligt! ——

BROSTENTHAL, de vader, (*ernſtig en zeer minoegd.*)

Als ik u niet beminde, myn kind, zou ik van myne daad berouw hebben; want zy, (*hy wyst op zyn' zoon en den Heer van Whigall*;) verdienen niet, dat ik ze van hun eigen ongeluk afgehouden heb. Zy blyven by hun voorneemen. Al wat ik hun zeg, is vergeefsch. Doch ik wil myne vermaaningen niet meer aan ondankbaaren verkwisten. Ik wil hen aan hunne hardnekkigheid overlaaten. Vergeet al wat natuur en menschlievendheid van u eischt. Trotſeert de gezonde rede en de wetten. Verzwaart uwe beleediging door een' moord. Maar eisch van my niet, dat ik en myn kind ſlagtoffers van uwe wraakzugt worden. —— Ik erken u niet meer voor den egtgenoot myner dogter; u niet meer voor myn' zoon. Myn vloek en onterving zyn uwe ſtraf. De geregtigheid zal my de hand leenen om het vonnis te bekragtigen, dat gy door uw affchuwelyk voorneemen verdient. Zy zal de banden, door natuur en liefde geknoopt, verſcheuren, dewyl gy ze door uwe onmenſchelykheid wilt ontheiligen. ——

WHI-

WHIGALL.

O! myn vader! herroep uwe vreeslyke uitſpraak over ons lot! Wat moet ik doen? Ik ben tot alles bereid, Heer broeder.

BROSTENTHAL, de zoon.

Wat begeert ge van my? Wilt ge in plaats van genoegdoening my nog vergen om vergiffenis te verzoeken? ——

WHIGALL.

Neen, Mynheer; maar heb ik niet alles gedaan wat ik konde om u de genoegdoening te geven, die gy van my geëischt hebt. Ja ik heb meer gedaan dan ik verpligt was. Ik heb my noch door myn vaders noch door myn vrouws komst laaten weêrhouden van u te toonen, dat gy met geen' bloodaart te doen hadt. En had uw vader 't niet belet, ——

BROSTENTHAL, de zoon.

Dan zou uwe beleediging misſchien reeds geſtraft zyn.

WHIGALL.

Misſchien het tegendeel. Dog ik wil nog meer doen dan u genoegdoening geeven. Van myn' moed hebt gy bewyzen. Leer nu myne manier van denken kennen. (*Hy gaat naar hem toe.*) Mynheer van Broſtenthal! ik heb u beleedigd. Kan myn berouw en dusdanig een verzoek om vergiffenis u verzoenen: (*hy wil zig aan zyne voeten werpen;*) geef my dan uwe hand, en laat ons vrienden zyn.

BRO-

BROSTENTHAL de zoon, (*hem tegenhoudende.*)

Wat begeert ge? — Neen! — Ik zal nooit: ——

(*Hy ſtaat in diep gepeins.*)

Mevr. WHIGALL.

Ach! myn broeder! zou 't mogelyk zyn dat uw hart ongevoelig bleef voor ——

BROSTENTHAL, de zoon.

Neen Zuster myn hart is niet ongevoelig; myne oogen gaan open, en alle myne gramſchap is tegen my zelven gericht. —— Ik heb den Heer van Whigall nooit gekend; men heeft my, toen hy zig aan u ſtondt te verbinden, tegen hem opgeſtookt; men heeft hem aan my in een gansch tegengeſteld licht vertoont; dan waarin de waarheid my thans noodzaakt hem te beſchouwen, en ik leende aan die valſche inboezemingen des te gereeder het oor, omdat hy myn ontwerp verydelde voor een vriend, aan wien ik gehoopt had uwe hand te zullen bezorgen: in welk geval hy my gelykere dienst by zyne zuster zou bewezen hebben; Ik heb in deze zelfde gelegenheid dien valſchen vriend en zyne onwaardige familie, en ik heb inzonderheid den Heer van Whigall, beter leeren kennen; —— Ja hy is een man van eer! —— Ja hy heeft my meer dan voldoening gegeven; —— Ik verfoei myn gedrag jegens hem gehouden, en —— Ik omhels hem als myn waarden Broeder: (*Hy omhelst Whigall.*) —— voor, en met, wien ik leeven wil en ſterven.

Mevr. WHIGALL.

God zy geloofd! — En ik omhels u beiden, als, naast en nevens onzen vader, myn dierbaarste panden.

BROSTENTHAL, de vader.

Myne lieve kinderen; Ik kan de vreugde, welke ik gevoel, niet uitdrukken. —— Nu herroep ik alles, wat ik gezegd heb. —— (*Tegen Whigall.*) Myn zoon! —— Dezen naam geef ik u met al myn hart weder! —— (*Hy geeft hem de hand.*) Ja. Gy zyt een man van eer, gy zyt een braaf man! verschoon myne drift. (*Tot Brostenthal de zoon.*) En gy myn kind! hebt door uw wys gedrag, door uw edelmoedig bericht, het vaderlyk hart, dat een oogenblik voor n gesloten was, ten vollen, ja ten vollen! weder geopend. Ik bied het ook u met myne hand weder aan —— en gy myne Dochter ——

Mevr. WHIGALL.

O die is de gelukkigste aller menschen, lieve geëerbiede vader!

WHIGALL, (*tegen zyne vrouw.*)

Gy vergeeft het my dan, dierbaare Julie?

Mevr. WHIGALL.

Myne heftige drift heeft ook uwe vergiffenis noodig myn lieve man.

WHIGALL.

Die drift zelve vermeerderde myne liefde.

BROSTENTHAL, de vader.

Nu myne kinderen blyft malkanderen ſteeds even hartelyk beminnen. Van al het geluk, dat de Wereld verſchaffen kan is niets te vergelyken by dat van een gezin, waar in alles wederzydſche liefde en vriendſchap ademt.

EINDE.

Gert 31/12/96